Рајко Максимовић
ТАКО ЈЕ
ТО БИЛО 3

Рајко Максимовић

ТАКО ЈЕ ТО БИЛО 3

аутобиографска сећања (1990-2002)
„Године које су појеле бубашвабе”

ауторово
самостално издање

Београд, 2002

С А Д Р Ж А Ј

Реч испред	5
1. Почетак борбе за демократију	9
2. ДЕПОС	39
3. Између наде и разочарања	58
4. Распад коалиције "Заједно"	96
5. А музика?	111
6. А Универзитет?	127
7. Године свеопштег лудила ('97-'99) (На низбрдици ка понору)	143
8. Београде, "бомбардан" (Операција “Милосрдни анђео”)	158
9. А после бомбардовања...	171
10. Избори 2000.	197
11. Победа!!!	216
12. А шта после?	240
Поговор	260

Реч испред

Када сам, током 1999-те и 2000-те радио на другој књизи (**ТАКО ЈЕ ТО БИЛО 2**) био сам пред дилемом да ли да терам до данашњих дана или да се са њом зауставим после Пасије, па да уследи и трећа књига. Превагнуло је ово друго јер је мој (и не само мој) живот у деведесетим, а и касније, био несразмерно оптерећен политичким дешавањима, тако да је то захтевало посебну (тј. ову) књигу. У тој деценији небројено пута сам пресавијао табак и писао за новине, реагујући на разне појаве, одлуке, изјаве итд. Тога се накупило толико да сам, техником фотокопирања, био направио чак пет свешчица (свака по 20 стр.) под заједничким називом: ***Те ти ја пресавијем табак.***.. Многи од тих текстова, односно чланака, нађиће места у овој књизи као мој став и сведочење из тога времена (нешто ситнијим и другачијим словима). Такође, као својеврсно сведочење, ту ће се наћи и моја е-маил преписка (тачније: моји извештаји) поводом бомбардовања а и касније поводом избора 2000., јер су то сачувани текстови управо из тих дана, дакле, као неки дневник.

Напомињем да многи догађаји, чак и значајни – као што су, рецимо, распад "друге" Југославије (СФРЈ) и ратови који су одмах потом уследили (у Словенији и Хрватској, затим у Босни), па појава Милана Панића, избор Добрице Ћосића за првог Председника СРЈ, па њихово смењивање у скупштини, па Шешељево флертовање са Милошевићем а затим раскид и сукоб, па поново њихова "романса", а у међувремену једне санкције, па друге, па њихово ублажавање, Дејтонски споразум и многи, многи други – овде ће бити заобиђени јер су општепознати па због тога и незанимљиви за овакав тип књиге. Унећу само оно, макар да је и мање важности, али у чему сам сâм учествовао или био непосредни посматрач а за ове крупније догађаје нека се побрине историја.

С обзиром на то кроз шта смо све прошли у тој деценији, првобитно сам намеравао да тој књизи дам поднаслов Пут у пропаст. Када се ситуација драстично окренула после 5. октобра 2000, мислио сам да би за тај поднаслов боље

одговарало Пут до пропасти и назад. Данас (дец. 2001) више нисам сигуран да би тај додатак имао много смисла. Уосталом, видеће се.

Та деценија била је, бар за мене, препуна такорећи свакодневних дешавања (протести, митинзи, "шетње", седнице, зборови, петиције, потписи, написи у штампи) али њих је било толико а била су углавном међусобно слична, тако да ми се догађаји прилично бркају по годинама, па чак и редоследу. Срећом, имам бројна писана документа (моја писма, текстове и чланке, неке текстове мојих пријатеља, новинске чланке итд.) која ће ми, надам се, помоћи да овај проблем некако превазиђем и негде не залутам.

Рецимо, уобличавајући некако прва два поглавља, наишао сам на податке о свом иступању најпре из Демократске странке а затим и из Демократске странке Србије, али немам податке о уласку у њих! Знам сигурно да никада никакву "књижицу" или нешто слично нисам имао, али је сасвим могуће да сам негде, на неком списку вођен, чим сам, чак два пута, нашао за сходно да обавестим "надлежно лице" да не желим више да будем њихов члан.

Горепоменути протести су се одвијали у неколико таласа. Март '91, 92-93, 96-97, 98, 99-2000, а наравно, и много тога десило се између ових таласа. Они су били у по нечему слични те ми се бркају (нпр. скупова на Тргу Републике било је буквално на стотине, такође и на Платоу испред Филозофског факултета); затим, практично, од самог почетка, стално сам бивао са Дешом и Катанцем, (тзв. тврдо језгро) али било је и много, много других који су с нама били у групи (стално или повремено) – Даба, Миша Пифат, Брана Јовин, Ива Николић, Џиге, Драган и Маја Баћевић – као и они које сам, током тих десет година, у гужви или шетњи повремено сретао, поздрављао, придруживао им се (или они нама) – Лука, Обрен, Аца-*Софка*, Љубиша, Дики, Зуба и Боба-*Сова* (скоро увек са женом му Бранком) – из Треће мушке; Ивица-Стојке и Лидија, Крле и Зоран-*Гиџа*, такође из Треће али нешто млађи; Станко Шепић, Аца Коларевић, Дејан Деспић, Дејан Млађеновић, Белоти, Мија-*Тајфун*, Оливера Ђурђевић, Рада Смиљанић, Дуда Ивановић, Цица и Миле, Ана и Бацко, Владан Ерић, Зорка Премате, Жика Јовановић, Заткалик, Зорица и Реља Ћетковић,

Ингрид и Бранко, Аца Маневски, Миша Крстић и жена му Јована, Беба Трифуновић, Бранко Кнежевић, лепи Мика, Минта, Паја Аксентијевић, Жорж Грујић и Влада Марковић – из музичког света, као и – редовнији од свих њих – незаобилазни, такорећи вечити *Думакс*, са шеширом и на бициклу без светла; па *Шуца*, Тања и Стојан Церовић из ВРЕМЕНА; онда Горан Милићевић, Срба Турајлић, Милан Курепа, Вељко Георгијевић, Слободан Петковић, из УООД; затим Ранко Бугарски, Љуба Симовић, Хуснија Куртовић, Бата Кара-Пешић, Драшко Јововић, Тома Јовићевић, Војкан Јовановић, Нена Нововић, Кенија, Зинаид, *Фопа, Кинез*, Милица и Ђорђе Бобић, Вељица, Бора-*Зуб, Цуки, Гиле* Маринковић... као и десетине и десетине других које, ето, нисам навео. То што их нисам навео не значи да им "не признајем" да су били, него ми просто игра пред очима када се сетим свих тих гужви и звиждања, тргова, улица, километарских колона, шетњи, кордона, трчања испред пендрека, гушења од сузавца... Такође, многе који су били, просто нисам ни сретао јер су били на другом крају Трга или колоне у шетњи, а масе света су некада биле збиља непрегледне.

Било је и неколико случајева да су и наши дијаспоричари "дали свој скромни допринос" опозиционој ствари. Када се у лето '97 Милошевић на пучистички начин самопрогласио за Председника Југославије неко се досетио (мислим: студенти?) да га тим поводом обаспемо старим ципелама и патикама уместо цвећа. Тако је и било. Када се из Савезне скупштине упутио улицом Кнеза Милоша (и поред металних заштитних ограда које је полиција поставила) врло бројна маса му је заглушујуће звиждала а његов мерцедес је погођен са неколико ципела. Том јединственом и оригиналном догађају присуствовали су и Преша и Гунила, управо дошавши из Шведске. За њих је то било незаборавно искуство.

У позну јесен '99 у Београду се затекао мој брат Ђорђе из Париза те смо по некој киши и лапавици били на једном митингу на Тргу (да и он мало осети како је то!) а после тога се угрејали и окрепили црним вином уз шкрапину у "Полету". Наравно и Деша је био са нама.

"Главни згодитак" извукао је ипак стари Вуле[1] (из Америке) који се у Београду задесио пред чувени 5. октобар. На тај дан опремио се лаким мокасинама, виндјаком и малим идиотик фотоапаратом (боље би му било да је имао неки шал или бар платнену марамицу са собом). Све време смо били заједно и морам да кажем да се држао изненађујуће храбро. Прави револуционар! Одмах је осетио да учествује у историјском чину. Неуморно је шкљоцао оном камером (и касније направио одличне фотографије), у два-три маха, када су бацили сузавац, стампедо нас је носио низ Милошеву и замало да се изгубимо али нисмо. Чим би прошао први налет враћали бисмо се у Александрову. Чак смо се били провукли и кроз металну ташмајданску ограду и гледали напад на ТВ Бастињу. Око шест сати смо срели моју ћеру Бојану и њеног Дулета а затим "скокнули" до моје куће, да бих ја послао у свет извештај са лица места о ПОБЕДИ. После смо се опет вратили у град (пред Градску скупштину где се припремала фешта и објава победе) а понели смо и свеће (тражили су) које смо предали у прихватни центар – амбуланту.

И на крају, говорећи о учесницима демонстрација, морам да забележим и ово. Још на првим "митинзима" на Тргу било је неколико паса луталица са весело подигнутим реповима, који су се мували између наших ногу и понекад добијали парче кифле или нечег што се нашло. Када би митинзи постали редовни и свакодневни, људи су им од куће доносили понешто за храну. Али почев од јесени '96 када су почеле протестне шетње ти хукци су просто постали наше маскоте! Весело би трчали поред наше колоне унапред и уназад (као пребројавајући нас!) а када бисмо наилазили на аутомобиле на њих би бесно лајали и просто терали их од нас. Нарочито су показивали бес према полицијским хиповима на које би у хору лајали. Као да су распознавали стране у сукобу! Нама некада због њиња није било лако, по некој зими и лапавици, а ови весели хукци би нас својим присуством и лавежом због њиња увек осоколили.

[1] У ТАКО ЈЕ ТО БИЛО 2 више пута поменути Вуко Лепетић, рударски инжењер, кога стари Пеки из Вашингтона, иначе његов кум, у е-маил дописивању са мном, увек назива рударско-топионичарски експерт (РТЕ)

Почетак борбе за демократију

Наравно, све је почело оним чувеним 14. конгресом СКЈ, који се распао и после кога је, сутрадан у новинама, на насловној страни писало:

СКЈ ВИШЕ НЕ ПОСТОЈИ!

Било је то крајем јануара 1990.

Унапред се знало да ствар више "не штима" и да су "синови Титове Партије" – као рогови у врећи. Ипак, због 45-годишње инерције, иако сам се потајно надао, нисам веровао да ће се десити то што се десило. Мислио сам, да ће – суочени са могућим распадом земље и губитком власти – пронаћи неки начин, да како-тако задрже постојећу ситуацију. Погрешно сам проценио. У ствари, проблем је био у томе што је српска страна (Милошевић) – аутоматски имајући уз себе Црну Гору, Војводину и Косово, а надајући се подршци Македоније (Стара Србија, ћирилица, православни!) и Босне (Срби у делегацији) – мислила да може да освоји федералну власт и да најзад уседне на Титову столицу.

Пре свега Словенци, али и Хрвати, видевши Милошевићеву властољубивост и ту његову намеру, као и (нажалост, морам да признам) општенародну подршку у то доба, плашећи се таквог расплета, једини излаз су видели у најпре растурању партије, а ускоро затим и земље. Словенија као земља, била је национално скоро хомогена, географски згодно лоцирана, те су њени челници с добрим разлозима веровали да ће успети да сачувају "своје парче колача".

Са Хрватском је било прилично другачије. Са несразмерно великом границом у односу на површину и обликом "разуђене кифле", са врло нехомогеним становништвом – Загорци, Истријани, Славонци, Далматинци, Личани (међу последње три групе знатан проценат Срба) – знали су да неће проћи лако. Али ни за њих, у ствари, избора није било. Туђман је већ био започео да распаљује националистичку хистерију.

Распад су, у ствари, сви прижељкивали и свако га је на свој начин подстицао, јер знали су, да власт остаје у њиховим рукама, само не више на федералном нивоу, него на

републичком – сваком своје (а можда мало и од туђег?). Морам да признам да сам гледао ТВ пренос тог конгреса и да ми се тада учинило да међу учесницима једино "наш" Милошевић уме да говори, јер има шта да каже. Сећам се да је започео да говори још док честито није ни стао за говорницу! Говорио је збиља убедљиво. Тон му је и тада био онако набусит и арогантан али таква је била и прилика. Сви остали, и "наши" и "њихови", нешто су петљали у типично комунистичком маниру – да говоре а да ништа не кажу. А онда су Словенци "повукли ногу". Били су солидарни и нису хтели да дозволе да их српска страна надгласава. Имали су свој став и у одлучујућем тренутку напустили су конгрес.[2] "Наши"[3] су покушали да ствар забашуре, као, ништа се није десило, идемо даље (у нове победе), али то више није могло да прође. Ваљда је Стипе Шувар (Хрватска), који је био на самом челу (председник председништва СКЈ), схвативши прави смисао ситуације, вероватно објавио разлаз. Следећи до њега у хијерархији био је неки Корошец, који је са својом делегацијом већ био напустио салу.

Како сам све то доживео? Осећања су ми била некако измешана. С једне стране сам се радовао, што им (комунистима) најзад видим леђа а с друге сам стрепео да може да настане неки белај, с обзиром да никаква озбиљна алтернатива није била припремљена. Наиме, ваљда тек после тог фамозног конгреса, први човек "наше" партије – Богдан Трифуновић – у неком свом излагању је, као, наговестио могућност стварања и других партија, такорећи дао дозволу. И то је време, када је Михајло Марковић,[4] чувени професор логике, лансирао –

---

[2] Касније се пронела вест да је читава "представа" била унапред припремљена са словеначке стране. Наводно су, пред одлазак из хотела на конгрес, већ били отказали своје собе и оставили кофере код портира. Дакле, већ су били одлучили да напусте конгрес, па су на њему само чекали погодну прилику, а таквих је тада било у изобиљу.

[3] "Наша" делегација, чини ми се, била је у саставу: Богдан Трифуновић, Слободан Милошевић, Бора Јовић и Душан Чкребић.

[4] О њему видети у ТАКО ЈЕ ТО БИЛО 2 – Шездесетосма

колико чувену, толико и бесмислену – тезу о *беспартијском плурализму*.

Неколико дана после распада тог конгреса па и партије, Милошевић се сабрао и по резону "дај-шта-даш" – прогласио је спајање СКС[5] и ССРНС[6] и тако основао СПС (Социјалистичку партију Србије или, како је то касније изговарао Зоран Лилић: с-с-ш-ку партију Србије). Кобајаги то су били неки други људи. Наравно да нису. Сви функционери ССРНС били су истовремено и чланови СКС и претходно проверени партијски кадрови. Дакле, не може бити говора ни о каквом "спајању", него само о грабежу имовине која је била прилична и код једних и код других. Све зграде, виле, сале, просторије, са припадајућим намештајем и пратећим уређајима (телефони, факсови и сл.), од Београда до Суботице или до Сурдулице, као и рачуни у банкама који су раније припадали или једном или другом "савезу", сада су припали тој новој партији. Наравно и аутомобили.

Да ли је то било поштено?

Није. Али нити је било новина где би се могло нешто написати о томе, нити је судство било независно да би могло да "подели правду". Ситуација је била такорећи мат.

Ипак, бродолом на конгресу као да је био сигнал да треба покушати са неком контром. И покушало се и ситуација је почела да се мења из дана у дан. Нешто што је у Титово време било незамисливо, сада је почело да се остварује пред мојим очима. Најпре је основана Демократска странка,[7] па Српска народна обнова,[8] а онда и многе друге.

---

[5] Савез комуниста Србије

[6] Социјалистички савез радног народа Србије

[7] Оснивачи су били, колико знам: Борислав Пекић, из иностранства приспели Десимир Тошић, Мићуновић, Никола Милошевић, Коста Чавошки, Коштуница, Ђинђић и многи други.

[8] Изгледа да је иницијатор био онај Мирко Јовић из Нове Пазове а поред њега су били чувени кумови – Шешељ и Вук Драшковић. Можда је с њима у почетку био и онај Милан Парошки, али у то више нисам сигуран. У оба случаја кажем "онај", јер су их сви тада видели а пошто су у међувремену нестали, треба их се потсетити.

Али одмах се увидело да телевизија, а нарочито њен други Дневник у пола осам, имају огроман, такорећи пресудан утицај на формирање јавног мњења, нарочито у унутрашњости.

Већ почетком лета 1990. биле су организоване у Београду прве веће демонстрације опозиције против уређивачке политике РТС. На тим демонстрацијама сам срео многе своје пријатеље и уопште лица из некадашњег грађанског Београда. Чини ми се да је баш тада Вук Драшковић први пут и лансирао оно *ТВ Бастиља.* Тада је – у Таковској, испред Телевизије – и Борислав Пекић добио пендреком по леђима.

Када су били заказани први вишестраначки избори у Србији за децембар 1990-те – понесен тим опозиционим набојем који је владао међу мојим пријатељима – био сам уверен да ће бивши и префарбани комунисти бити збрисани као мрве са стола. Помислио сам: сада је прилика да се излије незадовољство које смо деценијама потискивали и да се покаже ко смо ми. Како сам био наиван, да не кажем неку тежу реч! У ствари, показало се и ко смо ми и ко су и какви су они.

Иако се нисам учланио ни у једну странку, подржавао сам Демократску јер су тамо били Пекић, Мићуновић, Саша Петровић (редитељ), Никола Милошевић, Владан Василијевић, као и млађе снаге – Коштуница и Ђинђић. Нека од ових имена знао сам од раније а остале сам упознао преко првог опозиционог листа – Демократије – која је у то тоба била откровење за мене, као и преко чувених "пакета" на тада збиља независној телевизији Студио Б, које су шармантно, убедљиво и за опозицију врло корисно – алтернативно водили Лила Радоњић и Зоран Остојић. Сви моји ближи и даљи пријатељи и другари такође су инклинирали Демократској странци.

Када је дошло до избора (на Светог Николу) био сам – на бирачком месту у библиотеци на Каленићевој пијаци – члан бирачког одбора испред Демократске странке. Иако је тамо било људи из општинске администрације (тј. месне заједнице) као и из других странака, укључујући и СПС, као да су схватили да сам тамо био најписменији, па су мени дали да "водим" бирачки списак, као и да евентуално уписујем нове (којих нема на списку). Битно је да је све прошло крајње коректно и фер. Сећам се да смо читав сат изгубили тражећи само један-једини листић због кога се рачун није слагао.

А какав је био резултат (на том бирачком месту)?

Као што сам и очекивао, за републичке посланике надмоћно су победили кандидати Демократске странке – Ђинђић и Зека (мој другар из гимназије) – а за Председника републике, за мене сасвим неочекивано, Милошевић је имао четвороструко више од Вука Драшковића! И то у сред Врачара, без и једног украденог гласа! (Ја Вука никада нисам симпатисао[9] али сам му и тада а и касније давао свој глас, процењујући да он највише може да откине од Милошевића). Осим њих двојице, кандидати су били и Шешељ (управо пуштен из затвора!), као и Иван Ђурић, који су добили занемарљив број гласова. Милошевић је победио у првом кругу.

Крајњи резултат, као што је познато, био је управо катастрофалан по нас. Изборним условима (подела Србије на изборне јединице, већински систем) постигли су да у републичкој скупштини 4/5 посланика буде из СПС, иако по проценту укупно добијених гласова нису добацили ни до 50%! Био је то онај чувени састав скупштине, са Бицом, Раком Радовићем, Живорадом Игићем и осталима. Скупштинске седнице су биле преношене преко телевизије па смо имали прилике да видимо како аргументи и чињенице ништа не значе, када им се супротстави послушна гласачка машина.

Овде убацујем једну епизоду баш из тога времена, која никакве везе нема ни са политиком нити са њеним актерима, али за нашу кућу је значајна.

Било је то између првог и другог круга избора ‘90. Негде средином недеље, предвече су нам дошли у госте Бојанина другарица Исидора и њен момак Мирко. Бојана се негде била задржала, те сам их ја примио и послужио кафом. После двадесетак минута стиже Бојана и у наручју носи једно маче! Умиљато и лепо како само маче може да буде. На челу и лицу правилна (симетрична) белина која се преко белог грла наставља у као снег бели трбух, затим ту су беле “рукавице и чарапе”, а с горње стране и на боковима сјајно-црно крзно са неким лепим, као сивкастим, шарама. Мајка Природа (мајка

[9] Видети поглавље ТЕШКЕ ГОДИНЕ НА МУЗИЧКОЈ АКАДЕМИЈИ у ТАКО ЈЕ ТО БИЛО – 2

мачка?) је направила чудесно лепо крзно а његова умиљатост и "шарм", односно неодољива потреба за мажењем, били су стварно јединствени.

Ја иначе врло волим животиње али никада их нисам имао у кући; просто, мислим, да нисам имао услова за тако нешто. И шта сад? Бојана га је донела и хоће да оно остане код нас. Спремна је да "преузме бригу и старање о њему". Док сам се ја предомишљао како да реагујем, то малецко створење, као да је осетило да му се управо тада одлучује о судбини (у мојој глави), скочило ми је у крило и дало ми до знања да могу да га мазим. Био сам побеђен.

Сетио сам се, да ми је, још у гимназијско време, другар Боба-Сова причао како има "мече Мику", те ми се учини згодно да му наденем баш то име. Бојана га је, међутим, звала Марко. А мени се чинило, да је Марко толико некако опште име за мачоре, да у њему нема ничег интимног и личног а да је ова животињица била сасвим изузетна, те да је заслуживала и неко баш посебно име. И до данас је остао са та два имена, али је добио и надимке. Када би Бојана путовала некуд (скијање, летовање и сл.) Мика би долазио "код деде на пансион". Сви бисмо га мазили а он би уживао. Једном, држећи га у наручју, нешто сам му тепао и хтедох да му кажем: "Мико, Сунце моје" али ми се учини да је и то сувише потрошен израз, те му рекох: "Месеце мој!". То је остао до данас. *Дедин Месец*. Ту је моја Цаца била мало љубоморна:

– *Када си мени рекао да сам твој Месец?*

Изведених имена је, наравно, било још, као: Михајло, Миле, Милован, Нуније (јер воли да нуни), Микоки (Индијанац из "Винетуа") а занимљива су и тепања, као: *Утехо моја, Дијаманту мој* и сл. Наравно, као и свим животињама, и њему је храна увек била примарни интерес а ту је код Деде наишао на меко. Ја бих му кувао супицу од шаргарепе, карфиола и

џигерице или сецканих бубрега и сервирао у згодну ћасу; у другој ћаси су били куповни крекери са укусом зечетине, у трећој посебна ПХ-храна, против бубрежних тегоба и најзад чиста вода. Цаца је то назвала (сасвим исправно!) – *шведски патос!* Мика би пробао од свачега по мало, лаптао супицу и из ње *руком* вадио парчиће бубрега, и кад би био сит, излазио би из кухиње и облизивао се следећих десет минута. Онда би се скутурио на троседу или поред ТА-пећи (некада би легао и на саму пећ, ако није сувише врела) и заспао.

Иначе, морам да признам да је *мој Месец* велика кукавица. Када грми или на улици бацају петарде (Нова година, победа кошаркаша и сл.) он се сав успаничи а у "тежим" случајевима (пуцање из пиштоља, бомбардовање) завуче се у неки најзабитији ћошак и тамо остане све док "опасност" не прође. Једном приликом, када је неко – при отвореном прозору – у суседном дворишту опалио читав рафал, Мика се завукао иза каљеве пећи, где смо га једва нашли. Следећег пута није га било ни иза пећи. Као да је у земљу пропао! Нашао сам га у фијоци мог писаћег стола.

Ову епизоду сам убацио јер је Мика прави савременик збивања у овој књизи. Дошао је на свет половином 1990-те, баш у време догађаја којима књига почиње. Догађаји и даље трају а и он је ту.

Враћам се на тему. После тих првих избора постали смо званична опозиција, која је убрзо означена као "издајничка, непријатељска, петоколонашка" и сл. Почела су све чешћа улична окупљања и протести, најчешће названи – тада а и касније – *митинзи*.

Присуствовао сам једном покушају окупљања опозиције, у сали Учитељског факултета у ул. Народног фронта. Били су тамо: Мићуновић, Драшковић, Веселинов и још неки којих се не сећам. Већ тада се видело, да неће бити лако објединити све њих. Свако је желео, наиме, да буде први.

На прва два митинга опозиције (чини ми се, у фебруару, 1991.) на Тргу републике, главни говорници су били Мићуновић и Драшковић, а било је још неких. На првом од тих митинга Вук је развезао од Кулина-Бана, тј. од Немање и Немањића, преко кнеза Лазара и Косовске битке, до Карађорђа и Кнеза Милоша. Било је пуно патетике и епике, али у суштини – танко. Наводно,

после митинга, Мићун му је замерио због преопширности и немања концепције, те је Вук за следећи митинг написао две стране. Текст је тада збиља био садржајан, концизан и ефектан. Нисам сигуран, али мислим да је већ тада био заказан следећи протестни митинг за 9. март, и то против манипулаторске и злокобне улоге Телевизије и њена четири уредника информативног програма (чијих имена се више не сећам!), као и најглавнијег међу њима – Душана Митевића, генералног директора.

Нажалост, баш 9. марта лежао сам под температуром и нисам био тамо где је требало! Тек увече ми је било боље, па сам пратио извештај на Студију Б, са оном чувеном музичком шпицом, као и прекидом програма (црн екран), због упада полиције. Још исте вечери се на ТВ Бастиљи појавио Бора Јовић и извалио ону чувену сентенцу – рушилачке снаге хаоса и безумља.[10]

Исход је добро познат. Митинг на Тргу није био одобрен, него је препоручено Ушће. Ипак Трг је био препун. Полиција је направила кордон, спречавајући комуникацију са Кнез-Михајловом улицом. Маса је кордон пробила и онда је почела брутална интервенција, са пендрецима, коњима, воденим топовима и сузавцем. (Срећом, било је прилично ветровито па сузавац није много наудио). Тадашњи Управник Народног позоришта Вида Огњеновић дозволила је да се челници опозиције са балкона позоришта обрате грађанима. Када је почео сукоб, то је постао "командни мост". Демонстранти су правили барикаде од контејнера и жардињера, скакали на водене топове и борна кола, превртали полицијске аутомобиле – и уопште било је густо. Права револуција. Градска кафана, "Југоекспорт" и сви оближњи излози били су полупани. Не зна се тачно ко је то учинио. Могуће је да су то били убачени провокатори, али ни то није сигурно.

---

[10] Нама се тај израз веома допао па смо се међусобно тако и називали – *снаге хаоса и безумља*. Направљен је и бео са тим натписом а једном приликом, у позну јесен 1996., када смо се у "Трандафиловићу" договорили да се заједнички придружимо студентској поворци, направио сам велики пано са дршком за ношење у колони, управо са тим натписом. То се, иначе, некада звало транспарент. Не знам због чега, кад није транспарентан, тј. провидан. (Видети: ТАКО ЈЕ ТО БИЛО 1, задња страна корица)

Негде око 3 поподне, код "Лондона", погинуо је Брана Милиновић, матурант из Земуна (погођен бојевим метком) а од прилике у исто време, код "Београђанке" страдао је и милиционер Неђа Косовић. Према тадашњим новинским извештајима, било је око 100.000 демонстраната. Око 200 је ухапшено (међу њима и Вук) а око 100 повређено.

Увече, када је све већ било готово тенкови су се прошетали градом. То је још увек била СФР Југославија и њено фамозно Председништво није било дало сагласност за тенкове, али, заслугом Боре Јовића, тенкови су ипак изишли! Да се зна ко у руци држи батину, због евентуалних каснијих дешавања која су се могла очекивати у другим крајевима, нарочито у Книнској крајини. (И која су се ускоро и десила).

Репортери Студија Б су све снимили а Иван Јанковић, (син мог другара Бобе-Сове), као редитељ, направио је антологијски педесетоминутни филм о томе.

Какав је био учинак Деветог марта? Сада, после десет година, сазнајемо да им је била већа прпа него што смо онда претпостављали. Они то онда нису показали, али сада признају. Онда су једино жртвовали Митевића (касније и Радмила Богдановића), а доводили на његово место све горе и горе људе – Ратомира Вица, Добросава Бјелетића, Милорада Вучелића, Драгољуба Милановића. Митевић је бар био професионалац, човек од телевизије, а ови су били само послушни. Слично је и са Зораном-Зоћом Соколовићем, новим министром полиције, који је био сасвим некомпетентан али зато крајње послушан. Смењени Радмило, као професионалац, и даље је, из сенке, вукао конце.

Већ сутрадан, 10. марта, на Теразијама, основана је Студентска Република, са данонoћним дежурством. Направили су неку трибину код чесме и ту је глумац Бранислав Лечић, са својом непресушном енергијом и инвенцијом, успео да анимира, забави и задржи студентску омладину на окупу. Такође, пуштали су преко разгласа своје омиљене песме, нарочито *Химну сунцу* (или како се већ то зове?). Такорећи, то је била нон-стоп журка.

У сваком случају, њихов наступ је био прави проблем за власт. Сви су били млади, крајње мирољубиви и без икаквог

наговештаја насиља, без неких политичких парола а једино што су били изричито против могућег рата.

Једне ноћи, после маратонске седнице Скупштине Србије (када је испричана и *Прича са тужним крајем*) којој је присуствовао (на галерији) и онај Александар Никачевић као, кобајаги, представник студената, парламентарна делегација, у којој су били Слободан Унковић (тадашњи председник Скупштине), Мићуновић и још неки, ишли су на Теразије да преговарају са студентима и да их позову на разилазак.

Нису успели! Студенти су, вероватно видевши у делегацији и тог Никачевића, прозрели подвалу и одбили да се разиђу. Волео сам и ценио ту њихову бескомпромисну одлучност, храброст и истрајност.

Већ сутрадан СПС је организовао тзв. контра-митинг на Ушћу. Збиља их је било поприлично. Говорници су били Душан Матковић, можда Живорад Игић (оба репу-блички СПС посланици) као и идеолог СПС, већ поменути Михајло Марковић, академик. Говори су били борбено интонирани и то примарно против студената на Теразијама. А када је говорио Душан Матковић, било је и повика (из масе?) – *Хајдемо да их разбијемо!*

До покрета ка Теразијама ипак није дошло, него је на крају митинга засвирала (народна) музика а другарице у бундама заиграле су вештичије коло. Кажем "вештичије" јер је ситуација у земљи била крајње напета, чак злокобна и никаквог разлога за радост није било ни за кога, поготову после два изгубљена живота 9. марта, а ђускање у колу је одувек било израз неке радости. А њихово церекање у колу подсетило ме је на игру вештица.

Ако се добро сећам, истога дана када је био тај ес-пе-есовски контра-митинг на Ушћу, на Теразије је дошао Патријарх Павле, са идејом да посаветује студенте да се разиђу, да не би дошло до озбиљнијег сукоба. Није успео. Једно време су га слушали а када је прешао на свој предлог о разилажењу – добио је звиждуке! После неколико дана дошао је опет и у свом обраћању студентима дао им је за право за њихову упорност и чистоту побуда, као и за противљење могућем рату. Велики човек!

Од тада, па следећих десет година, са својим другарима Дешом и Катанцем, ишао сам буквално на све протесте и митинге, на све акције које су биле против рата, против националистичког лудила, мржње, искључивости, а нарочито против манипулаторске улоге медија, пре свега телевизије.

У многим ситуацијама, паралелно са грађанском акцијом (у организацији опозиционих странака), одвијао се и студентски протест, чије је језгро – као и увек раније – било на Филозофском факултету. Нама се често дешавало да најпре будемо на грађаском митингу а онда пређемо на студентски. Студентском протесту сам, у ствари, увек давао предност, не толико због тога што сам био професор, него због чистоте њихових побуда, као и због доследности. Они су се стварно залагали и борили за начела, за своје младалачке идеале, за своју бољу будућност, без икакве примесе личног користољубља. За разлику од студената, опозициони страначки вођи – све чешће називани *лидерима* – показивали су велику дозу сујете, нетрпељивости и тежње за личном промоцијом, односно припремање терена за "кад једног дана"...

Једном приликом, не знам да ли '91. или '92., мој пријатељ Зинаид Мемишевић[11] и ја нашли смо се у дугој студентској колони која је кренула са Платоа и преко "Лондона" и Кнеза Милоша стигла до Топчидерске звезде, па и до саме Толстојеве, у којој је тада живео Милошевић. Толстојева је прилично уска улица те ју је полиција лако блокирала и није пустила студенте баш до броја 33 који је био циљ похода. Овај податак износим јер се десио у релативно раној фази наших протеста; тад и више никад! Никада касније, и када је у колонама бивало и по 150 или 200 хиљада људи, није се стигло даље од Немањине. Тамо су стојали непробојни кордони а иза њих борна кола, водени топови и све шта треба, како би се поуздано спречио пробој у *забрањени град*.

Крајем 1991. написао сам један мало подужи и прилично ироничан текст, који, нажалост, није објављен. Ипак, доносим га у целини као сведочанство из тога доба.

---

[11] Глумац из Народног позоришта; недуго потом он се иселио у Канаду

Поглед годину дана уназад

Крајем године природно се намеће поглед уназад и свођење рачуна. Поред тога у ово време падају и неке значајне годишњице па се треба и њих подсетити:

– година дана од другог круга "демократских вишестраначких избора у Србији",

– година дана од референдума у Словенији,

– скоро година дана од приказивања филма о Шпегељу,

– јубиларна педесетогодишњица оснивања Прве пролетерске бригаде у Рудом (оснивање ЈНА);

(Стогодишњица Треће београдске и двестогодишњица Карловачке гимназије такође падају у ово време али оне неће бити овде обухваћене).

Када је словеначки народ, на плебисциту, у огромној већини (каква је била позната само на комунистичким гласањима) заокружио "ДА" (узгред, на питање постављено на подмукао начин) српски политички врх, после првобитне констернације, убрзо се снашао и изјавио да “ми немамо ништа против самоопредељења народа, па чак и отцепљења, али да све мора да буде по Закону и Уставу” (Б. Јовић). Словенци су још тада (прошлог децембра) заказали своје осамостаљење (раздруживање, отцепљење) за 26. јун 1991. Природно би било да је г. Јовић, као председник тада важећег колективног шефа државе, предузео потребне кораке, како би се за предстојећих пола године обезбедили “законски и уставни услови” за најављено проглашење независности Словеније, а против кога “ми немамо ништа против”.[12]

Не улазим у то шта је требало све учинити и обезбедити (вероватно сазивање Уставотворне скупштине Југославије и стварање новог Устава који би предвидео и процедуру отцепљења) али испада да у том смислу за шест месеци није учињено ништа, као да се рачунало да су се Словенци шалили и да ће вероватно одустати. Када је у мају настао циркус око (не)избора Месића (да не помињем мартовску оставку г. Јовића а затим повлачење те исте оставке и то оба пута као “високо морални чин”) изазвана је "блокада" Председништва, које је

[12] Док ово припремам за штампу (пролеће 2002) имамо сличан циркус. Савезни председник Коштуница инсистира да се сарадња са хашким трибуналом мора регулисати законом иако добро зна да у (Милошевићевом) Уставу постоји став о “забрани изручења наших грађана”, а ни после годину и по дана није предузео ништа да се та уставна одредба измени. И тако се вртимо у зачараном кругу.

иначе и врховни командант ЈНА. Ту негде је и Хрватска најавила своје проглашење неовисности за 27. јун и тај дан се неумитно приближавао. Рекло би се да су и тада (нпр. почетком јуна) и савезни врх и српски врх и војни врх сви одреда мислили да и Словенија и Хрватска не намеравају озбиљно и да ће у последњем тренутку ипак одустати (ваљда у име деценијског "братства-јединства"). Ово се нарочито односи на војни врх, док је савезни био "блокиран" а српски, строго узев, није био директно тангиран, па ни надлежан.

Ради се, наиме, о граници и њеној заштити. Ако је одговарајућа служба ДСНО, "извршавајући постављене задатке", констатовала илегалан увоз оружја у северне републике (чак и снимила филм о томе), као и организовање и оснивање (пара)војних формација, поставља се низ питања:

а) Зашто није – не питајући никог, јер је на то имала право по Уставу – спречила увоз оружја а организаторе похватала и казнила?

б) Ако је првенствени задатак армије да штити (спољну) државну границу, зашто ту исту границу она није озбиљније и на време посела, утврдила и материјално обезбедила, дакле, док је још имала – по било којим и чијим критеријима – право да то уради? А имала је сасвим озбиљна и званична упозорења да ће почев од 26. јуна ЈНА бити сматрана окупаторском и непријатељском војском!

Није веровала? "Живела у илузијама", како једном рече начелник генералштаба Благоје Аџић?

Када је после 27. јуна Словенија променила граничне табле а ЈНА у зао час кренула "да заштити границу", десило се то што се десило, безразложно изгибоше десетине недужних младића, настаде велико разарање и Генералштаб се ослободи својих заблуда (што је и једина корист од те страхоте, ако се стварно ослободио), а кривица би сваљена на Анту Марковића који је, у недостатку "блокираног председништва", издао наредбу да Устав мора да се поштује. Због тога је чак проглашен и издајником! А војни стратези који су све извели, тако како су извели, испадоше сасвим недужни!

в) Када је Јанша, као победник у рату (наравно: прљавом), захтевао да ЈНА у том и том року напусти Словенију, сличан захтев је стигао и из Хрватске, која је такође прогласила самосталност. Хрватска је, дакле, још летос тражила да ЈНА напусти војарне, а да уместо ње дођу "плави шлемови"!

Вест да ЈНА напушта Словенију за многе је била изненађујућа. Неко је хвалио а неко кудио тај потез, а Генералштаб је

дао своје мирољубиво образложење и оправдање. Међутим, да напусти касарне у Хрватској – није долазило у обзир, а још мање да дођу некакви плави шлемови.

И опет се десило то што се десило, само што овога пута изгибоше стотине и хиљаде људи, стотине хиљада је избегло и расељено, огроман број обогаљен – физички и душевно. Многи градови и села више не постоје, бомбардовани су Дубровник, Сплит и Шибеник, потпаљује се Херцеговина и после преговора у којима су посредовали "људи у белом" – ЈНА напушта касарне у Пули, Ријеци, Задру, Шибенику, Сплиту, Загребу и сада ето – једва чекамо да дођу плави шлемови!

ЈНА, дакле, спасава своју блокадом измучену војску, што је сасвим на месту, али треба подсетити: тек после јаког притиска родитеља и јавности. А зар није могла то исто да учини и летос, без блокада, без одмазде према Дубровнику и Сплиту, без уништења Вуковара и осталих места, без хиљада жртава, без уништавања душе и српског и хрватског народа?

Према многим веродостојним изворима – очевицима са ратишта – командни кадар ЈНА у многим случајевима функционисао је неадекватно, па и погрешно, због чега су с једне стране пале непотребне жртве а с друге војска је изгубила морал, смисао свога деловања, дошло је до масовног напуштања бојишта као и одбијање мобилизације. Када је реч о официрима, па и генералима ЈНА, у више наврата се у јавности говорило о правој издаји. И збиља, ако су Шпегељ и Тус, дојучерашњи команданти кључних формација ЈНА – заједно са свим важним информацијама и стратешки важним подацима којима су свакако располагали – прешли на другу страну, људи су се с правом питали колико је још таквих шпегеља и тусова остало у Армији, али прикривено, који и даље шаљу податке тамо где треба? А када се бомбардује и митраљира сопствена војска, онда за то неко мора да буде одговоран. Изговор да је била магла (што није) не може никога да оправда јер су пале стварне жртве на сопственој страни и то узалуд! Упркос свему овоме, поводом Дана Армије, г. Бранко Костић је одликовао генерала Кадијевића а генерал Аџић је делио награде и признања за успешно командовање и допринос научној мисли. У образложењу, Аџић је додуше рекао да "ми морамо да се ослободимо заблуда, да морамо да се прилагодимо новонасталој ситуацији, јер доктрина која је изграђивана деценијама, није применљива у садашњој ситуацији" (цитирано по сећању). И ипак, награде су подељене. Нисам приметио да су погинули војници и њихове мајке, том приликом, чак и поменути!

Истога дана, у Рудом, Биљана Плавшић држала је говор борцима Прве пролетерске, подсећајући их да ..."ако треба, ми ћемо опет... ми нећемо дозволити!"... и слично. Не знам да ли је г-ђа Плавшић касније отишла и до куће цвећа да напише пар речи бившем врховном команданту и оснивачу ЈНА?

У међувремену, једна од укупно две нама пријатељске земље – Румунија – изјављује да је спремна за признавање Словеније и Хрватске и да њихови грађани могу да путују у Румунију без визе и пасоша. Комшијска Мађарска, преко које сада иде наш једини излаз у свет, повлачи особље амбасаде из Београда "због претњи". Све лепше од лепшег! Министар Вл. Јовановић у Шпанији објашњава "генезу сукоба у Југославији", тј. да ли је пре постала кокошка или јаје, а од министра Матковића сазнајемо да ће санкције ЕЗ малтене бити стимулативне за нашу привреду. Машала! Од г. Кошутића чујемо да пошто Југославија није чланица ЕЗ, онда та иста ЕЗ нема шта да тражи у Југославији и с којим правом се она уопште меша у наше унутрашње ствари? Што нас не пусти већ једном на миру кад ми (вероватно) немамо ни намеру да улазимо у ту и такву Европу, која је била дивља док смо ми јели сребрним кашикама. Православна Русија хоће и може у Европу, хоће и у НАТО, али ми не! Чувено хисторијско НЕ. Ми ћемо, вероватно, опет у несврстану Африку и шире. С нама стварно нема никакве неизвесности. Е, па, Срећна Нова Година!

(20. дец. 1991) Рајко Максимовић, композитор[13]

Недуго затим, почетком јануара ЈНА грешком или "грешком" обара хеликоптер посматрачке мисије ЕЗ! Невиђен бламаж. После тога бар је Кадијевић поднео оставку на место начелника Генералштаба (и дошао у прилику да пише мемоаре, као да ништа није било!) а њега је заменио Аџић.

Нешто што је обележило крај осамдесетих и прву половину деведесетих било је Индексово радио позориште – зачудо – на таласима (државног) Београда 202. Осим што су били бескрајно духовити, маштовити и актуелни, били су и политички врло проницљиви, њихова сатира убојита и беспоштедна – нешто као Коракс у карикатури. Имали су одличне писце текстова (Воја Жанетић, Петар Лазић и други) а

[13] Пошто ће надаље у књизи бити још много мојих објављених или необјављених чланака, у будуће ћу, из разлога економичности, изостављати свој потпис, који се, иначе, налазио испод свих наведених текстова.

свој глумачки дар усмеравали су на гласовно имитирање познатих личности из политичког и јавног живота, уз невероватан смисао за импровизацију на лицу места. Екипа је била невелика и сви су у њој били одлични, а права звезда био је Мићко (Драгољуб С. Љубичић) који је био ненадмашни имитатор Тита, Милошевића и Туђмана. Посебна посластица била су деформисана имена имитираних личности: друг Лажа (Дражa Марковић), командант јагњеће бригаде, Злоба Шиљошевић (наравно: Милошевић), који својој супрузи тепа Шмира-Шмикси (Мира Марковић), Чешаљ (Шешељ), Крадоман Лажовић (Радоман Божпвић), Милан Кварошки (Милан Парошки), Бата Животињовић (Велимир-Бата Живојиновић), Крадмило (Радмило Богдановић), Ђинђувић (Ђинђић, који је некада, у студентско време, носио минђушу), Поштеница (Коштуница) Живосмрад Љигић (Живорад Игић), Срањо Буђман (Фрањо Туђман), Доктор Зубабић (Милан Бабић, зубни лекар), Балија Изметбеговић (Алија Изетбеговић), Јашуђа Накари (Каћуша Јашари), Јасна Питонац (Весна Змијанац), Попуши па Кашљи (Јасуши Акаши), Клемпа (Момир Булатовић), Куро Гликуров (Киро Глигоров); затим, новине: "Боликита експрес".

Збиља право је чудо да су се толико дуго одржали, тј. да их нису похапсили или бар забранили! Колико знам, хапсили их нису а забранили јесу, али много касније, ваљда половином деведесетих, али у то нисам више сигуран. Знам да су неколико пута прирећивали јавно снимање својих емисија у препуном "Дому синдиката" (са продатим улазницама) и да су тамо имали огроман успех.

А сада, после ове драге ми дигресије, да се вратим на главни ток. Већ од јануара '92. почело је да се говори о митингу који ће се организовати на годишњицу 9. марта. Убрзо затим, режимски медији, а нарочито Телевизија и Политика, почели су, такорећи свакодневно, да застрашују народ тим митингом, говорећи да га организују "усташе, терористи, страни плаћеници и психопате" те да је сасвим могуће (чак изгледно) да ће се на њему дешавати различити оружани инциденти, насиље и сл. А када се тај дан већ примакао, видевши да ширење панике није успело а да се, напротив, у ваздуху осећало да Београд то жели – кренули су са изјавама да ће "полиција бранити институције система", па чак и да ће "војска вршити своју дужност"!!!

Митинг је заказан на светосавском платоу, после литургије за пале жртве коју ће одржати Патријарх Павле. Најпре су покушали Њега да наговоре да не учествује у томе, па кад ту нису успели, онда се Аркан понудио да му организује обезбеђење. Патријарх је и то одбио, сматрајући да му обезбеђење није потребно јер је он народни патријарх те нема чега и кога да се плаши.[14] Када ни то није успело онда је телевизија најавила директан пренос целог митинга е да би на тај начин дестимулисала људе да долазе из других места, па чак и београђане којима би било упутније да седе код својих кућа и лепо (уз кафицу) гледају пренос уместо да се излажу ко зна каквим опасностима. Већ дан уочи а поготову на сам дан митинга зграда у Тенковској 10[15] била је препуна полиције по собама и ходницима а чак је било и специјалаца (снајпериста) на крову! Сигурно је сигурно. Терористи и усташе су у близини.

На сам тај дан Патријарх је са својим епископима прешао преко Теразија (где су у то време били студенти са својом плишаном револуцијом а њима се придружили и средњошколци у својеврсном штрајку) а за њим је ишла поворка која је сваким минутом постајала све дужа. Светосавски плато био је препун (према проценама око 50.000 људи), околне улице такође. И литургија и митинг одвијали су се у савршеном реду и без и најмањег трага било чега што би било компромитујуће.

У Трнаду, са другарима: Мигол, Лука, Панта

Гледајући све то читава два сата на сопственој телевизији и стрепећи да ће се митинг ускоро завршити а камере (за милионски аудиторијум) забележити миран и весео разлаз

[14] Ја сам га лично два пута видео у тролејбусу а кажу да му је (бар тада) то био редован начин транспорта по граду.

[15] Игра речи: Телевизија се налази у Таковској 10 а Бастиља у Тенковској

грађана – в.д. генералног директора РТС Бјелетић у друштву в.д. главног и одговорног уредника Милановића панично покушава да прекине пренос. Иду од собе до собе и питају "где је то дугме за прекид програма?" успут претећи отказима. Када су најзад нашли просторију из које се емитује програм и захтевали његово хитно прекидање, техничари су (сасвим исправно) за такав безуман гест тражили писмени налог, јер би се у том случају "екран замрачио" пошто немају резервни програм. Најзад је Бјелетић тражио да му се покаже то дугме које ће лично он притиснути...

Спикерка је најавила прекид преноса, Бјелетић је притиснуо дугме, екран се замрачио и пуштена је нека класична музика.

Другари из Треће мушке на Платоу:
Лука, *Сова*, Обрен-*Ћира*, Син, Рака, *Дики, Јалец,* Љубиша, Шапа

Пошто сам ја био на Платоу свакако нисам гледао ТВ пренос а још мање сам био у згради Телевизије да бих све ово видео. Горњи приказ сам дао на основу извештаја у ВРЕМЕНУ.

С пролећа деведесетдруге КЕБС[16] је донео врло оштру резолуцију против српских власти и војног врха (због рата у Хрватској, која је у међувремену била призната као држава) и ултимативно припретио санкцијама. Тадашњи председник српске владе Радоман Божовић, уместо да то озбиљно схвати (јер то му је била и дужност), буквално имитирајући Милошевића, својим изјавама и делањем као да је желео да заметне кавгу са европским силама. Наравно, потпуно безумно и самоубилачки, али тако је било. Када је у штампи објављено "Саопштење владе Србије" поводом "Ултиматума КЕБС-а", нисам могао да отрпим дрску замену тезе, пресавио сам табак и однео у БОРБУ (тада наклоњену опозицији!) Отворено писмо Радоману Божовићу, Председнику владе. После 2–3 дана БОРБА га је објавила:

Саопштењем по "ултиматуму КЕБС-а"
Штит од западних ветрова[17]

Поштовани господине Председниче владе,

Саопштење владе (објављено у штампи 18.4.1992), уместо од стране министра најављеног става владе поводом "Ултиматума КЕБС"– једноставно замењује тезу и покушава да прикрије проблем!

Ви кажете "...да се...против Србије и српског народа води у неким земљама КЕБС-а бескрупулозна и необуздана кампања, у којој учествује велики део средстава информисања, а на жалост и неки делови званичних кругова, пре свега у Немачкој, Аустрији и САД..." затим: "Истине о српском народу и Србији затамњују се или сасвим игноришу, а најгрубље лажи које треба Србију и српски народ да представе у црном светлу, емитују се или штампају као чињенице", и даље: "...ради стварања једне фалсификоване представе о Србији и српском народу и политици Србије, чиме се врши акт насиља против једног народа и једне државе чланице КЕБС-а, противно обавезама и принципима који произилазе из КЕБС-а и норми и правила демократског понашања" и даље: "...очигледан циљ ове синхронизоване кампање против Србије и српског народа је да се заштити тзв. демократски режим у Републици Хрватској".

---

[16] Данашњи ОЕБС.

[17] Овде а и убудуће наслови и наднаслови чланака су редакцијски

Као прво Ви се уопште не осврћете на "Саопштење КЕБС" (како је најавио г. министар), и што сте били дужни, него полемишете са неидентификованом кампањом у средствима информисања.

Као друго, као штит иза кога се крије те, стално истичете српски народ и Србију у први план, иако ни "Ултиматум" ни "Изјава дванаесторице", па ни појединачни коментари не нападају српски народ, па чак ни Србију у целини, али зато сви одреда имају оштре критичке речи против лидера Србије, српских власти, српских нерегуларних формација и врха ЈНА, што Ви хладно прећуткујете, покушавајући вероватно да себе поистоветите са српским народом, што је стара и добро позната комунистичка замена тезе.

Као треће, ако је "Декларација КЕБС" донета резултатом гласања (50:1), онда Вас ја питам у име кога то начела Ви делите лекције буквално свим чланицама КЕБС о томе шта је КЕБС, шта његова начела, а шта су правила демократског понашања?

Немојте, г. Председниче, да се правите да не знате одакле ветар дува: "Ултиматум" јесте ултиматум и он се односи не на српски народ, него на Вас и Вашу владу, као и на Председника Републике који "одговорно изјављује да у Србији не постоје паравојне формације". Што се тиче српског народа за који толико бринете, уверавам Вас да њему прети највећа пропаст у историји (иначе богатој страдањима) само ако Ви и Ваша власт истрајете у својим арогантним ставовима. Уколико пак Ви "одмекнете" или не-дај-боже одступите од власти, за српски народ има још неке наде, иако је она – тога сам свестан – после дугогодишње наопаке политике – сведена на минимум.

И још једно питање за крај: ако КЕБС заседа и ноћу због наших проблема, зашто наша скупштина не заседа бар дању?

(БОРБА, 22. апр. 1992)

Тих дана санкције су нам и заведене (руку на срце, њих је осетио баш народ а не власт!) а због овог Божовићевог кукавичког сакривања иза "Србије и српског народа" мислим да је прилика да овде нешто кажем о појави национализма, односно, како је Милошевић, видевши да његов комунизам пропада свуда по источној Европи, у Србији нашао врло погодно тле да засвира по жицама националног поноса, који је, видећемо, дуго времена био потискиван, односно чак забрањиван. Чињеница је да је у Титово време био лансиран појам југословенство а акценат био, с разлогом или без њега, на спречавању "великосрпског национализма и хегемонизма".

Језик је био српско-хрватски, а у називима могле су се запазити разлике: Друштво хрватских складатеља, Друштво словенских складателјев, али Удружење композитора Србије, такође Удружење књижевника Србије; затим Дани хрватске глазбе, али Музика у Србији; Хрватско народно казалиште, Хрватски глазбени завод, Словенско гледалишче, али Југословенско драмско позориште, Народно позориште, Народна библиотека (републике) Србије,[18] Архив Србије. Сам Тито никада није изговорио речи *српски народ*, него увек народ Србије, (7. јули – Устанак народа Србије), дакле, не етнички појам него географски. Осим у збиља неколико изнимних случајева и то у називима који су постојали далеко пре доласка комуниста на власт, као – **Српска** академија наука и уметности (једина у Београду), Матица **српска** и **Српско** народно позориште (у Новом Саду) – тај придев, једноставно, није постојао а уместо њега се користио други падеж именице (посесивни генитив).

Ово сам одавно био запазио и годинама потврђивао своје уверење да је то чињено намерно. Стога сам био не мало изненађен, када сам, у новембру 1979, био позван на приредбу поводом обележавања 175 година од Првог српског устанка, у Сава-центру, и тамо чуо Дражу Марковића (тадашњег председника Извршног већа Србије) како говори о *српском народу* који је подигао тај устанак. Чак је и Тито (шест месеци пред смрт), из Клиничког центра у Љубљани, послао неки телеграм који је тамо прочитан, а у коме се помињао *српски народ* у сличном контексту. Било је то збиља први пут. Сава-центар је био пун (не знам каквог света) али ми се чини да су и други запазили ту првину. Реакција је била као кад жедан човек у планини наиђе на извор.

Мора бити да је Милошевић тога био свестан (или му је то неко рекао?), те је истрошену, па и компромитовану паролу о "пролетерском интернационализму" заменио другом, врло перспективном, о "враћању националног поноса и достојанства". Наравно, ту не може бити ни говора о неком

[18] Када је на Врачару подигнута зграда Народне библиотеке, иницијатор њене градње и први директор Милорад Панић-Суреп, иначе бивши партизан, знам да је хтео да библиотека носи назив Народна библиотека "Први српски устанак", али његов предлог није прошао (не знам на којој инстанци).

правом родољубљу него само о лаком начину стицања масовне подршке у будућем освајању власти.

А када је власт освојена и супарници елиминисани (Иван Стамболић, Буца Павловић) почело се са демагошким изједначавањем (наравно, само вербално!) народа и власти, односно државе и власти, управо како је то Божовић учинио у свом "Саопштењу владе".

У то време (крај априла '92.) – рат у Босни се већ био распламсао, санкције уведене, инфлација се убрзавала, најпре Дафина а убрзо потом и Јежда оснивају своје пирамидалне банке – студенти, у знак протеста против рата, организују спектакуларан рок концерт на Тргу, под називом НЕ РАЧУНАЈТЕ НА НАС! као очигледну ироничну алузију на песму из Титовог времена – "Рачунајте на нас". Са снажним озвучењем и занимљивим програмом (Рамбо-Амадеус, Бајага, Раде Шербеџија и многи други) овај концерт-митинг је окупио (према проценама у штампи) око 50.000 људи, махом младог света, потенцијалног топовског меса. Био је то још један озбиљан шамар властима.

Претурајући по фасциклама са исечцима из новина, фотокопијама и уопште документима за ово поглавље, наишао сам и на своје писамце Мићуновићу са оставком на чланство у ДС. Не знам када сам приступио али бар знам када сам изишао! Убацујем га јер датумски одговара овом тренутку.

Поштовани господине Мићуновићу,
желим да Вас обавестим да ми је са данашњим даном престало чланство у Демократској странци. Намеравао сам да напустим странку још прошле године због приличног оклевања и неодлучног става руководства странке према рату. Али, ето, нисам.

Данас, када се припремају разни видови сарадње са националистима типа Раше Смиљанића и Бране Црнчевића (а о Мирку Јовићу и да не говорим) – желим да се од такве странке дистанцирам.[19] По мом мишљењу и учешће на "округлом столу" (у Сава-центру), коликогод да је можда мотивисано добрим

[19] Са друге стране, треба овде рећи да је две недеље касније основан Демократски Покрет Србије (ДЕПОС), коме ДС није приступила! О томе у следећем поглављу.

намерама, у садашњим околностима, свакако је осуђено на неуспех и потврђује недостатак одлучности.

Вероватно ћу и даље остати симпатизер странке и – у зависности од конкретне акције и евентуалне сагласности са мојим убеђењем – подржати вас, или, напротив: не подржати, као што је управо сада случај.

Примите моје поздраве, РМ

У Београду, 14. маја 1992

За 31. мај била је заказана акција Црни флор, посвећена свим (нашим и туђим) жртвама безумног рата. Не знам тачно да ли је то организовао "Центар за антиратну акцију" или "Жене у црном" или неко трећи а није ни толико битно. Акција је била збиља спектакуларна. Сакупило се баш много људи који су, озбиљно и са пијететом, носили огромну траку црног платна, ширине 1.5 – 2 м. а дужине од Теразија (палата "Албанија") до Славије! Цео тај простор био је препун људи. Грађански Београд је показао да у њему постоји алтернатива националистичком лудилу.

10. јуна, у Удружењу композитора Србије одржан је састанак на коме је осим наших чланова било и колега из других сродних удружења – музичких и оперских уметника и цез музичара а било је и неколико новинара. Разговарало се о трагичној ситуацији у коју је земља доведена и о начинима нашег могућег деловања. Био је предложен својеврстан штрајк, тј. бојкот свих уметничких активности, али коначна одлука одгођена је за десетак дана.

Тада је композитор Вук Куленовић (конкретизујући једну идеју сликара Миће Поповића изнету тих дана) најавио да ће отићи у Пионирски парк, испред Председништва Србије, клекнути и молити нашег Председника (Слободана Милошевића) да поднесе оставку за спас Србије. Позвао је и нас остале да му се придружимо али је рекао да ће он клечати без обзира на нашу одлуку. Наравно, Вукова идеја је масовно поздрављена и заказано је клечање за 13. јун у подне.

Ипак, желећи да и она првобитна идеја о бојкоту добије на значају и ширини, написао сам један текст који је БОРБА објавила управо на дан клечања:

Композитори као украс

На састанку у Удружењу композитора Србије (10.6.1992), на коме су поред композитора били присутни и сви остали профили музичара – музички писци, музички уметници, џез-музичари, оркестарски и оперски музичари – пао је предлог да композитори, у знак протеста против политике и понашања руководства РТВ Србије, забране извођење својих дела на програмима РТВ Србије, док се стање у тој установи не промени на боље.

Неко је реплицирао да "они само чекају тако нешто, и да би се томе чак обрадовали, јер не би више морали да пуштају нашу (озбиљну) музику". Предлог је одгођен за разматрање после 21. јуна.

Поводом изнетог проблема мој став је следећи:

Наша музика је збиља неадекватно, чак недостојно мало присутна на програмима радија а поготову телевизије. У ствари, она је присутна само симболично. Намеће се аналогија са републичком скупштином – која је вишестраначка – а у ствари улога опозиционих странака у њој је опет симболичка, без икаквог утицаја на одлуке, па испада да опозициони посланици служе као декор, да пред светом може да се каже како, ето, имамо вишестраначку скупштину. Стога опозиција с разлогом размишља да напусти парламент, као што је из истих разлога апстинирала и од "савезних" избора.

Сматрам да би бојкот композитора још како имао смисла, наравно, ако би био масован, па макар не и колективан.

Колико ми је познато, наша власт не иде на концерте, оперу, позориште и изложбе; питам се да ли читају и књиге? Судећи по њиховом телевизијском програму, који им је десна рука у одржању власти, они воле певаљке, утакмице, сајмове и историјске седнице. С обзиром на то, сасвим је природно да се залажу за "Марш на Дрину", који је временом постао кафански хит, да буде нова химна! Таквој власти не треба дати покриће, алиби, да на програму својих медија (као) имају и нашу уметничку музику. Нека пуштају до миле воље то што воле (роквиће, џиновиће, снекије ...) али бар нек се онда то и зна!

Знам да се неће сви аутори солидарисати са оваквим мојим ставом (из различитих разлога) али и то је добро – знаће се бар ко су ти који желе да служе као украс и покриће овој и оваквој власти, тј. њиховој РТВ Србија.

У минулој деценији битно се променио однос слушалачке публике према нашој савременој музици. Сматрам

да би се стални изостанак са програма музике једне Љубице Марић, Радића, Деспића. Куленовића, Трајковића, Ерића, Михајловића и многих других који би се придружили овом бојкоту – још како осетио. Ако би се, рецимо, са нама солидарисали и наше колеге из области забавне музике, као и наши рокери попут Боре Чорбе, Бајаге и Рамба, то би могло да изазове и својеврстан шок, као она "шала" на Радију Б-92[20] од пре два-три месеца.

Чак и ако ово моје предвиђање није реално, мислим да вреди покушати и бар умирити своју савест. Изгубити и онако нећемо бог-зна-шта. Можда неку цркавицу.
(БОРБА[21] 13-14. јун .1992)

Тога дана, 13. јуна у подне, у Пионирском парку по лепом и сунчаном времену, сакупило се доста народа. Било је неколико ТВ камера, такође и новинара са фотоапаратима и бележницама. На многим лицима се видела неверица... Да ли ће збиља клекнути?

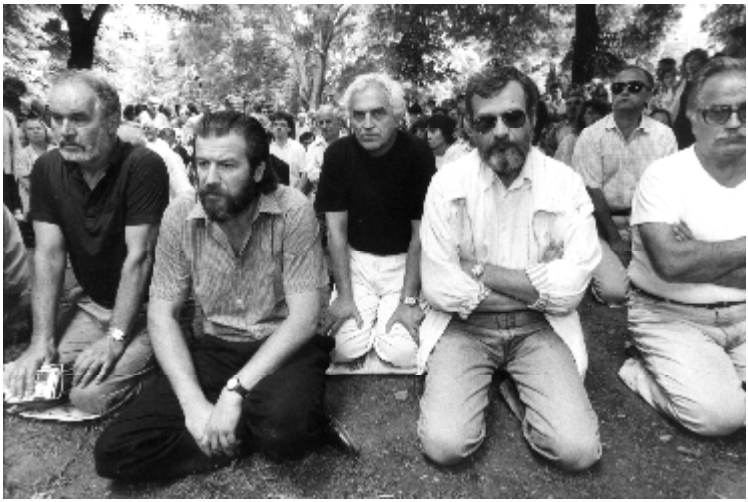

[20] Као "шалу" или својеврстан експеримент, Радио Б-92 је једног дана почео да емитује најгоре примерке турбо-фолка и сличног шунда. Реакција слушатељства је била врло бурна и масовна (ово је данашња примедба ради потсећања)

[21] БОРБА је тада била једини не-режимски дневни лист (данас звучи чудно)

Када је било тачно 12 сати, Вук као иницијатор, Милан Михајловић као председник Удружења и ја, отишли смо сасвим напред и клекли. За нама су кренули и остали. На фотографији се виде Зоран Христић и Оливера Ђурђевић иза нас. Многи су клекли а неки су остали стојећи и гледали. Претпостављам да су ти што су стајали свакако били солидарни са нама, али пошто нису били композитори, вероватно су сматрали да немају права да клече у том тренутку. Не знам тачан број људи који су клечали али сигурно је било довољно да тај наш гест буде примећен и да се претвори у *догађај*.[22] После пола сата смо устали. Многима су прилазили новинари и тражили изјаве. Остали су тек тако стајали или шетали и у групицама коментарисали. Ја сам сматрао да је наш гест довољно био речит сам за себе и да му није потребан коментар и некако одмах отишао кући. Увече, на Студију Бе, била је репортажа о читавом догађају. Пред крај емисије пренеразио ме је разговор репортера са једним мојим колегом, тј. његов одговор. Опет сам пресавио табак а ВРЕМЕ је објавило мој текст:

Достојанствено клечање

Учествовао сам заједно са својим колегама у протесту клечањем у суботу 13. јуна. Исте вечери, на Студију Бе, била је репортажа о том догађају. Између осталих, говорио је и Душко Костић, и тада рекао дословце ово: "клечали смо мирно, без икаквог понижења и са пуним достојанством"! По апсурдности, али и по лицемерности, ова изјава може да се упореди једино са оном Божовићевом: "санкције не само што неће нашкодити нашој привреди, него могу бити и стимулативне".

Колеги Костићу, који истиче да спада у 6% високообразованих људи у нашој земљи, скренуо бих пажњу да клечање, по дефиницији, јесте чин понижења. Уколико је неко натеран да клечи, он је тиме и понижен. Ако неко добровољно

[22] После много времена, мој другар Преша Нововић, који преко 30 година живи у Шведској, када је једном дошао у Београд, испричао ми је следећу минијатуру: Са својим камерним саставом био је на турнеји по Шпанији. Једне вечери, пошто су приспели у неки град, у хотелској соби је упалио ТВ и имао је шта да види – ударна вест у главном ТВ Дневнику био је извештај са клечања композитора у Београду! У филмском приказу јасно је препознао мене у првом и *Гицу* (Зорана Христића) у другом реду.

клечи, он је самопонижен. Рецимо, у цркви, верници клече пред Богом, притом се понижавајући добровољно. Битно је да ни у једном од ова два случаја о неком достојанству не може бити ни говора. У првом случају (присилном клечању) онај који клечи, евентуално може да осећа – и да покаже – само пркос. У другом случају, који је и наш, ни то не долази у обзир. Желим да истакнем да је управо смисао овог нашег протеста био у томе, да ми, композитори, клекнувши, одбацимо и понос и достојанство и сујету и да тим збиља последњим средством (осим самоспаљивања) покушамо да спречимо катастрофу грађанског рата у Србији, и у том смислу утичемо на нашег Председника да се повуче.

Чињеница да мој колега Костић "клечи без икаквог понижења и са пуним достојанством" сведочи о томе да се он још није излечио од комунистичке праксе[23] да једно мисли, друго говори, а треће ради и да је својом «достојанственом изјавом» бацио сенку на цео догађај, тј. себе изопштио из групе људи који се осећају пониженим, па га на овај начин молим да нам убудуће не даје своју подршку, тј. да нас не утерује у лаж.

На крају бих поставио и једно питање: да ли је могуће да још има људи, без обзира да ли су клечали или не, који себе не сматрају пониженим?

(ВРЕМЕ, 22. јун 1992)

Стицајем околности Костић ми је реплицирао тек после три недеље. Ни једном речју није ни покушао да оповргне моје тврдње него је галиматијасом небулоза покушао да скрене тему. Морао сам и на то да одговорим:

Достојанствено клечање

(други пут)

"Читање кристалне кугле" "Време" бр. 90

У 87. броју "ВРЕМЕНА" изнео сам свој став да је клечање чин (само)понижења, као и да је оно неспојиво са достојанством; а кад неко изјави, као нпр. Душан Костић на НТВ Студио Б, да је клечао достојанствено и без икаквог понижења – то сам назвао лицемерним. У 90. броју ВРЕМЕНА Душан Костић ми, као, реплицира, али – зачудо – главну тему, тј. горепоменуту моју тврдњу само овлашно помиње, а затим некаквим галиматијасом од речи покушава да забашури проблем (томе је

[23] Он је једно време био секретар партијске организације на ФМУ

требало да послужи и закаснели одговор), изношењем бесмислица покушава да све ре-лативизује, а истовремено да ме ниским ударцима избламира пред светом.

Уважавајући високи ниво ВРЕМЕНА и његових читалаца, испрва сам сматрао да на овакав текст не треба ни одговарати с обзиром да он сâм најречитије говори о свом аутору и његовим на-мерама. Ипак, прочитавши Костићев текст по други пут, схватио сам да због последњег пасуса ипак морам да реагујем, с обзиром да се ради о перфидној (комунистичкој) полуистини, као и о околности да је тек незнатно мали број читалаца ВРЕМЕНА био присутан на седници Наставничког већа ФМУ. Па, кад је тако, пођимо редом:

– Обавештавам г. Костића да нисам ни квалификовани психијатар, нити врсни психолог, нити, пак, да имам ону кристалну куглу... али сматрам да би његова квази-исповест могла да буде занимљива и за психијатре и за психологе, са којима је он последњих година – на несрећу студената и целог ФМУ – имао интензивне контакте, па бих му препоручио да им се поново обрати.

– Што се Газиместана тиче, обавештавам г. Костића да сам рад на Пасији светога кнеза Лазара започео још 1987 г. из личних побуда и убеђења. Почетком 1989. она је – у конкуренцији других дела и програма – била одабрана за свечану академију поводом Косовског боја. Као аутор предложио сам да прво извођење буде у (иако недовршеном) храму Светог Саве, али то није прихваћено. Негде у марту или априлу појавила се идеја о Газиместану. Главну реч су водили Петар Грачанин и Десимир Јевтић (који је говорио у Сава центру). Крајем маја, када су пробе биле већ у току, био сам обавештен да ће у Сава-центру уместо Пасије бити пуштен телевизијски филм Косовски бој, (на инсистирање Душана Митевића). На крају је ипак било како је било. Како поетично рече Душко Костић: "чим је музика одталамбасила своје, господин Милошевић је одржао свој чувени говор обративши се васколиком српству са другови и другарице..." После тог говора ја сам се зби-ља осећао изманипулисаним, о чему сам говорио прошле јесени на "теразијском дневнику" (коме је г. Костић чак био и присутан).

– Врхунац отрцавања је последњи пасус, који се мора цитирати у целини:

"А господин Р. Максимовић је у последње време толико радикалан у својим погледима да у наставно-научном већу ФМУ остаје потпуно усамљен у својим захтевима *који без милости иду против свих оправданих молби студената* (курзив Р.М.). А

када је неко толико радикалан, ено му странке српских радикала па нека се прикључи тамо где му је место."

Тако пише г. Костић и то ме је и натерало да се опет огла-сим. Као што рекох, ради се о класичној полуистини која коренито мења читав смисао. Тачно је да сам на наставничком већу ФМУ био усамљен, али са својим ставом да треба у потпуности подржати захтеве студената који су у штрајку и потпуно обуставити јунски испитни рок, без икаквих изузетака. За ово сам се збиља залагао упркос молбама родитеља појединих студената (такве студенте је већина називала штрајкбрехерима), уз образложење да је студентски штрајк мера притиска на власт и да је тај притисак тим јачи уколико је доследнији. То сам упоређивао са чамцем који не пропушта воду. Такође сам образлагао да студентски протест, као мера притиска, има изгледа да нас све спасе авети грађанског рата, те ако се то има у виду, да су онда занемарљиве појединачне жртве спремљеног а неположеног испита и с тим у вези евентуалног неодласка на море или у иностранство. Говорио сам да је наша ситуација тако лоша, да је сада немогуће да се из ње извучемо а да никога ништа не кошта и да никога ништа не заболи. Управо са тим убеђењем сам покренуо и иницијативу "бојкота композитора", која је јавности позната. Чак је и г. Костић хтео да се том бојкоту придружи, али је одустао – изгледа – схвативши да сам баш ја био његов покретач, а у свом тексту (о клечању) сам га по-звао да нам се убудуће не придружује.

Мислим да сада читаоци "ВРЕМЕНА" могу да донесу потпунији суд о "мојим захтевима који без милости иду против свих оправданих молби студената" као и о идеји г. Костића да би требало да се прикључим странци српских радикала.
(ВРЕМЕ, 20. јул 1992)

Неколико дана после овог мог другог текста у ВРЕМЕНУ, стигло ми је приватно писмо на кућу од Душка Костића, у коме ме он ословљава са Ви и у коме опет пише о свему другом само не о оном због чега је прозван. Ово писмо је, много касније, добило на значају, али о том – по том.

А на оном већ наговештеном састанку у Удружењу композитора 21. јуна донета је одлука о бојкоту, пре свега РТС, због погубног деловања њеног "информативног" програма. Композитори су забранили извођење својих дела на програмима РТС. За ту прилику ја сам саставио један текст који је потписало 20-оро колега:

Ми доле потписани композитори, у потпуности подржавамо захтеве београдских студената. Као знак солидарности са њима – стављамо забрану како на јавна извођења наших дела, тако и на њихово емитовање на свим програмима РТ Србија, све до испуњења студентских захтева.

Овде је скоро непотребно напомињати да смо сви ми писали своју музику са жељом да се она изводи што више и чује што чешће, управо у уверењу да музика као најплеменитија уметност треба да делује на оплемењивање људи. Дакле, на то нас не треба потсећати. Напомињемо да смо свесни да ће овај наш гест имати штетне последице како по нас ауторе, тако и по људе којима је музика намењена. Ситуација је, међутим, таква да се из ње не можемо извући а да никог ништа не кошта и да никог ништа не заболи.

Време у коме живимо, односно стање у које нас је довела актуелна власт у Србији, поништило је све нормалне вредносне критеријуме а живот нас композитора као и свих других људи, сведен је на одржање голе егзистенције.

Санкције Уједињених нација сматрамо неправедним, јер њихове последице осећа цео народ у Србији, а најмање их осећају они због којих су санкције уведене. Али бесмислено је и погубно, и по земљу и по народ, прилагођавати се и привикавати се на те санкције и недостојан живот, као да је све то изазвано неком елементарном непогодом, тј. вишом силом. Сила је – као што знамо – сасвим овоземаљска. Уместо тога, треба уклонити узроке због којих су санкције и уведене, а они се налазе у политици актуелне власти Републике Србије. Било би, наравно, најбоље, после овако катастрофалних резултата на свим пољима које је ова власт остварила (ратови, хиперинфлација, несташице, незапосленост, пад производње, па уз све то још и санкције) – да се ова власт сама и повуче. Сви рационални разлози говоре томе у прилог.

Миховил Логар
Дејан Деспић
Драгутин Гостушки
Зоран Ерић
Наташа Богојевић
Исидора Жебељан
Вук Куленовић
Срђан Барић
Љубица Марић
Драгољуб Илић
Рајко Максимовић
Срђан Хофман
Милан Михајловић
Предраг Репанић
Милана Стојадиновић-Милић
Милош Петровић
Милош Заткалик
Мирјана Живковић
Минта Алексиначки
Константин Бабић

БОРБА (донекле скраћено), 22. јуна 1992

Д Е П О С

Негде, крајем маја деведесетдруге, сазнао сам да се оснива ДЕПОС (Демократски Покрет Србије), на иницијативу неких људи из Академије наука и уметности (Мића Поповић, Младен Србиновић, Матија Бећковић, Љуба Симовић, Предраг Палавестра, Никола Тасић, Саша Гашић, Бранко Поповић и још неки), као и неких људи са стране, као Михиз, например... Мислим да је међу оснивачима био и Вук Драшковић а можда и Никола Милошевић, који се већ био дистанцирао од Демократске странке и основао своју Либералну. Оснивање ДЕПОС-а било је са циљем обједињавања опозиционих снага и покушаја рушења Милошевића, с тим да је ту значајна улога била намењена и нестраначким личностима. Идеја ми се врло допала и одмах сам мотором одзујао до Топчидерске звезде[24] да потпишем нешто као при-ступницу (или подршку?).

Ускоро су (у Француској 7) почели и састанци Савета ДЕПОС-а, са од прилике 30–40 присутних. Међу њима смо били и моји другари из школе – Обрен Поповић-*Ћира*, Лука Кнежић и ја (тада као нестраначки), а на позив Владете Јанковића, који је убрзо постао и port-parole ДЕПОС-а. Он је, иначе, са Коштуницом и Владаном Батићем, још увек припадао првобитној Демократској странци и то крилу које је сматрало да треба подржати идеју обједињавања опозиције. Главнина странке, на челу са Мићуновићем, била је против тога.[25] На тим састанцима сам виђао и мог колегу и комшију – Гостушког, затим Бранка Поповића (академика) и његове колеге са Електротехничког факултета Милана Јовановића и Србијанку Турајлић, затим Косту Чавошког, редитеља Сашу Петровића, Жику Богдановића и Владана Василијевића (сва четворица из Либералне странке), Милана Комненића и Младена Маркова (оба СПО), Микија Савићевића, некадашњег чувеног директора

[24] Организацију прикупљања потписа преузео је СПО, с обзиром да је он имао раширену мрежу својих одбора по Србији.

[25] Вероватно због претходних искустава са Вуком Драшковићем на демонстрацијама, који је наметао себе као главног лидера. "Крилу ДС за ДЕПОС" припадао је Војислав Коштуница, који је касније (у јулу '92.) то крило прогласио за посебну странку (ДСС).

ГЕНЕКС-а (иначе из Треће мушке), понекад Душка Ковачевића, а такође и Душка Михајловића, Жарка Јокановића и "индексовца" Петра Лазића (сва тројица из Нове демократије), као и тадашње студенте, међу којима и Слободана Вуксановића...

Атмосфера је збиља била добра. Културна и са високим степеном толеранције. Права демократска. Свако ко је тражио, добијао је реч и бивао саслушан. Није постојао председник него је једна група од 5–6 људи припремала седнице и играла улогу неког Извршног одбора између седницâ. Они су се смењивали и у руковођењу седницама.

Ипак било је и дисонантних тонова. Како су седнице почињале у 6 сати, једне вечери, такорећи пред разилазак, појавио се Вук Драшковић. Деловао је некако наелектрисано. Наравно, не знам због чега. Сео је поред председавајућег и почео (патетичним гласом):

– *ДЕПОС, ДЕПОС, ДЕПОС*...

Не сећам се шта је била тема његовог излагања али како је оно одмицало, почело је да бива све јасније, да он под оним "ДЕПОС" (са почетка), у ствари, подразумева СПО а себе види као лидера целог покрета, те да ми остали треба да га следимо. Ситуација је била крајње непријатна. Коштуница му је нешто сасвим кратко одговорио и ускоро је састанак завршен. Када су сви поустајали и већ кренули ка излазу, у мимоилажењу са Вуком, Обрен му је вероватно рекао неки свој мало оштрији коментар, на шта је овај скоро насрнуо на њега. Срећом, до туче није дошло (а мало је фалило), али је остао горак укус у устима.

На једној од седница пао је предлог да се организује Видовдански сабор. Нисам сигуран ко је био аутор тог иницијалног предлога али сам сигуран да је Михиз предложио да тај сабор траје непрекидно, док се Милошевић не повуче. Он, какав је већ речит био, образложио је тај свој предлог који је био прихваћен без примедби. На неколико следећих седница бавили смо се само тим сабором. Као место одржавања одређен је плато испред Савезне скупштине. Одређен је известан број људи који ће бити на бини као и листа говорника. Наговештено је да ће можда и принц Александар Карађорђевић поздравити скуп. Не знам више тачно, на које је све начине Сабор најављен (Студио Бе, Борба, Б-92, локалне радио станице) али верујем да је и

традиционална Радио "Милева" сигурно одиграла значајну улогу. У ваздуху се осећало да је Србија само чекала овакав знак...

Иако је почетак био заказан за подне 28. јуна, већ од јутра су почеле да стижу колоне, ко зна одакле. Неке групе су носиле и своје паное, као "Крагујевац", "Смедерево", "Чачак" итд., неки су носили заставе (најчешће: СПО али било је и других). Када смо се Обрен, Лука и ја попели на бину, приметио сам доле, у непосредној близини, неку чупаву сподобу са шајкачом, која је витлала ону црну гусарску заставу са мртвачком главом и натписом ОТАЏБИНА ИЛИ СМРТ. Таман као да сам видео кукасти крст! Пошто су око њега биле 3–4 заставе СПО-а, схватио сам какво је то друштво. Отишао сам до Вука и скренуо му пажњу на то. Зачудо, он је одмах послао једног момка и после пола минута оне заставе више није било! Скрећем пажњу да се са Вуком никада званично нисам упознао нити смо икада раније (а ни касније) комуницирали. Ипак ме је послушао. Свака част! Њему – што је прихватио примедбу, мени – што сам се сетио.

Када је програм почео света је било као никада до тада: цео простор испред Скупштине и то од Таш-мајдана до Дома синдиката, а такође и пун Пионирски парк. Колико је то? 200.000? 300.000? Не знам, али је било баш као што смо очекивали: МНОГО НАРОДА.

Говорника је било пуно и сви су добро говорили. Неколико реченица је прозборио и принц Александар (зна се већ како) и био бурно поздрављен. Остале говорнике не наводим јер бих сигурно неког (грешком) изоставио. Знам да сам и ја скрпио неколико реченица упућених студентима. А такође сам благовремено подстакао мог колегу и пријатеља Дејана Деспића, да се и он обрати. Срећом, имам сачуван тај драгоцени текст који ми је он дао непосредно после Сабора:

Дејан Деспић
ГОВОР НА ВИДОВДАНСКОМ САБОРУ ДЕМОКРАТСКЕ СРБИЈЕ

(28. јуна 1992.)

Праведно или не, свет нас је стрпао у затвор. Заковао нас даскама, као кужне, и оставио да овде скончамо заједно са нашим вољеним вођом. С оним који не намерава ништа да мења, јер је, ваљда, презадовољан својим успесима. Успешно је изгубио рат, који уосталом, по њему, нисмо ни водили; успешно је прокоцкао два века наших историјских прегнућа; успешно нас посвађао и с најбољим пријатељима, а сада би да нас завади и међу собом; успешно нас довео до руба глади и беде, насиља и хаоса. Захвалимо му се на толикој и таквој бризи и замолимо га да нас барем надаље од ње поштеди! Нек се повуче међу воштане фигуре у последњој, најцрњој одаји наше историје. Нека тамо стане уза свог претходника, испод чијег је шињела изашао. А ми ћемо покушати да се снађемо и без његовога мудрог руководства, и без његових врлих сарадника, и без његовог најдражег опозиционара. Покушаћемо да приберемо још ово нешто памети која није излудела, још нешто поштења које се није продало. Па да кренемо изнова, камен по камен сакупљајући ове рушевине: рушевине државе и народа, привреде и културе, рушевине морала и части, живота и љубави. Покушаћемо да с лица сперемо блато, које смо заслужили само утолико што нам је предуго требало да се разбудимо. Настојаћемо да свету поново пружимо руке у пријатељству; ако мора – и у молби за опроштај грехова који нису наши. Јер свет сасвим лепо може и без нас, али ми без њега не можемо, и нећемо. Не желимо да останемо на пустом острву, па макар се на њему и нашло нешто корења[26] да се преживи!

Разуме се, назваће нас опет издајицама и страним плаћеницима – то су тако добро увежбали за ових педесет, па и седамдесет година. Доспећемо, вероватно, и у спискове за одстрел, када пређе с речи на дела онај који тврди – а треба му веровати! – да зна како се пуца у месо.

Свесни смо: далеко је сунце – чини се данас још и даље него кад је о томе писао наш нови председник. Али, смемо ли се због тога даље мирити с помрчином, одрећи се светлости? Јер

[26] Алузија на Бранка Костића, последњег председника "полупредседништва" земље у распаду, који је рекао "да ако треба, јешћемо и коријење".

ипак, неко ће дочекати свануће! Ако не ми, чија је животна стаза већ на низбрдици, онда га мора дочекати ова предивна младост, која нам већ данима даје пример истрајности и памети, пркосног духа и неугасиве наде. Не допустимо да се тај дух погне и та нада утрне – јер то је нада и у нас! После толико тога изневереног, не смемо дозволити да и ова младост буде издана и преварена као што је била, када је оно Највећи син наших народа рекао: "Студенти су у праву!" – да би их потом жедне преко воде превео и у козарачко коло завео. Истекло је време и козарачком колу и његовим, увек новим, коловођама и певачима – нека најзад оду у историју! Ми желимо нову песму, другачију музику. Хоћемо лепше звуке него што су топовски, лепше гласове него што су људски јауци.

Зато студенти, и овога пута, јесу у праву. Жестоко су у праву када поручују: "СЛОБОДА се пише без Н!"

Све до увече Сабор је деловао моћно. Плато је био препун. Људи се нису разилазили. Када је пао мрак, подељене су десетине хиљада свећица и онда је искључена струја (намерно) на целом подручју, тако да су свећице дошле до изражаја. То је збиља био спектакл.

Пошто је према ранијем договору било предвиђено непрекидно трајање Сабора, да се не би десило да у неком тренутку бина остане празна, одређена су и својеврсна ноћна дежурства (по двојица на смену). Прве ноћи Обрен је био до 2 сата, а онда сам га ја заменио до јутра.

Свитање 29. јуна доживео сам збиља трагично. Не због неспавања, умора или јутарње хладноће, него због сазнања да је идеја о непрекидном трајању Сабора у својој основи била дубински погрешна. Онај величанствени утисак непрегледне масе са отварања као и спектакл са хиљадама свећица – тога јутра се срозавао у мизеран призор. Осим нас дежурних, вероватно сви Београђани су били у својим кућама. Већина гостију из Србије вратила се у своја места још током ноћи а они који су остали, камповали су у Пионирском парку и на травњацима око Скупштине. Били су разапети шатори или прострте обичне цираде или ћебад. Папири, празне флаше и разни отпаци на све стране. У парку је можда био инсталиран један "пољски WC", а можда и није. У сваком случају непријатан задах се ширио. Са "наше" трибине нон-стоп се чула

нека музика, врло гласна али најбеднијег квалитета. Или *Маршрала, маршрала краља Петра гарда* или неки турбо фолк или већ не знам шта. Вероватно је била по укусу оних мамурних и неиспаваних "кампера".

После онако величанственог скупа од кога се Милошевићу сигурно стегло грло, сада је хладно могао да "удари рецку" – за још једну победу над опозицијом.

Ипак, током дана света је било знатно више а увече је опет било моћно. Не баш као прве вечери али скоро. Помислих: штета што скупови нису били заказани само за вече, у трајању од два сата, па да буду овако масовни; ефекат би сигурно био неупоредиво јачи, да није било оног јутарњег бламажа. А тај јутарњи бламаж се, наравно, понављао из дана у дан, издржљивост је јењавала, тј. деградирала се у обично шенлучење. Вероватно је онај са гусарском заставом био међу тим најупорнијима, али заставу више није подизао. Сигурно је чак и он схватио колико је читава ствар пропала. А мислим да је пропадала пуних недељу дана, док се није сама угасила или док није дошла полиција и прекратила нам муке.

Наравно, Милошевић није поднео оставку. Није послушао ни нас клечеће композиторе, ни оних 300 хиљада људи који су прве вечери тражили његову оставку.

Али и за нас је ово било корисно искуство. Бар смо научили нешто. Најпре да је опозициони потенцијал у земљи збиља велики а затим да скупови морају да се планирају са ограниченим трајањем (2–3 сата, што је и била пракса следећих осам година) и то онолико колико збиља има реалног и атрактивног садржаја.

Ваљда негде у другој половини јула Коштуница је у Дому синдиката своје крило ДС за ДЕПОС прогласио за нову, самосталну странку – ДСС. За разлику од Николе Милошевића који је својевремено за собом "повукао" тек неколицину људи и основао Либералну, овај Коштуничин гест је такорећи преполовио Демократску. С добрим разлогом! Наш опозициони свет је од самог почетка просто жудео за уједињењем, признавао је само поделу на МИ и ОНИ и није подржавао оне који су се издвајали. То што је Мићуновић игнорисао Видовдански сабор (и за време њега – кажу – путовао у Лондон) људи му дуго нису

заборавили, или нису никад (рецимо: ја). Мислим да је већина виђенијих људи Демократске странке прешла на Коштуничину страну. Бора Пекић, вероватно баш најугледнији члан, у то доба лежао је на смрт болестан у болници у Лондону али послао је поздравни телеграм Сабору. Иако сам и сâм подржавао идеју ДЕПОС-а па стога и Коштуницу, нисам се радовао подели, односно расколу у мени драгој Демократској странци. Већ тада сам, у неком друштву, иронично указао на сличност наших странака са амебама: размножавају се простом деобом! То се и у будућности показало као тачно и погубно по опозиционо-демократски покрет. Такође то уситњавање странака било је свакако потпуно супротно тежњи за уједињењем огромне већине опозиционог света.

Када су били заказани општински и локални избори за децембар '92. предложено ми је да будем кандидат ДЕПОС-а за одборника на општини Врачар. Општина на којој сам рођен и на којој сам проживео свој живот! Наравно, пристао сам. А пошто се ДЕПОС на нашој општини, практично, састојао од ДСС и СПО, ја сам – иако нестраначки члан ДЕПОС-а – пристао да будем на листи ДСС-а. (Иако књижицу ДСС никада нисам имао изгледа да сам ипак био вођен на неком званичном списку те странке; о томе ће бити речи нешто касније).

На изборима сам глатко прошао. И укупан резултат био је фантастичан: 60:0! (Бар ја сам то тако бројао). ДЕПОС – 38 и ДС – 22 у збиру даје 60 а СПС – 0 и радикали – 0! Врачар је тако постао и званично најопозиционија општина у земљи. Али на конститутивној седници није било тако. Неко је изговорио управо то 60:0, као и да је то тријумф опозиције а на то је реплицирао шеф одборничке групе ДС – Мића *Кисели* (Стаменковић), мој комшија и другар из Треће мушке – да нема никаквог тријумфа и да не постоји никаквих 60:0. Они (ДС) сматрају да су ове изборе изгубили (22:38) те да ће бити "конструктивна опозиција" али ништа преко тога. Би ми мало чудно, али 'ајде, нека му буде.

За председника општине тада је изабран Драган Маршићанин (ДСС) а за председника ИО Славко Татић (СПО). Одборници су били углавном неки пристојан, градски, тј. грађански свет. Од раније сам познавао само неке: Омиља

Глишића (из Треће мушке), Зору Чавић (из "Мокрањца") са којом сам сада седео у клупи, Пају Крунића, са којим сам (1990.) био у Јерменији (види ТАКО ЈЕ ТО БИЛО 2), као и већ поменутог Мићу-*Киселог*.

Маршићанин је сталожен и прибран човек и управо тако је и водио седнице: сталожено и прибрано. Прве две-три прошле су сасвим мирно а мени је све било врло досадно. Али када су, касније, на дневни ред почели да пристижу предлози за куповину, односно продају пословног простора, плацева и слично, температура је почела да се диже. Мени је то била, наравно, потпуно страна материја и једва сам могао да пратим дискусију. Али неколико млађих момака[27] из опозиционе ДС били су, изгледа, прилично стручни за те ствари па су, као мунгоси, ловили у предлозима сваки детаљ који би им се учинио сумњивим и одмах би излазили за говорницу и жустро реаговали. То ми се допало, јер прави смисао постојања опозиције у демократији управо је то – контрола власти.

Једном се десио овакав случај (јуна, '93.): Између осталих тачака дневног реда, била је и једна о додели неког плаца за изградњу пословног простора. Када је та тачка дошла на ред, један од управо поменутих момака из опозиције тражио је да се та тачка одложи јер неколицини одборника из њихове странке "нису били стигли пратећи материјали за седницу" а радило се о захвату приличне вредности. По мом схватању, овај захтев био је потпуно оправдан, јер се радило о процедуралној грешци. Маршићанин је тада (по први пут, али – видеће се касније – не и последњи!) хладно објавио:

– *Како скупштина одлучи.*

И скупштина, тј. победничка већина, одлучила је да се о тој тачци (ипак!) расправља. Ја сам, наравно, био против тога али сам остао у мањини (заједно са ДС). У паузи седнице неко ми је пришао и упитао ме:

– *Јели бре, за кога ти гласаш?*

Већ сам чин стављања на гласање овакве процедуралне ствари био је довољан, а резултат гласања и нарочито тај лични

---

[27] Боран Караџоле, Душан Бајец, Радмило Белић, Александар Тодоровић

коментар, поткрепили су моје уверење да под хитно морам да напустим ту странку,[28] да не бих морао да се повинујем партијској дисциплини. После неколико дана упутио сам писмо Драгану Вучовићу, председнику градског одбора ДСС-а, које као документ сведочи о мом ставу:

Поштовани г. Вучовићу,

разлог овом мом писменом обраћању Вама је моја одлука да напустим Демократску странку Србије. Ову одлуку нисам донео ни на пречац нити је она изазвана било каквим конкретним поводом, већ је она у мени сазревала већ дуже време. У ствари, ради се о нијансама, детаљима и стилским разликама, а не о битном разилажењу. То даље значи да остајем симпатизер ДСС јер она јесте странка најближа мојим политичким и људским опредељењима, а деловаћу као ванстраначки члан ДЕПОС-а, коме сам – као појединац – и приступио својим потписом првог дана после оснивања, дакле и пре оснивања ДСС као такве.

Да не бих остао на овако уопштеним формулацијама (које некада могу да кријуи врло драстичне суштинске разлике), свој став, односно разлике у нијансама, детаљима и стилу, илустроваћу са пар примера.

Као што знате, ја немам никаквих правих политичких амбиција осим жеље "да им видимо леђа". Када се, и ако се, то деси – мој ангажман биће тиме завршен. Желим, дакле, да у тој првој фази помогнем колико могу а да се касније потпуно вратим своме послу и не уживам у благодетима учесника у власти. Да би се тај циљ постигао – уверен сам – потребно је доследно и широко окупљање опозиционо-демократских странака, групација и појединаца – управо како је ДЕПОС и био замишљен. Међутим, ДЕПОС није сасвим успео у томе, јер су неки ипак остали изван њега. Разлог томе лежи у неким чисто личним нетрпељивостима и сујетама, пре свега челних људи. У то сам се непосредно уверио (на Савету ДЕПОС-а) и то је за мене било страшно. Присуствовао сам варничењу између Вука и Коштунице, Којена и Попова; чуо сам шта ко мисли о Веселинову, Пешићки, Н. Чанку, Мићуновићу, Мирковићу...

За мене је највећа срећа што – као што Ви једном рекосте – ми на општини (ДСС и СПО) живимо као једна

[28] Већ сам раније рекао да никада нисам имао књижицу ДСС-а, али су ме они, очито, рачунали као свога.

породица (гледе и унаточ варничењу на врху). Оно што ме не чини срећним (и то сам у више махова истицао) то је однос између ДЕПОС-а и ДС. Не говорим о препуцавањима на врху, него о односу у нашој скупштини. Ако су они опозиција нама – а јесу – мислим да треба да будемо срећни што имамо такву опозицију, а не неку црвену или црну.[29] Без обзира какво им је вођство странке (од кога сам се и сâм дистанцирао) – сматрам да су ти људи паметни, честити, демократски оријентисани и у скупштини драгоцени. Никако не би било добро од њих правити непријатеље, али ако наставимо да њихове аргументе не чујемо и не обарамо јачим аргументима, него дизањем већег броја руку уђуткавамо и неутралишемо, онда ће они то једнога дана и постати, а ми ћемо стварно личити (по понашању) на СПС већину у парламенту. Уверен сам да ће доћи дан када ће се цео народ морати да одлучи и определи између само две алтернативе: МИ или ОНИ. Мислим да не би било добро да ове момке (из ДС) гурнемо у ОНЕ. Ток и епилог последње скупштине (17. јуна) врло алармантно на то упозорава. (Узгред: ово писмо сам започео недељу дана пре те скупштине, дакле, она није главни узрок њему).

Постоји још једна околност, за мене прилично непријатна. То је притисак на наше чланство, па и на мене, да сви морамо да гласамо једнообразно, у име партијске дисциплине. Тако нешто мени је збиља страно а мислим да би требало да буде страно и свакој нон-комунистичкој, а нарочито демократској странци. Желим, дакле, докле-год будем у овој скупштини, да се опредељујем само према својој савести и на основу бољих и јачих аргумената, а не као пуки број из бројније скупине, познатије као гласачка машина.

Познато ми је, иначе, гледиште да своја убеђења треба да износимо на одборничкој групи, а да на њој искристалисан (и усвојен) став треба сви да подржавамо на скупштини без обзира на лично схватање. Гледиште ми је познато али га не прихватам. Најпре не могу да гласам против своје савести, а друго, дешава се да на скупштини неко (из опозиције) изнесе неко сасвим ново виђење проблема (какво се није појавило на нашој групи), па у том случају наступа неприпремљена ситуација на коју, по мом схватању демократије, треба реаговати лично, а не као припадник групе.

Питам се на крају, да ли је могуће да се сви згражамо над непробојном црвеном (или црвено-црном) гласачком

[29] црвена = социјалисти; црна = радикали

фалангом у (великим) скупштинама, а да се сутрадан и сами тако понашамо? Да ли је могуће да понављамо њихов аргумент: "победили смо на изборима, наше је право да одлучујемо, јер имамо већину", а да при том заборављамо да демократија није само одлука већине, него и толеранција и уважавање мањине. Поготову ако та мањина изнесе јачи аргумент. Мислим да сам био довољно јасан.

У нади да ћемо и даље демократски сарађивати,
У Београду, 10–22 јуна 1993 срдачно Вас поздрављам

Тачно месец дана после тога ВРЕМЕ ми је објавило један пресавијени табак поводом Закона о такси на електрично бројило (која је заменила ТВ претплату). Неки човек је указивао на бесмисленост овог закона наводећи да он има посебно бројило у штали за краве, те да треба да плаћа ту таксу иако краве не гледају телевизију! Ја сам, пак, реплицирао неком СПС посланику на тему ауторских права.

Вучелић на струју

(ВРЕМЕ бр. 143)

Ваш новинар Александар Ћирић подробно је разобличио читаву ујдурму (да не кажем подвалу столећа, пошто има много конкурената за тај назив: стара штедња, зајам за препород, Југоскандик, Дафимент и сл.), а ја бих се осврнуо само на један детаљ из скупштинске расправе.

Нисам гледалац РТВС, али десило ми се да будем у посети код пријатеља баш када је био пренос из Скупштине о фамозном закону о такси на електрично бројило. Кроз разговор приметих извесног господина за скупштинском говорницом (не знам му име али је сигурно из СПС) како брани предлог дотичног закона, износећи притом и следеће: (цитирам по сећању) "...тај новац и онако неће ићи сав у корист РТВС, јер треба да знате да РТВС финансира прављење 1-2 филма годишње, затим финансира Савез композитора са 2,5% годишње..."

Е па неће бити да је тако! Израз ф и н а н с и р а т и подразумева спонзорство (нпр. та и та институција или богати појединац финансира изградњу школе, цркве или пута, финансира набавку опреме за болницу, финансира школовање талентованог ученика или студента) а то овде свакако није случај. РТВС користи, употребљава за свој програм музичка дела (такође: филмска, драмска, књижевна) домаћих и страних

аутора, па је на основу Закона о ауторском праву и међународним конвенцијама **дужна** да за то коришћење плати одговарајућу ауторску накнаду. По сада важећем уговору између РТВС и Савеза композитора та накнада износи 2,5% од убране годишње претплате. Дакле, ниуком случају се не ради о неком великодушном "финансирању", него о законском плаћању за искоришћено добро. Претпостављам да је слична ситуација са филмом, драмом итд.

Деловало би крајње смешно и апсурдно рећи да куповином хлеба финансирамо пекарску индустрију или да плаћањем шишања финансирамо фризерску радњу, иако то јесте њихов приход. Али ако овај закон због почне да се примењује 1. октобра, биће то права гротеска: "радни људи и грађани Србије" под претњом живота у буквалном мраку добровољно финансирају (об)љубљену РТВС, а можда и СПС! Што да не, ако се тако изгласа?
(ВРЕМЕ, 22. јул 1993)

Друга половина те године остаће запамћена по до тада нечувеној галопирајућој хиперинфлацији, када су се цене мењале из дана у дан а касније, чак, из сата у сат! Једно после подне сам на Академији, у реду у ходнику, чекао своју плату. Зашто чекао? Зато што, ако се добије пола сата раније – она више вреди! Идући кући, на изласку из парка, упитах једног дилера који му је курс. Његов одговор ми се учинио неповољним те сам наставио према Славији да нађем повољнији курс. Првог дилера сам срео код тролејбуске станице. Његов курс је био још гори од онога. Код Делиградске – још гори, код хотела "Славија" још гори!!! Пожурим назад, код оног првог (близу Академије)... Не само да се за тих 20 минута курс променио него је био лошији и од оних на Славији! Вероватно су томе допринеле оне моје колеге које су биле иза мене у реду за плату и који су, један за другим, налетели на овог дилера, те је овај (по "закону понуде и потражње" – Маркс на једном месту), природно, сваког минута подизао цену марке. Врло важна опаска: радило се о сумама од око 10–15 ДЕМ! (Овај пасус сам написао због евентуалних читалаца из неке даље

будућности за које би ово сведочење могло да буде занимљиво, а тих случајева било је небројено[30]).

Или, рецимо, ово. Једне ноћи сам специјалним тј. специјализованим аутобусом путовао у Темишвар, носећи са собом три металне канте за бензин. Тамо сам, срећом, купио бензин и ваљда неке чарапе. Кажем "срећом" јер бензин нисмо куповали на пумпама, због недостижних редова на њима, него код приватних дилера. А то изгледа овако: он отвори пртљажник својих кола и из бурета на брзину (јер и њих, наводно, вреба полиција) наточи у наше канте. Ко је боље среће добије бензин а ко је лошије – купи чај од коприве који је исте боје као румунски бензин!!! И то се дешавало.

И још један случај. Те јесени добио сам наруџбину из позоришта у Новом Саду да нешто оркестрирам. Неколико арија из неког мјузикла. Као прво, то не сме да се ради! Са њихове стране као наручиоца, то је био чист криминал. То је кршење Закона о ауторском праву. Али ни са моје стране случај није био ништа бољи. Такву наруџбину нисам смео да прихватим. Али прихватио сам. (Да нисам ја, нашли би неког другог). Уосталом, ко би у то време *неправедних и ничим изазваних, незаслужених, па чак и непотребних санкција* "међународне заједнице" мислио о некаквом ауторском праву и то некога из земље која нам стеже омчу око врата? И још у време када сам полумесечно добијао неких десетак марака плате (видели смо с каквим изазовима) а овде ми је понуђено 200!

Тражени посао урадио сам добро и релативно брзо. На време сам послао партитуру а они су ми телефоном јавили када је уплата извршена. Одем у банку сутрадан – ништа! Прексутра – још није стигло!!! Зовем Нови Сад – они потврђују да су послали још пре три дана. Онда опет у банку, па у њихову централу и на крају, после три дана, испостави се да је неко погрешио у неком списку, па је уместо на име Максимовић уписано на име Марјановић, а његов број жиро рачуна није се

[30] Једном приликом био сам на Булевару са мојом Цацом. Она је отишла у банку да чека да добије чекове а ја, да бих прекратио време, свратим у неку продавницу да узмем хлеба за ручак. Наравно, и тамо је био ред. Када сам плаћао, продавачица ме је упитала, да ли имам осам и по хиљада ситно јер нема 1.500 да ми врати кусур. Пошто ни ја нисам имао "ситно", великодушно сам јој рекао да заборави тај кусур и изишао! (То је тада збиља било *ситно*)

слагао са основним налогом (мојим). Грешка (ненамерна а можда и намерна!) најзад је исправљена и ја сам исплаћен – (у динарима) целих 20 марака!!! Тако је то било.

Још један, сличан пех десио ми се и за Божић 1994. СОКОЈ нам је исплатио тантијеме. Претходно, све уплате које су стизале на рачун СОКОЈ-а, да их не би инфлација "појела", они су код дилера мењали у марке и тако чували. А онда, за Божић, претворили их у динаре и нама уплатили на жиро рачун. Опет је било – за оне услове – прилично. Негде око 250 ДЕМ. Одмах одјурим у банку. Уплата је стигла! О, хвалим те, Боже! Попуњавам и потписујем чек...

– Извините, али немамо пара!

– Како немате? А шта имате? Кромпире?

Ништа ми није помогло. Ни бес ни духовитост. Ни сутрадан – ништа, ни прекосутра ... Када сам најзад добио своје паре, то је било око 15 ДЕМ.! Збиља, да човек заплаче. А тек када се испоставило, кроз две недеље, да је деда Аврам[31] "голим рукама задавио хиперинфлацију" и 24. јануара прогласио нови динар који вреди једну марку, што се чак и одржало неко време, то нас је тек све депримирало. Ко је могао да сања 7. јануара такав исход? Нико. Да нам, којом срећом, онда нису исплатили ништа а да су сачували оне живе марке, сада бисмо добили пуни износ! Ех, ко је то могао да зна? Све то заједно толико ме је погодило да чак ни табак нисам пресавио. То сам учинио тачно пет година касније, током инфлације која је била знатна али не баш овако катастрофална, али то ће доћи на ред касније.

Али, сасвим случајно, баш тога 24. јануара ВРЕМЕ ми је објавило један краћи полемички текст:

ОРДЕН ЗА ПАТРИЈАРХА

Деветог јануара телевизија је објавила скандалозну вест да је Радован Караџић, поводом дана државности Републике Српске, поделио одење, и то: патријарху СПЦ Павлу, Председнику Србије Слободану Милошевићу, себи (!!!), Председнику Црне Горе Момиру Булатовићу и генералу Ратку

[31] Драгослав Аврамовић, у народу врло популарни деда-Аврам, тада гувернер Народне банке

Младићу. Очекивао сам да ће неко из опозиције или бар из цркве још исте вечери указати на бесмисленост, па чак и увредљивост овог геста, али ништа се није десило. У последњем броју "Времена" постоји краћи текст о овом случају (Дар I), али он акценат ставља на Милошевића и његово (не)присуствовање, као и на евентуалне политичке консеквенце које би то примање ордена могло да има у Женеви или Њујорку. О Његовој светости, међутим, ни речи. А ја бих управо о томе.

Пре свега с формалне стране, у једној држави одликовања даје највиши ранг – нижим ранговима, или, у међудржавним односима – истим. Тако се, рецимо, Тито надавао и примао одликовања путујући по белом и нарочито црном свету. Чак и кад је Бранко Костић делио одликовање Кадијевићу, Аџићу и компанији за "заслуге за народ" (ваљда за уништавање Вуковара?), с формалне стране, то је било у реду, јер је он то чинио у име Председништва СФРЈ – дакле, највише инстанце. У том формалном смислу Караџић може да одликује своје поданике, па чак и себе (алал му орден!), а такође као председник непризнате државе може да одликује друге председнике, такође непризнатих држава. (Дакле, исти – исте).

Али, забога, не може Његову светост Патријарха! Њих двојица нису, и никада неће бити, исти ранг. Руски патријарси су крунисали руске цареве, наши патријарси наше краљеве, а нашег првог краља – Стефана Првовенчаног – крунисао је Папа (тј. послао му је круну). Дакле, само тако, а не обрнуто! Осим тога, Караџић као да заборавља да је његова држава (мерено годинама постојања) још беба, а да Српска православна црква, као институција, с извесним прекидима, постоји још од времена Светог Саве, првог српског архиепископа. Сасвим би, дакле, непримерено било да напр. једна беба из јасала (па макар и "председница бебеће заједнице") одликује председника Академије наука! Због свега тога сматрам да је Караџићев гест, благо речено – дрскост према нашем Патријарху. Српска црква има начело неодбијања, па је могуће да тај орден није одбијен, али то је Караџић знао унапред, па је тиме дрскост још већа.

Суштински, овај Караџићев гест према Патријарху је такође и бесмислен. (Од кад то патријарси носе одликовање?) Зар Караџић мисли да би наш Патријарх – прави Божји човек – који је оличење дубоке и искрене скромности, могао да окачи о врат његов орден? Такође, без обзира о каквој је почасти реч, не може се Патријарх наћи у истом списку са Младићем.

И најзад, једно практично питање: где је Караџић правио то ордење, да није, можда, у Загребу? Или је, можда, изгланцао неко старо?
(ВРЕМЕ, 24. јан. 1994)

А сада се враћам на политичку ситуацију у земљи и у скупштини општине Врачар. Ваљда почетком '94. престанак било какве сарадње између Вука и Коштунице постепено је прерастао у отворени сукоб. То је, практично, означило и крај ДЕПОС-а. Чини ми се, да је некако управо у то време и Ђинђић избио на чело Демократске странке. Почело је приближавање некадашњих Мићунових пулена Коштунице и Ђинђића. Али пошто је права власт још увек била потпуно у рукама СПС-а евентуалне последице "пуцања" везе Вука и Коштунице могле су се осетити неколико месеци касније баш у нашој општини где је ДЕПОС био на власти. Вероватно су челни људи ДСС и ДС – Маршићанин и Мића-*Кисели* – после почетног намигивања прешли на конкретан договор о сарадњи. Заказана је седница скупштине да би се то и озваничило. Наравно, то је подразумевало истискивање претходног коалиционог партнера – СПО, тј. смењивање Славка Татића са места председника Управног одбора као и осталих чланова тога тела из СПО. Никада нисам био љубитељ СПО-а али сам, упркос томе, са Славком увек лепо сарађивао и сматрао да је то врло вредан и исправан момак.

Када сам добио позив за ту седницу пренеразила ме је формулација прве тачке дневног реда:

– *Смењивање Славка Татића са места председника УО*

То пре свега процедурално није у реду. Исправно би било, рецимо: Провера поверења или нешто слично. А смењивање је свршен чин, али унапред! Тако је вероватно друг Висарионович косио своје опоненте?

Стицајем околности закаснио сам петнаестак минута на ту седницу. У току је била расправа, да ли да се избаце присутни новинари. Тако нешто не само да ми је било чудно него је деловало увредљиво за здрав разум. Упитао сам:

– *А зашто да се избаце новинари?*

– *Па, можда ће бити тешких речи* – био је одговор.

Скоро да сам побеснео после тог одговора. Изишао сам за говорницу и рекао од прилике следеће:

– Као прво, ми треба да се уздржавамо од "тешких речи"; а као друго, ако избацимо новинаре, то још не значи да "тешке речи", ако их буде, неће "процурети" изван ове сале и ипак осванути у неком листу.

Лепо сам то смислио. Али сачекао ме је Маршићанинов сталожен одговор:

– Биће онако како скупштина одлучи.

И наравно, скупштина је одлучила да се новинари избаце. Опет сам био прегласан али овога пута ДСС+ДС већином. Кол'ко за промену. Јасно ми је било да ту мени више нема места. Помислих, да изађем заједно са протераним новинарима... Ипак, остао сам да видим шта ће и, нарочито, како, бити са Славком. Вероватно је неко прочитао неко образложење за његову смену. Чини ми се, да се нико више није јавио за реч (али нисам у то баш сигуран). Следио је нови шок за мене. Маршићанин је најавио:

– Сада треба само да се договоримо о процедури гласања – јавно или тајно?

Опет сам скочио:

– Зашто јавно? Кад смо вас бирали пре годину и по дана – било је тајно гласање! Требало би да опет тако буде!

Сачекао ме је сталожени одговор:

– Како скупштина одлучи.

И скупштина је опет одлучила онако како не треба. Нова коалиција је дизањем руку гласала за смену Татића. Опет сам остао у мањини. Већ прилично иритиран устао сам (седео сам баш у првој клупи) и рекао им (свима) ово:

– Не видим, по чему се ова скупштина битно разликује од оне ес-пе-есовско-радикалске! То што је по Орвеловом рецепту склопљена нова коалиција – то је ваше право; али овде је изневерена демократска процедура, ви сте сада прекршили два темељна начела демократије: ЈАВНОСТ РАДА И ТАЈНОСТ ГЛАСАЊА! Ја у овој скупштини не желим више да будем! – и напустио сам салу.

После два-три дана упутио сам Маршићанину писмо:

Поштовани г. Маршићанин,
као што сам Вам пре неки дан усмено саопштио, сад Вам то и писмено потврђујем:

Не желим више да учествујем у раду општинске скупштине – дакле, враћам свој мандат (и прилажем своју одборничку легитимацију). Пошто сам биран по већинском систему, дакле, као име и презиме, вероватно би било исправније да тај мандат вратим грађанима који су ме бирали, али како је то практички неизводљиво, ја га враћам Вама, као – чини ми се – најнадлежнијем.

Мислим да је образложење, у ствари, непотребно али ко зна, можда ипак треба да остане неки траг у архиви, за будућност, када једнога дана буду дошли неки други људи.

Мој став Ви, углавном, добро знате али ја ћу га поновити:

– Прихватио сам се кандидатуре за одборничко место не из жеље за некаквом влашћу или што сам сувише докон, него једино из жеље да наш Врачар добије демократско рухо, а да ја као појединац у том смислу помогнем колико могу, према својим способностима и могућностима.

– Иако то сасвим добро знате, ипак Вас подсећам да смо и Ви и ја били на листи ДЕПОС и да су нас грађани бирали вероватно са истом жељом и надом са којом смо се ми прихватили кандидатуре. Била је то жеља, или чак жеђ за демократијом!

– Такође Вам је познат разлог мога напуштања (Ваше странке) ДСС, али и то ћу укратко поновити јер је у међувремену он добио на актуелности: Победничка коалиција ДЕПОС, под Вашим руковођењем, била је у одлучним тренуцима нетолерантна према мањинској групи – ДС. Многе њихове иницијативе и предлози одбијени су једноставним прегласавањем, често без образложења. Још тада сам рекао да уместо да смо срећни што имамо такву опозицију (а не неку црвену или црну) и да са њом блиско сарађујемо – ми, тј. ви, правите од њих непријатеље.

– Недавни догађаји, тј. нова коалиција, као да су у складу са мојом горенаведеном жељом (сарадња са ДС) а истовремено побијају моју процену (да се од ДС праве непријатељи).

– Па лепо; онда је то била моја зебња (изгледа неоправдана) а ваш нови однос са СПО је сасвим сигурна извесност. Као што и усмено рекох оног дана – баш по Орвеловом рецепту!

Гледајући и слушајући шта се дешава између Вука и Коштунице, ја сам већ дуже време стрепео да ће тако нешто да се догоди. Одмах да кажем: никоме не држим страну! Жао ми је што ће лична нетрпељивост та два човека (тј. њихових сујета и

амбиција) довести до слабљења и осипања опозиционог покрета (према СПС!) на нашој општини, али и шире. Сада ми изгледа да демократија овде неће победити докле-год ти људи (али и њихови партнери у другим странкама) буду водили опозицију у Србији. Изгледа да ћемо морати да сачекамо да данашњи двадесетпетогодишњаци заузму њихова места.

На крају, у једној реченици, ево и разлога зашто сам напустио и седницу Скупштине и зашто не желим да убудуће у њој учествујем:

Под Вашим руковођењем (иако верујем: по диктату "одозго") нарушена су два темељна начела демократије – **јавност рада и тајност гласања за кључне одлуке.**

Образложење које сам чуо на ТВ, да су новинари елиминисани да се не би свега наслушали, подсетило ме је на својевремене забране СТУДЕНТА, позоришних представа и књига: – *због могућег узнемирења јавности*

ЧЕСТИТАМ!

ПС.

Овај текст би можда био занимљив за грађане Врачара који су ме бирали (а можда и за неке друге), па ћу понудити ВРАЧАРСКОМ ГЛАСНИКУ да га објави. Наравно, не очекујем да ће бити прихваћен. Не толико због става редакције колико због Ваше бриге (коју сте нетом показали) – *да се не узнемире грађани!*

Између наде и разочарања

Крајем новембра (‘94) опет ми је налетела тема: 29. новембар. Постојале су иницијативе да се тај бесмислени “празник” покојне државе укине, али, ето, никако да стигне у скупштинску процедуру. А наравно, све мора да буде по одговарајућој процедури а не може тек тако. (Сетимо се изјаве Боре Јовића да “ми немамо ништа против самоопредељења народа, па чак и отцепљења, али да све мора да буде по закону и Уставу“). Па тако и са празницима. Мало касније видеће се да сам то напао једним чланком у новинама и то ми дође некако нормално (што сам нападао бивше комунисте). Оно што никако није нормално, то је да нисмо ни ове (2001.) укинули тај неуништиви *прасећи празник!* Могао сам, наравно, да неким новинама понудим тај свој текст из ‘94. али нисам. Једино сам га, као подсећање, послао на бројне адресе путем е-маила. А после седам година његова актуелност је седмоструко већа!

Празник срамоте

У четвртак (24.11) Студио Б је објавио вест да је Савезна влада донела одлуку да од сада "Божић, Ускрс (ваљда други дан?) и Видовдан нису више нерадни дани", а уз образложење (по сећању) "да се не би вређала осећања мањинског несрпског живља, као и грађана неправославних конфесија и атеиста". То образложење не само да је само по себи увредљиво (за већину грађана Србије) и крајње цинично, него је чак глупо и апсурдно! Оно је, наиме, толико нелогично да просто морам да помислим да је у његовом доношењу, осим Савезне владе, учествовао и "онај Михајло што логику пише" (синтагма из нове гусларске пјесме), исти онај који је измислио и "нестраначки плурализам".

1. Није случајно што смо о овој одлуци обавештени баш уочи 29. новембра, који, као што је познато, још увек ј е с т е државни празник (и то дводневни!) јер одговарајућа тачка није доспела на дневни ред Скупштине(!?) О томе ће касније бити више речи.

2. Како то да одлуку о брисању 29. новембра из списка празника треба да донесе Скупштина, а ову о Божићу, Ускрсу и Видовдану може и Влада?

3. Да ли "другови из Владе" знају да се Божић и Ускрс славе и у Енглеској и у Француској, Шведској, Данској, Швајцарској, Немачкој и осталим цивилизованим и демократским земљама, иако ни једна од њих није "етнички чиста", дакле, и у њима има и православаца и муслимана (мало "м"!) и Јевреја, будиста, хиндуиста и, наравно – атеиста? Нити се ко од ових конфесија/атеиста осећа повређеним због тога, нити је због тога земља мање демократска. Једноставно, то су празници већине, и то изразито мирољубиви празници, ниначију штету, а друге (мањинске) конфесије имају права да славе своје празнике, па макар и у радни дан.

4. Овако је код нас, међутим, већина повређена, и то, да апсурд (или дрскост) буде већи, вероватно "због демократије"! (Михајло, Михајло!)

5. У осталом, ствар је јасна: ради се о истом моделу који је био примењиван за време владавине комунизма – тиранија мањине над већином.

6. Треба се потсетити да је и ранија одлука, која је сада поништена, била увредљива и истовремено кукавичка; комунисти нису смели да кажу: "од данас празнујемо Божић и Ускрс као сав нормалан свет", него су се кукавички сакрили иза формулације да је 7. јануар нерадни дан, а сада се чак и то поништава!

Временска подударност објављивања ове владине одлуке са "празновањем" 29 новембра, као што рекох на почетку – није случајна. Сигурно да постоји тајна намера – да фамозна тачка дневног реда никад не стигне на скупштинску расправу (они све могу, по моделу "Чича Томине колибе"), као што већ две и по године није, и да се народу, који воли празнике, опет протури 29. новембар уместо Божића, који је – по одлуци Владе – радни дан.

А да ли су "другови из Владе" размишљали о томе да је 29. новембар – дан АВНОЈ-а, а да је читава ова наша садашња несрећа – рат, беда, санкције – у ствари директна последица АВНОЈ-а! Зар се није ратовало због "неправедних авнојских граница које ми не признајемо"? Зар није ЈНА – "армија братства-јединства", за коју се испоставило да је била трула, корумпирана и издајничка – која је порушила градове и поубијала и унесрећила толики свет а нас прикуцала на стуб срама, и у чијим су редовима изгинула недужна наша деца – дакле, та ЈНА, зар и она није била прворођено чедо тог истог АВНОЈ-а? (Прво је, наиме, настала армија па тек онда држава!)

И ми сада, ОПЕТ, ЈОШ УВЕК, славимо дан АВНОЈ-а!!!

То јесте увредљиво за огромну већину овог народа без обзира на нацију или веру, а нарочито је увредљиво за мајке које су изгубиле синове или су им синови доживотни инвалиди. И макар да су те мајке, хвала Богу, овде у драстичној мањини, ако ништа друго, из пијетета према њима, дан АВНОЈ-а треба брисати из списка празника јер је његово празновање увредљиво! А Божић је у целом свету Дан радости, дан када деца добијају поклоне, празник који није увредљив ни за кога. Чак га празнују и они којима он није празник! (Ово ће се, можда, допасти Михајлу?)

А шта да кажем за Видовдан? Коме он смета и зашто?

Да се потсетимо: – када је на Газиместану требало окупити милион људи и међу њих слетети хеликоптером ("као с неба"), онда је Видовдан био добар; и не само да је био "нерадни дан", него су били ангажовани и плаћени небројени аутобуси и камиони да превезу толики народ, па је Видовдан тада био и највећи празник српског народа.

А сада – опет је, наравно, на делу комунистичко-скоројевићска доктрина да све почиње са "четреспрвом". Она иста по којој је, рецимо, чак једном Краљу Петру Ослободиоцу – који у Паризу има "свој" булевар – одузета улица у Београду и названа – "7. јула"! Дакле, Видовдан, који је у нашем народу празнован још у паганска времена а који је у последњих шест векова постао неприкосновеним симболом српске државе (упркос чињеници да је тада на Косову изгинуло читаво једно покољење, односно баш због тога), дакле, тај Видовдан није довољно добар и треба га заменити са не-знам-којим-тамо мартом или априлом – "Даном српске државности" – а који дан има традицију ево већ две или три или четири године? Big deal, што би рекли Енглези. А ја бих рекао да је то СРАМОТА! Државна, национална, људска. Срамота је била и кад су се Божић и Видовдан, уместо за празнике проглашавали за "нерадне дане", а ово сад је превршило сваку меру, чак и комунистичку. А можда и није? Можда ће нам опет увести "штафету младости" и пионирске слетове на стадиону?

(ВРЕМЕ, 5. дец. 1994)

Десетак дана после објављивања овог текста, држао сам наставу на Академији по свом уобичајеном распореду. У некој паузи сишао сам са часа у професорску собу на неки кратак договор и у свом рафу за пријем поште (под "М"), затекао писамце. Отворио сам коверту и одмах је бацио а у њој је била

омања цедуља писана писаћом машином. Нисам при себи имао наочари за читање па сам је, онако непрочитану, однео горе у учионицу. Чекало ме је не баш пријатно изненађење. На цедуљи је писало (латиницом):

> Господине Максимовићу,
> спремите се за "царство небеско". Тамо Вас
> очекује Дражa Михаиловић. Бићете убијени
> 27. децембра ове године. Ако избегнете овај
> датум, смрт ће Вас стићи неког другог датума.
> Београд, 13. децембра 1994. "29. Новембар"

Судећи по "потпису" био је то прилично жесток одговор на управо цитирани чланак у ВРЕМЕНУ. У први мах помислих да је то неки излудели ЈУЛ-овац или СУБНОР-овац или тако неко, коме је 29-ти нарочито прирастао за срце и коме сам, очигледно, стао на жуљ. У сваком случају, колико-год да сам био свестан да је то само израз нечијег беса, с обзиром на време када се то дешавало, стварно није било пријатно.

Такође, одмах ми је запало за око оно обраћање "на Ви" и са "Господине". Када је неко љут и бесан, поготову ако је неки дрипац – тај се не обраћа са Ви. И уопште, како је могуће да ти неко припрема смрт, дакле, највећи је непријатељ, а ипак пази на етикецију. Као да смо у осамнаестом веку!

Требало је да одем и узмем ону коверту коју сам био бацио, просто да видим да ли је имала марку (што би значило да је писмо стигло поштом) или је писмо без марке донесено на Академију. Нажалост, то нисам учинио.

Срећом, ствар се ипак скоро сама одгонетнула на најповољнији начин. После два-три дана, пребирајући по неким папирима, налетим на једно писмо Душка Костића, мог колеге са Академије (тада већ у пензији), са којим сам имао крађу полемику преко ВРЕМЕНА, у лето '92., а поводом Клечања композитора.[32] Управо тим његовим писмом наша полемика је и окончана. И, наравно, одмах сам запазио да су слова на машини била истоветна и што је још битније – са истоветном

[32] Видети чланке: ДОСТОЈАНСТВЕНО КЛЕЧАЊЕ и ДОСТОЈАНСТВЕНО КЛЕЧАЊЕ (други пут), одговор на "ЧИТАЊЕ КРИСТАЛНЕ КУГЛЕ" у поглављу Почетак борбе за демократију

истрошеношћу. И увлачење пасуса било је исто, обраћање са Ви, такође. То је, збиља, личило на њега! Наравно, није тај мислио да ме стварно убије, него само – ако може – да ми мало загорча живот. И успео је једно 2–3 дана, али сам срећом налетео на то његово писмо.

Да бих му се колико-толико реванширао, тј. ускратио му радост због учињене ми пакости, послао сам му одговарајуће писамце на кућну адресу, које је почињало са:

Е, мој ти, 29. Новембре,

следећи пут смисли (ако можеш) нешто интелигентније...

Наставак није важан (немам га при руци а и мрзи ме да га тражим). Било је битно да он сазна да је проваљен и да му је пакост имала сасвим кратак рок трајања.

За прву половину ‘95 немам никаквих писаних података или докумената. Сигурно је било неких протеста али са ове временске дистанце не могу да их прецизно одредим. Знам само да смо се почетком августа породично, аутобусом враћали са Охрида (после двонедељног летовања без новина и телевизије) и да смо на аутопуту сусрели оне километарске колоне избеглица из Книнске крајине после чувене хрватске *Олује*. Призор је био збиља тужан а ми за њега потпуно неприпремљени јер претходних дана нисмо слушали вести. Најчешће су то били трактори са приколицама које су биле прекривене или цирадама или пластичним фолијама испод којих су вириле дечије главе. Десио би се и понеки фића или Рено четворка, у сваком случају: беда и сиротиња. Оно што је било најтужније, односно сасвим горко, то су биле полицијске блокаде свих излаза са аутопута, а које су биле постављене да се “наши драги сународници” не би инфилтрирали у Србију. Неки су успели да се некако сместе по војвођанским местима а већина је буквално спроведена на Косово, да тамо “поправљају” демографску слику.

Када смо стигли у Београд чули смо целу причу – како је војска, не обавештавајући становништво, практично преко ноћи напустила своје положаје, и препустила хрватској војсци најпре Книнску тврђаву а онда и све остале положаје, остављајући народ на цедилу. Уследила је панична бежанија, без икакве припреме; људи су на-врат-на-нос потрпали у приколице шта су стигли и похитали да спасавају живу главу. Били су

потпуно деморалисани јер се био пронео глас о издаји и то одозго.

Немам прецизну информацију шта и како се у ствари десило али је сасвим сигурно, да је – као и небројено пута и пре и после тога – Милошевић најпре арогантно одбио три или четири неупоредиво боље могућности и тиме дрско изазвао ону најгору, а кад је "ђаво збиља дошао по своје" – онда је подвио реп и побегао, не обазирући се на последице које ће трпети изманипулисани народ. И као по правилу, свако то подвијање репа, на телевизији би се проглашавало за "још једну победу његове миротворне политике"

За нешто што ми је већ месецима сметало, дао сам себи одушка и написао а ВРЕМЕ објавило:

Међународна заједница не постоји!

У последње 2-3-4 године појавила се једна синтагма без које не може да прође ама баш ни један једини писани политички текст (а зар постоје текстови који "на овим нашим просторима" нису политички?), ни једна конференција за штампу, па чак ни анкета на улици – у којима се, и то не једанпут, појави тај фамозни израз. На жалост, не знам ко га је измислио, тј. не памтим, ко га је први пут употребио и када, али знам да ми већ подуже време његова бесмисленост смета и да се већ месецима одлучујем да о томе нешто напишем. Можда је он "увезен" из иностранства, са енлеског говорног подручја – international community – али, наравно, и ако јесте, ни то није оправдање за његову упорну а испразну употребу!

Читалац ће се присетити да сви, али баш сви, од шефова држава попут Клинтона, Јељцина, Милошевића, Изетбеговића и Караџића, преко председника влада, министара, преговарача, лидера свих политичких странака и њихових портпарола, до новинских и ТВ коментатора и уличних пролазника (у анкетама) – дакле, сви га користе, у различитим контекстима и ситуацијама – али подједнако магловито и неодређено, тј. погрешно и бесмислено! Нисам бележио (а можда је требало!) али овако по сећању, ево неколико примера:

> ..."Неправедне и незаслужене санкције међународне заједнице према нашој земљи"...
>
> ..."Одговорност међународне заједнице за рат у Босни"...

..."Одговорност (рецимо) Караџића пред међународном заједницом"...

..."Међународна заједница би морала да схвати"...

..."представници (моћници) међународне заједнице"...

..."пристрастност међународне заједнице према рату у Босни"...

..."међународна заједница има различите аршине"...

..."ако међународна заједница не учини нешто данас, најкасније сутра"...

..."биће како одлучи међународна заједница"...

..."треба хитно обавестити међународну заједницу"... итд. Итд.

Овај израз се толико увукао у наш свакодневни језик да људи више и не примећују његову испразност и бесмисленост; а ја ћу свој став да је то тако – врло једноставно да докажем:

1) Нико ко је употребио тај израз није тачно побројао које државе спадају у међународну заједницу а које не, и по ком критеријуму?

2) Где је седиште (адреса, телефон, факс) међународне заједнице?

3) Ко је њен председник, односно шеф?

4) Које су њене надлежности (моћи), ко је то одредио и када?

5) Да ли постоји оснивачки акт о формирању међународне заједнице?

Пошто ни на једно од ових питања не постоји прави одговор (нико га није дао), ја устврђујем да тако нешто, у ствари, и не постоји. Склон сам да верујем да они који употребљавају ту синтагму, мисле на неку од стварно постојећих међународних организација – ОУН (Савет безбедности), КЕБС, Европска економска унија, НАТО, Контакт група, Комитет за санкције, ФИФА, Црвени крст, ПЕН, УНЕСКО, Олимпијски комитет и сл. Али, ако је тако, онда то тако треба и рећи, јер тада то нешто значи, зна се на кога се односи, тај неко може да одговори (жестоко узврати) и уопште цела ствар може да има неког смисла. Али можда је случај и обрнут: можда људи намерно избегавају одређеност (па и одговорност за речено), користе звучан и јак термин, уз то још и разумљив свима! а у ствари – што би рекао Чкаља – *забалабуђкују* народ.

Трећа могућност би била да људи под међународном заједницом подразумевају међународну јавност, односно међународно јавно мњење. Ако је тако, онда је то такође врло широк и неодређен појам, без конкретних надлежности, без

формулисаног става, без могућности одлуке. Постоји, наравно, нешто као притисак (међународне) јавности, али то је нешто сасвим аморфно, непрецизно, (недефинисан и променљив број појединаца), временски неодређено (без рокова) и, у крајњој линији, непредвидиво, тако да би коришћење спорне синтагме и у овом смислу свакако било погрешно.

Постоји и четврта (и чак највероватнија) могућност: да изговарајући "међународна заједница" људи мисле на неку групу земаља која у горњем списку не постоји, рецимо: Европска унија + Русија + евентуално Кина, али онда је то тек бесмислено јер таква групација не само што нема ни адресу, ни телефон, ни председника, ни програм рада, него – као што се јасно види – уопште није заједница, јер дотичне земље имају супротне ставове управо по – за нас – најважнијим питањима.

Према томе, молим уважене даме и господу да убудуће или не помињу сироту међународну заједницу, поготову да је не окривљују, или ако баш хоће, да се онда бар изјасне шта под тим подразумевају.[33]
(ВРЕМЕ, 25. септ. 1995)

У фебруару (1996.) на неколико дана сам отпутовао у Петроград на извођење Тестамента и за ту прилику сам морао да вадим нови пасош. На моје запрепашћење, издат ми је црвени пасош са натписом СФР Југославија!!! Просто да човек не поверује. ‘Ајде још да разумем да затеченим пасошима није одмах била укинута важност, али да се 1996., пет година после званичног нестанка бивше државе, још увек издају њени пасоши, то стварно превазилази све границе разума и прелази у сферу чистог лудила. Како сам ишао комбијем до Будимпеште и тамо ‘ватао авион за Петроград, побојао сам се да ме неће пропустити на пасошкој контроли. Срећом, нису ми правили проблеме. Можда су мислили да сам вампир кад већ долазим из вампирске државе?

Тај некрофилни однос ес-пе-есовске власти према некадашњој држави толико ми је “ишао на јетру” да сам само чекао прилику. Прилика се указала после неколико месеци, када сам поново пресавио табак:

[33] Истини за вољу, после овог чланка неки људи (али свакако не сви) почели су, бар код нас, да говоре *такозвана међународна заједница*. Макар то.

Господо посланици, сада је прилика!

Наша блаженопочивша Сефереја, о чији се континуитет наша власт тако здушно отима, и пет година после упокојења и даље живи неким вампирским животом! Кад треба, свира се, па чак и пева њена химна, уредно се слави њен рођендан (јер укидање истог никако да стигне у скупштинску процедуру!), нашим грађанима не само да нису замењене личне карте и пасоши те већ пет година непостојеће државе, него се и данданас издају нови, у истој боји, истог дизајна, са грбом и пуним називом (СФР Југославија) – као да се ништа није догодило! Ипак, кад је о пасошима реч, то нису баш сасвим исти пасоши. Мој стари пасош коме је важност истекла зимус имао је 26 слободних страница предвиђених за визе и печатирање приликом преласка границе. Нови пасош који ми је издат у фебруару ове године има само 12 слободних страница! Наравно, треба се потсетити, да су нам после увођења *неправедних, незаслужених, ничим изазваних, па чак и непотребних санкција,* многе земље у које смо некад путовали без визе и без проблема – сада увели и визе и проблеме. (У ствари, право је чудо да нас неко уопште и прима са пасошима те непостојеће државе). Сада се, дакле, оно мало страница (12) троши и за визе (ваљда за све земље осим Мађарске и Македоније).

Сви су нам увели визе, па чак и наша рођена земља! Да би се, наиме, изашло из земље треба платити 60 дин.! Та такса је уведена за време горе-поменутих санкција, да се, наводно, не би износиле девизе тек тако. Санкције су, укинуте, односно суспендоване, али наша драга држава таксу није ни суспендовала а некмоли укинула. С којим правом и образложењем и докле?

Претпостављам могући одговор: да би грађани што мање ишли у свет који ионако не ваља. Зато је и мањи број страница. А непослушне и неваљале грађане који ипак хоће да иду у тај и такав свет треба каштиговати излазном таксом и све чешћим вађењем нових пасоша (што, наравно, кошта) док једном не престану да путују или пак оду заувек.

Господо посланици, сад је прилика да се у Савезној скупштини жигоше ова бесмислена и по грађане увредљива игра! Ми као грађани, у ствари, не постојимо јер немамо ваљани документ свога постојања, ни за спољну ни за унутрашњу употребу! Годинама упорно празнујемо дан АВНОЈ-а због чијих фамозних граница је пало толико живота и изазване толике личне и колективне трагедије. Сваког дана (и ноћи!) пред немачким конзулатом у Бирчаниновој је митинг (за визе): људи

беже из рођене земље и на њиховој несрећи држава (или не знам ко?) зарађује 60 дин. *по квадратној глави.* Одоше толики паметни, способни и школовани људи.

Господо посланици, на дневном реду следеће седнице Савезне скупштине (16. јул 1996) наводно ће бити управо проблематика о којој сам горе писао. Учините нешто да ова срамотна игра престане!
(НАША БОРБА, 9. јул 1996)

А од јесени је почело да се говори о изборима, и то савезним и локалним у исто време. Чуј, савезни избори! Циркус а не избори.[34] Опозиционе странке су одлучиле – чини ми се – да те и такве савезне изборе бојкотују али да се зато добро припреме за локалне. Али за тренутак интерполирам један догађај који се одиграо у Неготину 12. септембра (па му је овде и место по хронолошком редоследу) а који, видеће се, посредно има везе и са изборима.

Половином септембра у Неготину се одржавао фестивал "Мокрањчеви дани" (31. по реду) те је за ту прилику био позван песник и академик Љуба Симовић, да својом беседом отвори фестивал. Он је то са радошћу прихватио и своју беседу прочитао на отварању, 12. септембра. Тај збиља изузетни текст "великог песника и умног човека" (Д. Деспић мало касније) дајем у нешто скраћеном облику:

Град Неготин су најмаркантније обележила два човека, од којих се један у њему родио, а други је у њему славно погинуо. Један од њих је скупљао коње и оружје, други је скупљао народне мелодије. Један је оснивао војне јединице, други је оснивао музичке школе и певачка друштва. Један је командовао коњици и пешадији, други је дириговао хоровима. Један је, галопирајући, с коња пуцао и ударао сабљом, други је, на миру седећи, компоновао песме и напеве. Алат једнога били су застава, сабља, пиштољ, пушка и топ; алат другога били су гудало, клавир, оловка и нотна свеска. Један од њих, Хајдук

[34] Како су изгледали савезни избори '96. говори овај податак: у општини Витина, бирачко место Ђелекаре, од уписаних 1217, свих 1217 је изишло на биралиште и свих 1217 је гласало за коалицију СПС-ЈУЛ-НД!!! Косово, крајњи југ и исток Србије били су увек непресушни "мајдан" гласова за СПС. (Извор: проф. Зоран Лучић из ЦЕСИД-а)

Вељко, уложио је своју главу у ослобођење и обнову српске државе; а други, Стеван Мокрањац, положио је у тој ослобођеној и обновљеној држави основе модерне српске музике, којој је, поред тих основа, оставио и неколико најблиставијих врхунаца. Иако у свему потпуно различити, Хајдук Вељко и Стеван Мокрањац су, сваки на свој начин, дали допринос стварању једне исте целине. Шта се са тим Хајдук Вељковим и Мокрањчевим завештањем, и са том целином, догађа данас, када је наш видокруг толико смањен и сужен да више никакву целину не може да обухвати?

Хајдук Вељко је био велики јунак. Вук Караџић га је упоређивао са Ахилом и Обилићем, а Сима Милутиновић-Сарајлија писао је да би пред Вељка смео изаћи само онај ко је од жељеза. Тај особити јунак је против Турака ратовао онако како се у његово време ратовало: храбро, сурово, дрско и, најчешће, на своју руку. Из јуриша међу Турке он се, крвав од своје и туђе крви, редовно враћа "с неколике главе". Он под турске куле, да би их запалио, ваља бурад и каце напуњене сламом и сеном. Он плаћа, и зобницама мери и дели опљачкани новац, силује девојке, отима коње и хаљине, овце и говеда, не само од Турака, него и од Срба. Упркос томе што се из свих снага трудио да личи на Русе, које је обожавао, Хајдук Вељко је више личио на Турке, против којих се борио.

Наш народни певач је одувек знао да време "гради низ Котаре куле, време гради, време разграђује". Међутим, време гради и разграђује и моралне норме и обрасце, и принципе, и критеријуме. Па и начине на које се решавају национални и државни проблеми, као и начине на које се воде ратови. Ако би неко данас покушао да се прослави чинећи оно чиме се у своје време прославио Хајдук Вељко, не би стигао тамо где је стигао Вељко, у свет Хомерових јунака, већ би доспео пред судије међународног трибунала. Вредност сликовитог Вељковог јунаштва и примера открива нам се као релативна, ограничена само на његово време, с којим се, кад је време истекло, и угасила.

Срећом, постоји и онај Хајдук Вељко који зна да за велико јунаштво нису довољни само храбро срце, луда глава и вешта рука, него и висока етика. То је онај Вељко који, пред пропаст Србије 1813, очекујући велику турску најезду, жену и децу испраћа у Пореч, али у својој кући у Неготину, нетакнуто и цело, задржава све своје благо. "Срамота би било", каже Вељко, "да Турци дођу у моју кућу, па, код толике славе и имена мога, ништа у њој не нађу". То је онај Хајдук Вељко који Мула-паши, на

позив да преда Неготин и Крајину, одговара: “Главу дајем, Крајину не дајем!” То је и онај Хајдук Вељко који је, бранећи Неготин, а оставши без пушчане муниције, растакао калајна кандила, кашике и тањире, и кантарска јаја, и од њих изливао пушчана зрна. И који је, оставши без топовске муниције, топове пунио талирима. И пуцао. Пред тим Хајдук Вељком, који непријатеља уме да дочека и као јунак, и као господин, отварају се врата свих времена.

.....

Данас, на крају двадесетог века, нама прети опасност која није далеко од оне која нам је претила на почетку деветнаестог, у време Хајдук Вељково. Уместо да смо одавно почели да се боримо за напредак, ми смо приморани да се још увек боримо за опстанак. У тој борби је потребно све: и циљ, и срећа, и средства, и вође, и савезници, и јунаштво, и жртве, и памет. И све то треба да буде усклађено, и међу собом и са околностима. Мање или више, некада смо све то, или бар нешто од тога, имали. Али данас, у овој данашњој борби за опстанак, ми, осим великих жртава, од свега тога нисмо имали ништа: ни циља, ни среће, ни средстава, ни вођа, ни савезника. А поготову нисмо имали памети. Можда зато што нисмо имали памети нисмо имали ни свега осталог. Чак смо изгубили и оно што смо некада имали: способност да се оријентишемо у времену, и у етици. Ми не само да смо остали испод норми које прописује наше данашње, европско време, него смо пали и испод оних норми које су владале у турско време Хајдук Вељково. Међу нама нема јунака који би казао: “Главу дајем, Крајину не дајем!” Ми и за много мање од главе дајемо и много више од Крајине. Наше данашње војводе талирима не пуне топове, него џепове. Онакве јунаке, какав је био Хајдук Вељко, ми не само да више не рађамо, него ни оне које смо некад рађали више не памтимо.

Нисмо ми, међутим, изневерили само Хајдук Вељка, и традицију јунаштва и витештва, коју он представља. Судећи по песмама које се данас, по градовима и селима, певају широм Србије, ми смо изневерили и Стевана Мокрањца, и ону музичку традицију коју је он створио, и коју једино имамо. Она врата свих времена, која је отворио и кроз која је у сва времена и ушао, Мокрњац је оставио широм отворена. Али нама та врата и та времена, у овој мишјој рупи у којој смо се обрели, више нису потребна. У овој мишјој рупи ништа се не чује, из ове мишје рупе ништа се не види: ни оно што је прошло, ни оно што долази. Не виде се више ни они врхови и висине с којих се отварају све већи и већи простори и видици. Што је најгоре, ми пристајемо да оно

што се може видети из ове мишје рупе признамо као цео свет, и као хоризонт.

.....

Неготин, 12. септембра 1996 Љубомир Симовић

Публика је ову беседу бурно поздравила, у неколико махова прекидајући је аплаузима. А да се она није баш свима допала, на то указује каснији след догађаја. Дошавши у хотел у "ситне сате", Симовић сазнаје од рецепционера (порука директора хотела) да му се ускраћује гостопримство и да ће сутрадан ујутро морати да напусти хотел. Па чак и то, да је могао проћи и горе, јер је првобитни налог био да му се ни те ноћи не да кључ од собе! Осим Симовићеве супруге, овоме је присуствовао и академик Дејан Деспић, композитор, иначе председник Програмске комисије фестивала, који је ово окарактерисао као културни скандал и, у знак солидарности са Симовићем, сутрадан не само што је заједно са њим напустио и хотел и Неготин, него је и дао оставке на све своје функције у фестивалу.

ВРЕМЕ је 21. септембра објавило Симовићеву беседу у целости као и један његов пратећи текст чији сам први део управо препричао а други дајем у целости:

...Ти локални моћници су мојом беседом били незадовољни, наводно, зато што сам ја ту беседу претворио у политички говор, а што је њима, који воле да слушају само разговоре о музици, веома засметало. Касније су ту квалификацију појачали још једним епитетом: моја беседа није оцењена само као политички говор него и као предизборни говор. Пошто на изборе не излазим ја него они, није тешко досетити се ко је ту беседу покушао да искористи у политичке и предизборне сврхе. Шта је моја беседа стварно била најбоље се може видети из ње саме. Ја у тој беседи нисам говорио о политици него о трагедији! А што је та трагедија резултат њихове политике, није моја кривица него њихова! Оваквим реаговањем на моју причу о нашој трагичној ситуацији они су још једном показали да могу да слушају само оно што им одговара, и само оне који ће им причати приче које им годе. Све остале ће, као у вестернима, експресно протеривати из својих строго контролисаних градова.

Занимљиво је да људи који се баве политиком, и који живе од политике, кад хоће нешто да омаловаже и дисквалификују, кажу с презиром: "То је политика!" Живети од

политике, а политику у исто време сматрати прљавим послом, у најмању руку је дволично. Та дволичност иде и даље: да сам ја у својој беседи њих и њихову политику хвалио, њима то, као политика, не би сметало и они би ми аплаудирали. Али би ми онај народ звиждао.

Занимљиво је да градским властима Неготина не смета што директор њиховог елитног хотела не поправља лифт који не ради, ни телефоне по собама, који такође не раде, ни славине у купатилима, које цуре и кад су затворене. Изгледа да они од њега не очекују да хотел одржава, него да из хотела, усред ноћи, у кишу и маглу, избацује госте чије се мишљење њима не допада. А и њему је, изгледа, лакше да своје директорско место чува негујући добре односе са властима него поправљајући лифтове, телефоне и славине, који ће се сутра ионако покварити.

Тог директора, нажалост, нисам срео: оно што су градски оци наредили њему, он је наредио рецепционеру Сави, према оној народној пословици: *"Ја псу, а пас репу, а реп длаци: Иди длака, ти си лака!"* Зна се ко је у овом случају био длака: рецепционер. Зна се и ко је био реп: директор хотела. А ко је био пас, који је наредио репу, то јест директору, и ко је био онај "ја", који је наредио псу, тешко да ће се икад сазнати.

Они који смишљају и вуку потезе редовно остају у мраку. А онај сироти ноћни рецепционер није имао никога мањег и нижег од себе коме би утрапио непријатни задатак и, будући најмањи и последњи, морао га је извршити сам. Али, извршавајући тај непријатан посао, преносећи ми поруку невидљивог директора, он није могао да сакрије нелагодност и стид. У тој његовој нелагодности и стиду осетио сам искру чисте људскости, која заслужује да буде упамћена.

Атмосфера у хотелу те ноћи, после те сцене, била је толико мрачна и морбидна, да ми се учинило да се не налазим у Неготину, у хотелу "Инекс Крајина", него у Москви, у хотелу "Лукс". Не би ме изненадило ни да су ме те ноћи одвели у неку своју Лубјанку. Можда је они још немају. Али не сумњам да ће је они, само ако буду имали још мало времена, сигурно саградити. За све нас.

Љубомир Симовић

А ево и текста Деспићеве оставке коју је такође објавило ВРЕМЕ у истом броју:

Људи који данас, нажалост, владају родним градом часнога Мокрањца произвели су синоћ културни скандал, какав овај град, верујем, још није запамтио, али ће надаље морати да

га памти као ружну мрљу на свом лепом и увек гостољубивом лицу. Ти људи су, наиме, отказали гостопримство овогодишњем беседнику Фестивала – великом песнику и умном човеку, знаменитој личности наше савремене културе, академику Љубомиру Симовићу! И то само зато што им се нису свидела нека казивања у његовој синоћној беседи. А она ничим није увредила Неготин, нити његове житеље, напротив – уздигла их је за углед. Али је покушала и да упозори на нека мање лепа лица наше садашњице и недавне прошлости, те да се – са много разлога – запита: јесмо ли и колико смо достојни потомци двојице великана овога града, Хајдук Вељка и Мокрањца?

Ти људи су, дакле, окривили и разбили огледало, јер им се није свидео одраз у њему!

Пошто одбијам да и најмање саучествујем у овом културном недељу, прекидам сваки даљи рад у Одбору и сарадњу са "Мокрањчевим данима", којима сам у протеклих десет година настојао да и сам дам неки скроман допринос. А пратећи непожељног песника, осећам се и сам непожељним, па и ја напуштам Неготин, без жеље да се у њега вратим икад, или бар док њиме ови и овакви људи господаре. Напуштам га са крајњим огорчењем, али и са мучном зебњом – јер у примитивној свести и тоталитарној ароганцији које су проговориле из овог чина-нечина видим злослутно знамење да се мрак тоталитаризма, изгледа, наново спушта на наше главе.

Дејан Деспић

Пред најављене (савезне и локалне) изборе у новембру најпре је Србија, и поред противљења опозиције, подељена у 29 изборних јединица (уместо у дотадашњих 9) што је такорећи поништило пропорционални изборни систем.[35] У таквим условима тадашња опозиција имала је слабе шансе. Али је зато на локалним изборима изгледало да је ситуација неупоредиво боља. У изгледу је било освајање локалних власти, практично, у свим већим градовима. Направљена је тројна коалиција ("ЗАЈЕДНО") – Демократска (Ђинђић), СПО (Драшковић) и Грађански савез (Весна Пешић). Били су организовани митинзи у Београду али и широм Србије. Кампања је вођена озбиљно и вредно. Народ у Србији је пробуђен, људи су схватили да имају

[35] На савезном нивоу то је касније омогућило црвеној коалицији (СПС-ЈУЛ-НД) да са 45% освојених гласова добије чак 60% мандата

шансу да промене власт бар на локалном нивоу. Припремљени су контролори на изборним местима.

Други круг избора одржавао се у недељу, 17. новембра. Атмосфера је била наелектрисана. За Врачар смо били сигурни да ћемо глатко добити али требало је освојити и друге општине у Београду, као и у Србији. Од 9 сати увече пратили смо извештаје на Б-92. Све бољи од бољега! Изгледало је да ће најзад СПС добити по њушци. То је, посредно, потврдила и ТВ Бастиља. Тамо су јављали о убедљивој победи СПС-а у Гњилану, Бабушници, Малом Црнићу и Зубином Потоку. А о Врачару, Старом Граду, Новом Саду, Нишу и Крагујевцу – ни речи! У 10 сати већ је било јасно, да смо победили у свим већим градовима. У 11 сати узорак пребројаних гласова био је толики да се већ са сигурношћу могло говорити и о освојеним конкретним бројевима мандата. У поноћ је то и потврђено. Не само да су све централне београдске општине убедљиво освојене него је и Градска скупштина добијена убедљивом већином! Једино је Земун припао Шешељу, а СПС добио ваљда Гроцку, Сопот и не знам шта још. Пошто више никакве сумње није било а било је топло и суво време, истог часа сам мотором одзујао до Трга. Тамо се већ било сакупило доста света и из минута у минут било их је све више и више. При доласку сам срео Жику Јовановића и Цицу Милаћ са мужем. Почело је славље, са петардама и аутомобилским сиренама, седење на хаубама и крововима кола (у вожњи), управо као кад победе наши кошаркаши или, не-дај-боже, фудбалери.

Нисам сигуран али мислим да сам, по повратку кући, на Бастиљи чуо Ивицу Дачића, тадашњег порт-парола СПС, како је признао да је СПС слабо прошла у великим градовима, укључујући Београд.

Сутрадан, у понедељак увече, по приличној киши, на почетку Булевара смо чекали званични извештај Изборне комисије за Београд. Било је не више од пар стотина људи. Од познатих сам срео једино Пријезду. Ови на спрату прво су нешто одуговлачили, а онда су саопштили нека поништавања гласања на многим местима где је опозиција убедљиво победила. Одмах нам је било јасно да се ради о некој тешкој подвали. Да ли још исте вечери или сутрадан, сазнали смо о

чему се ради: Madame Мира Марковић је тих дана била у Индији, ваљда на промоцији неке своје књиге. Када су јој телефоном јавили изборни пораз на локалном нивоу, она је отуда одбрусила да тако нешто не долази у обзир. Мора да се нађе начин да се пораз претвори у победу. Ништа осим победе она неће прихватити. Била је сасвим јасна.

Речено-учињено. На сцену ступа Драгољуб Јанковић, тадашњи председник Првог општинског суда (вероватно и Градске изборне комисије – ГИК) и креће са поништавањем, најпре резултата за Градску скупштину, а онда, преко неких својих пулена и на поништавање и преиначавање општинских резултата. Слична ситуација је била по целој Србији.

Наравно, уследио је револт, али у почетку сасвим слаб и малобројан. Најпре људи нису могли да поверују да се готова победа може тек тако поништити, затим опозиционе странке нису биле припремљене за овакав исход и најзад време се окренуло на најгоре могуће: киша, снег, лапавица.

Ипак почела су свакодневна (у седам сати увече) протестна окупљања на Теразијама, испред Демократске странке, са чијег балкона су се обраћали говорници. На прозорима је било постављено моћно озвучење преко кога смо по први пут чули "Баба-Јулу"[36] хит Боре Чорбе.

Првих дана било је тек пар стотина људи, под кишобранима, али је убрзо број пребацио хиљаду, па и неколико хиљада. Ја сам, имајући гумене дубоке каљаче, бивао свакодневно, наравно, са Дешом, а редовно смо, испред хотела "Балкан" сретали и мог комшију Драшка Јововића, са којим бисмо се враћали кући. Кад год је било иоле сношљиво време, придружила би ми се и моја Цаца. Када смо зашли у децембар, доњи део Теразија (испред "Албаније") постао је премален да прими десетине хиљада људи. Бивала је све већа стиска. Једном, у тој гужви, сретох и Дашу (Духачек), која је у то време боравила у Америци али је на пар дана била "скокнула" до Београда. Није могла да пропусти овако нешто. Мислим да се баш те вечери, са балкона ДС, обратио и Добрица Ћосић. Поводом тог његовог обраћања одмах сам сутрадан написао

[36] Песма се односила на Миру Марковић оснивача ЈУЛ-а а текст је био изузетно духовит и убојит

један текст и однео га у НАШУ БОРБУ али га ова није објавила. Дајем га у целини као својеврсно моје сведочење:

Шта хоће Добрица?

У суботу, на протестном окупљању демократског Београда због поништавања изборних резултата другог круга, изненађење вечери било је појављивање Добрице Ћосића. Грлати најављивач[37] га је најавио као српског писца и песника, као борца за демократију и људска права и као човека коме верујемо (цитирано по сећању). Реакција препуног Теразија била је двојака: већина је звиждала и протестовала, мањина га је поздравила, па чак и покушала да скандира – Добрице, Добрице! (вероватно због места на коме се појавио – балкон Демократске странке и, нарочито, оне и онакве најаве). Ја сам такође био више него изненађен и мој став је био у основи негативан, али сам једним крајичком ипак оставио могућност – у име његових романа о Живојину Мишићу, његовог ангажмана у "Одбору за заштиту мишљења и изражавања" из седамдесетих година, као и због редовне крилатице у његовим наступима последњих година, о "...обједињавању умних и моралних снага овог народа..." (акценат на моралним) – да његово обраћање започне и протекне другачије него што се десило. Како озвучење није било баш најбоље, како жагор и протести нису јењавали, а с обзиром на ситуацију, ни он није био при гласу, говорио је са прекидима и његове почетне речи једва су се пробијале: "...дошао сам ... као писац ... да са овога места ... јавно молим ..." У том тренутку ми је севнуло да је, после оног понижења које је доживео у Савезној скупштини,[38] можда доживео катарзу и да је дошао у намери да искупи своје грехе. Тај и такав почетак могао је да се настави са: "...ваш опроштај ...желим пред вама...де се јавно покајем... за хвале и комплименте које сам својевремено изрекао "[39]

Али, ништа од тога! Његов наставак је познат: он је дошао "... да јавно моли Председника Србије да поштује Закон и

---

[37] То је свакако морао бити глумац Љубивоје Тадић, кога по мраку нисам могао да видим а чији глас у том моменту нисам препознао

[38] Ваљда претходног лета, на Шешељеву иницијативу, у Савезној скупштини је смењен са места Председника СР Југославије. Том приликом најгрлатији је, наравно, био лажни војвода, кога је Добрица својевремено не само бранио од прогона комуниста, него можда и хранио и на конак примао!

[39] Он је, поводом избора Милошевића за Председника Србије, између осталог изјавио да је он највећи српски политичар после Пашића

Устав"! Пошто је тада доживео буру звиждука, мало се као поправио рекавши да позива, али више му ништа није могло помоћи. Рекао је шта је рекао. И добио је шта је заслужио. Па ваљда је поштовање Устава и Закона од стране председника Републике ствар која се подразумева и за коју он не треба да се моли? Да ли би Добрица Ћосић молио и неку мајку да подоји своју бебу? Било би то подједнако бесмислено.

Питам се, на крају, шта он хоће? Ако он стварно мисли да "...саветује председника..." као што је на крају рекао и ако верује да ће га овај, после свега што се десило, ипак послушати, онда је требало да то учини или телефоном или да лично оде к њему, а не да парадира са балкона Демократске странке. Не замерам што су га пустили да говори (накнадно сам сазнао да га је Ђинђић позвао) јер то је демократски, али замерам најављивачу за онако бомбасту и, испоставило се, погрешну најаву. Треба свакоме дати шансу да се покаје и да се поправи. Али овога пута то је било узалуд. Показало се и доказало да је његова крилатица о "умним и моралним снагама", у ствари, опште место и празна фраза која не важи за њеног аутора. За њега, у ствари, важи оно: једном комуниста – увек комуниста!

(Нисам истраживао зашто ово није објављено али не искључујем могућност да је Ђинђић утицао на такав исход).

Теразије, новембар 1996., фото: Драшко Гаговић

Пошто је, као што рекох, простор испред "Албаније" постао претесан за све нас, окупљање је пребачено на Трг. СПО је обезбедио једно, колико чудно па чак и смешно, толико корисно и драгоцено, специјално возило (адаптиран камион на коме су биле разне скаламерије, између осталог и појачало и звучници огромне снаге) а које је служило као покретна бина, па је с тога названо *Вукомобил.* То сокоћало је долазило на Трг пред сам почетак митинга а по завршетку би под јаком пратњом (да га полиција не отме!) било спровођено на сигурно место, у двориште у Кнез-Михајловој (главно седиште СПО-а). Дакле, са њега су нам се обраћали говорници – Вук, Весна и Ђинђић или Ђинђић, Весна и Вук. Не шалим се, јер збиља није било свеједно ко завршава митинг. Рецимо, када би Вук бивао последњи, Деша, Катанац и ја бисмо већ после неколико минута кретали ка Славији (кући). Већ сам раније рекао да је ту Весна одржавала тако драгоцену равнотежу међу овом двојицом. Повремено, појављивали су се и неки гости, ма да ретко.

А онда су почеле тзв. шетње. Не знам тачно када и у чијој глави се родила идеја о тим шетњама, али ми је сада сасвим јасно, из искуства потоњих неколико година, да је то био управо епохалан проналазак за нашу ствар, таман толико значајан колико су за општи развој људског рода били значајни проналасци ватре или точка! О овоме сам већ нешто рекао у поглављу **Шездесетосма** у другој књизи, али то вреди и поновити.

Када су студенти шездесетосме освајали своје факултете и на њима се забарикадирали, мислили су да су постигли бог-зна-шта. У ствари и јесу – бар их тамо нису тукли. Али у суштини, на неком општем нивоу, нису постигли ништа. Били су изоловани на својим факултетима, далеко од очију јавности, и при манипулисаним медијима какви су онда били, за њих се практично није ни знало! У том смислу, митинзи које је организовала опозиција на Тргу, били су извесно побољшање јер су били на отвореном простору, дакле, видљиви али имали су туману што су били локализовани на само то једно место. Власт је просто "прежалила" тај ужи центар града с тим да је моћном телевизијском манипулацијом успевала да код осталог становништва ефекат митинга и његову масовност крајње релативизује и минимизира. Најчешће митинзи на вестима нису

бивали ни поменути а ако јесу (врло ретко), то би било на самом крају емисије (дакле, ствар потпуно неважна), спикер би говорио о шачици која се окупила на Тргу а истовремено је пуштана слика снимљена пола сата или читав сат пре почетка митинга (или чак неког другог дана!) те је на тај начин и доказивано да тамо, у ствари, и није било никога и да се ништа није десило!

И онда су, кажем, почеле шетње. После завршених говора на Тргу, сви присутни би образовали колону, на чијем челу су били страначки челници а иза њих оно покретно сокоћало, са кога се орила музика ("Баба-Јула" и слично). Колона би се кретала преко Теразија (наравно, коловозом!), до "Лондона", па Милошевом и Таковском, па Лоле Рибара и Македонском, назад на Трг. Сада то више није био "резерват" (ограничен само на Трг). Била је то огромна река људи која је блокирала главне градске саобраћајнице, са пиштаљкама и неким специјалним звучним направама које су се чуле на далеко а које су највећу буку правиле пред Телевизијом, Радио Београдом и "Политиком". Стога је ова најчешћа али не и једина траса названа – *медијском трасом*. Оваква, некада километарска, колона није могла да остане непримећена. Њу су видели пролазници, они који су седели по кафићима и ресторанима, они који су чекали у заустављеним тролејбусима и аутобусима, као и приватним колима. Иако дуж те трасе није било много стамбених зграда, ипак тамо где их је било, станари су, у знак поздрава и подршке, махали, бацали цвеће или цепкане новине, палили и гасили светло или чак махали упаљеним сијалицама обешеним о гајтан. С једне стране ова комуникација и подршка нас је бодрила а с друге нас је помало и депримирало сазнање да ми данима табанамо, док други безбрижно и незаинтересовано седе по кафанама или у топлој соби, или пак иду тротоаром у супротном смеру, неким својим послом. Када већ говорим о комуникацији са грађанством, остаће запамћен и треба да буде и овде забележен – случај већ чувене бака-Олге, из Лоле Рибара, на првом спрату. При проласку колоне испод њеног балкона, она би увек излазила и све време махала и слала нам пољупце а онима на зачељу би погодним знацима јављала колико минута (30, 40, 50) колона већ пролази. Наравно, ми бисмо је са своје стране, у таласима, поздрављали скандирањем Олга, Олга!

Као што рекох, медијска траса била је најчешћа али не и једина. Некада бисмо стизали до Славије, па Београдском до Правног а онда Булеваром назад; некада од Славије Делиградском, па поред болнице, до Милошеве, па назад преко "Лондона"; некада од Славије Макензијевом до Чубуре, па поред Каленићеве пијаце, Крунском назад; некада смо ишли низ 29-ог новембра, до полиције, да тражимо ослобођење ухапшених студената; некада Булеваром, до Вука, па Рузвелтовом, па Цвијићевом и Душановом назад; некада од Теразија, Бранковом ка мосту... итд. Тако смо постепено "освајали" град. И из дана у дан колоне су бивале све бројније и све дуже, што је значило и да су се успут "лепили" нови као и да су се прикључивали и они који су претходних дана само махали с прозора или тротоара. Наиме, треба рећи да је телевизија, када би уопште помињала колоне, увек покушавала да безочним лажима о "групама хулигана", насилницима и изгредницима ("снагама хаоса и безумља") изазове страх код (необавештених) људи, управо да нам се не би нови прикључивали. А ми смо на то одговарали најубедљивије тако што су људи на раменима доносили своју трогодишњу дечицу а једном сам чак био са Дудом која је све време гурала колица са својом унучицом од неколико месеци. И наравно, када би људи то видели уживо, схватали би телевизијску превару и њихове лажи и страх би нестајао. Тако се наш покрет полако али сигурно ширио. И ипак мој другар *Фопа* (вечити песимиста) који је тих дана редовно долазио, умео би да каже:

– Рако, јел ти се не чини да има мање света него јуче?

Када су колоне почеле да пребацују бројку од 100 хиљада, власт је видела да је "враг однео шалу" и почели су да забрањују наше шетње, тј. "ометање саобраћаја". Може митинг на Тргу али не може "шетња". Поставили би јаке полицијске кордоне у Коларчевој или на Теразијама, да би спречили наше кретање, односно спречили ширење "опозиционе епидемије".

А када је, на Светог Николу, на Тргу направљена спектакуларна фешта, са послужењем (гирице, салата) и после које је – чини ми се, али нисам сигуран – кордон пробијен и шетња ипак остварена, Милошевић је дошао на сумануту идеју о контрамитингу, дакле, митингу његових присталица, који би нас надмашио масовношћу, "одржао лекцију" и – надао се –

обуставио наше протесте. У том циљу ангажовао је своје чауше да навабе људе из унутрашњости. Ти људи – којима је вероватно речено да треба да покажу "шачици страних плаћеника" како се воли своја земља и њен Председник – добили су слободан дан на послу, превоз аутобусима, ланч-пакете (а можда и дневнице?) као и хиљаде истоветних паноа са његовим сликама.

Фамозни контрамитинг ("Србијом неће управљати туђа рука") заказан је за 24. децембар у подне, али то нигде, чак ни на Бастији, није било објављено! Трибина је направљена на Теразијама, испред хотела "Москва" и ми смо управо на основу градње те трибине закључили шта се спрема. Наводно је сам Милошевић последњу ноћ пред митинг преспавао у хотелу, јер је тако био сигуран да ће без проблема стићи до бине. Тадашњи градоначелник Београда, Небојша Човић, наводно му је саветовао да не прави тај контрамитинг због великог ризика од могућег сукоба са нама, али га овај није послушао. Опет наводно, Човић га је (месец дана раније) саветовао и да призна пораз на локалним изборима и да се не упушта у пост-изборне махинације, о шта се такође оглушио. Сасвим вероватна изгледа теза да су ова два Човићева предлога била довољна да међу њима "пукне тиква".

На дан контрамитинга Теразије су биле блокиране. Јаки кордони код "Албаније", у Бранковој, у Балканској и код "Путника". Долазак слобиста био је предвиђен само Булеваром и, можда, Нушићевом. На стотине аутобуса је било паркирано на Булевару, почев од Скупштине па до Ђерма а такође и у 27-ог марта и другде. Излазећи из аутобуса и формирајући колоне према Теразијама, контрамитингаши су били весели и раздрагани, видевши огромну масу својих. Ни слутили нису да може да им се деси нешто непријатно. Уосталом, од кога? Од "шачице страних плаћеника"?

А онда, већ код Правног, једној колони су поломљени панои са Милошевићевим сликама а дршкама од тих паноа су добили и по леђима. Слично се десило и једној колони у Таковској а најжешћи окршај био је на углу Дечанске и Нушићеве. Јадни слобисти не само да су били раз-паноисани него су добили и тешке батине. Испоставило се, наиме, да није у питању баш шачица, као што су им рекли, него права шакетина, која се чак стегла у песницу, тј. песничетину.

Све ово што сам описао нисам лично видео него сам касније сазнао из прича. Ја сам у то време био на Тргу, где је такође дошло до окршаја са некима који су – са оним сликама! – ваљда били залутали и грешком дошли до споменика Кнезу Михајлу. Из радозналости сам ишао да видим кордон код "Албаније". Био је збиља непробојан а иза њега па све до хотела "Балкан" био је брисани простор да не би дошло до "блиског сусрета" са слобистима. Не желећи директну конфронтацију већина "наших" је формирала огромну колону испред Филозофског која се зауставила испред Калимегдана. Чело је кренуло низ Савску падину али их је доле зауставио кордон. Касније смо сазнали да је и у Карађорђевој дошло до окршаја, када су "наши" зауставили неке "њихове" аутобусе и нису их пропустили. Отуд тај кордон. Иначе ту сам срео мог другара из гимназије Љубишу, који, иако инвалид (иде са штапом – последица шлога), херојски се сâм пробијао кроз највећу гужву. Дошао је чак са Бановог брда да не пропусти овај важан догађај!

Ми смо се касније спустили до Душанове и преко Бајлонија стигли до "Политике" и Лоле Рибара. У међувремену је и фамозни контрамитинг био завршен па су се слобисти журно евакуисали према својим аутобусима. А иначе видео сам неколико аутобуса (у 27. марта) са полупаним шофершајбнама или пробушеним гумама. Шта је било са њиховим путницима, и када и како су отишли – не знам.

Увече је, наравно, Бастиља грмела о величнственом митингу подршке вођеном Председнику, булазнила о 500.000 присутних на Теразијама (што је и теоријски немогуће) и приказивала снимке "раздрагане масе" (углавном код саме трибине) која је клицала *Слобо, Слободо! Слобо, волимо те!*
А онда им је он у једном тренутку узвратио: *Волим и ја вас!*

Касније смо сазнали да је тога дана око поднева, у сред Кнез-Михајлове, неки ес-пе-есовац (иначе члан изборне комисије!) из непосредне близине, из пиштоља, пуцао у главу неком момку из СПО-а који је, зачудо, преживео али је остао парализован. Истога дана, негде у близини Бранковог моста полиција се бесомучно острвила на једног момка по имену Пеђа, па кад је овај пао на тротоар, онако лежећег, згрченог и без одбране, тукла га пендрецима, шутирала цокулама у стомак, бубреге и главу, док овај најзад није издахнуо. (Постоје

филмски снимци овог зверства). После два дана била је сахрана на Новом гробљу, по цичи зими, са неколико десетина хиљада "наших". Тамо сам био са Дешом и колегом Станком Шепићем, диригентом. Затекли смо се близу самог одра када је музика засвирала музику за укоп. Када су завршили, трубач нам је – препознавши Шепића – гестикулацијом и пантомимом објашњавао, како је тешко извући тон на –10, а ми смо му, са своје стране, упутили комплименте, такође пантомимом.

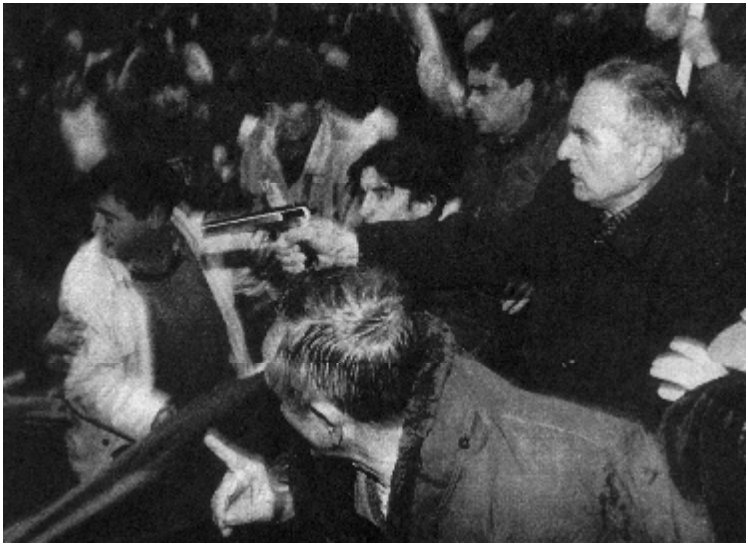

Сцена са «контрамитинга» на Теразијама, 24. дец. 1996
Фото: Огњен Радошевић

А онда је дошла Нова година! Срећом, било је прохладно али суво, па уз топле виндјаке, зимске ципеле и кувано вино у термосу – за нас није било зиме. Цаца и ја смо се договорили са нашим кумовима Ерићима (Зоран, Јелена и син им Милош-Цока) да заједно одемо на Трг. Уз лепо дружење (не сећам се да ли је био неки програм?) и много сусрета са познатима, тамо смо провели од 10 до 1 иза поноћи. Тај дочек нам је улио оптимизам, да је кренуло на боље.

Слична гужва била је и за Бадње вече. Људи су већ били навикли на покрет, тих дана власт није (као иначе) опструирала

градски превоз а бодрила их је и свест о томе – колико нас има. Међутим, већ на други дан Божића, кренуло је по старом, тј. остала је забрана за наше шетње, кордони у Коларчевој, на Теразијама, свуда. Онда је пао духовит предлог да се колима блокирају Теразије и централне градске улице. Не знам ко је био аутор те замисли (можда Вук, Ђинђић а можда и студенти?) али није ни битно. У заказано време (три поподне) требало је колима нагрнути према Теразијама и намерно возити споро – 5 км. на сат – или чак зауставити се, отворити хаубу и "поправљати мотор". Управо тако се и десило. Булевар је био закрчен од Скупштине до Теразија; од Славије се још могло кретати до Лондона, али даље не. Све је било препуно и све је стајало у месту. Људи су показали самоиницијативу и маштовитост. Неки су отворили хаубе мотора и нешто чачкали, неки су се "повезали" кабловима за акумулаторе, позајмљивали су један другом шрафцигере, кљешта, кључеве 13-17, дизалице, резервне точкове; неки су истицали натписе на колима, тражећи, рецимо, "карбуратор за фићу", "бобину за бубу" или "каиш за динаму", ... а неки су једноставно били, као, нервозни и само трубили. Нажалост (а испашће: на срећу!) моја "пеглица" тога дана није била у возном стању, те сам у ту гужву ушао као пешак. Кажем, на срећу, јер да сам био са својим аутом, све време бих морао да будем на једном месту а овако сам имао могућности да тротоарима прођем са једног краја на други (Деша и ја смо силазили Француском све до Душанове, прошли Цетињском, Лоле Рибара, Македонском), и тако успео да све то видим и сретнем многе пријатеље. Тај циркус је трајао добра три сата а негде можда и дуже. Збиља, хепенинг је у потпунисти успео.

Међутим, већ сутрадан, за "репризу", било је пре свега много мање кола (била је несташица бензина!) а и полиција је успела неким контролама и казнама да многе уплаши и елиминише, тако да правог закрчења није више било.

Мислим да је Студентски протест 96-97 припремио неки програм и позвао народ на дочек српске Нове године (13. јануар). Е такву гужву и толико људи у покрету – Београд у целој својој дотадашњој историји није видео. Не може се проценити колико је људи било али верујем да је милион најприближнија процена. Гужва, тј. непрекидна колона почињала је на Славији. Теразије – пуно. Слично је било и на

Булевару и у Кнез-Михајловој. Сâм Трг био је попуњен до последњег сантиметра, као у препуном тролејбусу, укључујући и све прилазе њему. Ми смо успели да се некако пробијемо до "Руског цара" али даље не. Такорећи, било је опасно по живот. Уосталом, није било ни толико битно гледати ватромет са самог Трга. Мени је најважније било да се пребројимо, колико нас укупно има. И био сам задовољан. Знао сам да ће једнога дана то бити одлучујуће.

Онда се неко досетио – можда Ђинђић? – пошто већ не можемо да се "носимо" са кордонима, онда свако може са свог прозора или балкона, да лупањем у неку шерпу и звиждећи пиштаљком – у пола осам – онемогући слушање Дневника ТВ Бастиље у својој околини. А онда, после тога, окупљање на разним местима у граду, на пуно места, свако у свом комшилуку, такође уз обавезну буку и звиждање. Поента је на оном *на пуно места,* тако да полиција неће моћи да "покрије" сва та места. За Катанца, Дешу и мене зборно место је било Вуков споменик, а сама акција је добила назив: "Бука код Вука". Када би се окупило доста света, затворили бисмо саобраћај и кренули у неком од могућих праваца. Ка Правном обично не бисмо могли (због кордона), али смо зато ишли низ Рузвелтову, па 27. марта или Цвијићевом и тако се приближавали централном зборном месту на Тргу. Више пута су нас кордони пресретали, па су биле јурњаве око Палилулске пијаце, кроз неке зграде, по Ташмајдану итд. А некада смо, идући најпре Голсвортијевом, па Курсулином (уз обавезно звиждање испред општинског СПС-а), па Његошевом, избијали код 'Београђанке" и настављали до Трга, али идући тротоарима а не по коловозу. Чак смо, неколико пута, имали и "обезбеђење" наших, врачарских полицајаца!

А онда су студенти, упркос генералној забрани, најавили велику вечерњу шетњу на Богојављење (19. јан) и то баш централним градским улицама – од Васине, преко Трга и Теразија до Славије. Полиција им није дала дозволу, али они су се ипак сакупили и кренули. У Коларчевој, код "Албаније" сачекао их је тврд кордон, са панцирима, штитовима, шлемовима и, наравно, пендрецима. Студенти су тако нешто и очекивали и одмах су најавили нову акцију: КОРДОНОМ ПРОТИВ КОРДОНА. Зауставили су се на два метра од

полицијског кордона и ту направили свој кордон. Иза првог реда била је пуна Коларчева као и део простора на Тргу. Акција је била замишљена тако, да стоје тамо непрекидно, док се полицијски кордон не уклони и они обаве своју најављену шетњу. Сама идеја била је крајње рискантна, не толико због могуће репресије колико због могућег осипања људства у сопственим редовима. Наиме, за те момке није био проблем стајати неколико вечерњих, па и ноћних сати али око 5, 6, 7 ујутро и нарочито пре подне (време када омладина спава) била је озбиљна криза. Не толико првога дана, али каснијих дана јесте, а акција је трајала – видећемо – читавих осам дана и ноћи непрекидно! Не треба изгубити из вида да се то дешавало усред зиме и да је требало издржати на тој хладноћи!

Тадашњи студентски вођа био је Чеда Јовановић, студент Драмске академије, звани Лепи Чеда, иначе садашњи шеф посланичке групе ДОС-а у Републичкој скупштини. Био је то момак невероватне енергије, упорности, па и пожртвованости. Себе уопште није штедео. Био је увек у својој кожној јакни, некада са вуненом капом, некада гологлав, остајао је увек најдуже од свих а ако је требало излагао се и сваковрсним опасностима. На тај начин, дајући лични пример,

анимирао је своје другаре и колеге, да га и они следе. И следили су га. А девојке су га просто обожавале. Носиле су паное (можда чак и беџеве?) са натписом: *Cheda, marry me!* (Чедо, ожени ме).

Осим њега био је још један други Чеда – Чеда Антић, студент историје. На први поглед би се рекло да је био сасвим другачији од свог имењака – деловао је мирно, озбиљно, дискретно, интровертно. Али у одлучујућем тренутку испало је да није баш сасвим тако. Једном сам се затекао у подне на Платоу испред Филозофског. Било је то (не знам месец) свакако у јеку студентског протеста. Тога дана Лепи Чеда по први пут није дошао међу своје другаре. Оборио га је неки вирус са температуром. Вукомобил је пристигао пред Плато.[40] Требало се обратити студентима, анимирати их и повести у акцију. Чеда Антић се попео на ту скаламерију и узео микрофон. Најпре је објавио, да је Лепи Чеда болестан а онда, све време истичући његове квалитете и заслуге, одржао говор, који ћу памтити до краја живота! Одмах сам га упоредио са Марлоном Брандом, у улози Антонија, када је овај, држећи мртвога Цезара у наручју, одржао свој антологијски говор (у филму "Јулије Цезар"). После неколико година опет сам био опчињен говорништвом једног другог човека, са истим поређењем, али о томе ће бити речи касније.

А сада да се вратим на акцију у Коларчевој – КОРДОНОМ ПРОТИВ КОРДОНА. Дакле, стварно се радило о бити ил' не бити. Ко ће дуже издржати? Ко ће победити? Полиција или студенти?

Полиција је била у неупоредиво бољим условима. Пре свега, они су били плаћени за тај свој посао; затим имали су топла одела са дебелим прслуцима, на ногама топле дубоке ципеле. Смењивали су се редовно (мислим) на два сата а у међувремену су дремали у топлим аутобусима.

А студенти? Били су обучени – како ко. Неки боље, неки слабије. Палили су картонске кутије да би се згрејали.

[40] У то доба митинзи на Тргу су одржавани свакодневно у 3 поподне. Студенти су своја окупљања заказивали у 12 (а прикупили би се око 1), а касније су кренули са вечерњим шетњама од 6 или 7 увече. Како се на Тргу, у време њихових акција, ништа није дешавало и Вукомобил био слободан, они су га често, скоро увек, имали на располагању. Не знам у каквом аранжману, а није ни битно.

Касније су доносили и дрва, па су ложили на улици. Нису имали редовне смене, јер је све било добровољно. Ако смена не дође, остајали су дуже – док неко не дође. Али кордон је морао да се одржи по сваку цену! Људи из ближе и даље околине су им доносили врућe чајеве у термосима, погачице, пите, сендвиче, шта год је ко имао. Али најважније од свега је да је студенте грејало уверење да су на правој страни и да раде добру ствар. Полицајци су морали знати да не раде добру ствар. То је била кључна разлика и поента.

А шта се тамо дешавало? Главни "програм" био је у вечерњим сатима. Долазили су глумци. На простору између два кордона игране су *ad hoc* представе, игране су балетске тачке, долазили су рокери да свирају, читане песме...

А по дану, девојке су делиле цветове полицајцима, љубиле их у образ, давале им цигарете, организовале анкету за најлепшег полицајца и пред њима објављивале резултат – "Мистер полицајац је (рецимо) четврти с лева у првом реду". Одлазак једне смене и долазак друге, пропратили би аплаузом. Долазили су и сликари па су онако стојећи, цртали портрете појединих полицајаца. Онда је постављена изложба портрета. Такође, направљене су многе фотографије, где су момци и девојке, појединачно или групно, позирали испред кордона. У сваком случају све је било усмерено на то да се у очима и свести тих полицајаца њихово држање кордона обесмисли до крајности, до апсурда. Рецимо, колико-год они били индоктринирани, на њих је морао да делује следећи аргумент, који су говорници износили, говорећи студентима, али тако да их и полицајци чују: Студентска "шетња" је забрањена да се не би реметио саобраћај у граду. Да би се студенти у својој намери спречили постављен је (овај) кордон у Коларчевој а тиме је блокирана централна градска саобраћајна артерија – Славија-Калемегдан! Тај бесмисао је морао да допре и до пандурског мозга. Такође, колико-год они били добро опремљени и организовани, стајање у кордону им је морало бити крајње непријатно, баш због очигледне бесмислености. Када су, већ почев од другог дана, професори са свих факултета притекли у помоћ, тако што су "давали смене" у најкритичнијим, јутарњим и преподневним сатима, и то је морало додатно да делује на те момке под шлемовима. Значи: није само студентски, младалачки

пркос против њих, него и седе и учене главе, професори пред пензијом, професорке које су старије од њихових мајки...

И то је трајало, као што већ рекох, пуних осам дана и ноћи. Нико није хтео да попусти а вероватно је и једнима и другима било више него доста, нарочито – видели смо – овим другима, тј. полицији. У ствари, да су се питали сами полицајци, верујем да би се повукли. Али нису се питали они, него неки други, који издају наређења – министар или начелник или Милошевић лично, а код њих повлачење није долазило у обзир. Наравно, лако је њима кад други стоје у кордону.

Ситуација се разрешила на "соломонски" начин: на Светога Саву (27. јан) ујутро, Патријарх Павле са свим архијерејима, повео је литију ка храму Св. Саве на Врачару, полазећи из патријаршијског дома и идући баш Коларчевом! Пред тим светим човеком кордон се повукао (њима је једино било важно да нису попустили пред студентима!) а студенти су ипак славили "победу" јер су се придружили литији и ипак извели своју шетњу, макар и са осам дана закашњења.

Сама светосавска литија била је збиља грандиозна. Када је Патријарх на њеном челу стигао до Славије, зачеље је још увек било на Теразијама.

Светосавска литија на Теразијама, 27. јануар 1997.; фото: Мирко Петровић

Дан је био леп и сунчан, иако прохладан. Литургија је служена под отвореним небом, на светосавском платоу, који је био дупке

пун. Био је то двоструки празник за Београд – Свети Сава и укидање кордона.

Овде сада убацујем један чланак који је објављен дан уочи кордона и који је донекле у вези са текућом темом.

Поводом сећања Вокија Костића

То исто само много друкчије

У "Времену" бр. 325 од 11.1.1997 појавила су се "сећања" композитора Војислава-Вокија Костића под насловом "То исто само мало друкчије". Био сам запрепашћен да се у једном озбиљном и угледном недељнику какав је "ВРЕМЕ" појави текст у коме један бивши члан Савеза комуниста, вечити каријериста и један од првих мафијаша у нашој земљи, говори о поштењу, моралу, "комунистичким послушницима" и "владајућој врхушки" – покушавајући да на тај начин опере своју сопствену биографију и то сакривајући се иза биографије свога оца. У последње време све је више таквих људи који користе слободну јавну реч, па и говорницу пред студентима, да би протурили неке полуистине о себи и евентуално се препоручили за будуће време које ће наступити дај-боже ускоро или кад-тад.

Дирљива прича о угледном професору Др. Александру Костићу (иначе његовом оцу), као и о комунистичким прогонима интелектуалаца из педесетих, а затим и седамдесетих година, чија је жртва био и проф. Костић. Мора се признати да прича делује врло аутентично јер је писана у првом лицу једнине, као непосредно сведочење (сећање), а зачињена је још и неколиким директним цитатима, датумима и чак сатима извесних догађаја, што додатно доприноси уверљивости.

У Божићној посланици наш Патријарх је између осталог рекао да је полуистина опаснија од лажи, јер су у лажи кратке ноге, а полуистина је – када се вешто употреби – дуготрајнија, па стога и опаснија.

Шта ради Воки Костић? Износи причу о свом оцу, часном и угледном професору Александру Костићу, а себе и своју улогу протура некако као узгред, али тако да необавештени читалац (што-шта подразумевајући) мора да га сврста у исту категорију људи са његовим оцем – дакле, међу часне, храбре, одважне и бескомпромисне.

Е па, није баш тако, него је много, много друкчије!

У трећем пасусу, описујући отворени партијски састанак Медицинског факултета (19.3.1952), В. Костић каже: "Пре 44

године (1952), као двадесетједногодишњи студент музике, ушао сам у овај исти амфитеатар...". Воки Костић и ја, долепотписани, били смо примљени на Музичку академију истог дана и код истог професора (Предрага Милошевића), септембра 1956. Ја као редовни студент, а Воки, као "ванредни под Бе", статус који нико ни пре ни после њега није имао (јер није био завршио ни гимназију нити средњу музичку школу!) Антидатирајући почетак својих студија са грешком од 5 година Воки жели да продене како је студирао музику, а читалац ће вероватно сам закључити да је и дипломирао (што није!). Ако је тако олако "превидео" пет година, знајући Вокија и читајући његове стереотипне квалификације о "партијским послушницима" и "владајућој врхушки", чисто сумњам да је имао "петљу" да лично присуствује том догађају, него му је то вероватно или неко причао или је све измислио.

Прочитавши у новинама (26. децембра) о додели Вукове награде, Вокију опет "навиру сећања". Сада каже: "Пре 23 године (1973), као четрдесетдвогодишњи композитор и члан жирија за додељивање Вукове награде, добио сам писмене предлоге за 82 кандидата..." Наравно, писмене предлоге је добио само као члан жирија, а оно убачено "четрдесетдвогодишњи композитор" има за циљ једино да поткрепи малопређашњи читаочев закључак. А ту се збиља мора додати да је он био члан жирија управо као партијски послушник.

Не знам да ли је он био члан ЈУЛ-а или СПС-а (што би му врло приличило) али зато знам да је био врло поуздан кадар Савеза комуниста. И одмах да кажем: никакав комуниста у идеолошком смислу, него типичан каријериста и шићарџија који своје чланство у партији гледа како да најбоље и најбрже уновчи. А Воки Костић је то збиља знао! Мора се рећи да је он у том погледу збиља био авангардан – претеча данашњих политичких мафијаша.

Каријеру је започео још крајем педесетих, када је још као студент био именован за Директора Позоришта на Теразијама. Касније је био (иако без завршене Академије) Генерални секретар Савеза композитора Југославије. На тој функцији показао је велики организациони смисао, али – како то често бива – своју функцију је драстично злоупотребио, манипулишући људима уцењивањем и корупцијом и вршећи многобројне финансијске малверзације. Због таквог стања, а немоћни да било шта учинимо, нас четворица композитора тада смо дали оставку на чланство у САКОЈ-у, односно у Удружењу композитора, те смо неколико година били изван Удружења.

И, да скратим причу: једнога дана је Републички СУП поднео кривичну пријаву против Војислава Костића, наводећи на четири густо куцане странице његове малверзације и лоповлуке, али – опет како то бива – његов (тада) моћни патрон и комшија у Гроцкој – Дража Марковић, успео је да ту ствар забашури. Велика афера је избила и са фамозним конкурсом за Државну химну, који посао је био у надлежности Савезне скупштине, а где се САКОЈ (тј. В. Костић) појављује као стручни извршилац посла. Примера ради, када је В. Костић организовао седнице жирија на Бледу и Прчњу, уредно је исплатио хонораре СВИМ члановима жирија – и који су били присутни на седници али и који нису били присутни (а овима на памет није пало да врате незаслужени хонорар)! На тај начин је успео да веже за себе (корумпира) неке тада важне људе политичког живота, тако да га они једног дана спасу ако он почне да тоне. И тако је и било! Трошкови (неуспелог) конкурса за химну су се попели на ондашњих 120.000.000 дин. (што је онда био велики новац), а које је Савезна скупштина требало да рефундира САКОЈ-у, тј. композиторима. И никад није рефундирала! В. Костић је на чувеном Бледском конгресу најзад "оборен" са функције Генералног секретара, чак уз помоћ људи из самог државниог врха! Скупштина Удружења композитора га је затим једногласно избацила из свог чланства, уз само један глас против: Енрика Јосифа. Ето, дакле, такав је некад био чувени присталица демократије и подржавач студентског протеста '96 – Воки Костић.

Истини за вољу, у неколико наврата, у децембру, чуо сам на Платоу, па и у поворци, Вокијеве песме из филма "Ко то тамо пева", које су студенти прихватили као своје и мора се рећи да је то збиља било дирљиво. Али какав је био аутор тих симпатичних и популарних песама – треба да се зна.

П.С. Имао је В. Костић и једно сасвим нарочито и оригинално одбрамбено средство: наводно су истражни органи приликом откривања крупних малверзација, нарочито са иностранством, редовно наилазили на непробојни зид – "знате, он са својим везама по свету дискретно ради на номинацији друга Тита за Нобелову награду за мир"! А то је тада збиља био табу. А за њега – неограничени имунитет.

(ВРЕМЕ, 18. јан. 1997)

Светосавски празник прошао је онако како треба – свечарски, мирно и достојанствено. Али већ од сутрадан наставило се по старом. Забрана за шетње остала је на снази. Митинзи су одржавани свакодневно, али само на Тргу.

Враћајући се кући пролазили бисмо поред јаких кордона испред робне куће “Београд”, код Теразијске чесме, испред “Атине”, код ‘Путника”, код “Лондона”, код “Београђанке”, па чак и на Славији! Наравно, видели бисмо успут и десетине паркираних аутобуса, “марица”, блиндираних џипова и ланд-ровера у којима су седеле смене за оне напољу. Дакле, никакве шетње више се неће толерисати.

У недељу, 2. фебруара, после “Буке код Вука” дошли смо, као и обично на Трг. Све је било као и иначе. Враћајући се кући видели смо да се прилична колона (махом студената) од Теразија запутила ка Бранковом мосту. Или смо већ били уморни или нисмо знали циљ тог похода, тек ми се нисмо прикључили. У ствари, Катанац и ја смо отишли кући а Деша се ипак вратио на Теразије и прикључио се колони која је вишемање тапкала у месту. На мосту се испречио кордон. Студенти су ипак наставили а полиција им је зашла за леђа а такође ударила и с бока. “Радили” су водени топови, сузавац, и, наравно, пендреци. Професор Математичког факултета Зоран Лучић добио је тада ударац пендреком у главу. Можда је и Весна Пешић била повређена, али нисам сигуран. Знам да је била тамо. Студенти су бежали ка Филозофском факултету и склонили се у њега, али их је полиција прогонила и тамо и тукла чак и у згради факултета!

Водени топови на -5 степени у Бранковој улици; фото: Небојша Парушић

С тим у вези у ДЕМОКРАТИЈИ ми је кроз недељу дана изишао овакав чланчић:

Снаге насиља, терора и безакоња

У понедељак ујутро, на Б-92, у извештају доктора Ивановића из клинике АНЛАВЕ, приликом описивања догађаја протекле ноћи, у три маха је употребљен израз "снаге реда", а у интонацији није било ничег ироничног! Када сам непосредно после тога купио ДЕМОКРАТИЈУ, на другој страни, у ударном чланку под насловом "НОЋ ПЕНДРЕКА И ВОДЕНИХ ТОПОВА", потписаном са "Екипа 'Демократије'", у два маха се опет нашао исти израз, и то без знакова навода или било каквог наговештаја ироније!

Не верујем да доктор Ивановић, који је лично указивао помоћ десетинама повређених, стварно мисли да се ради о "снагама реда", као што исто тако не верујем да то мисли и "Екипа 'Демократије'". А ако је тако као што мислим, онда треба пажљиво бирати речи, нарочито писане! Њихови званични називи су МИЛИЦИЈА, ПОЛИЦИЈА, или ПРИПАДНИЦИ МУП-а, или већ не знам каквих СПЕЦИЈАЛНИХ ЈЕДИНИЦА. Оно "снаге реда" се у "мирнодопско време" збиља користило као – описни израз. Међутим када такве јединице пендрече кога год стигну, поливају водом (на 6°C) мирне демонстранте, упадају на Филозофски факултет и по ходницима јуре студенте и туку, који кроз Ректорат излазе на кров Филозофског и који, према изјави очевидаца, пендрецима разбијају шофершајбне паркираних возила (по моделу паљевине Рајхстага), итд. итд., онда се такви чак ни под наводним знацима не могу звати "снагама реда", него, напротив, само правим именом: СНАГАМА НАСИЉА, ТЕРОРА И БЕЗАКОЊА!
(ДЕМОКРАТИЈА, 10. феб. 1997)

Половином фебруара, дакле, после осамдесет и неколико дана протеста, Милошевић је објавио свој фамозни *Lex specialis* којим је "прелиминарне изборне резултате прогласио за коначне". Јесте да је тиме признао опозицији њене мандате освојене на локалним изборима али нити је признао крађу нити је признао да су чланови изборне комисије – лопови! А да га пита човек: "Зашто смо ми митинговали и табанали 80 дана, ако не због крађе?" он би вероватно позајмио одговор од Боре Јовића, и узвратио питањем: "Која крађа?"

Ипак резултат тога је да је градска власт у Београду и осталим градовима у Србији припала коалицији "ЗАЈЕДНО",

што није мало (а то смо славили још 17. новембра!). Према претходном договору Ђинђић је проглашен за градоначелника а једна од првих његових акција на новој дужности било је скидање петокраке са торња Градске скупштине и враћање двоглавог орла. За тај посао била су ангажована двојица алпиниста, од којих се један, уз помоћ оних конопаца, узверао уз торањ и електричном брусилицом отсекао петокраку, наравно, претходно је везавши, да не би после отсецања пала доле и убила неког. Та акција је потрајала све заједно око један сат.

Обарање петокраке са торња Градске скупштине; фото: Марко Петровић

Доле је било, на улици и у парку, препуно народа, сви смо помно пратили шта се горе дешава, и кад је звезда најзад "кљокнула", одушевљењу није било краја. После толико година јалових надања и сваковрсних, разочарања, неуспеха и пораза, освајање градске власти, проглашење Ђинђића за градоначелника и ово обарање петокраке – били су први конкретни успеси, а њих смо стварно били жељни. Од прилике у то време и на чело Студија Б дошли су Зоран Остојић као директор и Лила Радоњић као главни и одговорни уредник. Опет се окупила екипа изврсних новинара и слободномислећих људи који су на нашој телевизији правили интерасантан и садржајан програм.

Чини ми се да је баш негде у то време Ђукановић дао интервју ВРЕМЕНУ у коме је, између осталог, рекао и да је "Милошевић потрошени политичар из бивших времена". То је, наравно, било довољно за овога да му дојучерашњи коалициони партнер постане најљући противник. С друге стране, иако се на све стране говоркало да је Ђукановић у спрези са дуванском (и не само дуванском!) мафијом која брзим и великим глисерима шверцује тоне цигарета преко Јадрана у Италију – због горе изнетог става према Милошевићу – он је побрао наше симпатије.

На крају, може се поставити једно свакако занимљиво питање: – *А где је у овом протесту ДСС и њен лидер Коштуница?*

Нисам "надлежан" да дајем неки озбиљнији одговор. Знам да су, нарочито у почетку, у "шетњама" учествовали и моји другари Обрен и Лука, иначе виђенији чланови те странке. Касније их нешто нисам виђао али то не значи да нису били, пошто су масе и колоне биле непрегледне. Сретао сам и Владету Јанковића, нарочито на Платоу, међу студентима. Знам да сам и у ранијој а и у каснијој фази протеста виђао на Тргу или у колони по неколико ДСС застава, што значи и мању или већу групу њених чланова (треба рећи да је чланство те странке у то време било прилично малобројно).

Самог Коштуницу сам једнога дана слушао када је говорио студентима на Платоу (тих дана студенти су просто поименце звали поједине људе да им се обрате, између осталих и мене). Али, ни трага од оног Коштунице кога сам '90-те слушао у "пакетима" код Лиле Радоњић! Биле су то само опште фразе, понављање једне те исте реченице по неколико пута а са променом само једне речи у њој (његов манир). Имао сам утисак да "шлајфује". Ни код студената није наишао на бог-зна-какав пријем.

Током децембра или јануара нека новинарка га је упитала, зашто га нема на Тргу и у "шетњама"?

Одговорио је врло кратко и врло искрено:

– Нису ме звали!

Када сам то прочитао, помислих: *– А ко је мене звао? Ко је звао Дешу, Катанца и остале? Ко је звао оне десетине, па чак и стотине хиљада Београђана који су неуморно, сатима, из дана у дан, табанали београдским улицама? – Нико.*

Он је морао да се сâм позове и да изађе међу народ. Као Владета Јанковић, као Љуба Симовић, као Вида Огњеновић и остали. Али не! Он је хтео на трибину, у први ред, а тамо га збиља нису звали.

Љуба Симовић на Теразијама; у позадини је проф. Светозар Стојановић познат из '68

Распад коалиције ЗАЈЕДНО

Ваљда почетком марта ('97) за новог министра информисања Милошевић је довео Радмилу Милентијевић из Њујорка. О њој се говорило (и писало) да је својевремено изазвала раскол у српској цркви и да је уопште допринела лошој репутацији Србије у Америци. Па зато је вероватно и доведена! Ја сам је у два-три наврата чуо како каже "у мојој Америци" и како најављује бољитак у информационом систему, који ће нам она издејствовати. Када је већ тако, било ми је згодно, да своју већ познату тему – РТС и њено неплаћање ауторске накнаде – предочим баш њој:

Отворено писмо

Поштована госпођице Милентијевић,
имао сам у последње време више прилика да чујем Ваше најаве да намеравате да наш нови Закон о информисању ускладите са највишим стандардима који важе у цивилизованом свету. Такође, имао сам прилику да Вас чујем како кажете "у мојој Америци"...

С обзиром да сте у овој земљи релативно од скора, као и с обзиром на чињеницу да Министар за информисање сâм треба да буде најбоље информисан, како би могао другима да пружи најтачније информације, ја желим да Вас информишем о следећем:

Главна и најутицајнија информативна институција у нашој земљи – Радиотелевизија Србије – поред информативног програма, има и низ других (документарни, забавни, културни, научни, школски, итд.). У некима од њих свакодневно или повремено користе се музичка дела (интегрално или фрагментарно) наших и страних аутора. Према нашем Закону о ауторском праву корисник музичког дела дужан је да – преко Агенције за заштиту ауторских права, а на основу међусобно потписаног Уговора – све ауторе (наше и стране) обештети за коришћење њихових дела.

Такође желим да Вас обавестим:

– да је наша земља (СФРЈ, а то значи и СРЈ као један од сукцесора) потписник свих међународних конвенција о заштити ауторских права;

– да је СОКОЈ (асоцијација музичких аутора и агенција за заштиту њихових ауторских права) члан свих главних светских асоцијација ауторских друштава;

– да је ауторска заштита прилично добро функционисала до пре пет-шест година.

После распада бивше СФРЈ ствари су кренуле лоше, између осталог и у погледу ауторских права:

– хиперинфлација коју је покренула (или је није сузбила) тадашња власт потпуно је обезвредила новчана средства која су се акумулирала током године (1992-1993);

– после пресецања хиперинфлације (јан. 1994) донет је, у свету јединствени, Закон по коме се обавезна радио и телевизијска претплата утерује помоћу фамозне таксе на електрично бројило, али и поред тога РТС једноставно престаје да уплаћује проценат који је по Уговору и Закону о ауторском праву била дужна да уплаћује;

– после многих апела и "натезања", крајем 1995 потписан је нови Уговор између СОКОЈ и РТС, који је – у поређењу са свим земљама Европе, о Вашој Америци да и не говорим – далеко најнеповољнији по ауторе;

– али иако је Уговор потписан, он се не реализује! РТС или не уплаћује оно што је дужна, или уплаћује само симболичну суму како би одуговлачила судске процесе;

– тренутно се води осам судских процеса у којима је РТС тужена страна због неиспуњавања Уговором преузетих обавеза.

Ово су била обавештења, а сада ћу Вас подсетити на нешто што Ви свакако добро знате:

– У Вашој Америци овако нешто било би апсолутно незамисливо, јер је тамо појединац, а нарочито аутор, максимално заштићен;

– ако би се овако нешто ипак десило, било би третирано као криминал најгоре врсте, јер се ради о неизмирењу дугова;

– с обзиром да овим криминалним радњама нису оштећени само аутори из моје земље, него и из Ваше Америке као и осталог света, упозоравам Вас да предстоји међународни скандал са несагледивим последицама, а у сваком случају, још једна брука наше земље, и то непосредно после бламаже са крађом гласова као и тврдокорним Ректором који мисли да је важнији од 3.600 универзитетских наставника!

У складу са импулсима из почетног пасуса овог текста, очекујем да ћете поступити најбоље што умете.

(Писмо сам послао поштом а у ДЕМОКРАТИЈИ од 22. марта 1997 изишла је скраћена верзија овога)

Наравно, нити ми је дотична госпођица-министарка ишта одговорила нити је пак утицала на РТС да поштује своје обавезе из уговора.

Радост због освајања градске власти, односно градских и локалних власти широм Србије, није дуго трајала. Још током пролећа између Вука и Ђинђића је почело да "пуца", док једнога дана коалиција "ЗАЈЕДНО" и формално није укинута. Као и пуно пута раније (а и касније) у сличним ситуацијама, некадашњи партнери су се међусобно оптуживали "за непоштовање договора". Сасвим упрошћено, то је изгледало овако: Пошто је Ђинђићу припало место градоначелника Вук је сада тражио да га овај подржи на председничким изборима који ће те јесени бити заказани. На то је Ђинђић вероватно одговарао, да неће бити проблема са тим, али да претходно треба заједнички да се избо́ре за праведније изборне услове као и за могућност контроле самих избора, да се не би поновила ситуација из '96-те. А могуће је и да је натукнуо, да можда има и јачих кандидата (рецимо, Аврамовић). Шта год да је од овога тачно, за Вука – онако пораженог на ранијим изборима и жељног и жедног осврте – то је било равно издаји. И одмах је почео да прети да ће се заложити за смену Ђинђића са места градоначелника.

Ко је био у праву? Вукова жудња за местом председника овога пута, збиља, није била без основа, с обзиром да му противник не би више био Милошевић (јер је "потрошио" већ два мандата), него неко из "другог шпила" СПС-а, Шешељ и можда још неко. Са подршком коалиције ЗАЈЕДНО он би имао неке шансе, уз резерву да је приличан проценат опозиционо настројеног света у то доба имао врло негативан набој према њему (рецимо ја и моји пријатељи). А сасвим друго питање је каква би то срећа била за Србију, у случају његовог евентуалног успеха? С друге стране Драгослав Аврамовић тада је, према свим мерењима, уживао неупоредиво већу, скоро плебисцитарну, подршку. Ђинђићево инсистирање на претходном побољшању изборних услова и нарочито на могућности контроле, такође је било врло засновано, с обзиром на искуства управо одржаних избора ('96.) као и избора на којима је Милан Панић био такмац Милошевићу ('92.) када се, вероватно, и десила прва велика крађа.

Негде ваљда још половином марта, појавио нам се Председник републике *"на малом екрану ТВ пријемника"* и, онако како то он већ уме, у стојећем ставу, у мало отешњалом плавом оделу, честитао је грађанима, што су санкције против наше земље суспендоване. И још је рекао да је то исто као и да су укинуте и да нема никакве разлике.

Шта сам друго могао да урадим, него да опет пресавијем табак.

Постдејтонска Србија

(без санкција)

У почетку су ударили у кукњаву како је "међународна заједница" према нашој земљи завела *геноцидне, ничим заслужене, неправедне и непотребне санкције*. О самим санкцијама, међутим, увек се говорило као о некој елементарној непогоди која наилази сама од себе, и којој смо, ето, ипак одолели. Једући коријење, наравно!

Сада се удара на сва звона како је – благодареći нашој мудрој и доследној политици – свет најзад схватио да смо одувек били у праву и за мир, и да смо били невино осуђени. Малтене да нам се још и извињавају. А ми ћемо, са своје стране, том свету великодушно опростити што нам је безразложно упропастио земљу, само да нас више не дирају и да нас пусте да изграђујемо земљу среће, демократије и благостања (и социјализма са људским ликом).

Као прво, пре две године у ВРЕМЕНУ сам доказао да је појам "међународна заједница" сасвим непрецизан и недефинисан и да, у ствари, не значи ништа.

Као друго, није се радило ниокаквој природној катаклизми или казни "Божијој", него о прецизно кодификованом механизму који се у датој ситуацији пушта у погон као крајње средство. Наша земља, наиме, била се оглушила о многобројне захтеве па и претње Савета безбедности УН (а не "међународне заједнице") и, пркосећи, слала у Босну не само материјалну војно-стратешку помоћ, него и трупе – како паравојне, тако и регуларне. За то се, поред осталог, доказ могао наћи, нажалост, и у читуљама из тог времена, и поред упорних тврдњи нашег мудрог руководства да ми нисмо ни били у рату. Према томе, наша тадашња политика је својим инаћењем и пркошењем изазвала те санкције.

Када је наша власт најзад схватила да не може да се носи са целим светом и да нам Русија "не држи леђа", а Караџић постао непослушан и преамбициозан, наша политика се окренула за 180 степени, заведена је блокада на Дрини, а онда је лансирана теза "да су испуњени сви услови за скидање санкција". Као прво, овај став доказује да су пре испуњења свих тих услова, значи, постојали разлози за санкције, што противречи оној кукњави са почетка овог текста, а одмах затим кренула је нова лаж – од тада се, наиме, покушава доказати "међународној заједници" и нарочито нашој јавности да смо ми одувек били мирољубиви, само они то некако нису примећивали. А о томе каква је и колико је у ствари катастрофална наша политика била, о немању јасних циљева, о конфузној стратегији и тактици, о паничним и бесмисленим потезима – најбоље говори књига Боре Јовића (који је вероватно због тога и добио ногу). Све је ово, наравно, одавно познато, али се упорним понављањем лажи покушава доказати супротно. Али ипак никада неће успети да одговоре на једноставно питање: – зашто је толики свет изгинуо и зашто су толики градови разрушени, ако смо ми одувек (као што кажу) били за решење на које смо сада пристали? И не само да смо пристали него је то "грандиозни успех наше политике"! Па зашто онда то нисмо учинили пре четири године, без рата и без жртава? Они, наравно, никада неће на то одговорити иако је одговор сасвим лак и јасан: због наопаке политике, нереалних амбиција и лоших процена ситуације!

Клинтон сада даје, како се каже, циничну изјаву "да су санкције биле успешне". Ми смо, наравно, одувек знали да ће санкције погодити обичног човека а да ће они, због којих су и уведене, остати нетакнути и тако је и било. Међутим, можда је Клинтон ипак у нечему у праву: да није било санкција, можда би сада беснео рат са Хрватском, са Албанијом, ко зна са ким, можда би се потпалио чак и Трећи светски рат! Јер чињеница је да код нас има људи који би хладно рескирали започињање светског сукоба, само да се докаже да смо у праву.

И на крају још једна мала поента: Када су нам уведене санкције, наша драга држава је жестоко узвратила па је својим грађанима завела излазну таксу из земље, као, да се не би износиле девизе. Сада су санкције дигнуте или суспендоване (Председник каже да нема никакве разлике), динар је, као, стабилан и, као, конвертибилан, привреда креће у спектакуларни опоравак, усвојен је "Програм 2", обећава се пораст животног стандарда, али такса за излаз из земље – вероватно јединствена

у свету, дакле, аутентично наш проналазак – ипак и даље остаје! С којим оправдањем?

Пошто нема преноса из скупштине, не знам да ли наши посланици постављају то питање?
(ВРЕМЕ, 5. апр. 1997)

Недуго затим, усред Београда (у Генерала Жданова, испод Ургентног центра), у кафани ***Mama mia*** пуној људи, непознати нападач је изрешетао тадашњег другог човека српске полиције – Радослава Стојчића-Бацу – и побегао! Био је то врхунац дрскости с обзиром да се локал Мама миа налази у непосредној близини и Републичког и Савезног СУП-а. Управо због тих околности, а с обзиром да злочин никада није разрешен нити је убица откривен, пала је сумња да је читава операција била испланирана из "државног врха", упркос присуству читавог тог државног врха на сахрани и њиховог обећања (пред Бациним одром) да ће убица ускоро бити ухваћен и кажњен. Постоји фотографија на којој се види тужни Милошевић са женом и децом (и Арканом у непосредној близини) на Бациној сахрани.

Како је крајем јуна Лилићу истицао мандат на месту председника савезне државе, Милошевић је намерио да се пресели на то место, јер је и њему – као Председнику Србије – у септембру такође истицао мандат. Јесте да би то у постојећој уставној констелацији било као с коња на магарца, али боље ишта него ништа, а он ће се већ потрудити да испадне да је опет узјахао коња. О томе, међутим, нико ништа званично није рекао него се само шушкало. Чак је Ратко Марковић, у свом познатом стилу, објашњавао да иако у Уставу Србије пише да "исто лице може бити бирано на функцију председника највише два пута", с обзиром да један мандат није ни половину искоришћен, то би се онда "могло протумачити као да није ни изабран"!!! Ова логичка пируета изазвала је бурну реакцију како стручне тако и политичке јавности те се Милошевић ипак оријентисао на место савезног председника. Размишљао је да ту позицију ојача непосреним изборима али за тако нешто била је неопходна промена савезног Устава а за њу никако не би могао да добије сагласност Црне Горе.

Како се сукоб Мила и Момира све жешће распламсавао и бивало све изгледније да њему лојална Момирова страна у том сукобу буде поражена, Милошевић је испланирао невероватан дриблинг. Најпре је незванично најављено да ће се избори за савезног председника одржати крајем јула а онда је – 15. јула пре подне – коалиција СПС-ЈУЛ-НД званично поднела његову кандидатуру а истог дана поподне, без претходне најаве дневног реда (!!!) одржане су седнице оба дома и на њима он изабран за Председника. Поента је била у томе да црногорски посланици (наклоњени Миловом крилу ДПС) нису имали прилику да се претходно консултују него су били затечени неспремни у скупштинским клупама.

Дакле, прави-правцати пуч, једино што том приликом нико није убијен (осим, наравно, морала и Устава). Још онда је било примећено да је он изабран за Председника СРЈ а да није претходно дао оставку на функцију председника Србије, а што је морао! А зашто није? Па није био 100% сигуран у резултат гласања у Савезној скупштини (због Црногораца), односно да ће та ујдурма са заказивањем хитне седнице (без дневног реда) проћи. Све у свему, није хтео да прави од готовог вересију. А сада, пошто му је шибицарење успело, могао је да одахне. Свечано полагање заклетве заказано је за недељу дана.

Наравно, све је то деловало крајње провидно и мангупски, те су студенти смислили одговарајућу акцију: када нови Председник буде изишао из Скупштине и кренуо ка Дедињу, да га ми (студенти, опозиција, народ) "поздравимо" бацањем старих ципела и патика на његов ауто.

Тако је и било. Када се Он (после завршене церемоније) појавио на степеништу, са супругом и дечицом (Маријом и Марком), његова публика (СПС-ЈУЛ) која се налазила на Булевару испред саме Скупштине, бурно га је поздравила клицањем и махањем заставама и његовим сликама. "Наши" су били у парку. Препун парк. С обзиром на свечаност тренутка као и на то симулирање општенародне подршке, било је неумесно постављати неке јаке кордоне, јер би онда испало да има и некога ко Га не воли. Значи, иако се сигурно сазнало за наш план, правих кордона није било. Зато је било прилично оних не-кордонских полицајаца као и оних металних ограда налик на гелендере, којима је Кнеза Милоша била изолована од

залеђа. Ипак, из парка који је био препун "наших", у моменту Његовог силаска низ степенице а нарочито приликом проласка аутомобила Милошевом, зачуло се заглушујуће звиждање и повици *Уа!* а полетеле су и многобројне ципеле и патике, од којих су бар две-три погодиле Његов ауто. Акција је била стварно спектакуларна. Већ сам рекао да су у томе учествовали и Преша и Гунила, управо дошавши из Шведске.

Сутрадан смо из новина сазнали да су Ђукановић и Светозар Маровић закаснили на инаугурацију због саобраћајне гужве у граду (па ми смо је изазвали!) и да су Му међу последњима честитали. А Шешељ је био међу првима.

За разлику од Ћосића, а поготову од Лилића који је само слао телеграме честитки или саучешћа, Милошевић, који је одувек желео да "уђе у Титове чизме", сада је дошао у прилику да то мало и испроба, па је, за почетак, ушао у Бели двор на Дедињу, са све почасном гардом и простртим тепихом. Сада је имао где да прима госте из света и да их краљевски угости. Ово мислим најозбиљније јер су људи седели у краљевским гарнитурама, пили чај и кафу из краљевских сервиса а наздрављали (не знам само шта?) из краљевских чаша. А звао је и домаће, између осталих и Шешеља и Вука.

Тај срамотни циркус са његовим избором убрзо је, ако не заборављен а оно сигурно потиснут у други план, због једног другог догађаја који је заокупио пажњу јавности: На БК Телевизији у некој дијалог емисији сучелили су се Шешељ и адвокат Никола Баровић. Познат по својој бахатости и отровном језику, Шешељ је нешто лично увредио Баровића. Овај је устао од стола и чашом воде полио Шешеља по лицу. Емисија је тиме била нагло прекинута. После неколико минута, у административним просторијама телевизије, Шешељев телохранитељ је сурово претукао јадног Баровића, наневши му тешке озледе по лицу. Сутрадан је Шешељ, колико цинично толико и хвалисаво, изјавио да се Баровић на степеништу оклизнуо на кору од банане, наговештавајући тиме како ће проћи и било ко други који му се супротстави. (Од тада, на Кораксовим карикатурама, Шешељ је, осим зарђале кашике за уветом, често у рукама имао и кору од банане).

А што се тиче избора планираних за јесен, ситуација је била оваква: десет странака демократске оријентације по-

ставило је десетак услова (изборне процедуре и контроле) и пошто је то игнорисано од стране власти – најавили су бојкот. СПО није био међу тих десет странака. Они су тражили округли сто. Али и поред Вуковог намигивања са влашћу, веровао сам да је већина СПО-ваца ипак била искрено антимилошевићевски расположена, те сам написао један чланчић, намењен пре свега њиховом главном одбору, члановима и симпатизерима:

Округли сточић за кафу

Желим овим текстом да, ако могу, допринесем и помогнем Главном одбору СПО да донесе рационалну одлуку поводом (не)изласка на предстојеће изборе. Одмах да кажем: не припадам ниједној странци, а на зимушњим шетњама са пиштаљкама и шерпама имао сам свега четири изостанка, али зато велики број "дуплих програма" и са студентима, јер сам професор.

Данас (4. август) имамо следећу ситуацију:

– Коалиција "Војводина" је проценила да су социјалисти слаби, слабији него икада, те да нема разлога да се у најповољнијем тренутку апстинира. Потућиће социјалисте до ногу. ИЗЛАЗЕ.

(Узгред, шта то значи победа? Ако добију 3-4 посланика?)

– Радикали су рекли да излазе јер сигурно побеђују, а затим нису потписали договор о представљању странака на ТВ. У међувремену су издејствовали не знам шта и најавили су потписивање. ИЗЛАЗЕ.

– Странке демократске опозиције (ДС, ДСС, ГСС и још неке) ових дана, једна по једна, донеле су одлуке о неизласку и активном бојкоту избора. НЕ ИЗЛАЗЕ.

– Демократски центар ће бојкотовати изборе али... односно изићи ће на изборе ако...

– СПО није наиван, не верује само на реч и прати како се остварују обећања Председника Југославије. Коначну одлуку ће донети Главни одбор. Е, ја бих у вези с тим.

Тачно је да се СПО одувек и доследно залагао за одржавање округлог стола о изборним условима (у Парламенту, пред камерама, који је обавезујући за све учеснике) за ослобађање државних медија, за стриктну домаћу и међународну контролу.

Тачно је и то да власт није уприличила округли сто. У замену је нудила панеле на телевизији, разне емисије као што је отворени студио, разговоре у Влади. СПО је све то (с правом) игнорисао.

У међувремену, Скупштина Србије (без присуства СПО а уз противљење, амандмане и избацивање посланика ДС) доноси нови Закон по коме се Србија дели на 29 изборних јединица, уместо досадашњих 9.

Такође у међувремену, бивши Председник Србије постао је Председник Југославије. Како? Знамо како. Није поднео оставку коју је (по Ратку Марковићу) морао да поднесе, али је зато написао писмо Томићу (по Ратку Марковићу, то би могло да се схвати...) Највећи стручњаци за уставно право, професор Павле Николић и судија Уставног суда Слободан Вучетић, оспорили су легалност овог избора јер је изведен противно Уставу. То значи пуч! И сви знају због чега је била та журба и промена заказаног датума устоличења. Тим поводом новоизабрани Председник је по први пут изблиза и непосредно могао да чује изразе подршке (из парка) и да види неколико старих ципела које су бачене уместо цвећа на (његов) чувени пулман.

Некако у исто време, Шешељев пратилац нокаутира Баровића усред БК телевизије (односно овај се *оклизнуо на кору од банане*), диже се нова прашина, грађански протести,... али ствар са новим председником је некако легла.

Нови Председник (монарх?), одмах по свом устоличењу, у Бели двор дозива на поклоњење своје послушнике, али и оне друге – Вука Драшковића и Шешеља.

Ти сусрети су се одиграли без присуства новинара, камера или сведока, дакле, у четири ока. Шешељ је рекао да је некоректно препричавати разговоре који су вођени у четири ока и да то раде само неозбиљни политичари.

Вук Драшковић не мисли тако. Он је тријумфално изишао из Белог двора и просто ликујући одговарао на питања новинара. Нарочити акценат био је на томе да му је Милошевић рекао: ..."немојте Ви мени да говорите о условима када је то управо моје мишљење и убеђење!" Изговарајући то, Вуку су очи заискриле. Али, наравно, Вук Драшковић није наиван, он не верује само речима, он верује само ако се речи претворе у дело. И од тада они "прате ситуацију и чекају да виде да ли ће се остварити обећање".

Још пре тог разговора Вук је изјавио да "њима као највећој странци одговара подела на 29 изборних јединица"! Ја нешто не верујем да је СПО највећа странка (то ће се тек видети), али чак и да јесте, јасно је да се том поделом поништава пропорционални изборни систем за који се СПО одувек здушно залагао. Милан Божић, као математичар, то би морао да зна.

А шта је са округлим столом? Отварањем државних медија? Укинутим локалним радио и телевизијским станицама? Контролом избора? Финансирањем кампање?

Има овде још питања, али другога типа:

Како се све то мери? Који су рокови?

Да кренемо редом:

Претпостављам да је у Белом двору служена кафа или пиће на неком округлом сточићу, али ваљда то не може да замени прави округли сто, чак и ако је кафа служена на "тањирићу с плавом ивицом" (***Златно теле***).

Да ли ће се "отварањем државних медија" сматрати ако Вука позову на једносатну емисију или пет емисија? Неће! Могу да га пусте тек да дâ пристанак, а 15 дана пред изборе да ударе по њему, као што су својевремено ударили по савезном премијеру Панићу.

Неке локалне станице су пуштене у рад, али исто тако могу, ако СПО једном да пристанак, да их опет забране, по систему: отвориш славину – затвориш славину.

А контрола избора? Па избори су увек били поштени и фер, па ће и овога пута! Питајте Томића и Дачића. А крађа у новембру? Ко је рекао "крађа"? Није било никакве крађе. Ко краде и буде ухваћен у крађи иде у затвор. Пошто нико није отишао у затвор због крађе избора – крађе није ни било! Институције система су радиле свој посао а кад се ствар мало одужила и светским моћницима то (не знам због чега?) почело да смета, онда су само специјалним законом "привремени резултати проглашени за коначне". И квит. И сада те исте институције система (изборне комисије, судови) чекају нову прилику да се покажу и докажу.

Поштована господо из главног одбора СПО,

сви услови, сви закони, уредбе, договори и протоколи у вези са изборима, затим управни одбори телевизије и нова пракса извештавања и коментарисања у другом дневнику, морали су бити донети и заживети знатно пре расписивања избора, а не овако, избори су расписани а ви чекате да видите да ли ће се испунити неко фамозно обећање дато у четири ока. Па ви знате шта се дешавало и са јавним обећањима и са потписаним уговорима и декларацијама, и то пред светом!

Она брука са локалним изборима у новембру најбоље говори колико они немају намеру да дају ни комадић власти. За целу власт, а то је Председник Србије и парламент, то ће ићи бар 100 пута теже него са локалном влашћу. Ако треба, осим полиције сада имају и војску, тј. новог врховног команданта.

Моје је мишљење да је "воз који ви сад чекате" одавно отишао а да ће следећи доћи тек идуће године, а и то, ако Бог да.

Распад коалиције "Заједно" нас грађане је врло погодио и разочарао. Наравно, за све учеснике увек је "онај други" крив. Није на мени да пресуђујем али апелујем, ако већ не можете да идете заједно, онда можете бар да не идете заједно!
(ВРЕМЕ, 16. авг. 1997)

Наравно, нису ме послушали. А и зашто би? Имају они кога да слушају. И шта се десило на изборима (септембар '97)? Демократска опозиција је бојкотовала изборе. А од оних који су учествовали на њима, главну трку су водили СПС и радикали – како за председника тако и за посланике. Сасвим је могуће да је слом коалиције "ЗАЈЕДНО" масе слуђеног и дезоријентисаног народа гурнуо у наручје Шешељу! Он је на председничким изборима потукао Лилића[41] у другом кругу али пошто би за Милошевића било врло опасно њему дати да седне у председничку фотељу, удешено је да "за длаку" не буде испуњена квота од преко 50% изашлих на изборе, те су ови поништени. СПО је био трећи, као и Вук: далеко иза оне двојице.

Пошто он тешко подноси поразе, морао је да нађе кривца за свој дебакл и да се тако оправда пред својим гласачима. Кренуо је у фронтални напад на Ђинђића и ДС. Ону своју још у пролеће најављену претњу, Вук је сада спровео у дело. Уз договор са СПС-ом(!) Ђинђић бива глатко смењен[42] па ће неколико месеци тадашњи подпредседник Милан Божић (СПО) обављати ту функцију (као "в.д."). После тог чина, у знак солидарности са Ђинђићем, и остале демократе напуштају градску владу те ће у следеће три године Београд бити под

[41] Наводно, на Милошевићевој инаугурацији, када се Шешељ сусрео са Лилићем, поздравио га је речима: „Ево га мој омиљени председнички кандидат", очигледно парафразирајући Милошевићеву изјаву о њему као омиљеном опозиционару. Признајем да му је то била духовита досетка.

[42] Истини за вољу демократама је нуђено да одреде неког другог човека за градоначелника, што су ови одбили; то је очито било враћање "мило за драго" за својевремену Ђинђићеву изјаву "да можда има и других (јачих) кандидата од Вука.

искључивом влашћу СПО. Београдски читаоци најбоље знају како је то изгледало.[43]

Ипак, СПО је ушао у Републичку скупштину и од тада, па следеће три године, и њихов председник и porte-parole (Иван Ковачевић), сваку реченицу су започињали са: "Ми као највећа опозициона странка". Али баш сваку, без изузетка! Осим тога, стално су јашили на томе да су они парламентарна странка и тражили да се дефинише статус парламентарних странака а са циничним презиром говорили о ванпарламентарним странкама, што је било крајње некоректно и ружно, с обзиром да су те странке својом вољом и у име неких важних принципа остале ван парламента.

Посматран из нашег угла – нас, шетача и звиждача – СПО је свим тим својим потезима престао да буде опозиција. То се у скорој будућности и сасвим јасно показало. Уосталом, то је и боље – бар да човек буде начисто, с ким има посла. Графит на мостарској петљи је то овако изразио:

ШТО ЈЕС' – ЈЕС'
СПО ЈЕ ЗА СПС

а поводом Вуковог изборног краха – овај:

ЦРВЕНКАПИЦА ПОЈЕЛА ВУКА

Освајање градске власти од стране СПО-а убрзо потом имало је за последицу "пад Студија Б". Зашто кажем пад? Зато што је све до тада та телевизија збиља била независна, пуна врсних професионалаца, храбрих и интелигентих водитеља у занимљивим и утицајним емисијама, вештих и такође храбрих сниматеља који су снимали догађаје и трком носили снимљене касете у студио да би гледаоци што пре били обавештени. А некада им је полиција одузимала камере или (само) снимљене касете. Поред радио Индекса и Б-92, Студио Б је био наш информативни ослонац, на коме смо с једне стране сазнавали о догађајима а с друге, на коме се сазнавало о нама (демонстрантима). Када бисмо, у шетњама, пролазили испод *наших станица*, ми бисмо их одоздо бучно поздрављали а они

[43] Какво је мишљење Београђана било о тој трогодишњој владавини СПО-а најбоље говори податак са избора 2000. када за градску скупштину СПО није добио ни једног одборника!

би нам узвраћали своју солидарност паљењем и гашењем светла, као и бацањем цепканих папира.

А када је крајем септембра СПО ставио шапу на Студио Б (сменио Зорана Остојића и Лилу Радоњић) и за директора поставио Драгана Којадиновића а за председника Управног одбора Александра Чотрића (оба, наравно, из СПО) – група од осморо људи[44] видевши да је то крај независности, најпре је прогласила бојкот а убрзо затим и напустила ту кућу, тј. добила отказ.

Наша реакција била је врло бурна. Одмах сутрадан увече, на Тргу се сакупила велика маса људи (овога пута без СПО-ованца). Био је то прави грађански Београд, без оних чупавих типова са шајкачама и кокардама. Ми смо били у старом саставу: Катанац, Деша, Брана Јовин, Ива Николић, Џиге. Чак се, после неколико месеци паузе, појавио и Даба, као и увек раније, са црним "комсомолским" качкетом на глави. Он који је раније увек био редован, разочаран крахом коалиције "Заједно" престао је да долази. Обрадовао сам се када сам га видео, те му рекох:

– *Ипак си дошао?* – на шта је он, уз смешак и као из пушке, издекламовао:

– *Друг Лењин каже: "Најбољи синови поражене класе буржоазије прелазе на страну победничког пролетаријата!"*

Маса је убрзо кренула у шетњу баш према Студију Б. Колона је, пролазећи поред Градске скупштине, звиждала свом снагом а наш *"Хор бечких дечака"* почео је гласно да скандира: – *Вуче, јајаро!* – по неколико пута.

Када смо прошли "Лондон" (и били испод Студија Б) опет је почело заглушујуће звиждање и протестни узвици. Наравно, то се до њих горе није чуло. А и да јесте ништа нам не би вредело. "Највећа опозициона странка" најзад се дочепала најпопуларније ТВ станице у граду и од ње је направила свој партијски билтен, без обзира на звиждања и протесте грађанског Београда.

[44] То су били: Зоран Остојић, Лила Радоњић, Мина Видаковић, Маја Дивац, Оља Бећковић, Снежана Стојадиновић, Драгана Милићевић и Влада Милић

Одласком оне напред-поменуте екипе, квалитет емисија нагло се срозао. Нити је било људи који би заменили оне врсне професионалце, нити је било садржаја који би могли истовремено да буду и по вољи СПО-у и да заинтересују гледатељство. Из дана у дан на екрану су се могли видети, поред Вука, још једино Паја Крунић са Миланом Божићем, Воја Михаиловић, Драган Човић и остали из градске владе, односно СПО-а.

А музика?

Па, збиља, то није било време за музику. Бар за мене. Док полазе тенкови према Шиду, док ТВ "Бастиља" са својих екрана излива отров, док родитељи покушавају да врате своје синове из блокираних касарни или са фронта и док се некима синови враћају у сандуцима...

Ипак, када се за Нову 1992. Годину како-тако потписао неки мир са Хрватском (Вуковар је већ био измрцварен и разорен) уз посредовање Сајруса Венса, осетио сам извесно олакшање. Када сам већ њега поменуо додајем и ово: баш 31. децембра увече, не знам више на чију иницијативу, неколико стотина Београђана (међу којима и ја), у парку између Градске скупштине и Председништва Србије (Милошевићев кабинет) најпре је направило неколико кругова око оног централног травњака, идући као на погребу, а тачно у поноћ запалило свеће за жртве рата и побадало их у оне алеје за цвеће. Иако је био потпуни мрак, ипак сам, при светлости свећа, видео лице Сајруса Венса у друштву Вука Драшковића и још неких којих се не сећам.

Тако сам дочекао ту Нову Годину. Пошто је рат бар за тренутак престао, почео сам да радим композицију према Дисовој песми ***Можда спава.*** Била је то, ваљда, мени најмилија песма од читаве наше поезије и у том тренутку – чинило ми се – могла је да ми одагна црне, ратне мисли. Иако је та песма изразито мушка, ипак сам је наменио мецосопрану. Од почетка сам имао у виду Александру-*Дуду* Ивановић и њен лирски сензибилитет. Још увек сам се сећао (после више од 10? 15? 20 година?) оних неколико арија из Бахове ***Пасије по Матеју*** које је Дуда са толико топлине и изражајности својевремено донела! А такође, имао сам и сасвим скорашње искуство (1989) са својом ***Пасијом,*** у којој је Дуда имала две изванредне нумере. Неколико пута, током рада на тој партитури, носио бих Дуди, на Академију, завршене строфе да бисмо проверили како звучи и како јој лежи та музика. На крају је испало као да сам јој *по мери* сашио хаљину, односно компоновао ту кантату. Тиме сам

и онда био а и сада сам задовољан. Међутим, оно што иде поред и око гласа – инструменти из ансамбла – то је могло (сада увиђам: и морало је!) да буде и боље. Једном ћу сести и то прерадити.

– *А зашто то нисам учинио одмах?* – питаће неко.

Зато што је у априлу '92 почео нови рат у Босни ("који ми нисмо водили") и који ме је потпуно одвукао на другу страну. Партитуру сам оставио такву каква је била. Чак је нисам ни преписао. Скоро читавих годину дана после тога (у међувремену се десило и клечање и бојкот композитора и Видовдански сабор) ова кантата је снимљена за телевизију (дириговао млади Станко Јовановић) и касније емитована у емисији "Светске премијере" (13. мај 1993). Паралелно с тим, припремана је Друга међународна трибина композитора у Новом Саду, у чији програм је уврштена и ***Можда спава***. Овде су били, осим Дуде, потпуно други извођачи. Дириговала је Биљана-*Бићи* Радовановић, оркестар (гудачи) био је из Школе за музичке таленте из Ћуприје а четворо инструменталних солиста такође су били нови. Десила се врло чудна коинциденција: концерт у Новом Саду на коме је изведена ***Можда спава*** одржан је 14. маја, сутрадан по оној ТВ емисији!

У оквиру исте Трибине, тих дана, била је заказана као нека дискусија о улози композитора у датој ситуацији. Ту сам прочитао један текст који дајем у целини:

ТРИБИНА - НОВИ САД

Од свих духовних делатности музика је вероватно међу последњима по могућности притиска и вршења контроле. Ако нема текстуалне компоненте – дакле, ако се ради о чисто инструменталној музици – мислим да је објективно врло тешко да се она прецизно одреди у неком идеолошком или чак политичком смислу, иако су ми, наравно, познате муке и невоље Шостаковича и Прокофјева (и не само њих двојице!) због "декадентних скретања". У ствари, ми музичари смо у том смислу ипак у срећнијем положају него књижевници, редитељи, па и сликари, јер је код њих могућност непосредне контроле, па и цензуре, много извеснија. Међутим, то се односи само на већ готово дело и његову процену; али треба претходно доћи до тог дела а ја свакодневно срећем своје колеге и пријатеље, композиторе и

музичке извођаче – сви одреда су утучени, безвољни и дезоријентисани, а сасвим ретко и бесни.

Од како нас је снашла ова ратна несрећа у последње две године (а званично нисмо у рату), вероватно су многи наши композитори и уметници уопште били пред дилемом: да ли уопште треба и може ли се писати, сликати, свирати?

У нашем случају: – коју и какву музику компоновати? У име чега? За кога?

Претпостављам да су различити људи на ову дилему реаговали различито. Не верујем да је било оних који су се рату радовали, али је сигурно било оних који су – прихвативши ТВ-клише о угроженом народу и наметнутом рату – тај рат оправдавали, па чак, можда, и њиме били инспирисани! (рецимо попут Шостаковича у опседнутом Лењинграду). Већина је вероватно сматрала да то није њихов рат, да се и онако ту не може ништа изменити или поправити, а да – с друге стране – најбоље што композитор уме јесте да компонује, и да је то најбољи и најделотворнији одговор једног уметника на читаву ту ситуацију, будући да је уметност, а нарочито музика, племенита активност те да чак може и да утиче на околину, наравно, у добром смислу.

Оба ова одговора сматрам врло могућим, а из дискусије ће се видети колико су они били и у стварности заступљени.

Постоји и нека трећа могућност одговора на ситуацију у којој смо се нашли, и њој и сам припадам. У ствари, то је пре никакав одговор! Ради се о следећем: спадам у генерацију људи који су непосредно искусили страхоте Другог светског рата. Вероватно због тога, у лето 1991., био сам пренеражен телевизијским и новинским репортажама о правом рату, који су водили у мојој земљи – моји сународници. Тада сам сматрао, а данас сам у то потпуно сигуран, да је тај рат био закуван, припремљен и потпаљен у само неколико усијаних глава. То даље значи да он није био неминован, како се то иначе тврди, а његова каснија бруталност треба и да докаже. Већ је постало опште место да је информативни рат био чак гори од оног правог. У сваком случају он му је претходио и и даље му претходи. Мени је нарочито тешко пала чињеница да је у општем хаосу и распаду земље, а затим и у рату, учествовала, као једна од страна – ЈНА – технички и кадровски супериорна у односу на остале учеснике. Кажем: "тешко" јер је та иста ЈНА, стицајем околости, дејствовала прво у име Југославије, касније у име Србије, па самим тим на неки начин и моје име, иако сам ја лично био дубоко несагласан са њеним дејствима. Нажалост, био сам

потпуно немоћан да било шта учиним, осим да палим свеће за жртве рата, да носим црни флор, да потписујем петиције, да подржавам студентски протест, да идем на Видовдански сабор, да забраним емитовање својих дела на РТС, најзад да клечећи молим Председника државе да поднесе оставку...

Осим тромесечног затишја – од Нове године '92. до 6. априла, тј. од престанка југо-хрватског рата, до почетка босанског метежа –- које време сам искористио за компоновање Дисове песме ***Можда спава***, практично све остало време сам провео у неком грчу и очајању због немоћи да било шта стварно променим. Наставу на Академији сам обављао, као и свакодневне кућне послове, али о неком опуштању није могло бити ни говора, а без опуштања и без могућности да се концентришем на нешто што није Вуковар, Мостар, Сарајево и сл. – за неки уметнички чин – није било места. Успео сам једино да учитко препишем већ завршену партитуру, да препишем штимове, али за неки креативнији посао просто нисам био у стању. Истини за вољу, док сам радио на препису, успео сам да на неколико дана прескочим слушање вести, али ипак нисам успео да из себе истиснем грч и очај. Песма коју сам успео да завршим између та два рата испала је на крају као мелем за моју сопствену душу.
(Прочитано на Трибини композитора у Новом Саду, 16.5.1993)

Током те деведесеттреће ипак сам покушавао нешто и да радим. Радио сам, баш како народ каже: "с мене па на уштап" – што ће рећи, да више нисам радио него што јесам.

Најпре је Програмски савет "Мокрањчевих дана" тражио од неколицине композитора (и од мене) да компонујемо по једну хорску композицију на текст Милоша Црњанског, а поводом 100-годишњице рођења овог песника. Дуго сам тражио погодан текст, јер та изузетна поезија, укључујући и ***Ламент над Београдом***, скоро сва је писана у првом лицу једнине, са изразито субјективним, што значи: индивидуалним поетским доживљајем, што се мени – по мом схватању текста за хор – није уклапало за хорску композицију. Најзад сам се одлучио за једну његову сасвим рану песмицу ***Судба***, баш прву у збирци а можда и прву уопште? И она је, као што ће се видети, била писана у првом лицу али је ипак била згодна за компоновање. Било је предвиђено да све ове композиције изведе Радио-хор са младим диригентом Бојаном Суђићем. Радовао сам се поновном радном

сусрету са Радио-хором као и сарадњи са Бојаном, мојим драгим и бриљантним, доскорашњим студентом на предмету Оркестрација. Композиција је добро легла хору а Бојан је то изврсно спремио па ни успех није изостао. У оном туробном времену била је то једна од ретких светлих тачака у мом видокругу.

Такође, крајем године успело ми је да завршим једну невелику композицију за клавир коју сам назвао ***Гамбит***. Њу је на Четвртој Трибини композитора извела Лидија Станковић, (у мају '95) а још у јануару исте године, као претпремијеру, у оквиру мајсторске класе Душана Трбојевића – тадашња студенткиња Марија Глуваков.

Једне вечери, на БЕМУС-у '93, на Коларцу, флаутиста Љубиша Јовановић одсвирао је све Бахове сонате. Био је то догађај и доживљај за памћење. Као знак захвалности њему за тај подухват, компоновао сам ***Прелид за преподне једног фауна***, за флауту и гудаче – парафразу на Дебисијево дело за оркестар сличног назива – и посветио га овом врсном уметнику. За узврат, он га је неколико пута са успехом извео а премијера је била на Трећој трибини композитора, маја 1994., уз Камерни оркестар "Душан Сковран", са Александром Павловићем као диригентом.

Тим музичким комадом био сам онда, а остао сам и на даље, врло задовољан. За разлику од ***Можда спава***, која је у извесном смислу недовршена, односно недорађена, овде су свака нота, сваки динамички или артикулациони детаљ пажљиво дошли на своје место. Ваљда сам био у бољим условима?

Чим сам то завршио, пожелео сам да покушам да компонујем неки текст Светога Саве или текст о њему. Тим поводом прочитао сам десетине разних текстова али ни један ми се није учинио погодним. А онда сам, и даље у трагању, налетео на ***Житије Светог Петра Коришког*** Теодосија Хиландарца у преводу Димитрија Богдановића на савремени језик. Прочитавши прву страницу био сам сигуран да је то – то. Показало се да тај текст има огромну емотивну енергију, пун је драмског набоја и носи у себи сасвим несвакидашњу морално-психолошку дилему савести.

У ***Житију*** се ради о томе да је Петар још у дечачким годинама хтео да напусти кућу и родитеље а да би се посветио молитви и испосничком животу. После очеве смрти, мајка га

преклиње да је не оставља, што је он тада послушао. А када му је и мати умрла, оставши сам са сестром – још девојчицом – он обнавља своја настојања, али сада га сестра моли да је не напушта, односно она одлучује да заједно с њим иде у пустињу, у испосништво, само да би била са њим.

И тако идући кроз неку шуму, сестрица од умора и изнемоглости заспи. И сада поента приче: Петар се моли Богу и кроз молитву му саопштава да сада из љубави према њему он н а п у ш т а своју сестру, да би у потпуности могао да се посвети молитви и посту. Можемо само да замислимо очај јадне девојчице која се – пробудивши се – нашла сама у шуми! Међутим, у својој потресној тужбалици, она брата не осуђује него само јадикује над својом злом судбином што ће остатак живота провести без њега!

Петар се затим узверао на неку неприступачну стену, на њој нашао пећину, и тамо проборавио остатак живота – од младићства до дубоке старости! У тој потпуној усамљености и преданости Богу он доживљава нападе бесова (злих духова), а свакако и нападе гриже савести (због сестре), ноћне море и халуцинације. У тексту су ти напади бесова и Петрова борба с њима врло драматично приказани, што је касније допринело силовитости и драматичности музике.

Ето то је, у најкраћим цртама, та узбудљива прича. Када сам – посредством неизбежног Ђорђа Трифуновића, односно његовог млађег колеге Томе Јовановића – добио Теодосијев оригинал, тај стари језик ме је – као и раније – опчинио својом музикалном ритмиком. Искуство које сам стекао при одабирању текстова за ***Пасију*** сада ми је знатно помогло. Овај посао је био знатно лакши јер сам пред собом имао само један извор а из њега је требало одабрати фрагменте највеће снаге и изражајности с тим да они сви заједно чине драмску целину у континуитету.

Од првог тренутка сам, осим хора као главног носиоца радње, у улози **Петра** видео Пају Аксентијевића са којим сам имао одлично искуство у ***Пасији*** а за Петрову **Мајку** и њену потресну молбу опет је Дуда била најпогоднија.

Када сам фрагменте текста већ био одабрао и углавном уобличио либрето и почео са радом, из Савета БЕМУС-а ми је стигла наруџбина "за хорску композицију". Наравно, са

радошћу сам прихватио то сасвим изгледно извођење, с тим да смо наруџбину преиначили на "хорско-оркестарску композицију са три солиста и казивачем".

За разлику од ***Пасије*** – у којој је непоновљиви Миша Жутић, као казивач, на начин како само он то уме, водио драмску причу на старом језику, али тако да се она разуме, (можда зато што је косовска прича била више-мање позната) – овде сам, пошто је прича непозната ширем кругу људи а да би се сваки детаљ текста ипак разумео, увео казивача који говори текст на савременом језику. Солисти и хор певали су на старом језику. Мислим да су Пајине нумере биле добро урађене, Дудине такође. Хор Крсманац је дело прихватио и са великим ентузијазмом је просто изгарао на свакој фрази.

Уопште, чини ми се да сам направио добру композицију али извођење на БЕМУС-у није добро прошло и то из неколико разлога:

– Хор је, као прву тачку, извео ***Литургију*** Гречањинова, од добрих 40 минута, што је био сличан звучни амбијент;

– Пошто код мене у прва два става хор не пева – да би их поштедео – ја сам предвидео да хор уђе тек после другог става. То је трајало читава 3-4 минута а можда и више! Тек сам касније схватио да би много боље било, да је током прва два става хор седео на практикаблима, а онда, пред трећи став само устао. Али тога се нисам сетио на време.

– На Даринкин предлог (више се не сећам, како образложен), Пају и његов мини-хор ставили смо на десни балкон па га публика није ни видела; после концерта сам чуо поражавајући коментар: "да смо пуштали Пајине касете"!

– Љуба Тадић, као казивач, деловао је некако тромо и као поспано, па је тако умањена узбудљивост трећег и четвртог става.

После концерта ми је Арсеније Јовановић – од кога сам, иначе, први пут и чуо за Петра Коришког и његову испосницу, јер он је, својевремено снимајући ТВ серију емисија о фрескама, стигао чак и до те чувене пећинске цркве – скоро у љутини рекао да казивача свакако треба да изостављам јер успорава ток.

После годину и нешто дана, указала се прилика да бар ове, горе побројане, недостатке елиминишем. Крајем '95.

намерио сам да организујем свој Други ауторски концерт. За програм сам одабрао:

Прелид за преподне једног фауна
Можда спава
Гамбит
Пословице из Фениса[45]
Петар Коришки (I, IV и V став, без казивача)
Аве Мариа (Бах-Гуно – обрада за клавир, хор и гудаче)

Из "техничких разлога" испало је да концерт не може да се организује пре фебруара '96. Вера Стојановић из Центра за музику при КНУ дала ми је велику салу бесплатно али под условом да и улаз буде бесплатан. Не разумем тај резон јер мислим да је то увредљиво за врсне уметнике какви су Љубиша Јовановић, Дуда Ивановић, Паја Аксентијевић, "Ренесанс", "Душан Сковран" и Аца Павловић, "Крсманац" и Даринка – али прихватио сам, јер нисам имао алтернативу.

Концерт је уприличен за 9. фебруар те сам се благовремено потрудио да позовем доста света. Десило се нешто најгоре: вече уочи концерта Дуду је оборио грип са температуром 39! Пошто је она "носила" две кључне тачке програма, морали смо да одложимо концерт. Али за када? Нашли смо се сутрадан на Коларцу (Даринка, Аца и ја) да пронађемо нови термин. Сала је, малте-не била заузета из дана у дан. Ипак нашла су се два слободна термина: 25. фебруар и 3. март. Аца не може 25-ог јер путује у Шпанију а за 3. март ми саопштава следеће:

– Не вреди. Трећег марта је конгрес СПС-а – нико ти неће доћи на концерт!

То ме је оборило. Од кад то ес-пе-есовци иду на концерте, а поготову, откуд би то била моја публика? Па ја такве и не познајем! Одредили смо 25. фебруар с тим да Даринка диригује и прве две тачке за које је првобитно био предвиђен Аца.

---

[45] Шестоставачну свиту Пословице из Фениса, према зидним записима из 12. века на старофранцуском језику, компоновао сам неколико година раније за мешовити хор. За ову прилику то сам уобличио за четири соло гласа и ансамбл "Ренесанс", с тим да сам постојећој музици додао инструменталну Увертиру и један полифони Quodlibet, као и инструменталне слојеве-коментаре уз постојеће ставове. Све заједно, то је испало врло згодно и свеже.

Чим смо одредили нови термин одјурио сам кући, дао Цаци списак са телефонима људи које сам позвао – да им отказује, односно презаказује за 25. Ја сам отишао на други телефон, у Удружење композитора, и тамо остао до вечери, све време зовући људе са других спискова. Око пола осам, потпуно исцрпљен, гладан и уморан, отишао сам до снајка-Бобе да се мало релаксирам. Требало је, наравно, да одем пред Коларац и тамо се извиним људима које нисам успео да обавестим а који евентуално буду дошли. Али нисам! Толико ми није радио мозак! Срећом, бар је Цаца отишла тамо. По грозном неком снегу и лапавици, десетине људи је дошло, многи од њих таксијима и – "пољубили" затворена врата! Бар је Цаца, онима које је познавала, уз извињење, објаснила шта се десило. То је стварно био пех. Касније сам се "појео жив" што ја нисам био тамо.

Стицајем околности баш тих дана (15. фебруара) Капела "Глинка" ми је изводила ***Његошев Тестаменат*** у Санк-Петерсбургу те сам неколико дана био тамо.[46]

Када сам се вратио, Дуда је већ била прездравила и пробе су добро текле. ***Петар Коришки,*** скраћен на половину и без казивача, као тежишна тачка програма, деловао је врло компактно и узбудљиво. Сви су били у доброј форми те је програм одлично припремљен. Али, не лези враже ...

На сам дан концерта ја сам имао високу температуру! Срећом, није требало да певам (као Дуда), али сам зато морао, заједно са Јерковићем, да пуштам неколико сегмената са траке, у ***Петру Коришком,*** тако да сам и онако мртав болестан био на концерту (*костимиран* у црно одело, што је за мене рђи случај). Сала је била скоро пуна и све је изведено одлично. И публика је топло прихватила цео програм, те је на бис добила завршни став из ***Тестамента.***

Следећих неколико година нисам компоновао такорећи ништа, односно оно што јесам урадио, мислим да није таквог "габарита" да би било вредно помена. С друге стране, јесен '96. када су почели протести и свакодневна опозициона окупљања због изборне крађе, а у којима сам редовно учествовао, не имајући елементарне услове за неки иоле озбиљнији рад и

[46] О томе види у **ТАКО ЈЕ ТО БИЛО 2 – Његошев Тестаменат**

концентрацију, ја сам – онако, као узгред – започео да пишем нека породична сећања. По цели дан сам био напољу. Обично од 12 са студентима на Платоу, а од 3 на Тргу, или најпре од 3 на Тргу а од 6 са студентима. Било је зимско време. Где год смо ми били, саобраћаја није било, јер смо га блокирали. Значи: чист ваздух! Још мало па као на скијању. И кад бих увече дошао кући, гладан, па и промрзао, приредио бих неку добру вечеру, уз кувано вино, и на тај начин се лепо згрејао и окрепио. Али било је сувише рано за спавање. И ја шта ћу – кренем да пишем та своја сећања. И тако из дана у дан, тј. из вечери у вече, мало по мало – и испаде читава књига! (**ТАКО ЈЕ ТО БИЛО**). Када се после испоставило да је то моје писање наишло на добар пријем код читалаца (и то код оних до чијег мишљења ми је било врло стало – с једним изузетком), то ме је осоколило да наставим и са другом, па ево, и са трећом. Не мислим, наравно, да писање (оваквих) књига може да замени музичко стваралаштво (што је мој примарни позив) али сам просто осетио потребу да забележим та своја сећања, за која се показало да су слика читаве моје генерације, па донекле, и самог Београда и живота у њему.

А ово што сада управо радим – трећа књига – па то је десет година мог живота! Идења на митинге, табанања по улицама са пиштањем и лупањем у шерпу, гушења у сузавцу и бежања испред исуканих пендрека, потписивања петиција и апела, седења у одборничкој клупи, писања чланака, чак и клечања... Срећом, на крају се испоставило да све то бар није било узалуд. И то ми је утеха. Можда је могло краће да траје... али ето, није. Можда смо се надали да ће промена за којом смо толико жудели и због које смо све то прошли – бити дубља, свеобухватнија и бржа... али, ето, ни то није. Али ипак морам да кажем да сам задовољан. Да нисам сада морао да кажем оно "али ето, није..." био бих чак и срећан, али ето, нисам, пошто сам то, збиља, морао да кажем. Али задовољан јесам. Као прво, не морам више да гледам она цинична лица Ивана Марковића, Горана Матића, Радомана Божовића, Драгана Томића, Милована Бојића и осталих; Шешељ, додуше, још увек изводи своје "доказе" и даје своје једноставне "рецепте" за све и свашта, користи сваку прилику да прошета своју стомачину до скупштинске говорнице, али битно је да он више не држи

батину; више нам не доводи Жириновског и Ле Пена, не склапа савез са Русијом и Белорусијом, не витла пиштољем пред професорима, не подмеће "кору од банане" Николи Баровићу, не прети бомбардовањем Рима и Беча – укратко, он више *не љуља тарабу*, што би рекао наш народ. Сада га, као беспризорног, четворица из скупштинског обезбеђења износе из сале (јер неће сâм да изађе) а можда ће ускоро (уместо њих) увести у употребу оне магацинске виљушкаре за пренос сандука?

Дакле, време се променило. Више не идем на митинге и протестне шетње, нема сузавца, не ризикујем да добијем пендреком по глави или леђима. Додуше, понекад опет пресавијем табак, али то ми није сметња за писање музике. Према томе, за мене се овом књигом завршава "период писања књига", те се надам да ћу се вратити музици.

И на крају, још један догађај или епизода који јесте у вези са музиком али, видеће се, претеже једна друга димензија. Месец дана после чувеног 5. октобра 2000 (о чему ће бити речи пред крај књиге) запутио сам се преко океана, у Торонто, где су ми тамошњи музичари на два концерта извели ***Прелид за преподне једног фауна***. Предисторија је занимљива. Крајем 1999. телефоном ми се јавио Браца Дивић, човек кога нисам био видео бар 30 а можда и свих 40 година! Од раније сам га познавао сасвим површно, као одличног џез-пијанисту и као пливача. У ствари, никада се нисмо директно дружили, али сам се био затекао у башти кафане "Мањеж" (почетком шездесетих) када је дошао да се поздрави пред одлазак (исељење) у Канаду. И то је углавном све чега сам се сетио из наше заједничке прошлости. И сада, он је чуо за моју (прву) књигу па је хтео да је купи. Када је дошао, толико смо се лепо и срдачно испричали, као да смо некада били најбољи другари и као да смо се растали прошле године! Као што рекох, иако се баш нас двојица нисмо никада дружили, имали смо пуно заједничких пријатеља и другара (Дуда Ивановић и муж јој *Шимпа*, Миша Раданчица, *Гроф*, Деља, Љубиша Новаковић, Мика-*Нос*, Лаза-*Пакосни* и многи, многи други) које смо сада спомињали и један другоме саопштавали најновије вести у вези са њима.

И тако, реч по реч, поменусмо и Маринка-Мајкла Пепу, композитора српско-румунског порекла, који се пре, ваљда, 50 година из Вршца иселио у Канаду и кога сам, негде

осамдесетих, посредством Арсенија Ј., упознао у бифеу "Коларца", када је он са неком својом екипом био приредио камерни концерт савремене музике. Браца га је, дакле, познавао и рекао ми да је Пепа у Торонту шеф камерног гудачког оркестра који углавном изводи савремену музику.

И тако ја дадох Браци комплетне ноте и диск са снимком ове моје композиције, као и одговарајуће пропратно писмо, да све преда Пепи, када буде стигао у Торонто.

Пошто смо од тада били у редовном е-маил контакту, после неколико месеци ми је јављено да је моја композиција стављена на програм два концерта половином новембра! То је стварно била лепа вест. Послали су ми званични факс са позивом, на основу кога сам добио канадску визу а – сада већ покојни – Борис Иљенко (Завод за међународну научну, просветну и културну сарадњу) одобрио ми је паре за пут.

Идеју да посетим Торонто првобитно ми је дао мој другар Жика[47] који ми је понудио да будем код њега на стану и храни пошто је претходне године био купио кућу. И да скратим причу: месец дана пошто се петооктобарска бура стишала, кренуо сам, преко Будимпеште, ка Торонту.

Новембар 2006. Торонто: вечера код Браце Дивића – Анита, Сања, Рака, Пепа, Жика, Мицко

Жика ме је сачекао на аеродрому и тих осам дана збиља ме је домаћински угостио. Узео је слободне дане да би могао да буде са мном, да ми покаже занимљивости и да ме провезе по околини. Прве вечери смо били у кинеском ресторану. Следеће вечери смо били код Браце Дивића, код кога је дошао Смоле[48] из Њујорка да би се срео са мном. Ту су били и Мајкел Пепа и његов сарадник Мицко.

[47] од 1988 живи у Торонту; види **ТАКО ЈЕ ТО БИЛО (1)**
[48] Др. Иван Смодлака, психолог, види **ТАКО ЈЕ ТО БИЛО 2**

Цео следећи дан провео сам са Смолетом и Брацом јер се Смоле исте вечери враћао за Њујорк. Били смо на проби оркестра. Обојици се моја композиција допала. Све остало време провели смо у причама јер смо сви били жељни тога. Смоле и ја се нисмо видели читавих 35 година! Он и Браца су се виђали ту-и-тамо али ипак не довољно често. Баш смо испунили тај дан! Када смо испратили Смолета на аеродром и када је он узлетео ка Њујорку, био сам сигуран да му је дводневни боравак у Торонту био садржајан и пријатан и да се враћа кући препун утисака. И ја сам осећао исто.

Једног од следећих дана Жика је позвао на вечеру Душка-Дуђу Женара и жену му Милену који су се ко зна када иселили у Канаду и које такође нисам видео бар 20 или 30 година. Жикина ћерка Катарина је за ту прилику правила суши[49] и то врло успешно. Тада сам први пут имао прилике да пробам корејски рен (светло зеленкасте боје) који је ваљда три пута љући и од нашег најљућег рена! Када сам, за пробу, узео куглицу величине зрна кукуруза, кроз нос сам осетио љутину све до самог мозга! Нешто збиља паклено.

Први концерт оркестра Canadian Sinfonietta а у оквиру циклуса Les amis (фр.: пријатељи) одржан је у једној цркви (и то корејској!) на ближој периферији. Било је то нешто као јавна генерална проба. Дириговао је Так-Нг Лаи (Вијетнамац или Кореанац?) а солисткиња на флаути (у мом комаду) била је Ами Лин, Кинескиња. Међу другим виолинама био је и један доскорашњи београђанин – Богдан, врло згодан момак и одличан виолиниста, тада будући а сада већ актуелни Брацин зет. Пепа је имао виртуозну композицију за чело и гудаче у којој је као солиста наступио један Рус, од скора у Канади. Или је

[49] јапански начин припремања рибе

композиција за њега била претешка или није довољно вежбао? Биће да је ово друго. Пепа није био задовољан. С разлогом.

Извођење мога комада било је сасвим добро. Искусни диригент је лепо извео промене темпа и динамичко "дисање" и сасвим добро дочарао дебисијевску атмосферу. Млада флаутисткиња се искрено залагала и трудила али ипак ни близу није успела да постигне снагу израза на коју сам био навикао у Љубишином извођењу. Публика у којој никога испод 60 година није било лепо је примила мог ***Фауна***.

Сутрадан је Пепа возио мене и Владу Власака[50] на мало језеро недалеко од Торонта, да нам покаже своју скромну али пространу кућу за летњи одмор (у једној соби је чак и сто за билијар!). Језеро је душу дало за једрење али, нажалост, нисмо имали чиме. Пепа не "троши" једрење.

Кроз два дана уследио је други (главни) концерт, такође у корејској цркви(!) али овога пута у најстрожем центру града. У публици је било пуно "мојих": моји домаћини Жика и Сања, Браца и Анита, Дуња и Милена, мој другар из Треће мушке – Лука Кнежић који се баш у то време задесио у Торонту у посети сину и унуку, Радмила, моја београдска пријатељица од пре 20 година, Влада Власак, Светлана Максимовић, композиторка која је од пре десетак година у Канади.

На концертима Лес Амис уобичајена је нека врста конферансе, коју је овога пута (а можда и иначе?) водио Мајкел Пепа. Пред извођење ***Фауна*** обавестио је публику да је композитор за ову прилику дошао чак из Београда, што је публика пропратила великим аплаузом (Београд је, наиме, после 5. октобра био врло популаран град). Извођење је било боље него претходног пута (сала је била знатно акустичнија) па га је и публика примила више него одушевљено. После концерта многи (непознати) су ми прилазили да честитају.

Као што се види из овог извештаја, извођење моје композиције било је, у ствари, само повод да одем "преко баре" а главна поента била је у дружењу. Најпре са Жиком и Смолетом (драгим другарима из младости) али и са свима осталима, јер је свако од њих био на свој начин занимљив.

[50] Стари пријатељ из Београда који је дуго радио у Југоконцерту, иселио се почетком деведесетих у Канаду где успешно ради у CD бизнису

Једног од претходних дана сам телефоном позвао доктор Љубишу "из града Чикага" као и Вука Куленовића који живи у Бостону. Ако нисам могао да их видим, као Смолета и Жику, бар смо телефоном мало проћаскали. И то је нешто.

Последње вече пред повратак, Власак је позвао Пепу и мене на вечеру. То пополдне сам био код Браце те ме је он одвезао до Владе. Једва потрефисмо ону зградурину од неких 30-так (а можда и више?) спратова. Влада ме је сачекао код лифта да не бих залутао. Стан му је био веома чудан за моје појмове: један правоугаоник, рецимо, 10х7м. Крађи зид (према улици) сав је у стаклу па је местимично прекривен завесама а цео десни (дужи) зид обложен је (квалитетним) огледалима од пода до плафона! У левом предњем ћошку је купатило ограђено зидовима од мутног стакла а у десном је кухињска ниша која је отворена према осталом делу стана. У тој кухињи Владина (трећа? четврта?) супруга Ђурђа, иначе *зогребица,* приредила је лососа са површем, али тако квалитетно, да сам је после вечере одликовао орденом лососа првога реда[51] а она од тада с поносом носи и титулу *војвоткиње од лососа*.

Пепа је мало закаснио јер је имао незгоду. То пополдне је са неким својим пајтосима играо мали фудбал и лопта га је случајно ударила баш у око, које му је било јако црвено и цело вече је сузило. То нам је донекле помутило иначе ведро и весело расположење.

После осам пуних дана проведених у Торонту, враћао сам се препун утисака. Најважније ми је било то што сам са Жиком изгладио неке несугласице (из политичке равни) које су биле наступиле приликом нашег врло интензивног е-маил дописивања током године. Тако ми се бар тада учинило. Нажалост, будућих неколико месеци нашег дописивања дало је сасвим супротан исход али о томе ће бити речи касније када тај период дође на ред.

Иначе и моја прва књига за њега је била спорна. Ја сам му је, још пре штампања, у облику фотокопираних табака – посредством Луке Кнежића – послао у Торонто. Дуго се није

[51] у ствари, први овакав орден добила је Гунила када је из Шведске донела вакумираног лососа са сосом од мирођије па ју је Катанац (под дејством "вранца") одликовао на лицу места и прогласио *војвоткињом од лососа*.

огласио. А када се најзад ипак јавио, преовладавали су критички тонови. Замерио ми је што сам објавио нека његова писма мени. А и иначе, о тим мојим "списима" (није употребио реч књига него баш тако: "списи") рекао је да је то збирка догодовштина и анегдота која му је малте-не у целости позната и да не види разлог њеног објављивања. Потсећам оне који су читали прву књигу да се на клапнама корица налазе две, као, рецензије – једна позитивна од Пекија из Вашингтона и једна негативна – Жикина.

Приликом своје посете Жики оставио сам му и своју другу књигу (опет у фотокопираним табацима) али ни док сам био код њега а ни касније приликом е-маил преписке, није је чак ни поменуо (да је уопште читао или прочитао), тако да не знам да ли је бар ублажио свој критички став према мојим "списима".

А Универзитет?

Пошто је Студентски протест 1996/97 букнуо истовремено са грађанским и одвијао се паралелно са њим, то је још новембра '96. подстакло неколицину професора, окупљених око Унифорума,[52] да покушају да повежу наставнике са свих факултета оба београдска универзитета а у циљу организованог деловања, артикулисања заједничког става поводом изборне крађе, као и одбране Универзитета. Већ крајем новембра мене је позвао мој млађи колега Милош Заткалик (рођак Пеце Станојевића), те сам се и ја прикључио још у тој раној фази окупљања. Састанци су се одржавали у некој од сала Филозофског факултета, што је омогућила Марија Богдановић, тадашњи декан Филозофског. Тамо су у почетку такође били и моји школски другари Обрен Поповић са Медицинског и Лука Кнежић са Технолошког. Касније су њих двојица, као чланови ДСС престали да долазе (јер је ово окупљање имало изразито нестраначки карактер) али зато се појавио Боба-*Сова* из Института за мултидисциплинарне студије, такође школски другар. Остале професоре нисам познавао, али сам се – мало по мало – упознао и зближио са Љубом Ерићем, са Медицинског, Вељком Георгијевићем са Грађевинског, Слободаном Петковићем са Шумарског и Србијанком Турајлић са Електротехничког, коју сам иначе знао још из времена ДЕПОС-а.

После двомесечног иницијативног окупљања, крајем јануара смо имали представнике (обично по два) са свих (или скоро свих?) факултета те смо дали и званичан назив том своме окупљању: УНИВЕРЗИТЕТСКИ ОДБОР ЗА ОДБРАНУ ДЕМОКРАТИЈЕ (УООД). Сматрао сам да то није баш најсрећнији назив јер смо се ми трудили да тек успоставимо демократију а не да је бранимо, с обзиром да је тада није ни било. Али пошто ником није пала напамет нека боља идеја – овај назив је остао.

[52] Колико знам, иницијатор Унифорума био је проф. Љубиша Рајић са Филолошког, а поред њега у овом окупљању и првобитном организовању наставника најактивнији су били и проф. Горан Милићевић са Економског, Младен Лазић са Филозофског и Предраг-Пеца Станојевић са Филолошког.

Иначе ми смо се трудили (и, чини ми се, успевали) да се у своме међусобном опхођењу, као и приликом неког гласања, понашамо врло демократски.

Постојање нашег Одбора олакшало је већини декана који су били на позицијама сличним нашима да оснују Веће (побуњених) декана[53] а које је имало велику подршку универзитетске јавности и представљало контратег Савету[54] који је био под режимском контролом, захваљујући половини чланова које је делегирала Влада.

Пошто су студенти још у раној фази свог протеста у неколико наврата били тучени а тадашњи Ректор Београдског универзитета Драгутин Величковић није реаговао нити их је узео у заштиту, они су, осим првобитних захтева за признавањем изборних резултата, истакли и смену односно оставку Ректора. Тај наш Одбор је у том погледу пружио јаку подршку студентима. На Платоу испред Филозофског организовано је потписивање захтева за његовом оставком, што је наишло на масовни одзив – првих дана чак по 100 потписа дневно – а касније нешто мање, али до Нове године је сакупљено преко 1.500 потписа, који су предати у Ректорату. Почетком јануара '97 Наша борба је почела да објављује имена потписника овог захтева а у циљу охрабривања неодлучних наставника да и они потпишу. Та акција је имала изузетан успех – коначан број од 3.450 потписа од укупно 5.500 наставника и сарадника, представљао је око 63% наставног кадра! Тврдокорни ректор, међутим, ипак није поднео оставку! Онда је (10. фебруара) организована спектакуларна "опсада Ректората", када се, по лепом времену, окупило преко 1.500 наставника који су, држећи се за руке, опколили читав блок: Васина – Вука Караџића – Кнез-Михајлова – Плато, а у међувремену лично предавали своје захтеве за оставком. Ректор ни тада није попустио.

---

[53] Међу њима најистакнутији (најреволуционарнији) су били, бар колико ја знам:: Марија Богдановић – Филозофски, Федор Зданski – Технолошки, Бора Лазић – Електротехички, Вукашин Павловић – ФПН, Дејан Поповић – Правни и Иван Јуранић – Хемијски, док остале, који су сигурно такође допринели "општој ствари", нажалост, не знам.

[54] У Савету је било тек неколико "наших" – академик Милан Курепа, Риста Трајковић, Зоран Лучић, Жарко Требјешанин, Никола Туцић, Татјана Божић, Жарко Спасић

Да не буде забуне: грађански протест је обустављен (половином фебруара) када је Милошевић донео свој фамозни *Lex specialis*, којим су "прелиминарни резултати признати за коначне" (не помињући крађу) али пошто су студенти били истакли као свој захтев и оставку ректора, њихов протест је и даље трајао. Са своје стране, Величковић је условио своју оставку претходним враћањем студената у школске клупе.

Пошто он једно време никако није долазио у Ректорат (а кад је долазио, то је било под оружаном пратњом!) студенти су извели неколико збиља духовитих акција. Једном су са ректорскопима, батеријама и свећама тражили ректора који се изгубио – испод моста, по контејнерима, у Зоолошком врту... други пут је на Платоу одржан "Симпозијум на тему 1800 разлога за ректорову оставку" на коме су углавном професори давали прилоге (до 50 речи) а студентска публика аплаузима, односно звиждуцима, оцењивала; такође на Платоу био је проглашен "Отворени Универзитет" на коме су професори на јавним часовима држали предавања а студенти су седели у клупама – за ту прилику донешеним из учионица – да би "испунили ректоров услов за оставку".

Онда је за 2. март сазвана Универзитетска скупштина. Строго узев таква форма окупљања није била предвиђена по важећем закону, али пошто је по претходном закону она постојала, сазивачи су се – у овим збиља ванредним околностима – ослонили на њега, као и на огромну подршку универзитетске јавности. Одзив је био одличан. Тога јутра на Машинском факултету се сакупило око 1.000 наставника и сарадника иако је највећа сала могла да прими тек 700. Они који нису могли да уђу пратили су ток скупштине из хола преко озвучења.

На Скупштини је дата подршка Студентском протесту и Већу декана, односно поновљен је захтев за оставком ректора Величковића; усвојене су тезе за предлог новог закона о Универзитету и наговешено истицање кандидата за новог ректора и проректоре.

Паралелно са овиме, започета је још једна акција: констатовано је да УУПНС – Универзитетско удружење професора и научника Србије (са седиштем у Шафариковој) већ годинама не ради и да је потпуно приватизовано, тј. у рукама

његовог председника – ес-пе-есовца Предрага Ђорђевића са Медицинског – коме је већ три године био истекао мандат и који не заказује Годишњу (изборну) скупштину. Акција се састојала у томе да се сви ми масовно учланимо у то Удружење, као и да анимирамо своје колеге по факултетима да учине исто. Требало је уплатити неку чланарину, дати две фотографије и попунити образац. Истовремено извршен је притисак на самог Ђорђевића да закаже Скупштину.

Скупштина је заказана за 6. јун. Ми смо се окупљали мало подаље од саме зграде и када нас је било довољно, кренули смо на скупштину. Очекујући овакав "десант" Ђорђевић је поставио две препреке. На самом улазу, који је за ту прилику био специјално преграђен, тражили су нам "акредитације" да бисмо на основу њих добили гласачке картоне у боји. Пошто те акредитације нисмо имали пропуштени смо у главни хол, наравно, без тих картона. На спрат, где је сала у којој је требало да се одржи скупштина – двојица ошишаних "горила" нас нису пустили. Натезање је трајало пола сата а онда је Вељко Георгијевић у једном тренутку просто размакао ову двојицу и одлучно кренуо уз степенице. Пратио га је Аљоша Тарасјев а затим и сви остали.

У сали је управо била започела *њихова* скупштина. Ђорђевић је председавао а у сали је било 15– 20 његових. Нас је било три до четири пута више. После неколико питања и одговора и нарочито оштрих реплика из сале, температура је почела да се диже и они су, подвивши репове, напустили салу. Међу њима је био и мој некадашњи другар из гимназије Коста Маглић, из Института у Винчи, за кога сам сазнао да је ЈУЛ-овац.

Ми смо нашу Скупштину одржали, обавили одговарајуће изборе, договорили се о даљим активностима и разишли се. За председника смо изабрали академика Милана Курепу, за подпредседника Вељка Георгијевића а за председника београдске секције УПИ-а – Србијанку Турајлић.

Када је Величковић најзад поднео ту своју дуго тражену оставку, њега је, до избора новог ректора, једно време на тој функцији замењивао један од проректора – Драган Кубуровић са Стоматологије. За тог човека не бих рекао да је био режимски али није био ни сасвим "наш". Био је негде између али његова

улога била је углавном позитивна, колико се уопште могло бити позитиван на таквом месту и у таквим условима.

12. јула је, опет на Машинском, у истој сали, одржана – први пут у нашој земљи – лична промоција кандидата за новог ректора, пред око 700 присутних. Практично, истакнути кандидати су износили свој програм реформе Универзитета који би они спроводили у случају да буду изабрани. Од њих петоро – Марија Богдановић, Кубуровић, Радивоје Грбић, Федор Здански и Радомир Симић (двојица нису дошли) – Марија је добила убедљиво највећу подршку присутних. Али због свог ангажмана у протесту као и подршке студентима, њен избор за ректора, у ствари, није долазио у обзир. То се и показало али тек пошто су обављени републички избори. За ректора је изабран дотадашњи "в.д" – Драган Кубуровић.

У међувремену био је готов и наш нацрт новог Закона о Универзитету (у чему сам једно време и сâм учествовао). Наша борба га је објавила у интегралном облику а штампани примерци његовог текста разаслати су свим деканима у земљи ради будуће јавне расправе.

На првом састанку Одбора у септембру, колега Слободан Петковић нам је саопштио да му је декан[55] уручио отказ "због недоласка на посао пет дана за редом". Било је то невиђено насиље. У септембру, као што је познато, још нема наставе а одржавају се ту и тамо понеки испити. Колега Петковић, који је био истакнути члан нашег Одбора и који је био познат по нарочито "револуционарним" предлозима, био је тога лета у Канади и морао је, из збиља техничких разлога, да одгоди повратак за неколико дана – о чему је телефоном обавестио своју асистенткињу – добио је отказ због тога! Наравно, прави разлог за отказ био је његов храбар и бескопромисан став на факултету, његова велика популарност и подршка коју је имао међу својим колегама а нарочито то што је отворено и документовано говорио о финансијским и другим малверзацијама тог вечитог и незаменљивог Декана – Душана Јовића.

[55] Душан Јовић, Декан Шумарског факутета

Петковић је, логично, покренуо судски спор (неколицина нас смо, у знак подршке, долазили на рочишта) и после неколико година, најзад му је и Врховни суд дао за право. Али било је то не само велико малтретирање ("повлачење" по суду) него и крајње тежак живот без икаквих прихода.

После избора ('97) које је демократска опозиција бојкотовала а СПО учествовао, формирана је црвено-црна коалиција (СПС-ЈУЛ-СРС) и сваким даном бивало је све горе.

Премијер – Мирко Марјановић, подпредседници – Милован Бојић, Ратко Марковић и Шешељ. Премијер који је уз муку успевао да прочита оно што су му написали, није се баш често појављивао на телевизији, односно јесте, само кад је баш морао. Зато се његови подпредседници, нарочито Бојић и Шешељ, буквално нису скидали са екрана. Бојић увек са самозадовољним светлуцањем у очима и неким "жабљим" осмехом а Шешељ са својом гласином, увек свађалачки интонираном. О чему год да је реч, они су увек имали шта да кажу и "досоле". Наравно, без икаквог временског ограничења. Често би им се придружио и трећи подпредседник – Ратко Марковић, професор Правног, иначе писац "жабљачког" Устава. Најпре између редова, а онда и сасвим отворено, сва тројица су изражавали незадовољство постојећим Законом о Универзитету који дозвољава студентима да се буне као и професорима да их подржавају (а да не сносе последице за то!), и наговештавали његово "побољшање" односно доношење новог (драконског!).

Са своје стране, ми смо наш нацрт Закона изнели на јавну расправу у универзитетској јавности (по факултетима и институтима) а касније, да би он сигурно ушао у скупштинску процедуру, сакупили и 15.000 потписа подршке.

Током маја '98. пред већ заказану седницу Републичке скупштине, некако смо дошли до њиховог предлога Закона те су многи професори написали своје критичке текстове о њему. Мој прилог је изгледао овако:

О предлогу новог "закона о универзитету"

У ствари, ради се о предлогу Закона ПРОТИВ УНИВЕРЗИТЕТА! а ево зашто:

У чл. 109 се каже:

"Ректор је пословодни орган универзитета (у предлогу закона стоји мало слово У!, што свакако није случајна омашка). Ректор има права и дужности *директора предузећа,* (курзив: Р.М.) ако овим законом није друкчије одређено." (А и у претходном и у даљем тексту види се да није!)

У следећем члану (110) се каже:

"Ректора универзитета чији је оснивач Република *именује и разрешава* Влада." Баш тако! Не само да Универзитет не одлучује ко ће да му буде на челу, него се он ту чак и не пита! А није ни важно да ли именовани Ректор има подршку од стране студената, професора и осталих запослених. У ствари, све изгледа као да се припрема поновно устоличење Ректора кога је универзитетска јавност претпрошле зиме онако бурно одбацила! Ако неко мисли да ја овде претерујем својим ставом да се закон прави по мери једног човека, подсетићу читаоца да су својевремено (седамдесетих) у закон уведени савети Универзитета и факултета са половином чланова које делегира Влада, управо да би "по закону" и кроз *институције система* били елиминисани наставници Филозофског факултета који су били пружили подршку студентима током бунта шездесетосме.

Слична ситуација је и са функцијом декана

У чл. 122 се каже:

"Декан је пословодни орган факултета. Декан има права и дужности *директора предузећа*, ако овим законом није друкчије одређено." Нажалост, овим законом не да није друкчије одређено, него се ствар тера до краја. Тако у чл. 88, 89 и 91 где се говори о избору наставника, каже се:

"Декан факултета одлучује о објављивању конкурса" (чл. 88); "Декан образује комисију за припрему извештаја о пријављеним кандидатима" (чл. 89); "По достављању извештаја комисије декан *врши избор* између кандидата..." (чл. 91)

И из само ових неколико цитата видљиво је да се, кад је о Ректору и Декану реч, не ради о универзитетским појмовима, него о комесарској улози, да не кажем о улози заповедника логора. Састављачи овако накарадног предлога закона или не знају, или неће да знају да је у европској универзитетској традицији одувек владало начело да су и ректори и декани *примус интер парес* (први међу једнакима), који данас јесу а сутра нису, а да никако нису апсолутни господари и заповедници Универзитета, односно Факултета.

Крајње је цинично што састављачи предлога, с једне стране у самом тексту (чл. 5) наводе да "Универзитет и факултет

имају образовну и научну аутономију, у складу са овим законом", а у ТВ емисији (понедељак увече) да "Универзитет и факултет имају чак *огромну аутономију*"! Е што је много – много је.

Потпуно је јасно да је највећа вредност универзитета, односно факултета, управо у људима који су на њима, због њихових научних, односно уметничких достигнућа, па сходно томе и њихових образовних капацитета. Какав је смисао "образовне и научне аутономије" поменуте у предлогу закона, ако се претходно са Универзитета елиминишу људи који су најспособнији? А ваљда нема спора о томе ко је компетентнији да оцени вредност једног наставника – Универзитет, односно факултет или Влада, односно њен "повереник" у обличју *постављеног декана*? Дилеме нема: Влада ће компетентно проценити ко је подобан, односно послушан а ко неподобан.

Поврх свега, у ТВ образложењу предлога закона, предлагачи наводе да је Универзитет државно власништво па да је онда сасвим природно да се *власничко-најамнички* односи у њему – уреде и законом! Чак је пало поређење са приватним Универзите-том (Карић). Подсећам предлагаче да Универзитет иако јесте државни, он је то у смислу *народни* (као Народни музеј или Народно позориште), дакле, као институција од општег народно-државног значаја, а да то не значи да је *њихов*, тј. владин. Приватни власник је зарадио паре и своје паре уложио а овде се ради о новцу пореских обвезника који Влада само прикупља и дистрибуира. Дакле, није га она зарадила.

Узгред и уз став да је држава оснивач треба додати да је наш Универзитет основала Кнежевина Србија а дограђивале су га Краљевина Србија, Краљевина Југославија и СФРЈ. Садашња држава је оснивач само по основу државног континуитета, а колико знам ништа још није у њему доградила, али знам да је тукла студенте и професоре! Па како је онда уопште могуће да некоме падне на памет да је власник Универзитета?

Па, могуће је.

Као прво, изгледа да је њима такав војничко-партијски принцип субординације нешто сасвим нормално, јер, ваљда, у таквом окружењу живе, па га онда и другоме препоручују, тј. намећу. Вероватно су навикли да примају и извршавају директиве и наредбе и да их управо такав начин одржава на површини. Док их одржава и док не направе макар и један погрешан корак. А ако га направе, знају да бивају избрисани и одбачени.

Као друго, вероватно се сећају светлог примера из 1992 када је Председник Републике пред ТВ камерама у очи рекао

Декану Филозофског факултета да су за њега сви грађани исти – и професори универзитета и чланови земљорадничке задруге. Претпостављам да је Председник тада желео да каже да и једни и други дају само по један глас у гласачкој кутији и да глас првих не вреди више од гласа других, али то је, без сумње, деловало врло увредљиво.

Ако се овоме дода да су током студентског протеста 96/97 (због изборне крађе) универзитетски професори били највећим делом солидарни са својим студентима, да је овај протест имао широк публицитет у свету, да је режим на све начине покушавао да га сузбије и неутралише, укључујући кордоне, тучу, шмркове и сузавац – и све то без крајњег успеха – јасно је да је остала тешка траума и да је овакав закон покушај исцељења те трауме. То је с једне стране освета студентима и професорима за учињено а с друге – штит да се тако нешто не понови у будућности.

А какве би последице могле да наступе ако се овакав закон усвоји и почне да примењује? По моме мишљењу – катастрофалне! Јасна је намера предлагача да онај случај без преседана, када Декан Шумарског факултета даје отказ редовном професору – на овај начин треба да се озакони и постане редовна пракса убудуће. То даље значи да ће мерило за опстанак на факултету садашњих наставника као и избор нових – зависити (као што је већ речено) од политичке подобности, односно покорности Декану, Ректору, односно Министру. Како су универзитетски наставници по дефиницији људи слободног духа, широких погледа, највишег општег и стручног образовања (нажалост, знам да нису сви баш такви као што дефиниција каже), самим тим они су, по једној другој – орвеловској – дефиницији, у ствари, субверзивни елементи, јер памет је одувек била субверзивна за тиранију. Проблем је у томе што памет најбрже прозре манипулацију на којој се тиранија заснива и, по правилу, кадра је да ту манипулацију обзнани и раскринка.

Права и највећа опасност од оваквог закона лежи у томе што би за следећих, рецимо, 5-6 година свога важења он упропастио и уништио Универзитет као институцију (Велику Школу, за коју се својевремено залагао Доситеј). Такође и његове професоре и његове студенте. Сасвим је сигурно да би се егзодус наше памети који је масовно започео у време "рата који нисмо водили" – тада још интензивирао.

(НАША БОРБА, 23. мај 1998)

А они су са своје стране, сећам се конкретно Бојића, говорили да је владин предлог закона рађен по угледу на најразвијеније земље, помињући експлиците Француску, Шведску, Немачку и САД. Невероватно дрзак блеф упућен изманипулисаној, па донекле и незаинтересованој јавности, која је у својој необавештености претпостављала да се професори буне због губитка неких привилегија!

Није нам било друге него да отпочнемо са уличним протестима. Ти протести су почели да се свакодневно одржавају на старом месту – на Платоу испред Филозофског факултета. А за пар дана, већ 20. маја, одржана је и Универзитетска ("стојећа") скупштина у аули Електротехничког факултета пред преко 1.000 студената и наставника, на којој су учествовали и представници и из других универзитетских центара, са главним захтевом да се владин предлог закона повуче, под претњом генералног штрајка.

Можда је ово била тактичка грешка, јер кад је закон касније ступио на снагу, студенти су чекали да професори прогласе (најављени) генерални штрајк, професори су опет очекивали да студенти масовно изађу на протест (а то се дешава пред сâм јунски рок!), док је јавност, укључујући и политичке странке све то доста млако пратила са дистанце.

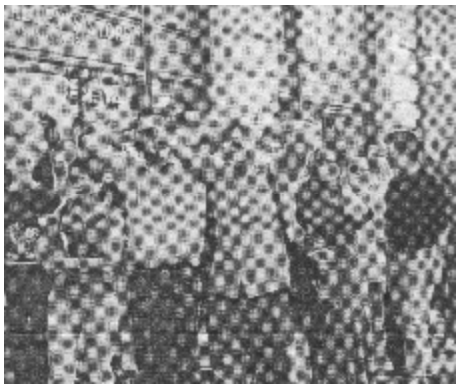

А када смо посегли за својим најубојитијим оружјем – шетњом – кордони специјалаца су нам одмах блокирали пут (код Народног позоришта и код "Руског цара"), не дозвољавајући нам да изађемо изван пешачке зоне у Кнез-Михајловој. (Постоји новинска фотографија на којој професори – са рукама на потиљку, наравно и пиштаљкама – обављају "затворску" шетњу Кнез-Михајловом – испред кордона).

Дакле, ништа нам није вредело. Наш предлог Закона уопште није ни дошао пред посланике иако смо имали два "канала" у виду посланика СПО, преко којих смо мислили да га убацимо у процедуру (не знам више где и како су затајили ти наши "канали"). Усвојен је владин предлог а да наш није ни поменут, с тим да су у току скупштинеске расправе укинуте одредбе о суфинансирању студија (да би се студенти демотивисали за даљи протест) а такође је на лицу места додат фамозни члан 165, по коме се сви наставници обавезују да потпишу нови Уговор о раду, чиме ће, *de facto*, признати нови закон. То је био начин да се с једне стране професори понизе тиме што прихватају закон против кога су били као и да се обесмисли њихов даљи отпор, а с друге, елегантан начин да они који то одбију – добију отказ по закону, и да се тако власт реши опасних наставника.

На дан када је закон био на дневном реду (26. маја) испред Скупштине се окупило око 2.000 људи, углавном студената и професора. Уследила је брутална интервенција два кордона (од "Лондона" и од Теразија), са батинањем (15 повређених, троје ухапшено). Ми смо, срећом, успели да се преко парка домогнемо Булевара – неповређени. А мало је фалило да добијемо пендреком по леђима.

Протести су настављени али од генералног штрајка ништа! Наставно-научно веће БУ одлуку о штрајку је препустило факултетима а ови су оклевали, надајући се, да ће Милан Милутиновић можда одржати обећање дато ректору у јануару и да неће потписати такав драконски закон. (Када су се па то комунисти држали задате речи?)

Закон је ступио на снагу 4. јуна. Десетак факултета је прогласило неку блажу форму штрајка, а једино је Филозофски (као и раније) био чврст и прогласио прави штрајк. Уместо да сазове седницу Већа БУ, на којој би се евентуално ипак донела одлука о генералном штрајку, ректор (Кубуровић) бира лакше решење и подноси оставку. Оставке су тада поднели и многи (или сви?) декани, међу којима и Срђан Хофман на (мојој) Музичкој академији, не желећи да под таквим законом врше било какву функцију.

1. јула влада именује новог Ректора БУ – Јагоша Пурића и Ректора Универзитета уметности – Радмилу Бакочевић, као и

декане и чланове управних одбора на свим факултетима. Код нас на Академији, за Декана је постављен Љубиша Петрушевски а за председника управног одбора Татјана Олујић. Верујем да би и при нормалним околностима Љубиша био изабран, док сам за Тању Ојулић сигуран да на тајном гласању не би добила ни пет гласова.

Како је рок за потписивање уговора о раду био 4. август, два-три дана пре тог рока отишао сам на разговор код Љубише. Знајући моје опредељење и (вероватно) мој ангажман, очекивао је да ћу одбити да потпишем. Одмах ме је упозорио да ће у том случају морати да ми да отказ и да не само што "првога нећу добити плату" него ни моји студенти, који су ме одабрали (индивидуална настава!), неће ме више имати за наставника. Наравно, да сам сматрао, као и моје колеге из УООД, да те срамне уговоре не треба потписивати без обзира на личне последице али овај аргумент са студентима ме је збиља поразио и на крају преломио. Могао сам, наиме, да преузмем (финансијски) ризик за себе и своју породицу али нисам смео да преузмем одговорност за професионалну будућност троје својих студената. И потписао сам! Била је то крупна, и надам се једина, мрља на мојој савести. Код нас су, иначе, потписали и сви остали.

На "великом" Универзитету није било тако. До 4. августа чак 800 људи одбило је да потпише те уговоре, што је око 20% од укупног броја. Тако масовном отпору свакако су допринела и тројица декана (да ли ЈУЛ-овци, да ли шешељевци?) – Влада Теодосић на Електротехничком, Радмило Маројевић на Филолошком и Оливер Антић на Правном – који су били завели прави терор, а што је изазвало приличну реакцију непотписивања.

Крајем августа професор Правног Влада Водинелић добио је отказ. Њега је подржало 15-оро колега, бојкотујући све активности, а декан им је "узвратио" са још осам отказа и неколиким суспензијама.

На Филолошком је декан Маројевић најпре укинуо неке катедре а негде спојио две или три. Затим је суспендовао свих 20 чланова Катедре за упоредну књижевност и упутио их на рад у (непостојећи) "истраживачки центар" – просторију без столова и столица – и после недоласка пет дана за редом, њих десеторо

је добило отказ. Ови наставници су, иначе, све време обављали своје "нормалне" активности – испите и наставу.

Сличан "рецепт" применио је и Теодосић на Електротехничком. Он је дванаесторо непотписника такође послао у непостојећи "истраживачки центар" (без столова и столица) а истовремено им забранио да изводе испите и наставу! У том циљу је ангажовао приватно обезбеђење ("гориле"). У међувремену је за ванредног професора "изабрао" Милоша Лабана који '90-те није био прошао на реизбору за доцента! Пошто су кажњени професори имали јаку подршку студената неки од њих су, уз помоћ и сагласност студената, наставу изводили на степеништу испред Факултета (где је за ту прилику била донешена табла), држећи у једној руци креду а у другој мегафон. Управо сам, једног јутра, возећи моју Цацу на посао, у тој ситуацији, видео мог другара из гимназије – академика Бранка Поповића!

Сасвим другачији је случај проф. Србијанке Турајлић. И њу су "гориле" спречиле да уђе у своју учионицу, и она се нашла са мегафоном, на истом степеништу, пред многобројним студентима али је "предавање" ишло у другом смеру. Неко је имао касетофон при руци, те је оно сачувано:

Предавање

которе је студентима Електротехничког факултета у Београду одржала професорка Србијанка Турајлић 28. октобра 1998.године на степеништу испред Факултета

Драге колегинице и колеге,
последњих десетак година ја почетком октобра уђем у салу и кажем: "Добар дан, ја сам Србијанка Турајлић, ово је сала 59, ако сте ви студенти III године Одсека за електронику, телекомуникације и аутоматику, онда је ово предавање из Система аутоматског управљања." Дакле, сада је опет октобар, ја сам и даље Србијанка Турајлић, ово није сала 59, јер су ме неки непознати људи управо спречили да у њу уђем, неки од вас нису студенти III године одсека ЕТА, и ово сасвим сигурно неће бити час из Система аутоматског управљања. Ово неће бити час зато што ово није време да се држе часови и ово није више Факултет на коме ја могу и желим да држим часове.

Електротехнички факултет Универзитета у Београду на коме ја радим 30 година је Факултет који не може имати Декана који би довео обезбеђење и наредио му да физички малтретира професоре. Факултет на коме ја радим 30 година има продекане, и саветнике Декана који не би пристали да ту функцију обављају ни једног минута, ако би неко довео обезбеђење на Факултет. Факултет на коме ја радим 30 година има професоре и сараднике који не би одржали ни један час када би обезбеђење шетало ходницима факултета, коначно Факултет на коме ја радим већ 30 година има студенте који у тим условима не би пристали да слушају предавања. "Па где је тај Факултет?" питаћете ме сада, а ја ћу вам са тугом рећи да не знам. Био је ту све до недавно, а онда се некако затурио, прекрили су га ћутање и *неподношљива лакоћа нашег пристајања.*

У људском животу постоје догађања на којима се човек, као појединац, природно налази у улози посматрача. Такав је случај кад идете у позориште или на фудбалску утакмицу. И колико год се емотивно унели у оно што се пред вама дешава, ви ипак остајете само неми посматрач који не сноси баш никакву одговорност за исход догађаја на сцени. Нажалост, ово што се данас дешава овде и на овом месту није позориште, и није утакмица. Данас овде нема и не може да има публике.

Сви смо учесници, сви присуствујемо сахрани једне од најугледнијих институција коју ова земља има и сви за то сносимо део одговорности. Свако ко је у ових недељу дана мирно прошао ходником здања које се још увек зове Електротехнички факултет и отишао да обави неки свој посао дао је свој скромни допринос или макар неми пристанак за довођење Факултета на само дно на коме више и није сигурно да ли се ово здање може назвати тим именом, и постао део те неславне странице у историји овог Факултета. И није никаква утеха што ми данас знамо да су у заблуди сви они који мисле да ће преживети ако су послушни и ако ћуте. Јер ово су времена у којима је појам "доброте" потпуно неодређен, ово су времена у којима се значење тог појма мења из часа у час. Данас смо прогоњени ми који нисмо потписали уговор, сутра ће на ред доћи они који су се потписали нечитко, па они који су ставили прво пре-зиме, па име и тако редом... Када стигну до последњих у том бесмисленом низу, они ће се окренути око себе и схватити да су сами и да нема заиста никог више ко би могао да их брани. И знам, понављало се то већ више пута у историји, рећи ће нам тада да они нису знали, да нису хтели, да су мислили... Управо зато им данас преко вас упућујем ове речи. Надам се да ће оне

остати негде забележене, макар и само зато да се на крају нико не може сматрати невином жртвом сопствене заблуде. И зато поновићу још једном, ових дана звона не звоне за крај часа, она не звоне ни за нама неподобнима, које колеге упорно питају шта има ново и шта намеравамо да урадимо, данас звона звоне за Електротехничким факултетом и сви морају чути тај звук.

А да је ово данас ипак био час аутоматике, онда бих ја као и обично предавање почела мојом омиљеном дефиницијом управљања коју је изговорио гроф De Champs у XVIII веку: "управљати значи одабирати". И онда бих вам рекла да је основни проблем са којим се сусрећемо и са којим ћемо се бавити целе године је избор жељеног циља, а затим и избор једне од могућих стратегија да се до њега стигне. И утрошила бих јако много речи да вам на читавом низу примера објасним како циљ никад није лако дефинисати и како пут до њега захтева да се направи читав низ различитих компромиса. Оно што вам у том предавању сасвим сигурно не бих рекла, јер сам мислила да живимо и радимо на месту где се то подразумева и где нема потребе да се то посебно наглашава, чињеница је да постоји један јединствен систем код кога се и циљ и средства изузетно лако одређују. Тај систем је човек. И ту је циљ, савршено јасан: живети усправно и часно, мислити и говорити слободно без страха, деловати по сопственој савести. И верујте, колико год се код других система са нејасно дефинисаним циљем мучите око избора стратегије управљања овде је она недвосмислено јасна. Одаберите да управљате својим животом тако да ујутро можете сами себе без гађења да погледате у огледало и да увече легнете без страха због тога шта ће о вама мислити поколења. То је вероватно најважнија лекција из управљања коју вам могу пренети, и за коју верујем да сам је све ове године имплицитно преносила свим својим бившим студентима.

Ако вам сутра неко каже да сам ја данас овде одржала политичко предавање, онда му кажите да лаже. Ово је данас био час из живота. Ово је данас био и *хомаге* Електротехничком факултету на коме сам имала част и задовољство да радим 30 година. Ово је и израз захвалности свим оним генерацијама студената којима сам имала част да предајем и са којима и данас одржавам везу, радујући се њиховим успесима и верујући сасвим искрено да су то и наши успеси. Рекох вам малочас да се тај и такав Факултет негде загубио. Ми који данас стојимо овде налазимо се у потрази за њим. За тим факултетом трагају у овом тренутку заједно са нама стотине наших колега дипломираних инжењера, расутих по целом свету. Нема разлога да не верујемо

да ћемо га сви заједно пронаћи. А ако нам то неким случајем и не успе, немојте бити тужни. Дигните главе и будите поносни што смо га уопште тражили. И будите сигурни, ништа не траје вечно, па ни насиље. Неко ће макар у неком будућем времену пронаћи наш затурени Факултет. И ми који данас стојимо овде, у том тренутку нећемо морати да се стидимо. А сада упалимо свеће и фењере и кренимо у потрагу. А када вас питају шта радите, кажите им да "тражите Факултет".

Проф. др Србијанка Турајлић

Крајем јануара ('99), студенти Филолошког су, у знак протеста и подршке отпуштеним професорима, данонoћно окупирали факултет и, поподне и увече, организовали трибине на којима су говорили професори и студенти. Био сам на једној од тих трибина а следеће вечери нисам успео да уђем на Факултет. Неки чудни типови ме нису пустили. Онда сам сазнао да је претходне ноћи дошла група (тих) батинаша у цивилу (по деканoвом налогу!) и претукла студенте који су се тамо били затекли.[56] Ипак, он је неколико дана после тога инцидента (5. фебруара) поднео оставку. У ствари, протурио је вест да га зове Руска Академија наука за неки "научни пројекат у дужем трајању", па је, као, због тога морао да напусти Факултет, тј. да поднесе оставку. Била је то јефтина и провидна лаж јер су га и даље виђали не само по Београду него чак и на Факултету. А онда је, дан уочи бомбардовања, ухватио последњи авион за Москву, па је тамо, као "велики јунак и патриота", носио протестни пано пред Америчком амбасадом.

Иначе, нови декан Раде Божовић испунио је протестне услове студената; вратио је у наставу неправедно отпуштене наставнике а такође вратио је и организацију катедри у претходно стање те је тако студентски протест обустављен.

[56] Када је, касније, мој пријатељ и један од отпуштених професора Ђорђе Трифуновић хтео да дигне тужбу против Теодосића и да је поткрепи изјавама претучених студената, он у томе није успео. А зашто? Зато што је та туча била толико сурова да момци који су јој били изложени нису могли да је – причајући о њој – поново проживљавају!

Године свеопштег лудила (1997–99)
На низбрдици ка понору

У октобру ‘97. за Председника Црне Горе изабран је дотадашњи премијер Ђукановић. Изборе је добио тесном већином али ипак – већином. Колико-год да је Црна Гора мала овај догађај је имао велики симболичан значај јер је то било по први пут од *четрееспете* “на овим нашим просторима” да неко буде оборен *на изборима* (Момо). Црна Гора је и до тада била а од тада поготову – дубоко подељена на *Миловце и Момировце* – и та подела траје и до данас. Некадашњи сложни тандем претворио се у жестоке противнике. Природно и логично, пошто је Момир имао Милошевићеву подршку Мило је освојио симпатије српске опозиције. Пошто је Момир изгубио председничко место Газда му је нашао одговарајућу замену – место савезног премијера, које по Уставу припада Црној Гори. Од тада црногорска власт (Мило) отворено не признаје савезну владу као и све савезне институције и креће у борбу за независност. Ова њихова тежња, колико-год била с једне стране оправдана (отпор Милошевићу), с друге је била проблематична због подељености народа по том питању, па ће током следећих 4–5 година (до данас, феб. 2002) имати и сасвим различите реперкусије и одговоре у Србији – од сасвим позитивних до крајње негативних. Рецимо, да је којим случајем, у том тренутку (крај ‘97.) организован успешан референдум са отцепљењем као крајњим исходом – Милошевић би већ тада остао без посла, тј. без власти! На ову тему ћу се још вратити кад дође време.

При поновљеним председничким изборима у децембру, СПС је истакао Милутиновића као кандидата. Вуку, изгледа, није био довољан први пораз (да не кажем: понижење), па се опет укључио у трку и опет био декласиран (добио је знатно мање гласова него први пут). Овога пута, осим Шешеља, у “трку” су се укључили и Мићуновић и Вук Обрадовић који је тога лета већ био основао Социјалдемократију а коју је чаршија прозвала Карићева странка. Занимљиво је да је Мићуновић најавио оставку (на место председника ДЦ) уколико добије

мање од 100.000 гласова. Добио је 86 хиљада и дао оставку – али она (наравно) није прихваћена.

Милутиновић је имао приличну предност у првом кругу али недовољну и за победу. У другом кругу се, као, "десио преокрет" у свести бирача па је добио пола милиона гласова више него у првом и био изабран за Председника! Рецимо, у Гњилану, где је махом албански живаљ (а они су редовно бојкотовали све изборе) у првом кругу изађе 177 а у другом 2.500(!!!) и сви до последњег гласају за Милутиновића! Тако се намицао проценат изашлих и тако су се скупљали гласови. Да ли ме разумете?

Радикали су оспоравали ваљаност ових избора тврдећи да је у другом кругу изашло мање од 50% бирачког тела и, као, нису признали Милутиновића. Имали су бројне доказе о нерегуларностима, рецимо, снимак у 7 сати ујутро, кад комисија отвара гласачку кутију и налази да је она већ пуна листића!

Док је трајао тај (фингиран или прави?) сукоб радикала са СПС-ом (јануар '98.) Вук је, имајући својих 45 посланика у Републичкој скупштини, почео још интензивније да флертује са СПС-ом. Не знам с чије стране је потекла иницијатива за коалицијом али се зна да је Вук поставио врло високе захтеве: у тзв. влади народног јединства (која би помирила партизане и четнике?) тражио је место премијера и десет министарских места (међу њима и министра полиције), као и место министра спољних послова у савезној влади.

Како на тако нешто социјалисти ни у лудилу не би пристали они су врло вешто тактизирали и одуговлачили са одлуком, очигледно чекајући да "војводу" прође љутина (због Милутиновића) па да с њиме направе бољи дил.

И дочекали су. Крајем марта ('98) формирана је нова (по много чему: злогласна) влада – Мирко Марјановић, премијер; Милован Бојић, Ратко Марковић и Шешељ подпредседници; Влајко Стојиљковић, министар унутрашњих послова, Александар Вучић, министар информисања; Драгољуб Јанковић, министар правде, Јово Тодоровић, министар просвете... Било је то нешто најгоре што се Србији икада десило. Горе, ваљда, него и за време окупације!

Законима о Универзитету и о информисању који ће ускоро бити донети, ударили су на памет, на младост, на

будућност, на очи и уши Србије. Користили су драстичне новачане казне (према новинама), пендреке и дрвене батине (према студентима), отказе (према професорима). Само је фалило да почну да нас спаљују на Теразијама, па да достигну шпанску инквизицију...

.....
.

(забелешка из тог времена)

Јуче сам се враћао са пијаце идући десном страном Његошеве и носећи у једној руци корпу. Прошавши Курсулину, хтео сам да пређем на леву страну Његошеве. Имао сам зелено светло на семафору и таксиста који је управо приспео (из Његошеве), уредно је стао. Када сам био на 2-3 корака од тротоара, са десне стране (из правца Његошеве) дивљачки налеће један бели "Вартбург" кога сам морао да пропустим да не бих настрадао. Када је пролазио поред мене шутнуо сам га у лева задња врата и обишао га од назад. Возач је зауставио кола, изашао и пришао ми уз обиље псовки...

... Скупљам по тротоару ротквице, зелену салату и чашице са киселим млеком... Значи, нисам успео ни да видим песницу којом ме је ударио а већ сам се нашао на тротоару! Имао сам, дакле, пех – налетео сам баш на правог боксера, јер тешко да би неко ко није боксер успео да ме једним ударцем баци на тле.

Крварила ми је унутрашња страна образа (посекотина од зуба) и зглобови на два прста десне шаке. Устао сам и мало се вратио према зликовцу. Још увек је стајао на свом месту, а утом је изашао и његов сувозач који ми је рекао да су они имали зелено. Одговорио сам му да сам ја имао зелено, а да је њима евентуално могла бити само зелена десна стрелица, што доказује случај таксисте који је стајао пред семафором (лево од њих), све то видео и вероватно чекао да га узмем за сведока, што нисам учинио. Онда су обојица ушла у кола и отишла а ја се нисам сетио чак ни да им запишем број кола. Вероватно сам био прилично ошамућен када сам пропустио такве ствари. Покупио сам оне расуте ствари у корпу и вратио се кући.

(18. март 1998)

.....

Ситуација на Косову била је све затегнутија. С једне стране тамошњи албански живаљ имао је огромну демографску предност која се често, нарочито у мањим местима, испољавала и на врло суров начин – претњама, бојкотом, шиканирањем, малтретирањем, скрнављењем гробова, али и премлаћивањем, па чак и убиствима неалбанских житеља.

С друге стране полиција је била српска и под контролом Београда, тј. Милошевића. На овакве "провокације" са албанске стране реаговала је такође сурово: хапшењем, злостављањем. Све чешће са обе стране је коришћено оружје и то не само лако (лично – пушке, пиштољи, аутомати) него и бацачи и топови, а полиција је, наравно, имала и механизацију – транспортере, борна кола, чак и тенкове и хеликоптере. Такође, акције су све ређе биле личне а све чешће групне, па чак и организоване. Чак и кад бих поверовао тадашњим ТВ извештајима о "албанским (терористичким) провокацијама а затим (жестоком) *узвраћању* полицијских снага", сматрам (односно, испоставило се касније) да су ти "одговори" били неретко претерано жестоки и да је страдало много недужног света. Знам, наравно, и то да су се албански герилци служили прљавим методама, скривајући се иза тог недужног света и тако, лукавством, уваљивали полицију у чињење злочина. Такође знам да се другачијим очима гледа интервенција британске полиције у Северној Ирској, другачије руска војска у Чеченији а другачије српска полиција на Косову. Не мислим да је то праведно и поштено (ти "различити аршини") али то је чињеница и са њом се мора рачунати.

Не знам тачно када смо први пут чули за назив Ослободилачка војска Косова (ОВК или УЧК) али она је сигурно постојала много раније него што смо ми чули за њу.

Свакако није на мени да судим и да дајем не знам какве оцене и процене али знам да су Албанци још 1980 и 1981. на масовним демонстрацијама постављали захтев КОСОВО – РЕПУБЛИКА, да се управо на тим њиховим демонстрацијама први пут појавио и захтев за *етнички чистим* Косовом[57] и да су

[57] Клинтон и читав западни свет мисле да су то (*етхниц цлеансинг*) измислили Караџић и Милошевић, што није тачно. Наравно, ни на крај памети ми није жеља да њих двојицу браним али износим истину тј. чињенице.

тај свој план почели да систематски остварују (негде куповином кућа и плацева, негде претњама и уценама, негде шиканирањем и премлаћивањем, негде чак и убиствима а најчешће комбиновањем свих ових метода) тако да су Срби и остали неалбанци почели масовно да се исељавају. Протести су се у више таласа понављали и бивали све масовнији а ондашња власт (то је непосредно после Титове смрти), још увек укалупљена у комунистичке догме, уместо да дигне светску дреку о масовном и организованом тероризму као и о националној нетрпељивости – те њихове демонстрације и терористичке акције проглашавају за *контрареволуцију*!!!

Е баш су погодили! Богатим и срећеним западним земљама – које су имале прилику да виде шта значи Октобарска револуција, кинеска револуција, вијетнамска, кубанска, алжирска, па и југословенска (поводом које је Тито, у Напуљу 1944., поприлично изиграо Черчила), дакле, извор нестабилности и потенцијалне опасности по сопствено благостање – напамет није падало да се баве *контрареволуцијом* тј. одбраном наше (комунистичке) револуције. Овде је занимљиво напоменути – а то ће двадесетак година касније да постане врхунски парадокс – да је те протесте а касније и оснивање оружаних формација (ОВК), организовала *тврда* (и илегална) "марксистичко-лењинистичка комунистичка партија Албанаца"!

После пада берлинског зида и у време почетка распада Југославије, протести и побуне су све чешћи али је и тадашња власт (Милошевић) те протесте или игнорисала или одговарала голом репресијом. Напамет јој није падало да седне за сто и разговара, односно преговара. Као додатни чинилац у проблему, сада се појављује и врло бројна, богата и моћна албанска дијаспора у Европи и Америци која је често врло солидарна са сународницима из завичаја и помаже им финансијски, односно директно дотуром оружја. Такође говори се и о нарко-мафији која је ту умешала своје прсте. Све у свему ствар је отишла предалеко – чак до Савета безбедности УН.

Како је Југославија, односно Србија, односно Милошевић, још од 1991. била означена као изазивач ратова а затим и починилац сваковрсних злочина у Хрватској и Босни, те је као таква кажњавана економским и другим санкцијама, тако је и у

случају Косова, већ по некој инерцији, врло брзо означена као једини (иако сигурно није била једини!) кривац, односно *bad guys.*

Рекох, да није на мени да судим, али ипак износим свој утисак да ми се чини да је наша власт (Милошевић), не схватајући на прави начин најпре озбиљност проблема а затим и његову повезаност са светским збивањима и токовима – стално вукла погрешне потезе а иза њих само још погрешније.

Рецимо, када је Савет безбедности, преко ОЕБС-а, тражио да се поставе међународни посматрачи на Косову који би колико-толико умањили напетости односно били сведоци да нису увек и баш за све криви Срби, Милошевић (у априлу '98.) организује референдум који каже одлучно НЕ! "страном мешању у косовска питања!"

Као прво, референдумско питање било је збиља свињско. Није "присуство међународних посматрача" и "страно мешање у наше ствари" – иста ствар. Као друго, тиме је одговорност за будуће догађаје (после недељу дана наметнуте су нам нове санкције) прилично пребацио на леђа изманипулисаног и слуђеног народа и индуковао представу о Србима-злочинцима а као треће, тиме се и даље подгрева она бесмислица да је врхунски квалитет и малте-не животни смисао – кад се некоме каже НЕ! Ако је родоначелнику тога "НЕ!" (Тито Стаљину) још и пошло за руком да од тога направи лични капитал, притом вешто користећи међународну констелацију снага, сва касније инаћења тога типа проузроковала само несреће и патње. Милошевић је у томе постао ненадмашни шампион. Можда би га Шешељ, да је био у прилици – надмашио, али ни у то више нисам сигуран.

Ситуација на Косову, као што рекох, била је све затегнутија. ОВК је била све бројнија, оружани инциденти све чешћи. Полиција је колико-толико имала контролу дању али ноћу се повлачила у своје пуктове јер је било сувише опасно. Најзад и војска (бар неки њени делови) ступа на сцену. Холбрук започиње серију долазака. Инсистира да се започну преговори са Руговом. Истовремено почиње да се говори и о могућој НАТО интервенцији. Да би то деловало уверљивије, НАТО изводи у лето '98. маневре у суседној Македонији. Наравно, наши петлићи се кочопере:

– *Нек само пробају, добиће по њушци!* – и у том стилу.

Осокољен референдумом, Врховни командант крајем лета покреће (војно-полицијску) офанзиву против ОВК. Стижу нам вести да је ова поражена, ма да не и уништена, али нам не јављају о читавим селима спаљеним и порушеним, о масовном страдању (недужних) цивила...

Недужних? То је питање на које се никада неће дати поуздан одговор. ОВК је била герила а герила се увек ослања на домаће становништво и углавном има његову подршку. Милом или силом. Већ сам раније рекао да се ОВК служила тим прљавим методама, скривајући се иза деце, пуцајући из приватних сеоских кућа. Никада се, кажем, неће сазнати, да ли су те куће добровољно уступљене или под принудом, да ли су деца и жене добровољно изигравале штит или нису? Али чињеница је да су војска и полиција све њих третирале као непријатељске циљеве. И погађала их.

Та велика Милошевићева офанзива одмах је изазвала реакцију "контакт групе", односно НАТО-а. Припређено је бомбардовањем Србије, па су у ту сврху довучени бомбардери у италијанску базу Авијано и стављени у стање приправности. Америчка и остале западне амбасаде су евакуисане из Београда, углавном у Будимпешту. Проглашено је стање непосредне ратне опасности. И наравно, многе радио-станице су затворене. Тада се ипак ништа није десило. Милошевић је подвио реп и припустио ОЕБС-ове верификаторе на челу са Вилијамом Вокером.

Наравно, нити знам шта му је Холбрук претио, нити шта га је саветовао руски маршал Сергејев, тек – бомбе нису полетеле. Али већ сутрадан се појавила феноменална Кораксова карикатура на којој је Холбрук као Индијанац који одлази после обављеног посла; он држи томахавк у десној руци а у левој Милошевићев скалп. Иза њега је остао Милошевић, седећи на земљи, без своје чувене ћубице.

А референдум? Зар све то није могло да прође и без референдума, без НАТО маневара у Македонији, без нагомилавања авиона у Авиану?

Занимљиво је да је Милошевић током новембра започео прочишћавање сопствених редова. Најпре је смењен врло моћан човек – Јовица Станишић, шеф ДБ-а. Убрзо затим Милорад Вучелић, подпредседник СПС-а и најзад генерал Момчило Перишић, начелник Генералштаба. Не верујем да су му они давали неке нарочито мирољубиве предлоге али верујем да су реалније (и свакако другачије од њега) процењивали ситуацију. Тада су колале приче и о планираном пучу (Станишић-Перишић) али то никада није доказано. Да јесте ови не би тек тако прошли.

Крајем године ситуација се још више компликује и затеже. Савезна скупштина својом Декларацијом осуђује америчку политику мешања у наше ствари. Американци и ОЕБС, паралелно са својим претњама, припремају извлачење верификатора, да их "наши" не би ухватили као таоце. У Приштини неки маскирани типови бацили су бомбу у кафић где долазе искључиво Срби. Погинуло је шест момака. Чист тероризам! Али то више нема ко да види! Верификатори су или отишли, или су ту, али неће да виде.

Почетком '99. три мускетара – Ратко Марковић, Шешељ и Бојић – на бомбасто најављеној конференцији за штампу, машу "ухваћеним" *top secret CIA* документом[58] али су били проваљени у року од пола сата. То је стварно био циркус. А идеја им је била да докажу како опозиција прима тешке милионе од Америке, тј. CIA-е.

А онда се десио Рачак! Једног јутра нађено је 40 албанских лешева у цивилу. Вокер је одмах мобилним телефоном то јавио у Америку и дигла се велика узбуна. Због тога је он проглашен *personom non grata* (непожељан). Наши су тврдили да су ови погинули у борби претходног дана и да су им током ноћи скинуте УЧК униформе и стављена цивилна одела. (Раније сам рекао да се полиција ноћу повлачила са терена у

[58] у ствари, текстом скинутим са Интернета, коме је аматерски невешто фалсификована насловна страна са додатком *The CIA – top secret*. Управо тај непотребни, односно погрешно употребљен члан *The* их је и раскринкао!

своје утврђене пунктове). Настао је прави рашомон. Дошли су фински стручњаци (неутрални) који су дали прилично неодређен извештај, али у основи неповољан по нашу страну. Касније је тај догађај означен као ороз (*trigger)* будућег бомбардовања. Још касније је, наводно, доказано да је све била албанска смицалица али више нисам сигуран.

Поводом тога, када се годину или две дана касније испоставило да је дотични извештај из Рачка ипак био злонамерно надуван (ако не и потпуно лажан), из Вашингтона ми Пеки јавља следеће: Када је неко дошао у извесну агенцију за обраду јавног мњења (а која је, на основу Вокеровог извештаја у Америци запалила праву медијску хистерију, која је, пак, водила директно у почетак бомбардовања) и када их је овај упитао "Да ли су они имали доказе за то што су тврдили", они су цинично одговорили:

– А не, ми смо професионалци! Ми се не бавимо доказима. Доказима се бави суд а наш посао је само да обрадимо јавно мњење! А то смо и учинили.

Када сам ово унео у књигу, тражио сам од Пекија додатне информације поводом описаног случаја али у томе нисам успео. Пеки више није успео да уђе томе у траг.

Један прилог из сасвим другог филма али из тога времена:

Шта ако банка краде?

Народна скупштина Србије је, као што знамо, донела врло рестриктивне законе о универзитету и о информисању а затим и о (својим доживотним) привилегијама, па се за тај последњи убрзо попишманила и повукла га, вероватно увидевши да би се у супротном "дигла кука и мотика". Још увек постоји, међутим, (бар) један разлог за "дизање куке и мотике", а то су наше банке, конкретно: БЕОБАНКА. Пре неколико дана сам чуо на телевизији њену директорку Борку Вучић када је изјавила нешто као *"...да Беобанка успешно завршава 1998 годину, са позитивним девизним салдом..."* (цитирано по сећању). Баш лепо. Али онда питам г-ђу Борку Вучић, зашто, такорећи свакодневно, у пословницама Беобанке, на питање:

– *Има ли пара?* – одговарају:

– *Извините, нема пара, радимо од уплата!*

Па шта је то? Како је могуће да банка нема пара? А шта има, ако нема пара? Познато је да нам свима касне плате/пензије по два, три и више месеци. (Пардон, не свима; вероватно да Борки Вучић, министрима и посланицима не касне). А када нам најзад уплате и када је уплата "легла" у банку, онда та банка НЕМА ПАРА!!! Питам се, а питам и г-ђу Борку Вучић, да ли, можда, та њена банка са нашим парама купује девизе на улици и тако остварује "позитиван девизни салдо", јер где су, иначе, наше паре које су "легле"?

С друге стране, када неко на текућем рачуну "улети" у минус (јер му није на време уплаћено оно што је морало да буде, јер је зарађено) онда та иста банка хладно обрачунава затезне камате. Ту, наравно, не би помогло нешто као:

– *Извините, али нису ми уплатили!*

Да иронија буде већа (у ствари, не иронија него дрскост) пре неки дан, после одговора:

– *Извините, нема пара...* ја тражим чекове, а службеница каже:

– *Може, ако нисте били неуредни!* – и одлази да ме "провери". То је стварно дрскост. Тог момента (а и претходних десет дана ми одговарају да немају пара) она поставља питање да ли сам ја уредан!

Нисам правник, али претпостављам да су односи ПОВЕРИЛАЦ-ДУЖНИК регулисани Законом о облигацијама. Међутим, ако је банка дужник и то хронични, то би онда морало да буде обухваћено Кривичним законом, јер се ради о ПЉАЧКИ или о КРАЂИ, с обзиром на дејство инфлације, али изгледа да су банке по некој инерцији (или пре: нечијој намери) заштићене.

Стога предлажем Народној скупштини да по хитном поступку донесе Закон о банкама, у коме ће да стоји, између осталог:

1. Ако банка не може да исплати клијенту његов новац са рачуна, дакле, пала је у минус, банка је дужна да му изда потврду о износу који му није исплаћен (са датумом) и да на његов рачун дневно приписује казнену камату, ону исту којом се он кажњава када падне у минус.

2. Ако банка пет дана за редом не може да исплати СВЕ КЛИЈЕНТЕ који имају новац на рачуну, она МОРА ДА ПРОГЛАСИ БАНКРОТ, са свим одговарајућим последицама (стечајни поступак, попис имовине и др.).

Ако је Народна скупштина донела два горепоменута закона ПРОТИВ ДЕЛА НАРОДА (ту мислим на део народа који студира, део народа који предаје на факултетима и део народа који чита новине) онда би могла да донесе и један закон у корист (на ползу) народа, када се већ зове Народна скупштина! (ВРЕМЕ, 16. јан. 1999, под насловом БАНКАРСКА ПОСЛА и поднасловом Зашто увек ми дугујемо њима?)

Половином јануара Вук Драшковић је кооптиран у Савезну владу као подпредседник, с надом да ће колико-толико поправити наш имиџ. На градском нивоу гласовима СПО и СПС најзад је за градоначелника изабран Војислав Михаиловић. Генерали Кларк и Науман долазе у Бели двор да дају последње упозорење Милошевићу али овај весело одбија све претње.

Формирана је делегација за конференцију у Рамбујеу. Поред Милутиновића у делегацији су Шајновић, Ратко Марковић, Владан Кутлешић, Штамбук и још неки, али никога од Срба са Косова!

Албанска страна је врло хетерогена. Ту је умерени Ругова, још умеренији Ветон Сурој, али ту су и команданти УЧК – Хашим Тачи, звани *Змија* и Хардинај који не прихватају разоружање УЧК него постављају максималистичке захтеве, траже НАТО трупе и, наравно, независност и то одмах.

Од стране "међународне заједнице" ту су Медлин Олбрајт и Ибер Ведрин који убеђују делегације понаособ да потпишу спремљени текст. Наши, наравно, кажу одлучно НЕ, јер су њиме предвиђене НАТО трупе на Косову. Албанци такође не потписују јер се тражи разоружање УЧК и (бар привремено) останак у Југославији. Ишло се чак дотле да је Медлин Олбрајт отворено саветовала Албанце да потпишу, без обзира што им се текст не свиђа, јер пошто Срби сигурно неће потписати – уследиће бомбардовање. Зачудо, Албанци и поред тога нису потписали а конференција је, и после два продужетка, распуштена без резултата а нова заказана за 15. март у Паризу.

Једног јутра, у витрини на Академији, појавио се исечак из ПОЛИТИКЕ од кога сам се згрозио када сам га прочитао. Чланак је потписала новинарка Мирјана Огњановић а састављен је на основу текста који је Татјана Олујић, председник Управног одбора ФМУ поделила присутним новинарима. Чланак из "Политике" нисам сачувао али зато тај "основни" текст (без редиговања) прилажем у целини, да би читалац могао боље да осети о каквом примитивизму, неписмености, па и гадости је реч:

Проглас домаћој и светској јавности

Косово – споменик и ризница српске културе. Мноштво историјских догађаја и сам Косовски бој против Отоманске империје, говори о српској територији кроз векове, толико старијој од Америке, која пошто-пото жели да оно што је неизбрисиво, избрише. Немогуће је избрисати догађаје, културна знамења, прекопати гробове храброг народа који плаћа животима, али зауставља увек, захукталу злу силу, која је кренула да уништава.

Косово – сам Призрен био је Душанова престоница. Сви најважнији српски споменици, манастири, налазе се на тим просторима. У Холандији поштују кућу Ане Франк, јеврејске девојчице, настрадале у II Светском рату. Шта би радили да су у питању толики манастири и гробови предака?

Још пре Косовског боја 1335. године, на тим просторима, био је познат Драган из Призрена. како се тада говорило – тромпеташ, односно трубач, који је својом песмом, путујући около-наоколо, од Цариграда, Константинопоља до Дубровника преносио наш национални звук са елементима баш српско-косовског поднебља, што је могао даље.

Права уметност и култура на нашем Косову је нешто трајно. Манастири и споменици су присутни вековима. Генерацијски преносни симболи – веровање, обележје територијалног постојања нашег народа на том простору.

Косово, драгуљ српске културе и историје, остаје и увек биће наше национално благо.

Што се тиче равноправности и демократије, подједнако су обухваћени сви житељи Косова, тако да не постоје никакве разлике или уступци међу житељима било које националности. Штавише, учињен је уступак грађанима албанске националности

на Косову, јер у школским установама постоји настава на албанском језику. У свету, званично образовне институције, свој наставни програм не предају на језику друге нације, него се служе званичним језиком.

Битно је да смо у овако, историјски тешким тренутцима, сви сложни и да дајемо апсолутну подршку нашој делегацији која 15.3.99. наставља преговоре у Рамбујеу. (Подвукао РМ)

Сви желимо да се све ово заврши мирно и разумно, једино уз преговоре и одбрану суверенитета и територијалног интегритета наше земље. Косово и Метохија су вековима биле српске територије, српска историја и култура и остаће неотуђиви део Србије.

Т. Олујић

Прочитавши чланак из ПОЛИТИКЕ одмах сам скицирао један текст за протестни одговор. Нашао сам се са колегом Срђаном Хофманом, те смо заједнички уприличили текст који је осим нас потписало још четворо колега. Однео сам га у ДАНАС и већ сутрадан се појавио донекле скраћен:

Отворено писмо групе професора Факултета музичке уметности

Проглас о Рамбујеу нелегитиман

– Татјана Олујић има права да изјављује шта хоће у своје име и у име Управног одбора, али текст који је она поделила новинарима носи наслов "Проглас Факултета музичке уметности домаћој и светској јавности", а то свакако нема права. У Политици од 3. марта појавио се чланак М. Огњановић под насловом "Проглас светској јавности". Из текста се види да је Управни одбор ФМУ одржао своју седницу на коју је позвао представнике (неких) медија. Дакле, на тој седници председник Управног одбора ФМУ Татјана Олујић "прочитала је проглас Факултета музичке уметности домаћој и светској јавности у којем се даје подршка југословенској делегацији у Рамбујеу", каже за Данас, Рајко Максимовић редовни професор ФМУ у Београду, који је са редовним професорима Срђаном Хофманом, Миланом Михајловићем, Тахиром Куленовићем, Мирјаном Живковић, и доцентом Милошем Заткаликом, потписао отворено писмо, а јуче у секретаријату Факултета затражио да се истакне на огласној табли поред исечка из Политике.

– Наставници, сарадници и студенти Факултета нису били ни обавештени о намери да се у њихово име јавности

достави Проглас, а са његовим садржајем су могли да се упознају тек накнадно, пратећи информације у медијима.

– Проглас садржи политичке оцене о стању на Косову и Метохији и упућује на правце политичког рада, што је супротно члану 4 Закона о универзитету, по коме "На универзитету и факултету није дозвољено политичко организовање и деловање", тврде у отвореном писму професори ФМУ, и додају да по "Статуту ФМУ, који је донео Управни одбор на челу са Татјаном Олујић (и то без претходног разматрања предлога на Наставно-уметничком већу ФМУ)", УО није надлежан да у име Факултета усваја прогласе за јавност, и да је супротно Закону о универзитету да се бави политиком".

Професори наглашавају да је дужност декана Факултета била а на основу чл. 261 Статута ФМУ, "да упозори Управни одбор да усвајање оваквог Прогласа, а поготово његово објављивање у медијима, није у складу са Законом и Статутом, и да такво усвајање спречи."

Декан то није учинио, тврде професори, и закључују да "Не улазећи у садржај самог Прогласа (јер је он из наведених разлога и нелегалан и нелегитиман), изјављујемо да не дозвољавамо да се он користи у наше име".
(ДАНАС, 6-7. март 1999)

То смо написали онда, 20 дана пред бомбардовање. Као што се види, чак смо се позивали и на тај њихов, "Шешељев" Закон о универзитету, јер нисмо имали за шта друго да се ухватимо.

Исечак из ДАНАС-а сам однео у Деканат и тражио да се постави у витрину поред оног из ПОЛИТИКЕ, али без успеха. Послушни и плашљиви Љубиша то није смео да учини иако би – по некој логици, правди и аналогији – то морао!

Поводом овог "случаја" ДАНАС се обратио и нашем Декану (да би чуо и другу страну), на шта је он кратко одговорио да "неки не разликују политику од патриотизма". А мени се од таквог патриотизма – да простите – повраћа.

Холбрук је још једном дошао у Београд али ни он ништа није успео. Можда је тада, пред растанак, оставио списак објеката који ће бити бомбардовани?

На поновној конференцији у Паризу наши су и даље остали при тврдом НЕ а Албанце је изгледа Медлинка у

међувремену убедила да би њихово потписивање било само формално, тј. да они не потписују своје разоружање, него бомбардовање Србије. Тако су, вероватно, пристали и потписали.

Остало је да се види, да ли ће стварно ударити...

Београде, “бомбардан”!

(*Операција Милосрдни анђео*)

– нешто као дневник –

У среду, 24. марта (1999) сасвим се био приближио дуго најављивани тренутак када ће НАТО да удари. Ипак, одлучио сам да идем у Крагујевац и одржим своја четири часа (сваке друге среде). Око седам ујутро јавио ми се Катанац:

– *Командоре,*[59] *како треба да поступимо ако негде наиђемо на НАТО?*

– *Удрите свим средствима!*

Онда сам му рекао да управо крећем за Крагујевац, а он рече да иде на Нови Београд. Пре него што смо се поздравили он је резимирао:

– *Значи, ти покриваш Шумадију а ја држим Срем!*

Одлазећи и враћајући се, видео сам на изласку из Београда и уласку у Крагујевац, огромне редове за бензин. У повратку, на тридесетак километара од Београда, натанковао сам бензин без гужве.

Дошавши кући поподне, јавио сам се Катанцу:

– *Шумадија је под контролом. Поставио сам "своје" људе. Велика је несташица бензина, али ако пођеш 20–30 километара низ пут добићеш бензин без гужве, само реци да сам те ја послао!*

Исте вечери био сам у опери на последипломском испиту из дириговања.[60] У паузи после првог чина огласиле су се сирене за узбуну. Представа је прекинута, а наш испит тиме и завршен.

И тако је почело. Злослутно завијање сирена, улице релативно празне. Сви ТВ програми су позивали грађанство да пође у склоништа. По мени, то је, бар за Београд, било бесмислено. У кући је почела дискусија: ићи или не ићи?

---

[59] У време чувеног Протеста 1996/97 када смо Деша, Катанац и ја (тврдо језгро) свакодневно ишли на шетње и митинге, Катанац је (парафразирајући *Златно теле*) почео да ме ословљава са Командоре.

[60] Млада и врло талентована Ана Брајовић одлично је дириговала Травијату

Некако је превагнуло моје мишљење које сам ја овако формулисао:

– Они гађају војне и полицијске циљеве.

– Оно што гађају то и погађају, а промашаји могу бити минимални.

– Ја, тј. ми, тј. наша кућа није никакав ни војни ни полицијски објект, према томе, није њихов циљ.

– И најбитније: бомбардовање и ратно стање уопште, једном ће ипак проћи. За то будуће време треба се очувати у што бољем стању. Одлажење у склоништа или подруме, враћање кући и одмах поново силажење у склониште, физички исцрпљује и психички разара. Дакле, то никако!

Данас је понедељак, 29. март. Могу да кажем да сам потпуно био у праву. Никуда нисмо ишли. Трудили смо се да живимо нормално. Одмах после поноћи ишли смо на спавање, без обзира шта су нам сирене поручивале. Наравно, сирене током ноћи су ме будиле, али толико, да се окренем на други бок и поново заспим. Моја кћи Бојана, која живи у свом стану у непосредној близини, имала је исти резон. Чак је додала и један занимљив закључак:

– Сви они који су учествовали у протестним шетњама 1996/97 не иду у склоништа а они који нису ишли у шетње, сада, по упутству са телевизије, покорно, са ћебадима и термосима у рукама, силазе у склоништа.

И ми смо гледали ТВ и слушали Радио Панчево (пошто је Б-92 управо био укинут) да бисмо колико-толико знали шта се дешава. Почело је безочно лагање и надлагивање на обе стране. Ја сам, наиме, слао и примао електронску пошту, па сам тако, преко свог колеге Горана Милићевића[61] на е-маилу, примао чланке независних аналитичара, Јана Оберга и бившег генерала Мекензија, например, као и из Вашингтон Поста, Си-Ен-Ена и сл. Наши су извештавали о неколико оборених авиона а паралелно с тим о страдању школа, болница, чак и Грачанице. Сопствене војне губитке нису помињали. Англо-америчке

[61] Професор Економског факултета; председник Универзитетског одбора за одбрану демократије; током студентског протеста 96/97 а и касније, на свим протестима, био редован и неуморан шетач и звиждач.

звери[62] су већ после два дана објавиле рушење два МИГ-29 над Босном, као и уништавање неких авиона на самом батајничком аеродрому!

Наше ТВ станице су говориле о терористичким нападима албанских сепаратиста који су изведени бацачима и аутоматским оружјем, на које нападе је "одлучно одговорено", терористи су разбијени, међу припадницима снага безбедности нема погинулих нити повређених. То је немогуће! Ако су збиља Албанци напали, онда мора да има жртава међу нашима; а ако стварно нема жртава, биће да су наши нападали неку нејач. Истовремено, извештаји Си-Ен-Ена су говорили о великој офанзиви Милошевићевих снага, које артиљеријом и тенковима руше села и градове, притом мушкарце убијају и киднапују, жене силују, а децу и старце масовно протерују преко македонске границе. Прети хуманитарна катастрофа већих размера, те она мора да се заустави појачаним бомбардовањем, а већ се помињу и копнене трупе! То што се у њиховим извештајима ОВК такорећи и не спомиње, говори о гебелсовштини највишег степена!

Одржавао сам контакт и успостављао нове везе широм света. То ми је много значило. С једне стране, они су изражавали свој очај и слали моралну подршку као и разне информације а ја сам их одавде тешио и такође слао информације "са терена", као:

– ГДЕ ЋЕТЕ У СЛУЧАЈУ БОМБАРДОВАЊА?

– СКРОМНО, У ПОРОДИЧНОМ КРУГУ.

ЧУЈЕМ ДА А-БОМБА КОШТА 5 МИЛИОНА $.

ЕХ, ДА МИ ЈЕ ДА ЈЕДНА ПАДНЕ У МОЈЕ ДВОРИШТЕ!

КОЛУМБО, ЈЕБЕМ ТЕ РАДОЗНАЛА!

БЕОГРАДЕ, БОМБАРДАН

ПРОДАЈЕМ АМЕРИЧКЕ ЗАСТАВЕ ВЕЛИЧИНЕ 20 Х 15 М.

У СЛУЧАЈУ БОМБАРДОВАЊА – СТАВЉАЈУ СЕ НА КРОВ

(горњи прилози су графити који су се појавили пар недеља пре бомбардовања, а кад је ово почело, појавиле су се пароле на протестним скуповима):

[62] Овај термин употребио је, крајем четрдесетих, проф. Љубиша Кораћ, код Катанца у разреду; в. ТАКО ЈЕ ТО БИЛО (Трула кобила у Трећој мушкој)

ИЗВИНИТЕ, НИСМО ЗНАЛИ ДА ЈЕ НЕВИДЉИВ![63]
МОНИКА, СТИСНИ ЗУБЕ!
PITT BILL TERRIER

После недељу дана рат се већ био захуктао. Били смо две вечери код Мише Терића, где смо гледали сателитски програм и играли карте.[64] Први пут смо видели трагичне слике избеглица које прелазе у Македонију и Албанију. (То наше станице никад нису приказале!) С друге стране упорно се "јашило" на тим сценама којима је оправдавана читава акција, па чак и њено интензивирање, а разарања која су оставиле бомбе и ракете – тек ту-и-тамо. Наши извештаји су, напротив, само говорили о узгредним рушењима, као и о страдању цивила, болница, школа… Нису приказивали порушене војне објекте, али, рецимо, министар просвете Јово Тодоровић показао је два разбијена прозора на школи у Раковици, напукао зид на фасади и сл. Не кажем да је нарочито племенито кад се разбијају макар и прозори на школи, али поента је у томе да је нашу страну нервирала висока прецизност погодака, са збиља минималним узгредним ефектима. Једном су приказали рупу величине шаке на зиду Грачанице. Ето, гађају и манастире који су под заштитом УНЕСКО-а! Не, господо, Грачаница није гађана! Да јесте, била би и погођена. Оштећење на зиду које је телевизија приказала датира ко зна од када, а идем тако далеко, да ме не би изненадило да је неко из ТВ екипе лично пуцао у зид и затим направио репортажу! Не кажем да се то догодило, али ме не би изненадило да јесте. Толико су пропаганда и безочно лагање узели маха.

Када је на католички Велики петак погођена зграда Републичког МУП-а, приказан је страховит пожар и ватрогасци који безуспешно гасе. Одмах затим, породилиште (ГАК) које је у непосредној близини, са десетинама тек рођених беба и њихових мајки, које се налазе у подруму зграде. То је врхунац безочности агресора! И збиља јесте. Мора бити да се чуо

[63] Поводом обарања невидљивог и необоривог ловца Ф–117

[64] У друштвеној игри МАУ-МАУ Терић је једанпут победио, што је догађај који због своје ексклузивности мора да уђе у књигу!

страховит тресак. Али ипак, прозорска стакла су остала читава! Што је доказ изузетне прецизности.

Дан пре тога срушен је стари новосадски мост, а дан после МУП-а, каменички мост. Такође је пресечена пруга Београд-Бар. Очигледна је намера да се ужа Србија одсече и од Косова и од Војводине и од Црне Горе. Данас-сутра вероватно ће пасти панчевачки мост, а о "газели" и Бранковом мосту не смем ни да помислим.

И ипак, на Тргу се одржавају концерти! То је, збиља, безумно! За једно десет дана, када нам поруше све мостове, пруге, фабрике, електричне централе и не знам шта још, вероватно ће концерти престати, али биће касно. За неколико сати пркосног задовољства имаћемо године или чак деценије беде! Акција је свакако била потребна, рецимо, паљење свећа или стојање пола сата у тишини, али побогу, никакви рок или не знам какви концерти и певаљке са голим стомацима, ђускање и шенлучење! То је пркос помешан са дрскошћу. Као кад би мало дете увредило боксера, па на његов шамар још му пљуне у лице. Збиља: самоубиство с предумишљајем.

Разни протести, маршеви, демонстрације, па и концерти, у Атини, Солуну, Риму, Москви, Бечу, Паризу итд. имају много смисла, да се неко дозове памети, али ови у Београду су збиља били прст у око.

Разговарају Београђанин и Сарајлија:

Б: – *Сад, када нам се све ово дешава, почињем да схватам у каквој сте страхоти ви живели!*

С: – *Ма бјеж', болан, вама је сад и горе!*

Б: – *Ма где горе, код вас је трајало годинама!*

С: – *Јес, ал' нас бар нису ћерали да пјевамо!*

Већ ваљда трећег или четвртог дана од почетка бомбардовања, са телевизије је стигло упозорење да "непријатељ баца велики број радио-локатора, који су смештени у стиропорске кутијице". Ко наиђе на такву ствар треба или да обавести најближу станицу милиције или пак, да је сам оне-способи вађењем батерија.

И, наравно, већ сутрадан сам чуо:

У дунавској марини пронађена су три локатора!

– *За сат су попили сандук пива!* (4. април 1999)

14. април

Ево, рат траје већ три недеље. По цео дан седим за компјутером, примам вести из света и прослеђујем их даље. Једва стижем и да прочитам шта тамо пише. Има неки Боб Ђурђевић[65] у Фениксу, Аризона, очигледно наше горе лист, који има нешто као агенцију –*TiM (Truth in Media* = истина у медијима) и који ми шаље дневне билтене (један или два дневно) са кратким и ефектним вестима. По њему испада да је Клинтон са својом балканском авантуром остао усамљен. Подржавају га једино Медлинка и Сенди Бергер. Остали, који умеју да процене ствар, су против. Углавном су против ангажовања јер је противзаконито, чак и противуставно (према њиховом Уставу!), а по некима чак бесмислено, сулудо, авантуристичко и злочиначко, али и неки ("јастребови") зато што одмах нису убачене и копнене трупе. Посебан је акценат (у његовим извештајима) на погинулим пилотима и срушеним авионима, које Клинтон покушава да прикрије.

Шта се овде догађа и како нас извештавају? Говори се о злочиначким, зликовачким, агресорским, нацистичким, фашистичким, терористичким, кукавичким итд. бомбардовањима цивилних (стамбених) објеката, школа, болница, цркава, мостова, фабрика итд. Војни објекти се помињу ретко или уопште не. Углавном се саопштава да је материјална штета велика/огромна а да жртава и повређених нема, осим у случају крагујевачке "Заставе", Алексинца, моста у Грделичкој клисури…

Колико ја могу да разаберем у том рашомону лажи с једне и с друге стране, изгледа да ови гађају изванредно прецизно, са збиља минималним узгредним (нежељеним) ефектима. Када су погодили републички СУП, на породилишту које је у близини, нису чак ни стакла попуцала. Када су погодили ону масивну зграду у Немањиној 9 (некадашњу војну а сада Министарства правде), она зграда дијагонално од ње, сва у стаклу, на углу Немањине и Сарајевске, такође је остала нетакнута. Ове наше управо та прецизност и нервира, па да би некако дали себи одушка, приказују болеснике, трудице и

[65] Када је бомбардовање прошло, схватио сам да је тај Боб Ђурђевић неки или шешељевац или бар милошевићевац, те сам прекинуо да примам TIM

остале срцедрапателне сцене, уз евентуално неколико разбијених прозора. Наравно, да је бомбардовање највеће дивљаштво већ само по себи али овде мора да добије још и одговарајући пропагандни реп. Али оно што се десило Алексинцу, а сада и путничком возу, толико је ужасно да се не да описати. То нити је било случајно (јер смо видели прецизност!) нити има икаквог оправдања осим неке сумануте и патолошке освете.

Бојим се да Клинтон схвата да му предстоји дебакл, фијаско, па онда жели да своју кожу прода што скупље! Да случајно овај наш Газда не би могао да каже да га је победио. Зато овај руши и убија. Али ипак, наш нови народни херој ће славити победу над Америком и НАТО-ом, без обзира на уништену земљу и изгинули народ. Не сумњам да ће он то умети да објасни, образложи и докаже. Биће то још једна победа његове миротворне политике!

Пре неки дан сам на ТВ чуо о "покушају терориста да из Албаније пређу у нашу земљу". "Енергична акција граничних јединица је тај покушај спречила". "Терористи су се дали у бекство, погинуло их је око 150, а међу нашим припадницима нема настрадалих ни рањених". То је не само невероватно, него је и увредљиво бесмислено јер се очекује да ми то прогутамо. Па да су тамо, с оне стране, уместо наоружаних терориста (које обучавају НАТО инструктори) била нека деца-мангупчићи од којих свако у руци има само по камен – гарантујем да би међу нашим припадницима било макар повређених. Али овако, срећом, ништа. Бојим се, да су многе наше мајке (наравно, и албанске) закукале због тога "ништа". Али, то је рат. Ваљда се тако чувају и дижу морал и борбени дух. И доказује да је истина прва жртва рата.

На Ускрс је убијен Славко Ћурувија. У ходнику своје зграде, у Лоле Рибара, с леђа, усред бела дана. Био је са својом женом. Момци (двојица) су имали црне, кожне виндјаке, црне панталоне и црне чарапе преко главе. То ми нешто звучи познато![66] Само су сада, уместо дрвених палица, имали

[66] Тако су били одевени батинаши који су током протеста '96-'97 а и касније тукли демонстранте

пиштоље са пригушивачем. Данас је била сахрана. Неколико хиљада људи. Сада ми је жао што нисам био тамо.

28. април

Уђосмо у други месец рата, а рат није објављен! Ни они нама ни ми њима. У Америци само Конгрес може да објави рат, а Клинтон неће да пита Конгрес (или не сме?). Значи, опет НИСМО У РАТУ! Или, што би рекао стари Бора Јовић:

– *Који рат?*

У међувремену су се десиле још многе страхоте. Масакрирана је колона албанских избеглица која се враћала ка Призрену! Око 70 мртвих, а рањени се и не броје. Као, заменили су их са војном колоном??? Они који из сателита виде кутију шибица! А пошто су мислили да је војна колона – гађали су касетним бомбама (што је забрањено оружје!) које уништавају живу силу. Прâви покољ оне јадне сиротиње. Натовци су прво покушали да изврдају и да то подметну нашима, али су сутрадан признали као "колатерални ефекат". Свирепи цинизам.

Једне ноћи су ме пробудиле експлозије. Онако из кревета, оценио сам да је погођен "стари мост" иза железничке станице, онај којим иде трамвај. Ујутро се испоставило да сам у процени промашио за једно 500–600 метара. Погођена је зграда некадашњег Це-Ка и изазван страховит пожар. Тамо је било седиште СПС (што би рекао Зоран Лилић*: с-ш-шке партије Србије*), Радио (и ТВ?) "Кошава", "Пинк" и не знам шта још. Они који су гађали – знају. Наводно, неким каналом је јављено да ће гађање уследити, па, изгледа, није било, такорећи, никога у згради, иако смо на снимку видели да је један спрат светлео. Али то не мора ништа да значи.

Онда су звекнули зграду телевизије у Абердаревој. Било је доста људи у њој – на ноћном програму. Такође: прави масакр. Нисам гледао немонтирани снимак, који је Студио Б пустио непосредно после удеса, али кажу да је било језиво. Инфернално. Боље да не пишем. Наводно, из војске су добили упозорење да ће бити гађани, али стигло је и наређење *одозго* да програм не сме да се прекида. О томе ће се још сазнати.

Ваљда сутрадан су погодили *породичну* кућу Председника републике. Чуј, породичну кућу! То је она вила у Ужичкој 15, коју је "највећи син наших народа и народности"

одмах после рата отео од породице Ацовић. Сва је прилика да је у моменту бомбардовања кућа била испражњена не само од људи него и од ствари. Изгледа да је она, просто била на списку који је, рецимо, Холбрук оставио пре свог последњег одласка. Са наше стране дигнута је фрка као о покушају атентата, односно о организованом, државном терористичком акту. Па и јесте, у неку руку. Сутрадан се појавио графит:

СЛОБО, КАД СИ НАМ НАЈВИШЕ ТРЕБАО
НИСИ БИО КОД КУЋЕ!

(Паралелно са овим, као дневником, пишем и поглавље о Академији, па се ту намеће паралела са оним случајем када је Драгана[67] пљунула "на аутомобил а не на људе". Људи су седели у аутомобилу, али она њих није пљунула. Ови сада су гађали кућу у којој није било никога, али је *могло* да буде некога. Осим тога, они су гађали бомбом а не пљувачком).

Онда су, не знам зашто, потрсили читаво насеље у Сурдулици! Бар 20 погинулих, седморо деце. Па им то није било доста него су се вратили после 2–3 дана, опет, на ту јадну Сурдулицу. Сада је сасвим очигледно да то раде из неке освете (да ли због оборених авиона и хеликоптера, да ли због рок-концерата, да ли због увредљивих парола на њима, да ли због ТВ речника?) – да продају своју кожу што скупље. Да направе што већу штету и да нанесу што већи бол људима. У име демократије и у име *спречавања хуманитарне катастрофе*!!!

Јуче сменише Вука са положаја потпредседника Савезне владе. Последњих дана имао је неколико интервјуа за велике светске станице и у њима је лансирао своје виђење проблема. Свакако да је оно било дисонантно у односу на званичну линију а за свет занимљиво јер је долазило са релативно високог места. Морам да признам да је ту било неколико његових предлога који би, да су били подржани, колико-толико смањили ову нашу катастрофу. Али не! Њега смењују а ордени и одликовања деле се "за успешно извршавање борбених

[67] Види у ТАКО ЈЕ БИЛО 2 поглавље Тешке године на Музичкој академији

задатака", Ојданић даје интервју Хаџи-Драгану Антићу, припрема се одбрана земље по сваку цену, тј. до последњег, наравно, војника.

петак, 30.4

Ноћас је стварно било густо. Тек што сам био заспао, око пола један ме је пробудило грување. Стакла се нису тресла али се зато кућа љуљала и угибала. Тако нешто било је по први пут. Било је неколико удара и сви су били снажни и са истим ефектом. Одмах сам помислио на Војно-технички институт поред светосавске цркве, јер било је веома близу, ближе него икада раније, а некако сам оценио да долази из тог правца – одозго, у односу на моју кућу. Када се све смирило, некако сам заспао – али не за дуго. Око пола три кренуло је поново, можда још јаче. Опет неколико детонација које су потресале читаву земљу. Али овога пута – проценио сам – било је то из правца Славије. То је (помислио сам) морао бити Генералштаб, јер се већ данима о томе говорило.

Попио сам чашу вина као средство за успављивање. Али, не-лези-враже, ускоро ме је опет пробудило неко љуљање. Прво сам мислио да сањам, јер се ништа није чуло, али сам убрзо дошао к себи и схватио да се ради о сасвим озбиљном земљотресу! Е, само нам је још и то фалило! Нека ми опрости мој колега Енрико, али овај земљотрес доказује да ми нисмо "небески народ". Да јесмо, ваљда би нас Свевишњи поштедео бар ноћас!

Устао сам пре седам, отворио компјутер и кренуо да шаљем и примам поруке из света. У седам сам гледао вести на БК телевизији. Почели су овако:

– *У 5:44 у Београду се осетио слабији земљотрес…*

Затим се појављује жена која је сеизмолог и која каже (оно што смо сви осетили) да је земљотрес био прилично јак – 5,5 степени Рихтерове скале. Чуј: слабији земљотрес!

Онда су приказали угао Максима Горког и Марулићеве (мој бивши крај) где је страдала нека сиротиња у уџерицама. Снимано је када се већ било разданило тако да се све лепо могло видети.

Следећи прилог био је о Савезном МУП-у и Генералштабу. Приказан је само ноћни (немонтиран) снимак на коме се

апсолутно ништа не види, јер није било уличне расвете. То исто су приказивали и током целог дана, тако да телевизијски гледаоци нису могли ама баш ништа да виде. Касније је направљен још један прилог у коме је приказана Шешељева канцеларија са малтером по столу (снимано у преподневним часовима), али Генералштаб нису снимали по дану – то је војна тајна.

Одвезао сам се мотором да видим како све то изгледа. Немањина је била затворена већ код Славије (смер на доле) али сам се некако ипак пробио околним улицама. Сам Генералштаб је погођен са два пројектила (десна половина) а Министарство одбране са једним. Она врло висока зграда, налепљена на Генералштаб, која излази на Бирчанинову, имала је само један полупан прозор! Вероватно ће бити на мети следећих дана.

1. мај

Ноћ је била релативно мирна. Чуло се само нешто из даљине, што је јутрос објашњено као "у пределу Липовичке шуме". Прочуло се, да су јуче бацани леци (за време краткотрајне узбуне) у којима"зликовачки агресор" поручује да ће током викенда бити гађани Бранков и Панчевачки мост, као и раковичка котлина.

недеља, 9.мај

У међувремену су се напади појачали. Цаца и Миша су неколико дана били у Врањској, у стану њених родитеља који је био празан. Као, тамо им је безбедније. Једне вечери, 2. маја, Цаца је правила гибаницу па сам и ја отишао увече до њих. Када смо повечерали, убрзо је нестала струја. Са терасе (на деветом спрату) видео се скоро цео Београд, наравно, у потпуном мраку. Сетио сам се једног детаља из **Златног телета:** *"Мрак, мрак, мрак – простирао се над целом земљом"*. И то је потрајало. Цаца је инсистирала да останем тамо да спавам па је тако и било. Помислих: мало је фалило па да преспавам (заробљен) у њиховом лифту, јер струја је нестала пола сата по мом доласку.

Сутрадан сам устао у шест, сишао девет спратова низ мрачно степениште и мотором се одвезао кући. На Чубури сам наишао на први семафор који ради. Помислио сам да је то

можда знак да ће и у мојој кући бити струје. И било је! Чак сам се осмелио и трошио лифт до трећег спрата.

На телевизији су објаснили да је "непријатељ бацао неке графитне траке преко далековода и тако изазвао кратак спој" али без уништавања објеката. Целог дана је било проблема са струјом а у неким крајевима града – и са водом. Срећом, е-маил је и даље радио. Уз тешкоће, али ипак радио.

Седмог маја био је најјачи напад. Најпре су замрачили цео град, односно целу Србију. Пред поноћ су са неколико ракета докусурили Министарство одбране, Савезни МУП и по први пут ударили на зграду Владе Србије – крило у Кнеза Милоша. Сат–два после тога погодили су хотел "Југославију" и са три ракете Кинеску амбасаду! Већ сутрадан се знало да је било четворо погинулих и ко зна колико повређених у њој. Од тога је испао светски скандал. Велике демонстрације у Пекингу, Шангају и другде по Кини; демолиране америчке и енеглеске амбасаде и конзулати; демонстрације Кинеза у Београду. Њујорк Тајмс је одмах о томе известио. Такође сам добио е-маилом извештај "из прве руке" од Марине из Пекинга, која је тамо и сама учествовала са децом.

петак, 14.мај

После оног тешког инцидента са кинеском амбасадом, Београд више нису дирали. Чак се два дана ни *шизела* није оглашавала. Али зато су поново помлатили силан народ у Нишу, Врању, Чачку, а јутрос, у некој косовској забити су пронашли село Коришу близу Призрена и тамо убили преко 70 људи, углавном нејачи.

У среду (12.5) Председник Републике је честитао "припадницима органа безбедности" њихов празник – 13. мај, а јуче су се (по његовом указу) делили ордени, одликовања и медаље – "за показану храброст и пожртвовање у извршавању борбених задатака". Усред срушене и убијене земље они праве параде и деле одликовања! У великој сали код Милутиновића (Председништво Србије) поређало се њих 20–30, онако за сликање. Просто невероватно. Инфернално!

Понедељак 17. мај

Јутрос слушам оног манекена (ваљда пуковника?) Павковића, портпарола ВЈ, који каже: "Потпуно је немогуће, под овим условима, када НАТО-авијација појачава своја дејства, обавити повлачење дела наших снага, што они, као наводни услов за престанак бомбардовања, постављају...(а мало даље) ...Упркос томе ми извршавамо одлуку Врховне команде о повлачењу и у овако отежаним условима...(!)

Уз посредовање Черномирдина и Ахтисарија, Милошевић је наредио тријумфално повлачење наше војске са Косова и бомбардовање је престало почетком јуна. Оно "тријумфално" није баш сасвим иронично. И поред оноликог бомбардовања, изнанађујуће велики број МИГ-ова и тенкова остао је неоштећен! Изгледа да су успела она ратна лукавства са картонским и стањолским макетама које су погођене уместо правих тенкова и авиона! Осим тога и војници, које смо видели на камионима а који су сачували живу главу и враћали се својим кућама, имали су разлога за радост.

Потписан је "кумановски споразум", по коме УН трупе ступају на Косово. Мало је фалило па да се првога дана заметне крупнија кавга, благодарећи самоиницијативи неког руског официра: наиме, неки руски батаљон који је требало да се из Босне пребаци на Косово, био је спреман и истога часа када је споразум потписан, кренуо је на Косово и први стигао на приштински аеродром и запосео га. Када су стигли Енглези (према договореном распореду) Руси их нису пустили! Наши су неколико дана ликовали, али су се Руси онда ипак повукли и није дошло сукоба. А збиља, мало је фалило.

ПС: Тек касније смо сазнали да је званични назив (у Пентагону) описаних догађаја био: *Операција милосрдни анђео!* Какав цинизам! А ми, у својој необавештености, нисмо ни знали да смо били обасути милошћу... Ми мислили бомбе.

А после бомбардовања

Петнаестак дана по завршетку бомбардовања, Милошевић, по већ уходаном рецепту (контрамитинг), аутобусима довози (да не кажем: дотерује) мноштво света на свечани почетак радова на мосту код Бешке и тамо им прича о "очувању суверенитета и територијалног интегритета наше земље" и све у том победничком смислу. Иако је било прилично опасно, нисам могао да му то оћутим, те сам и ја, већ по навици, пресавио табак и послао му (препоручено, на "Палату федерације") отворено писмо које је ДАНАС објавио у целости:

Отворено писмо председнику СР Југославије

Од Бешке до Приштине

(наслов је ДАНАС-ов)

Поштовани Господине Председниче,

иако имам другачије политичке ставове од Ваших, морам да признам да сам са уживањем – и рекао бих: с дивљењем – пратио Ваше наступе и говоре на мосту код Бешке, у Алексинцу и на прослави дана Војске Југославије, у којима сте – између осталог – на врло убедљив начин истицали наш државни суверенитет и територијалну целовитост.

У том смислу, главни разлог овога мога обраћања је – ако смем – да Вам дам један савет. Ви добро знате, да је неалбанско, а нарочито српско становништво на Косову у приличном страху од непосредне будућности – како од терористичке тзв. ОВК тако и од реваншистички расположених албанских избеглица-повратника – више по селима и забаченим местима а мање по градовима. Ипак у Призрену и Пећи (иако су то градови), према извештају Преосвећеног Владике Артемија, скоро да више нема неалбанског становништва! Уосталом, пале су прве жртве и извршена су прва киднаповања (мислим, прва – после повлачења наших снага).

Стога би мој предлог био да Ви своју чврсту убедљивост о нашем државном суверенитету и територијалном интегритету искористите и пренесете је на неком митингу, рецимо, у Приштини, на житеље српске народности, којима је – изгледа –

пољуљано поверење у наш суверенитет, те се многи спремају да Косово напусте заувек.

Ако се то збиља и деси онда није потребна велика мудрост па да се закључи да је читава ова наша, скоро тромесечна, Голгота била узалудна. Чему жртве, чему поднета разарања и патње, ако Косово остане без нашег живља?

Ви кажете да смо сачували Косово и да су мировне снаге УН гарант за то. Дај Боже да је тако. Ја имам, баш као и Ви, поверења у мировне снаге УН али, изгледа, да тамошњи наш свет тог поверења нема баш много, нарочито не у неке (из неких држава). Зато сте Ви, чини ми се, и најпозванији и најспособнији да можда у последњем тренутку нашим људима вратите поверење у државни суверенитет и зауставите њихово могуће, чак вероватно, иселављање.

Можда сте Ви и без мене планирали један такав одлазак у Приштину јер је она, колико знам, поднела највећа разарања и свакако заслужује реч охрабрења и подршке. Ако је тако – тим боље. Отидите тамо што пре а моје писмо игноришите и опростите ако сам Вам њиме одузео драгоцено време.

С поштовањем,
(ДАНАС, 23. јуна 1999)

Читалац је вероватно приметио оно "рекао бих" и "ви добро знате" што су честе поштапалице самог Милошевића. А да не говорим о предлогу, да га шаљем у Приштину, одакле би он стигао у Шевенинген пре него ја до Крагујевца.

Пошто он свакако не чита ДАНАС, ја сам му ово писмо послао препоручено, на Палату федерације. Наравно, никакав одговор нисам добио а нисам га ни очекивао. Ако је уопште то писмо стигло до њега, мора бити да је приметио моју иронију, да не кажем: зајебавање. С друге стране, писмо сам збиља згодно упаковао и прожео га безазленом добронамерношћу, тако да се завршило на томе. Срећом по мене.

Десетак дана после овога моја колегиница – музиколог Милена Милорадовић – уприличила је са мном интервју за НИН који би могао да буде занимљив с обзиром на време када је дат.

Рајко Максимовић, композитор

Уметност у кућном притвору

Један добронамеран човек годинама подсећа да "говорити као што мислиш и радити као што говориш", извесно, у једном тренутку подлеже некој врсти казне. Рајко Максимовић, композитор пред чијом се музиком, у сваком поновном сусрету буде снажне емоције, професор на факултетима музичке и драмске уметности, чини то – говори оно што мисли – целог свог живота. А шта би друго могао да буде избор човека који васпитава генерације младих?

Пођимо од чињенице да је велика уметност увек била морални чин, пре него што је постала естетска чињеница.

Сигурно је да уметност има та два битна елемента. Прво креативни потенцијал, а друго, такозвано знање или занат; та оба чиниоца се онда сублимишу у уметнички предмет. Наравно, креативност, или се наслања на моралност, или произилази из ње. Не може неморалан или аморалан човек, или човек без духа да се бави уметношћу.

Уметност је по својој суштини слободна, у оквиру свог референтног система. Са друге стране, друштвено окружење, држава, у свом најбитнијем својству, лимитира слободу и моћ појединца. Како се онда могао кроз историју, и данас, уметник – композитор, сликар, песник... да осети слободним? Да пођемо од неке, замишљене, идеалне државе каква не постоји и каква ми нисмо.

Тај замишљени свет маште који свакако постоји код сваког уметника, више или мање се судара или сучељава са реалношћу. Да не говоримо о оним најдрастичнијим случајевима у бившем Совјетском Савезу где је реалност била, у ствари, гола репресија, па до данашње манипулације, пре свега медијима. У Америци или у Енглеској или овде, то је иста ствар. Они вам на један начин нешто не дозвољавају или вас гурају на неки други колосек. Тада уметник или не може да опстане, или одустаје од свог пута. Одлука остаје на савести и способности сваког уметника појединачно.

Поменули сте стаљинистичку Русију. И у нацистичкој Немачкој, савремена уметност, третирана је готово као неки директни атак на државни систем. Са друге стране, нека слободна, демократска друштва, током овог века, мало су, или нимало породила значајна уметничка дела. Овај век ипак обележава стваралаштво источних, по државној репресији, познатих друштава.

Мислим да су ту два разлога. Један је, можда апсурдна теза, да репресија стимулише стваралаштво. Друга моја теза је да сиромаштво стимулише креативност, дакле, не толико политичка репресија него обично материјално сиромаштво! Човек у тим условима мора да направи сам оно што нема. Ако погледате кроз ближу или даљу историју, видећете да су и писци, рецимо Достојевски, а и композитори – били скоро сиромашни. Моцарт је некада био гладан, Бах је увек био на ивици сиромаштва. Једино је, колико знам, Менделсон био добростојећи али он није прва гарнитура композитора.

Али репресивна друштва су увек и сиромашна друштва...

Наравно, питање је само шта је узрок. Чињеница је да је у источним земљама владало сиромаштво као и да су биле изложене полицијској репресији. У сиромаштву је манипулација најлакша.

Ми смо сасвим специфично друштво. За разлику од стаљинистичке Русије, у време, како га називају, Титовог комунизма, авангардна уметност је имала политичку и свакојаку другу подршку.

Не бих се сложио да је наше друштво стимулисало авангардну уметност. Није је бранило као у Русији. Авангардна уметност је, као и уметност уопште врло ексклузивна и намењена малом проценту људи у који свакако не спадају структуре власти. У Титово време власт је ишла на утакмице, бокс-мечеве, није их интересовао Битеф или Атеље 212, осим часних изузетака. За филм, као најскупљу уметност нису дрешили кесу. Редитељи као што су Желимир Жилник, Живојин Павловић, Макавејев, морали су да се сналазе свакојако како би дошли до филма. Са музиком је било слично. Ми смо имали скоро аутоматски да велику композицију изведе и сними Радио-Београд, али то још увек није прави живот једне композиције, а и то се касније угасило.

Последњих десетак година, стиче се утисак, уметност је одбачена на маргину живота. Да ли за композитора постоји било какав стимуланс?

За мене је стимуланс извођење.

А шта је са издаваштвом? Имате ли Ви и Ваше колеге одштампане партитуре које онда можете да понудите некоме?

То код нас уопште не постоји. Вероватно смо у томе, осим Албаније, једина земља у Европи. Ја сам се сам сналазио и правио нека сопствена фотокопир-издања у неколико примерака, али то није штампано дело. У Краљевини Југославији је

постојала музичка издавачка кућа Фрајт. Просвета је одмах после рата наставила ту традицију, али се и то убрзо угасило. Онда је Савез композитора нешто пробао, међутим и то се угасило. Западна пракса има тржиште као регулатор, то јесте сурово, али уметничка конкуренција и онако није нимало блага. На истоку су била некаква министарства и фондови и те су државе биле заинтересоване да се њихова култура што боље пласира, због сталне утакмице Исток-Запад. И спорт и балет и оркестре, све су то Руси форсирали да буде најбоље на свету па је то зрачило и на Пољску и на Чехословачку. Ми смо и ту били између. Имали смо Министарство, али се оно није бринуло о култури... И сада се питам шта је са младима који почињу? Ако млад човек напише сјајну композицију, како њега подржати, када они који одлучују о пласману, не питају стручњаке?

Овде такође треба истаћи огроман утицај медија, пре свега телевизије, и то у негативном смислу. Код најширег круга људи, ако си био на телевизији вредиш, ако те је телевизија похвалила онда је добро, ако није – ниси...

Та најмоћнија полуга власти углавном игнорише, пре свега музику, али и остале уметности, за разлику од *ђускатора* који су још како присутни. На том месту, уметност нема потврду. Наша уметност није на телевизији. Има томе неколико разлога. Један је врло прозаичан, да не кажем примитиван. РТС, моћна кућа, годинама не плаћа ауторска права. Дакле, крши закон. Отишла је дотле да је прошле године сама почела да прави неку фантомску ауторску агенцију са турбо-фолковцима. Ова држава је наследник бивше државе, а бивша држава је била потписник многих конвенција. Давно су ствари дошле на суд и процеси су решавани у корист композитора. Осам пресуда је извршно, а они и даље одуговлаче, уплате нешто симболично, тек толико да се ствар пролонгира.

Мислите стварно да је то једини разлог, или овај развој догађаја има други узрок?

Култура и уметност су сигурно сублимат некакве памети, а памет је субверзивна. То знамо од старе Грчке до данас. Према томе, не дајмо да се памет појави на малом екрану! Протерајмо памет изван наших граница! Наши способни и талентовани људи су у Америци, Канади, Швајцарској, Енглеској, Немачкој, Шведској... и они се никада неће вратити. А памет која је остала у земљи такође неће добити приступ на телевизијски екран, осим у збиља ретким случајевима. Остају самостална издања, књига, плоча... али та памет или уметност која је у

малом тиражу, збиља није опасна. Опасна је само памет која би се појавила на телевизији, јер то би била – епидемија!

У медијима, звали се они државни или независни свеједно, догађа се слична ствар. Оно што није добро, и под заставом наводне критике, стално је пред очима публике. Изгледа наивно, али се понавља. Чак и у контексту негативне процене, стално присутна личност у новинама и на Телевизији добија свој велики публицитет. Наша јавност просто врви од карикатура памети и учености? Како то разумети?

Одговор би био следећи: треба подржати онога који не ваља, јер онда ЈА искачем као бољи. Ако би се пласирали они који су бољи онда ЈА постајем инфериоран. Говорим ЈА као владајуће структуре. Таман посла када би се давала реч најпаметнијима, онда би се видело шта јесте прави квалитет. Паметним људима се затварају уста, односно приступ малом екрану имају медиокритети, осим збиља ретких изузетака.

...И онда долазимо у ситуацију да многи верују да овде више нема ни паметних ни способних.

Да. Мора да буде врло јак катанац који не пропушта оне који су најкреативнији, који су светски рангирани, а таквих овде има. Просто треба да се не уђе у конкуренцију у којој ће се изгубити.

Са ове тачке гледишта, најбољи део Вашег опуса настао је током последњих десетак година: Тестаменат владике црногорског П.П. Његоша, Пасија Св. кнеза Лазара, на пример. Коинцидира са временом пробуђеног националног заноса који се одигравао.

Ја сам то започео још далеке 1963. делом *Кад су живи завидели мртвима*. Мене је та наша прошлост континуирано интересовала, и ја сам за њу нашао следеће објашњење: други, срећнији народи имали су у свим временима своју уметност. Шта год да се дешавало, животни догађаји су били обухваћени уметношћу. Ми задуго нисмо били у тој ситуацији па су неки догађаји остали непокривени у уметности. Нисам ја једини ко је посегао за тим, да се попуни тај вакуум... Такође, желим да истакнем да је наш стари језик много лепши, музикалнији и, ако хоћете, инспиративнији од овога којим данас говоримо.

На крају још једно питање које се не дотиче само уметника већ свакога ко живи у овој земљи. Када се једном народу догађају толике несреће, пошасти, поплаве, толика понижења и толике страхоте, у стара времена, народ је одлазио у цркву да моли Господа за опроштај кривице, јер, разумљиво је, народ је увек тражио своју кривицу пред Богом и

није је скривао од себе и није је се стидео. Шта сада нама ваља чинити?

Као прво, лансира се параноидна теза да је цео свет против нас. Ако је то збиља тако, ја бих се замислио над тиме. Не верујем у став да су сви у криву а да смо једино ми у праву.

Као друго, вређа ме лаж. Када се распадала бивша држава и када су кренули потоци крви, несреће и злочини – "ми нисмо били у рату". Погинули и рањени у тим ратовима се не рачунају!

Као треће, када је почела НАТО агресија, наши су жестоко узвратили према Албанцима. CNN, SKY i BBC које су свакако лажљиве, приказивале су стотине хиљада албанских избеглица и приче о злочинима од којих су побегли. Наша "Бастиља" је то или игнорисала или тврдила да Албанци беже од НАТО бомби. Наш Патријарх је отишао на Косово и лично се уверио у истину: наши су починили бројне злочине! Који наши? То треба компетентни суд да утврди. Тај суд мора да укаже на починитеље злочина и њихове наредбодавце, да би се спрала љага са читавог народа. Дотле: слушајмо Патријарха и молимо Бога за опрост од греха!
(НИН 15. јул 1999)

У међувремену као да је у народу, а и у опозиционим странкама, сазрела свест да је дошло време да мора да се нешто промени. Зато су, практично, све нережимске странке, Г-17, синдикати, удружења, па чак и појединци – основали "Савез за промене". Програм се састојао, практично, од само две тачке:

– Оставка Милошевића и целог његовог тима;

– Образовање прелазне владе на челу са Драгославом Аврамовићем.

Већ крајем јуна и у јулу почели су прилично масовни митинзи по Србији, најпре у Чачку, затим у Лесковцу,[68] Ужицу, Краљеву, Новом Саду.

За Преображење (15. август) заказан је, на платоу испред Савезне скупштине, велики митинг опозиције, први после бомбардовања. Био је то покушај повратка опозиције на политичку сцену. Један од организатора (а можда баш и

[68] На локалној телевизији техничар Иван Новковић је искористио повољан тренутак и у паузи преноса утакмице, у неколико минута узбуђеног монолога позвао Лесковчане на митинг. Због тога је суђен и осуђен.

главни?) била је група Г-17. а нарочито Млађан Динкић и Предраг Марковић. Вук није учествовао у припреми тог митинга, те га није пропагирао али га, колико знам, није ни минирао. Једноставно, није веровао да је дошло време као и да може нешто да успе ако он то не организује... Идући низ Крунску а касније низ Булевар, призор ме је озарио. На све стране сливале су се огромне реке људи, као у најбољим данима. Простор пред самом Скупштином био је крцат. Парк такође. У ширину, маса се ширила од фонтане на Пашићевом тргу до иза Кнеза Милоша.

Први је говорио Млађан Динкић – врло садржајно, па Ђинђић – ефектно, како он то већ уме, а после њих Паја Крунић. Он је говорио доста смушено и неповезано а његови СПО-овци су га стално прекидали повицима:

– *Вуче, Вуче! Пајо, зови га!*

(Један чланак о томе, у сутрашњим новинама, био је насловљен са: СПАСОЈЕ, ЗОВИ МЕ! А у чланку је изнета теза да Вук није могао да поднесе да такав скуп прође без њега и да је "наместио" да га позову).

Шта ће, куд ће, Паја је некако "надвоје-натроје" завршио говор, рекавши својима "да ће га позвати, ако га нађе". Срећом по СПО-овце, нашао га је, и то врло брзо: за десет минута! Вук је "сасвим случајно" све време био у Градској скупштини и одмах, скоро дотрчао пред бину, у пратњи великог броја (неки кажу: 40!) телохранитеља.

Нисам био у близини и не знам тачно шта и како се збивало али претпостављам да је искрсао проблем: долази незвани гост кога организатори нити су предвидели нити желели. Ипак су га пустили да говори. С обзиром на ситуацију, вероватно је био нервозан. Његови су га бодрили са *Вуче, Вуче* а сви остали су му звиждали све време. Не знам шта је и како је говорио. Нисам чуо од звиждања. Из сутрашњих новина сам сазнао да је говорио о Косову али да није тражио Милошевићеву оставку.

Али зато сам био присутан у Кнеза Милоша пред завршетак митинга, када је група његових, са заставама, напуштала Булевар и код семафора, групи момака са заставама Демократске странке, из чиста мира, отела те заставе, поломила

“копља”, цепала заставе и мало је фалило па да дође до озбиљне туче.

Почетком септембра, у Дому синдиката организован је скуп под називом “Куда иде Србија”. Да не бих два пута говорио о истој ствари, прилажем један свој текст о томе, тада предат ВРЕМЕНУ, али који није објављен.

"КУДА ИДЕ СРБИЈА"

Редовни сам читалац ВРЕМЕНА и његов поштовалац од првог броја. Мислим да је овај недељник, уз повремене кризе, континуирано држао висок ниво професионалности и објективности, што је код нас, иначе, све ређи случај. У више наврата и сâм сам слао дописе (за ПОШТУ ВРЕМЕНА или ЛИЧНИ СТАВ) који су и објављивани.

Када сам, у четвртак, 16.9. узео у руке последњи број ВРЕМЕНА, уз не мало разочарање сам констатовао да је скуп "Куда иде Србија?" који је одржан претходног четвртка, 9.9.1999. у Дому синдиката, а у организацији Групе 17 и Пакта за стабилност Србије – хладно игнорисан, баш као што је то (вероватно) учинила и ПОЛИТИКА или РТС. Тачно је да је на целој страни истога броја објављен текст академика Љубе Симовића са тога скупа као и да је то био један од најјачих текстова те вечери, али је просто невероватно да скуп у целини (узгред, по моме мишљењу, један од најквалитетнијих скупова у последњих неколико година) ВРЕМЕ није ни поменуло! (Игром случаја, истога дана, у четвртак, 16.9., ДАНАС је објавио интегрални текст Виде Огњеновић са тог скупа).

Од свога оснивања ВРЕМЕ се критички односи према актуелном режиму али, нарочито у последње време, и према опозиционим странкама, што је – са гледишта независности, објективности и професионалности – исправно. У последњем броју Милан Милошевић иде чак тако далеко да поред три (позната) стуба ове власти – полиција, новац и медији – сада додаје и четврти стуб – опозицију! По моме мишљењу то је мало претерано. Треба, наравно, критиковати оне који шурују са влашћу (грешни Момчило Трајковић је чак разочаран Шешељем као опозиционаром!!!) али не може се (и не треба) негирати апсолутно све. Слажем се да је учинак опозиције у последњих 10 година мали и недовољан (мада не баш и никакав), и то пре свега због лидерских сујета и међусобних свађа као и због

сличности наших опозиционих странака са амебама (умножавају се простом деобом!). Али мора се узети у обзир и безобзирност режима, неупоредива са онима у Чехословачкој, Мађарској, Пољској и Бугарској, као и његова решеност да брани своју власт свим средствима. Такође не треба губити из вида да су колико до јуче светске силе, у ствари, подржавале овај режим а не демократску опозицију!

Када се све то има у виду онда је збиља за чуђење да један изразито грађанско-демократски скуп, који је – осим организатора (Млађана Динкића и Предрага Марковића) окупио снажне интелектуалне потенцијале и некомпромитоване личности (Вида Огњеновић, Владика Артемије, Љуба Симовић, Слободан Вучетић, Душан Ковачевић, Љубомир Маџар, Љуба Димић), узгред, без икаквих страначких примеса – буде у овом листу заобиђен, игнорисан и практично поништен! Ако нешто у његовом садржају није ваљало онда је то требало критиковати, ако је неко од учесника омануо онда је са њим требало "укрстити копља" а не прећутати све.

Рекло би се да је редакција ВРЕМЕНА имала априорно одбојан став према овом скупу. Да ли због организатора или због појединих учесника? – јер целокупни садржај свакако није могла знати унапред. Ово ми пада напамет јер у претпоследњем броју ВРЕМЕНА који се у Београду појавио управо на сам дан скупа, симптоматично, такође није било ама баш ни слова о томе, а могло је, да је било позитивног односа! Шта год да је у питању, поготову ако су то лични разлози, мислим да недељник какав је ВРЕМЕ, не би смео да један овакав скуп игнорише у целини, ако ни због чег другог, онда бар због својих читалаца који су сигурно масовно тамо били присутни!

Велика сала Дома синдиката била је премала да би примила све заинтересоване па је скуп преношен и путем видеобима испред зграде. Пре почетка скупа имали смо прилике да видимо серију спотова које је Пакт за стабилност Србије, преко АНЕМ-а, био лансирао уочи преображењског митинга широм Србије, али не и у Београду, јер је Студио Б одбио да их пусти на свом програму! Изношење тог податка изазвало је оправдано бурну реакцију публике, јер некада свима драги и незаобилазни Студио Б, симбол демократског и грађанског Београда (поред, наравно, некадашњег Б-92) – већ дуже време није ништа друго него обичан партијски билтен.

Требало је да говорници, свако из свог угла, дају одговор на питање "Куда иде Србија?", па су они то – у складу са својом професијом, моралним начелима и друштвеним искуством – и

учинили. Као што рекох на почетку, били су то веома квалитетни, јасни, аргументовани и убојити текстови, који су, као и читав скуп, уосталом – по моме мишљењу – заслужили да буду забележени на страницама нашег елитног недељника, а нису. Зашто?

Предато ВРЕМЕНУ 20. септ. 1999 али није објављено

Тих дана опозициони набој је поново нарастао и кренули су митинзи на Тргу (без СПО) као и масовне шетње. Било је то крајем септембра 1999.

Једна шетња, које се нарочито сећам, била је уз Булевар а код Правног нас је сачекао кордон. Одмах су кренули, са пендрецима у руци, да нас потискују уназад. Ми смо били мирни демонстранти и нити смо желели сукоб нити смо били припремљени за њега. Повлачили смо се ко је како знао. Невоља је била што су и у попречним улицама – Ђуре Салаја, Светозара Марковића, Генерала Жданова, као и у ташмајданском парку – свуда били накострешени полицајци са пендрецима. Ја сам успео да се некако склоним у улаз једне зграде на почетку Генерала Жданова, пре него што је плава фаланга стигла том улицом од стране Крунске...

Један догађај ми се нарочито урезао у сећање. Када смо дошли на Трг, он је био препун. Неко је саопштио (мислим: Чеда Јовановић) да идемо на Дедиње да тражимо Милошевићеву оставку. Огромна колона је кренула преко Теразија ка "Лондону" (на Дедиње). Били смо негде у средини колоне и када смо стигли до угла Добрињске, десио се застој 10–20 минута. Касније смо сазнали да су за то време челници колоне убеђивали оних неколико полицајаца, на самој раскрсници, да нас не спречавају. Преговори су, изгледа, успели јер је огромна маса кренула низ Кнеза Милоша ка Немањиној. Када смо и ми стигли до "Лондона" и кренули низ Милошеву, задесили смо се на средини коловоза. Одједном смо чули неку потмулу тутњаву, којој нисмо могли да одредимо ни правац одакле долази нити шта ствара тај звук. То је донекле потсећало на звук оног руског транспортног авиона који је, неколико година пре тога, ноћу а потпуно неосветљен, дуго и злослутно

кружио над Београдом.[69] Али, кажем, само "донекле потсећало" и то само по тој тајанственој злослутности и по неодредљивости правца из кога долази.

Тек пошто смо прошли добрих 70–80 метара наниже, схватили смо о чему се ради: сви који су били крајње лево и крајње десно у Кнеза Милоша песницама су ударали о оне лимене ограде (којима се заграђују градилишта) и пошто су то велике табле лима а по њима ударале стотине или хиљаде песница – то је стварало тај загонетни брујʔ хукʔ

Стигавши до Немањине видели смо да не можемо даље од трамвајске пруге. На почетку блока (између Министарства спољних послова и Генералштаба) био се испречио кордон специјалаца у пуној опреми (панцири, шлемови, штитови, пендреци) а иза њих, у Милошевој, стајало је неколико "водених топова", транспортера и не знам шта још. Пошто се, рекох, даље није могло, да бисмо доказали своју мирољубивост – поседали смо на трамвајске шине. Рекао сам већ да је света било много. Горњи крај је сезао скоро до Генерала Жданова, доњи, нешто испод Милошеве а од "Лондона" су још пристизали нови.

Наши "челници" су отишли на преговоре са командиром кордона, да нас – као – пусте да обавимо нашу мирну шетњу. Наравно, то је било илузорно, јер наша намера за њих није била тајна, за њу се знало и она се морала спречити свим средствима. Дедиње је проглашено за *забрањени град*.

После пола сата или сат с горње стране, из правца Генерала Жданова, један други кордон бесомучно је насрнуо на наш горњи крај. Без икаквог упозорења кренули су да туку све одреда. Настала је трка – прави стампедо. Деша, Катанац и ја смо се у тој гужви загубили, тј. разишли. Ја сам, трчећи уз Кнеза Милоша левом страном, за длаку избегао пендреке. Били су на два-три метра од мене. Наишавши на онај празан простор изнад

---

69 Тај авион је, колико знам, превозио неко тешко оружје за Либију и пошто му се десио некакав квар (нестанак струје?) који је блокирао не само навигационе уређаје него и точкове за слетање, пилотска екипа се одлучила да, кружећи над Београдом – што је и по мраку било видљиво голим оком – потроши све гориво и да тек онда покуша да атерира на Батајнички аеродром и без отворених точкова! Јасно је да је ово трошење горива била превентива од могућег пожара при таквом сасвим нерегуларном слетању.

зграде владе Србије, прескочио сам преко неког зидића и нашао сам се на слободном травнатом простору који се протезао наниже све до Балканске.

А онда сам приметио специјалце у "стрељчком строју" како иду управо уз ту ливаду! Брзо сам истрчао на Немањину где је, као, било и обичног света. Поред мене је истрчао и један млађи момак и прикључио ми се као старијем и рачунао да ће му поред мене бити безбедније, да га неће туђи.

И нису. Кренули смо узбрдо ка Славији и лако прешли Кнеза Милоша, јер је она потера већ била код "Лондона". Момак се захвалио и отишао својим путем а ја на углу код мањешког парка сретох Србу Турајлић и Вељка Георгијевића, који су такође добро прошли. Са Србом смо се поздравили пошто је она била близу своје куће а Вељко и ја настависмо заједно до Славије.

Сутрадан смо детаљније сазнали о зверској бруталности те интервенције: мој колега, композитор (и академик) Дејан Деспић добио је два ударца пендреком; још горе су прошле сестре Аника и Јована Крстић, које су покушале да одбране неког дечка који је био пао и на кога су се батинаши острвили, али не само да њега нису одбраниле него су и њих две добиле ударце – Аники је чак око повређено[70] а Јовани су поломљени прсти на руци! Ово су случајеви људи које лично познајем а иначе било је на десетине повређених, неколико чак врло тешко.

И поред толике бруталности наше демонстрације не само да су се наставиле, него се чак и наш број повећавао! Наравно, ни батинаши нису одустали од својих дивљачких метода. Једног од следећих дана била је нека јурњава од Бранкове, Поп-Лукином и околним уличицама, па све до Кнез-Михајлове и Трга. Том приликом били су тучени чак и људи који су седели у кафићима, односно испред њих! Неко од наших је то прокоментарисао са:

– Ако, и треба кад седе по кафићима док ми табанамо!

---

[70] Изгледало је да ће та млада жена, преводилац са француског и енглеског, потпуно изгубити то око. Срећом, следећих дана упомоћ су јој притекле њене колеге преводиоци (а и други) сакупивши приличну суму од неколико хиљада марака, што јој је омогућило операцију ока у Немачкој, те јој је око ипак спашено. Леп гест праве солидарности.

Тих дана искочио ми је један текстић (са истим мотивом и под истим насловом као и онај из ‘97) а за оне који нису били у протестним шетњама, једно кратко објашњење: У шетњи често би се чуло хорско скандирање пренето са фудбалских стадиона – *Ајмо, ајде, сви у напад!* или *О-о-о!* – такође, као навијачки узвик. А када би се испред нас испречио кордон, пре свега студенти, а касније и остали би, дражили полицајце узвицима: – *Ав, ав!* – стављајући им на знање да су они режимски керови.

Снаге терора и безакоња

Поштовани г. уредниче,
прочитао сам у суботњем броју Вашег листа (стр. 9) чланак г-ђе Спомене Милачић, психолога, под насловом АЈМО, АЈДЕ, ОООВАЊЕ. Чланак је писан уздржаним тоном, објективно, из стручног угла. Међутим, у више наврата г-ђа Милачић користи сасвим непримерене еуфемизме. Нпр. на крају трећег пасуса стоји: "... припадницима мира и реда..." а под поднасловом "АВ, АВ, ЗА ПРОТИВНИКЕ" стоји: "... за органе безбедности..." и "... за органе реда...". Као што рекох, ово су сасвим непримерени изрази јер се ради о СНАГАМА ТЕРОРА, ЗУЛУМА, НАСИЉА И БЕЗАКОЊА. Дакле, потпуно супротно ономе што г-ђа Милачић пише. Не би се рекло да је г-ђа Милачић ово учинила злонамерно, него ваљда по некој инерцији или пројекцији шта би ови ТРЕБАЛО ДА БУДУ. Али пошто они то свакако нису, треба их назвати правим именом!
(ДАНАС, 8. октобар 1999)

Неки дан раније на Ибарској магистрали десио се сурови злочин који је припремљен и изведен као у неком холивудском “акционом” филму. Високи функционери СПО-а возили су се са троја кола ка Београду. Нема сумње да су били праћени а да је инцидент планиран много раније и само се чекала згодна прилика. Даница Драшковић са возачем била је у џипу који је био први. Даницин брат Веселин Бошковић (за воланом) и Вук Драшковић били су, као други, у аудију, а иза њих, тројица Вукових телохранитеља у BMW-у.

Из супротног смера наилазио је тежак камион без таблица, пун песка, коме је неко давао наређења радио-везом или мобилним телефоном. Њега је на некој раскрсници зау-

ставила саобраћајна полиција (због неимања таблица) али је убрзо наишло друго возило из кога је високи функционер ДБ наредио пропуштање.[71]

Камион је наставио и пошто се мимоишао са Даниним џипом, нагло је скренуо на своју леву страну, и, скоро заградивши пут, изазвао неизбежан судар са аудијем који је управо наилазио великом брзином. Чак ни BMW који је, као трећи, био само пар метара иза аудија није успео да избегне судар него се свом силином укуцао у резервоар са горивом и одмах запалио.

Вука Драшковића је "ваздушни јастук" спасао сигурне смрти док су његов шурак Веселин и сва тројица телохранитеља смртно страдали. Вероватно је Вук неко време био у несвести што су возач и сувозач камиона искористили и побегли у оближњу њиву са кукурузом.

Пошто је овај злочин био испланиран и изведен у режији тада врло моћне Службе државне безбедности, полицијски увиђај и каснија судска истрага служили су углавном да се заметну трагови и да се починиоци, а нарочито наручиоци – никада не открију. Међутим, истрага коју је спровео СПО открила је непосредне извршиоце а процес који је још увек у току треба да открије и налогодавце.

Једнога дана, у листу ГЛАС јавности видео сам овакав наднаслов и наслов:

Проф Мирјана Марковић о „субверзивној" делатности на Универзитету

Професори нуде студентима дрогу

а садржај чланка ће се видети из (мог) даљег текста. Опет сам, наравно, пресавио табак и написао отворено писмо али овога пута, проследио га агенцији БЕТА на даљу дистрибуцију. У двоброју, 18-19. децембар 1999, ДАНАС је, под насловом **Прикривање имена је саучесништво**, објавио други пасус из мога писма а ВРЕМЕ од 25.12. дало га је у целости. А иначе, текст који сам послао гласио је овако:

[71] Према истрази СПО-а то је био чувени Легија, командант Црвених беретки

ПОЧЕТНИ ПАСУСИ ИЗ ИЗЛАГАЊА МИРЈАНЕ МАРКОВИЋ НА ОТВАРАЊУ РАДИО СТАНИЦЕ "КУЛ"[72] КОЈЕ ЈЕ ПРЕНЕО РАДИО БЕОГРАД

(1) БЕОГРАД, 15. децембра 1999. (Бета) – Председница Дирекције Југословенске левице (ЈУЛ) Мирјана Марковић оптужила је данас поједине универзитетске професоре у Србији да одржавају тајне контакте са студентима и, уместо наставних активности, нуде им девизе и дрогу по инструкцијама из света.

(2) Отварајући нову београдску радио станицу "Кул", она је рекла да се "у последњих неколико година на универзитетима" у земљи "може уочити присуство извесних особа, које тумаче" студентима "прилике у СР Југославији и свету", радећи "под туђом заставом" и против земље и свих њених грађана.

(3) Мирјана Марковић рекла је да већина њих "никада није завршила ниједан факултет и није никада ништа студирала". Други део, према њеним речима, "јесте студирао, али изван наше земље", пренео је Радио Београд.

(Ово су били цитати из ГЛАСА јавности)

ОТВОРЕНО ПИСМО ПРОФ. ДР. МИРЈАНИ МАРКОВИЋ ПРЕДСЕДНИЦИ ДИРЕКЦИЈЕ ЈУЛ

Спадам у универзитетске професоре и оваквом изјавом г-ђе Мирјане Марковић, која је и сама професор – врло сам повређен. Стога желим да јавно истакнем следеће:

(1) Растурање дроге – кажњиво је и гони се и по нашим и по међународним законима. Ако то раде "поједини универзитетски професори" чија имена г-ђа Марковић свакако зна, и ако се то дешава "последњих неколико година", а она их није пријавила надлежном тужилаштву, онда је она – прикривајући их – можда и нехотице, постала њихов саучесник! Зар је требало да чекамо да се оснује радио станица "Кул" да бисмо сазнали о нарко-дилерима који се налазе међу професорима?

Узгред, зашто се та станица зове "Кул"? Да није то нека страна реч из неког језика са мрског нам Запада? Такође, ако се

[72] Ћерка Мирјане Марковић и Слободана Милошевића – Марија Милошевић била је основала најпре радио станицу "Кошава" а потом и телевизију под истим именом. Просторије станице биле су у оном новобеоградском монструму, званом Ушће (некадашњи Це-Ка), где је било и седиште СПС и који је погођен и онеспособљен током НАТО бомбардовања. Марија је "Кул" добила од маме као замену.

ради о "тајним контактима" а не о званичној настави, онда на њима ваљда и нису предвиђене "наставне активности"!

(2) Ако се "последњих неколико година "може уочити присуство извесних особа на универзитетима, које тумаче" студентима "прилике у СР Југославији и свету", радећи "под туђом заставом" и против земље и свих њених грађана, онда се те "особе" такође морају гонити према неком закону о безбедности, односно шпијунажи.

(3) Врхунац је што су, изгледа, те "особе" које се студентима лажно представљају као професори, у ствари, неки типови без школе, који нису чак ни студирали, а некмоли дипломирали!

Ја бих да утешим г-ђу Марковић, да таквих професора на нашим универзитетима једноставно – нема, тј. сигурно их није било до пре годину и по дана, док су важили колико-толико нормални поступци за избор професора. Могуће је, међутим, да се тако нешто евентуално десило после доношења новог Закона о Универзитету, када је деканима дата могућност да изаберу кога хоће, без икаквог утицаја факултетског већа, напр. када неко ко раније није прошао на реизбору за доцента, сада, одлуком декана, бива постављен за ванредног професора![73]

Дакле, г-ђа Марковић би морала да обелодани имена професора-наркодилера, као и лажних професора (без дипломе, а докторат да и не помињемо!) који по инструкцијама страних амбасада и обавештајних служби трују студентску омладину приказујући им искривљену слику о нашој земљи и о свету.

Све ово да не би пала љага или бар сумња на огромну већину професора која има и диплому и докторат и бави се науком односно уметношћу и која савесно обавља наставу. И на већину која годинама није била у иностранству, јер нема пара ни за излазну таксу, а некмоли за пут и боравак.

ВРЕМЕ, 25.12.1999 (без уводних цитата)

Крајем ‘99. и почетком 2000. дешавају се, један за другим, низ догађаја са значајним последицама. Најпре је умро хрватски председник Фрањо Туђман, што се убрзо показало као фатално за тамошњу ХДЗ власт. На изборима који су потом расписани, били су жестоко потучени од некадашње опозиције (Месић–Рачан). Почетком 2000. Јељцин се повлачи са председничког места у Русији али тако да на то место поставља

[73] Овде сам, наравно, мислио на Милоша Лабана на ЕТФ кога је декан Влада Теодосић изабрао по том новом закону.

Путина, некако без избора. 15. јануара у београдском Интерконту у атентату гину Жељко Ражнатовић-Аркан и један полицајац који је био са њим за столом. Почетком фебруара, у ресторану спортског терена на Бањици, убијен је Павле Булатовић, савезни министар војни.

10. јануара 2000. на позив Вука Драшковића одржан је састанак челника скоро свих опозиционих странака са идејом обједињавања. Били су присутни, практично сви осим Ђинђића, Свилановића и Веље Илића (који су, пак, били најистакнутији у Савезу за промене а чији симпатизери су извиждали Вука на преображењском митингу). Извештаји кажу да Вук тада није био препун себе (као што обично јесте) и да је био врло кооперативан. На крају су сви потписали заједнички документ-повељу којом траже од власти ванредне изборе на свим нивоима до краја априла. С тим у вези, договорено је да Студио Б, који је тада био под контролом СПО-а, буде отворен и за остале странке – потписнице ове повеље. Од присутних њу једино Перишић није потписао јер је сматрао да треба извршити притисак на Савезну скупштину те да она опозове Милошевића, што је, наравно, било илузорно.

Већ за десетак дана одржан је нови састанак, овога пута код Коштунице, и уз учешће претходно одсутних. Разговарало се о стратегији будућег деловања. Том приликом Коштуница је критиковао Савез за промене због "неуспешних протеста који су расули енергију".

На иницијативу и под покровитељством престолонаследника Александра II Карађорђевића и, чини ми се, Мајкла Ђорђевића, одржана су два скупа српске опозиције и дијаспоре – један у Сент Андреји а други у Бањалуци али тамо нити сам био нити о њима имам икакве податке.

У марту се такође десило неколико догађаја. Млади Слободан Вуксановић, потпредседник Демократске странке, на изборној скупштини се, поред Ђинђића, пријавио као други кандидат за председника. Говорио је да ДС управо истицањем два кандидата треба да покаже демократичност у својој унутрашњој организацији, што је, наравно, тачно. Такође је најавио да верује у своју победу али да у случају пораза нема намеру да цепа странку. Победио баш и није али је добио сасвим озбиљан број гласова (605:485 за Ђинђића).

После неког времена је отишао код Перишића у ПДС а онда је после неког скандала који је тамо изазвао, напустио и генерала и основао нову странку. Човек од речи – нема шта.

Чувени ваљевски сликар и буњија (неки га називају хајдуком!) – Богољуб Арсенијевић-*Маки* у некој полицијској интервенцији, односно његовом хапшењу, задобио је приличне повреде па је пребачен на клинику, где је лежао под стражом. После неколико дана извео је спектакуларно и успешно бекство, спустивши се преко прозора, са другог спрата, уз помоћ повезаних чаршава!

Америка издаје међународну потерницу за Караџићем, Младићем и Милошевићем, уз награду од 5 милиона долара.

А половином априла добио сам позив за један скуп сличног профила као онај сентандрејски а који ће се, под покровитељством престолонаследника Александра, одржати у Атини. Позив сам прихватио и када сам отишао у извесну канцеларију у Страхинића Бана да дам пасош за визирање, у списку учесника видео сам многа позната имена, од којих су ми нека била и врло драга.

Летели смо авионом до Атине а онда се аутобусима пребацили у неко (заборавио сам име) предивно предграђе, поред мора, са дрворедима, плажама и луксузним хотелима.

У хотелу смо сви били у једнокреветним собама. Први пут сам имао прилику да собу не откључавам кључем него картицом! Пошто је међу учесницима био и Дејан Деспић, "слободно време", ако га је уопште било, проводио сам са њим, у шетњи поред мора.

По повратку у Београд, у електронској пошти, затекао сам многа писма својих пријатеља у којима су изразили жељу да им испричам "како сам се провео у Атини". Ево мог "Извештаја" њима (дословце):

ИЗВЕШТАЈ ИЗ АТИНЕ

са скупа српске опозиције и дијаспоре који је одржан под покровитељством ЊВ. Принца Александра Карађорђевића (упућен електронском поштом приличном броју пријатеља 27.4. 2000)

Дакле, у Атини се нисам "проводио", него све време у тамном оделу, кравати и белој кошуљи – присуствовао пленарним седницама, односно расправама "по секцијама".

Као прво, још увек не знам сасвим поуздано – *ко ме гурну у све то?!* Највероватније је да су то учинила двојица другара који су у Крунском савету – Бранко Поповић, академик и проф. Електротех. фак. и Драгољуб Кавран, звани *Кидра,* проф. Правног – обојица, иначе, пореклом из Треће мушке. Позив сам примио преко Бранка, који ми је – на моје питање: *"откуд баш ја?"* – одговорио да "они воде рачуна о томе кога зову". То је све што знам.

Списак учесника нам је достављен. Скоро 100 људи, од тога 15-ак из дијаспоре. Међу њима и мени врло драги Пера Јанковић, звани *Оксфорд* (зато што је студирао у Кембрицу!!!) познат као трећи члан моје екипе за пантомиму (1965).

По мојој процени, много паметног света. Одлични говорници.

Да ли и мудрог и честитог света? (Што би рекао Арсеније Ј.)

Не дајем себи право да и то процењујем.

Уместо препричавања свега (што је непостижимо[74]) преписаћу своје забелешке – припрему за дискусију, коју сам изговорио другога дана, пре подне (у једној од "секција") пред невеликим аудиторијем.

– Јуче смо чули неколико говорника који су говорили о стању српске нације. Да треба да прођемо кроз катарзу...

Мислим, да ми имамо сувише лепу слику о себи, фотографија је ретуширана, са руменим образима ...

Требало би да погледамо нашу другу слику, онакву како нас види свет... Она је битно другачија...

– Говорило се да Србија треба да се врати у Европу јер је одувек тамо припадала...

Свима је јасно да садашња власт не жели у Европу, да њој изолација одговара...

Колико то може да траје?

Судећи по Куби – може и деценијама.

Ја мислим да повратак у Европу не зависи само од нас, од наше жеље и одлуке. Наша жеља и одлука су потребне, али је важније да Европа жели да нас прими и да то ОДЛУЧИ.

– Јуче смо чули да нам се бумеранг вратио и да нас је ударио... Тачно. Али није речено да ли је тај бумеранг (који смо ми бацили) некога ПРЕТХОДНО погодио и унесрећио?

Ја мислим да јесте и то треба рећи.

---

[74] недостижно; овај израз Његош користи у свом Тестаменту

Говори се да је наш народ постао жртвом.

И то је тачно али само до пола, или од пола. Јер не каже се да ли је неко други претходно постао НАШОМ жртвом?

– Ако узмемо Вуковар и Сребреницу као две парадигме злочина који су чињени у наше име, рећићемо да је ЈНА рушила Вуковар под командом Кадијевића, Аџића, Јовића или Милошевића. То је тачно. Али је тачно и то да су тенкови који су кретали ка Вуковару били обасути цвећем! То није било под командом Кадијевића...

– Јуче је академик Палавестра набројао 10 или 15 или 20 наших пораза. Пораза нашег народа и државе за последњих 10 година. А да, којим случајем, нису били порази него победе?

Да ли би онда било све у реду?

Ја мислим да не би.

– Много се говори о постојању или непостојању колективне кривице. Ја, наравно, не могу да дам коначан одговор на то питање. Али ми морамо да се сетимо свих ратова "које нисмо водили, у којима нисмо учествовали" и жртава тих ратова и на другим странама...

То су биле моје забелешке и од прилике сам тако и говорио.

Ово је било записано, али само као основа. Нисам читао.

Другога дана, предвече, када је доношена декларација, ја нисам био присутан. (касније ћу испричати зашто нисам). Тада је неко, поводом помињања "колективне кривице" изнео случај првог послератног Председника Немачке (ваљда, у време Аденауера? – звао се Теодор Хојс – који је рекао како "... осећа ПОНОС због припадности нацији Гетеа, Шилера, Моцарта, Бетовена, Гауса, Кеплера, али исто тако осећа СТИД због онога што су нацисти чинили током Другог светског рата. Дакле, не кривицу (јер у томе није учествовао) него стид због истог племена (породице)..."

А ево зашто нисам био присутан другог дана (субота предвече): Тога јутра, за време сесије, приђе ми (с леђа) неки Грк и замоли ме да изађем у ходник. Тамо ме је упитао да ли могу да будем у 16:45 пред портирницом, јер сам позван у Министарство спољних послова. Рекао сам да могу и да ћу доћи...

(Првога дана, у четвртак, после свечаног отварања скупа које је (не баш славно) прочитао Принц Александар, говорио је као гост, саветник у Министарству спољних послова Г. Рондос. Говор (из главе), на бриљантном енглеском, који нас је све потресао својом садржином, али и изузетно бираним речима. Говорништво какво никада нисам имао прилике да чујем уживо. Можда, Марлон Брандо, са мртвим Цезаром у наручју...

(Исте вечери, на коктелу, пришао сам Г. Рондосу, честитао му на бриљантном и дирљивом говору и у знак захвалности, поклонио му CD са мојом ***Пасијом.*** Он се захвалио и рекао да му ћерка студира музику).

... Помислих да овај позив у Министарство има везе са тим Рондосом. Када сам дошао у заказано време, онај момак ми је показао на два таксија који су нас чекали. Укрцали су се:

Зоран Живковић, ДС, градоначелник Ниша

Милорад Пуповац, Српско национално вијеће из Загреба

Млађан Динкић, Г-17

У другом таксију само Хомен из ОТПОР-а и ја.

Током 45-минутне вожње схватио сам да све то нема везе са горе поменутом епизодом (CD).

У министарству нас је примио Папандреу. Управо је био завршио разговор са Ђинђићем пред ТВ камерама. У међувремену су стигли Владан Батић и Мики Савићевић, оба из ДХСС.

Најпре је говорио Папандреу (на грчком уз преводиоца), па Живковић, (о мазуту и "енергији за демократију") па Динкић о асфалту за демократију (на енглеском) па Хомен, па ја (о репресивном закону по коме се драконски кажњавају новинари, новине и радио и ТВ станице, до потпуне пропасти) итд...

После смо се усликали за новине (надам се да ће ми један Грекос-студент набавити ту фотку) и вратили се у хотел, на сам крај Декларације.

Касније, у шетњи са Деспићем, причајући му где сам био, дошао сам до закључка (још увек непровереног) да сам тамо био грешком! Да сам замењен! Да је момак-позивар можда био задужен да позове градоначелника Београда, Воју

Михаиловића, СПО, (који носи сличну браду као ја, али је ћелавији од мене) и да је неком због-заменом позив стигао до мене!!! Немам боље објашњење. Стварно, одкуд ја тамо?

Ђинђић и Батић – председници странака, Живковић – градоначелник, Динкић – координатор Г-17, Хомен – представник Отпора, Пуповац представник Срба из Хрватске. Једино ја нисам никога представљао. А није било никога из СПО, а били су у Атини!

Ето тако сам се "провео" у Атини + Величанствена литургија у недељу ујутро, коју је служио Патријарх лично, уз велики број свештеника, изврсних певача + професионалци-певачи расподељени у два мини-хора, лево и десно.

That's all. Поздрав Рајко

ПС. Г. Рондос је, изгледа, сутрадан по наступу на нашем скупу био принуђен да поднесе оставку! Наводно, због сарадње са монархом?

Врло ми је драго што сам био тамо. Као прво, после 10-годишњег живота у кавезу, боравак у страној земљи, у луксузном хотелу на обали мора, међу људима који су свакако били различитих погледа али које је све обједињавала идеја обарања Милошевића – било је збиља више него пријатно. Као друго, тамо сам срео Перу *Оксфорда* и његовог брата Мићу, са којима сам се лепо дружио, нарочито последње вечери (субота) када смо били за истим столом, па се Пера (само)прогласио домаћином и наручивао нове и нове флаше одличног вина.[75]

У ових десет "Милошевићеих" година често сам чуо како људи са неком носталгијом говоре о Титовом времену. Наравно, у поређењу са овим лудилом које смо прошли, Титово време личи на бајку. Уосталом, чињеница је да смо имали пасош који је био признат у целом свету, негде чак и врло цењен. У многе земље смо могли да путујемо без виза.[76] А имали смо пара

[75] Што се хране тиче њу смо имали у изобиљу (шведски сто) и била је плаћена у оквиру пансиона а пиће се плаћало посебно

[76] Данас (јул, 2009), када овај текст из Quark-а пребацујем у Word а затим у PDF, да бих га изложио на свом новом веб-сајту, додајем досетку, коју сам чуо пре неки дан: *Док нам је бравар био Председник – сва врата су нам била отворена!*

да смо уопште могли да путујемо! Ишли смо у Аустрију и Италију на скијање, неко у Швајцарску, па чак и у Француску. Неки су летовали по Грчкој, Шпанији, Тунису, ко зна где? Ја сам зидао кућу на Брачу па ме то није интересовало, али сам зато ишао на крстарење са изнајмљеном једрилицом – по Корнатима, по Јадрану уопште. Куповали смо нова кола. Домаћа, на кредит – али нова. Најкраће речено: живели смо прилично нормално.

Ових дана (јануар 2002), љубазношћу Мирка Тепавца, дошла ми је до руку збиља значајна књига: **Владимир Велебит – сведок хисторије,** тј. његови одговори на питања Мире Шувар (супруге Стипа Шувара). Велебит, у дубокој старости (95) живи мало у Швајцарској, мало у Загребу и поседује просто невероватну разборитост и меморију. Његови усмени одговори су записани и то је књига од око 500 страна. Он на једном месту каже, да сматра да Тито није био свиреп. Можда касније и није био али раније?

Рецимо, одмах по ослобођењу Београда (октобар 1944) стрељано је преко стотину људи, углавном интелектуалаца, практично, без суђења. А и следећих 4–5 година, у време учвршћивања своје власти, такође. Примера ради, у лето 1948. начелник Генералштаба Арса Јовановић је, као, убијен при покушају (илегалног) преласка румунске границе! Замислите сцену: генерал трчи преко банатске ливаде, да би се домогао (тада непријатељске, тј. информбировске Румуније) и ту га савесни граничари упуцавају! Та прича једноставно – не држи воду.[77] Или члан Врховног штаба Сретен Жујовић-*Црни*, необично популаран у Србији и Андрија Хебранг, најближи Титов сарадник још од пре рата – били су осуђени на робију због наводне спреге са совјетском амбасадом а Хебрангу су поврх тога напаковали да је још 1942. радио за усташе, па чак и за Гестапо!!! Жујовић је касније пуштен и проживео је у изолацији а Хебранг се, наводно, самоубио из пиштоља! (Одакле му пиштољ у апсу? А доказ да се сâм убио – су трагови

[77] Додуше Мирко Тепавац ми је касније испричао да је случај Арсе Јовановића био баш такав како је и било приказано. Извесном Станивуковићу он се најавио да ће доћи у лов (са неким својима) што је било необично с обзиром на близину румунске границе и да је после било управо како је горе описано!

барута око ране. Па зар убица није могао да му пуца изблиза у главу?). Све то врло потсећа на Стаљинове параноидне обрачуне са "старом гардом".

Млади Бора Пекић и Слободан Јеремић одробијали су неколико година само зато што су били оснивачи Демократске омладине! А на Голом отоку, где су слати информбировци, била је непојамно свирепа, чак садистичка тортура. Ваљда ни у гулазима није била таква. Иза свега тога стајао је ОН. У то нема никакве сумње.

Касније, када је већ био елиминисао, једног по једног, све потенцијалне конкуренте, када је направио брисани простор далеко око себе и испод себе – он је почео да "Галебом" обилази удаљене континенте (а нама бивало све боље), јер је било јасно да је он неприкосновена власт и да ће тако остати доживотно. До смрти. А зашто не би и после смрти?

Слушао сам га како је једном, поводом неког иступа Мика Трипала, врло прекорно говорио о појединцима који имају лидерске амбиције: – *Не требају нам њикакви љидери,*[78] *богаму!* – Наравно, зна се ко је лидер и ко једини има права на то. ОН! И само он.

Ово све пишем јер су се у ДАНАС-у, поводом 20 година од смрти "највећег сина наших народа и народности" појавила два чланчића на које сам реплицирао врло кратко:

Тито припремио хаос и распад

Говорећи о Титу, Др. Момчило Павловић у тексту БИО ЈЕ ЈУ НАЦИОНАЛИСТА (4. мај 2000) каже: "Као велика грешка може му се приписати недостатак визије за преживљавање државе након његове смрти. Заједно са својим сарадницима није реформисао државу на време..." А Влатко Секуловић у тексту НЕОСПОРНО ВЕЛИКА ЛИЧНОСТ каже: "...Што се распада СФРЈ тиче нема узрочно-последичне везе са његовом владавином јер су за рат криви и одговорни националисти. Људи га се данас сећају са носталгијом и без негативних емоција".

Моје је мишљење сасвим супротно! Мислим да је Тито својом сујетом надмашао и наше најсујетније данашње

78 Није словна грешка! Тито је умекшавао л и н, као да је био Рус

политичке лидере. Па је у том смислу помно, годинама припремао државу за време после своје смрти. Пажљиво је уклањао свакога за кога је помислио да би могао да постане *други.* Затим, уместо нормалне институције Потпредседника, коју је још одавно био укинуо, формирао је осмочлано Председништво – најбесмисленије "руководеће тело" које се може замислити. Остављајући за собом тај "осмерац без кормилара" он је, као прво, био сигуран да ниједан од осморице неће бити довољно јак да се наметне осталој седморици и на тај начин попуни празнину насталу његовим одласком. А то му је било најбитније. Да остане незаменљив и после смрти. Да му се не деси оно чувено: *Le Roi est mort – Vive le Roi!*[79]

Као друго, тачно је предвидео (а Уставом из 1974. и кодификовао) сав хаос који ће настати када осморица са различитим интересима, а без врховног ауторитета, почну да вуку свако на своју страну. Не знам баш да ли је могао знати све детаље и домете лудила у које ћемо касније запасти, али је са сигурношћу могао да рачуна да ћемо га једнога дана *правити од блата.* То је поента која се види из многих прилога и изјава ових дана.[80]

(ДАНАС, 8. мај 2000)

[79] Краљ је мртав – живео краљ! (фр) (наравно: нови)

[80] Чак се ни Стаљин и Мао нису тога сетили! После Стаљина је дошао Маљенков, па Хрушчов, па његов реферат на XX Конгресу партије и – као да ништа није било. После Маоа је, ваљда, дошао онај Хуа Гуо Фенг – опет исто. То је суштина оне француске изреке: *Оде један – дође други*. Е, наш мајстор је, као што смо видели – једини смислио прилично ефикасну контру.

Избори 2000.

(председнички, савезни и локални)

У то време почело је онако "изокола" да се говори о изборима и то ни мање ни више него за савезног Председника, иако је он – 1997. – био изабран на четири године, па је могао, мирне душе, да "крцка" ту последњу годину. Као што знамо, и Ћосића и Лилића и Њега бирала је Савезна скупштина. Та функција, по Уставу, била је такорећи протоколарна, без власти, између осталог и због таквог начина бирања. Односно, жабљачким Уставом била је предвиђена та процедура избора управо да би тај Председник био без стварне власти (и лако смењив) јер Он је тада био Председник Србије. Е, сад је дошло време да се власт и по Уставу пресели тамо где треба! У том смислу он је најавио промену Устава, по којој би се савезни Председник бирао непосредним гласањем на изборима, чини ми се, са мандатом од пет година. Ето то му је била намера.

Да би се то остварило, требало је најпре елиминисати медије широког домета. Под удар су дошли Студио Б, Радио Индекс и Б2-92 а од новина Блиц, као најтиражнији. И то како? Послао је маскиране специјалце (са црним чарапама преко главе) који су запосели просторије тих медија а новинаре избацили напоље. Тако се то ради! Уследили су наши свакодневни протести а да бисмо били колико-толико информисани, установљене су **"Вести у 7 Студија Б – уживо"** са балкона Градске скупштине (у којој је доминирао СПО).

Као непосредно сведочење и живу илустрацију тих догађаја прилажем своје две е-маил поруке из тих дана, које сам слао пријатељима по свету (али и по Београду):

Четвртак (17.5.00) 07:00

Синоћ сам грдно време изгубио покушавајући да се уденем у мрежу и – ћорак. Ако сад не успем, значи да је систем пуко.

Надам се да ће ово ипак отићи.

(И отишло је, али тек тада. А е-маил је писан у среду).

Среда, 21:20

Протест је био спектакуларан!

Ноћас је укинуто: Студио Б (радио и ТВ), Радио Б2-92, Радио Индекс, забрањене новине Блиц. У току дана чујем да је и Радио Панчево укинуто.

Остао је, дакле, само радио Милева. Али, *Мица* је била успешна! Овако или онако, сазнало се за скуп и било је много света. Од Лондона до Теразија, не баш све густо, али је тај простор освојен. Цео простор између два двора био је пун и она травната косина према Александровој.

Политичара није било! Да ли су некуд збрисали, јер је, наводно, најављено хапшење? Кажу да је Вук у Црној Гори. (Што је било добро, да не смета својом трулом патетиком). За остале не знам. Лабуса и Љубу Анђелковића сам видео у гужви.

Са балкона Градске владе су читане "Вести у 7 Студија Б". Најпре проглас који су око подне саставиле странке и затим разне вести, укључујући и реакције из света.

Око пола 8 је објављено да стижу Делије после утакмице. (Нисам баш луд за делијама). Затим је стигла вест да их је полиција блокирала на Славији. Онда је кренула река "наших", углавном младих букача, у помоћ делијама. У то време сам био са Деспићем. Ту негде је била и Дуда, као и Станко Шепић.

Нешто пре 9 ја сам кренуо кући да се окрепим храном и да ово напишем. Шетао сам са Љубом Симовићем. Мотор ме је чекао код Цветног трга. Већ идући од Лондона, код Београђанке је било неколико преврнутих контејнера (један запаљен) и неколико камених коцки 50x50 (као жардињере). Од Цветног трга до Славије возио сам слалом између коцки и контејнера.

Код хотела Славија и бившег биоскопа – огромна количина специјалаца са штитовима + шлемови, о пендрецима и да не говоримо. Да ли су их до тада употребили не знам. Ово шаљем па идем да видим шта се дешава. Ако уопште успем да се улогујем?

Бојим се да ће нам укинути и овај е-маил.

А зашто да нам га не укину?

.....

22:30 (среда)

Много сам изгубио узалуд покушавајући да се убацим у мрежу – без успеха. Дај-боже да је то само привремено. Ја, у ствари, у ово доба никад не шаљем пошту.

Око 10 сам сишао да видим шта се дешава. На Славији само троја малих пајканских кола. Лимена ограда од Митићеве рупе – разваљена. Вероватно последица окршаја са Делијама? Краљ Миланова је блокирана, тј. слободна, већ почев од

Славије. Саобраћаја нема. И даље стоје камене коцке и превртнути контејнери. Два момка су провалила ограду од градилишта Југодрпа и избацују неке греде и металне цеви од по 2 метра – вероватно као потенцијално оружје против пајкана.

Сретох другара испред Цветног трга који ми рече да је била нека туча код Београђанке. Наводно има и крвавих трагова. Нисам видео. У ствари, нисам ни ишао даље јер је свет углавном ишао из правца Теразија. По мојој процени, кад остане сасвим мало света код Двора, мурија ће их опколити и пребити. Затим ће освојити и Двор, тј. Градску скупштину и владу. Тако да не верујем да ћемо сутра имати исти балкон за "Вести у 7". Дај-боже да грешим!

А сад, опет покушај логовања. (22:30)

.....

ПЕТАК 07 ч.

Синоћ (четвртак) у 19 ч опет је било доста света а до пола 8 је дошло још. Ја тешко могу да проценим, колико баш? Вероватно је то негде између 15 и 20 тисућа? Слично као прексиноћ, од Лондона до Теразија је врвило (у покрету), испред "Клуза" је било скоро непроходно а и парк између два двора био је поседнут.

Читане су вести Студија Б. (спикери) Углавном реакције из земље и света на бруталну интервенцију полиције у среду (првог дана). Такође читане су и бројне подршке (опет из земље и света).

После је говорио Веселинов, Батић (управо стигао из Москве са подршком), Мићуновић, вероватно још неко. Нисам баш много слушао шта причају. (Тражио сам Катанца и никако да га нађем). Кажу да је Вук Драшковић у Црној Гори. Ништа се званично не зна. Неко каже да се тамо састао са некима из света; неко каже да је побегао одавде (претње); а прича се још којешта, што не преносим јер спада у категорију трачева.

Када сам, тако мувајући се, стигао до Добриње, у два маха је кренуо "стампедо" из правца Лондона, али се брзо зауставио. Завијали су полицијски џипови, плава ротациона светла и слична страшила.

После трећег налета (то је, ваљда, било око пола 9?) ипак сам се спустио низ Добриње. На углу Краљице Наталије (ко воли: Народног фронта) – кордон, са шлемовима и прслуцима без штитова. Пустили су ме да прођем. На углу Милоша Великог – неколико група (одељења?) полиције – са или без штитова. У Масариковој три аутобуса (празна) и неколико џипова и мањих возила. Код СКЦ, слично. Код Цветног трга сам ујахао на

моторче и одјездио код Јерковића у студио 10 у Македонској (да ми да неки диск). Мало сам поседео, десетак минута, па назад.

Намерно нисам ишао доњим путем (Лоле Рибара), него Дечанском и Александровом, да видим шта се дешава. Чим сам прешао Нушићеву нешто је почело да ме пецка по очима, а кад сам стигао до Александрове, схватио сам да су бачене огромне количине сузавца.

Пече ме у носу, сузе теку потоцима. Једва гледам.

Пробам да прстима обришем сузе а оно још горе!

Људи поред мене (у вожњи) затварају прозоре.

Шта ја да затворим???

Затворио сам лево око и гледао само на десно!

Да одустанем од вожње?

Како? Куда? Наставио сам.

Из парка су куљале масе затрованих. Некако сам дозујао до "Мадере" и ту је већ било знатно чистије.

Кад сам стигао кући звао сам Бојаниног момка на мобилни. Управо су били пред његовом кућом (преко пута Мадере). Убрзо ми се она јавила и испричала следеће: Када је почео јуриш полиције од стране Лондона, они су били код биоскопа Звезда. Ка Теразијама се није могло јер је отуда потискивао други кордон. Читава маса је, изгледа, натерана кроз парк и уличицом поред ПУТНИКА (Драгослава Јовановића). Тада је бачен сузавац. Изгледа да нису штедели. Шта кошта нек кошта! При изласку на Булевар били су на метар-два од полицајца. Није их ударио а могао је. Викао им је: – *Бежи, бежи*!

(занимљиво)

Ето то је све што знам.

.....

Моје црне слутње о заузимању Двора и Градске владе, срећом, нису се обистиниле. Али и за "Вести у 7" света је бивало из дана у дан све мање. Више нисмо блокирали Краљ Миланову него смо бивали непосредно испод балкона (према Александровој).

У међувремену студентски покрет ОТПОР који је, благодарећи својим храбрим, маштовитим и духовитим акцијама постао широко популаран у целој земљи (рецимо, они су облепили читаву земљу плакатом: ГОТОВ ЈЕ!), тих дана је прерастао у НАРОДНИ ПОКРЕТ ОТПОР, дакле, не више само студентски, него општенародни. На потписивању оснивачке Декларације у Медиа центру сакупило се много виђенијих људи и ствар је добро кренула. Али ...

ШТА СЕ ТО НАПРАВИ ОД СТУДИЈА Б

Спадам у оне који су скочили и демонстрирали на Тргу против насиља и једностраности када је својевремено Драган Којадиновић, по налогу СПО-а, разбуцао некадашњи наш, београдски НТВ Студио Б. Време је показало да смо били у праву. Од најбоље и најгледаније телевизије са врсним професионалцима (Лила Радоњић, Зоран Остојић, Маја Дивац, Бојана Лекић, Мина Видаковић, Ољa Бећковић, Драгана Милићевић, Саша Тимофејев) остала је само љуска, тј. фирма. Студио Б се убрзо претворио у партијски билтен СПО-а и то остао све до јануара ове године.

Вероватно већ фамозним договором опозиције од 10-ог јануара Студио Б је почео да се помало отвара и за друге, наравно, и даље уз снажну доминацију СПО. Треба да се зна, а можда многи читаоци и не знају, да су горе поменути новинари касније основали своју ТВ "Мрежу" и почели да праве (и још увек праве) изврсне емисије које се гледају по Србији на локалним телевизијама (укључујући Панчево), али не и на некадашњем њиховом Студију Б! Када је 17-ог маја стигла вест о препаду маскираних специјалаца на Студио Б, Радио Индекс, Б2-92 и Блиц – опет смо скочили, телефонирали, распитивали се и били сваке вечери у протесту, међу разнобојним страначким заставама. Опет против насиља и мрака.

Али... У понедељак сам био у препуном Медиа Центру на потписивању Оснивачке декларације НАРОДНОГ ПОКРЕТА ОТПОР (као и многи други). Исте вечери, на Вестима у 7 Студија Б "уживо", био сам запрепашћен чињеницом да то није била ударна вест. Ни после 15 минута – ништа. Тек после пола сата, када је јављено и о последњем месном одбору СПО који пружа подршку Студију Б, као ваљда двадесета или тридесета вест вечери – прочитана је једна реченица о оснивању НАРОДНОГ ПОКРЕТА ОТПОР. Честитам! Оно што је главна вест на првој страници ДАНАС-а, оно о чему јављају све светске агенције – Студио Б "уживо" је на крају свог програма пустио једну реченицу. Чудо да је и толико процедио!
(ДАНАС, 31. мај 2000)

А онда је кренула "машина". Најпре су усвојени уставни амандмани о избору савезног Председника непосредним гласањем (један човек – један глас), што је, практично, Црну Гору потпуно маргинализовало, чак, понизило, па следствено

томе, и онако мајушну – преполовило. Наиме црногорски председник Ђукановић, који је већ раније био "бацио рукавицу" Милошевићу није хтео ни да чује о некаквим савезним изборима. Из његовог угла – он је био потпуно у праву. Али Милошевић је управо на то и рачунао! Милова половина Црне Горе ће сигурно бојкотовати изборе (те за избор Председника неће сметати) а за савезне посланике биће изабрани они из оне друге половине (Момирове), дакле, њему лојални. У оба већа Скупштине (30+20) 50 посланика, *на тањирићу с плавом ивицом*! Схвативши Милошевићево лукавство, многи су сматрали да је то уставно насиље (према Црној Гори али, посредно, и према Србији) и да у таквој подвали не треба учествовати.

Ја сам, пак, мислио да је дошло време одлучног обрачуна и да има шансе, и поред неповољних услова, да она маса људи (Нова Година '97, Преображењски митинг), када смо се пребројавали – победи. Крајем јула написао сам чланак поводом те ситуације:

ПРЕДСЕДНИК ЧИСТИХ РУКУ

У последње време има пуно написа, мишљења и анализа поводом уставних промена и новонастале ситуације у вези са њима. Говорили су и писали лидери странака, стручњаци за маркетинг, испитивање јавног мњења, социологију и друштвену теорију. Не претендујем да сам стручњак тог и таквог профила али као грађанин имам своје мишљење.

Као прво, не прихватам преовлађујући став у новинама последњих дана, да уставне промене аутоматски обезбеђују Милошевићу додатних осам година владавине. По мени, оне му пружају само теоретску могућност за то.

Као друго, у нашој земљи, у којој су многе вредности и мерила постављене наглавце, и избори, као појам, имају, тј. у последње време су добили – сасвим необично значење. Док у другим земљама ИЗБОР значи опредељивање ЗА некога и његов програм, код нас ће се на следећим изборима људи опредељивати ПРОТИВ некога и свега што је с њим повезано. О овоме феномену су већ и други писали и говорили.

Као треће, јасно је да нове уставне промене поништавају равноправност Црне Горе као федералне јединице, а коју је она ранијим уставним решењима, бар декларативно имала. (Узгред,

када се ради о федерацији, не сматрам непосредне председничке изборе а приори недемократским. Напротив. Управо такви су у Америци, Немачкој, Русији и другде, само што су све ове федерације вишечлане. Проблем наше федерације је у томе што има само две чланице и то упадљиво несразмерне по величини, тј. броју становника. У Америци, поред џиновског Тексаса или Калифорније постоје и опстају сасвим мајушни Мејн или Масачусец, али, пошто су у друштву педесеторице, та се несразмера међу њима, на известан начин, губи. Па Кенеди је био баш из Масачусеца!)

У вези са том угроженошћу Црне Горе појавила су се већ бројна мишљења да, ако ништа друго, онда из солидарности са њом, савезне изборе треба бојкотовати. То је, с једне стране, врло коректно, и – да смо правна држава – једини смислен одговор на уставно насиље. Али с друге стране, управо с обзиром да се крше уставни принципи, бојкот може да буде и сасвим погубан. Претпоставимо такве савезне изборе (по новим амандманима) које "опозиција" тј. ми бојкотујемо. Тада ће они водити бирачке спискове, они ће објавити да је на биралишта изашло 53% (са великим одзивом Албанаца!), они ће пребројавати гласове и, логично, они ће изабрати кога хоће. После тога, Црна Гора (или бар њен јужни део) прогласиће самосталност (да сад овде не улазим у последице тога), а ми који смо бојкотовали, викаћемо, као Калимеро: *"Неправда!"* – и чекаћемо следеће изборе кроз четири године. Наравно, за разлику од ранијих избора, када су бар постојали Холбрук, Гонзалес, Билт и њима слични, сада више неће бити никога ко би могао да стави било какву примедбу. Без икаквих проблема, као велико достигнуће, па и победу (над НАТО-ом и логиком?), прогласићемо *једночлану федерацију,* наравно, прву у свету!

Као четврто, неколико пута је у последње време изречено мишљење да, ако уопште дође до избора и ако се на њих излази – цела опозиција треба да стане иза ЈЕДНОГ кандидата, само што је тешко таквога наћи. Чули су се предлози о Аврамовићу, Мићуновићу, Драшковићу, Коштуници... Неко је помињао и Душка Ковачевића, као "нашег Хавела".

Е, ја бих о овоме мало детаљније. Душко Ковачевић је велики драмски писац, можда и већи од Хавела, али ми сасвим сигурно нисмо Чеси! У Србији има мало људи који читају књиге и који иду у позориште, па према томе и мало оних који знају ко је Душко Ковачевић и колико он вреди. Што се тиче предлога за Мићуновића, Драшковића, Коштуницу и остале лидере странака, мислим да ни један од тих предлога, у садашњим условима, не

може да добије подршку целе опозиције, односно целог народа, управо јер су то лидери појединих странака, а оне су, као што знамо, бар у ривалском, ако не и у антагонистичком односу. И, не треба заборавити оно – да ће се овога пута гласати ПРОТИВ. Опозициони лидери су се, наиме, у последњих неколико година потрудили (и успели!) да у редовима потенцијалних присталица (из других странака) изазову – уместо прихватања – одбојност. Сматрам да је то чињеница и да то не треба доказивати.

Аврамовић је, по мени, као нестраначка личност, најјачи предлог у горњем списку. Њега бар сви знају и надам се, да његова популарност "што је голим рукама задавио хиперинфлацију" – још увек траје. Такође верујем да он међу осталим потенцијалним кандидатима не изазива суревњивост и да би могао да добије подршку осталих. Уз то, он има задивљујућу радну енергију и виталност. Али ипак, он није мој предлог! Пре неколико година, у јеку највеће популарности, он је био кандидат опозиције, али је у последњем моменту, из здравствених разлога – одустао. А то би, можда, опет могло да се деси? Али, у сваком случају он представља тип човека који би могао да добије подршку свих. Као што је, у време ДЕПОС-а, било са Панићем. Ни он тада није био ничији лични конкурент, није изазивао ничију завист. И наравно, постигао је далеко најбољи скор од свих Милошевићевих изазивача. И на крају, има још један додатни елемент, који нарочито важи за опозиционе лидере, али односи се и на Панића и на Аврамовића. То је појам потрошености који такође може да однесе известан проценат будућих гласова. Просто, мислим да би била потребна сасвим нова, непотрошена личност и да би она, уколико се нађе и уколико добије подршку свих опозиционих странака – наравно, уз одговарајућу промоцију и кампању – однела убедљиву победу над Милошевићем и да никакав каснији лекс специалис то не би могао да оповргне.

По моме мишљењу таква личност је (смењени) судија Уставног суда Слободан Вучетић. У ширим слојевима грађанства – сасвим непознат или бар недовољно познат, али међу људима који ће тражити, договарати се, и на крају одлучивати о "једној личности коју подржавају сви", сасвим сигурно је довољно познат. Због тога никакво образложење не бих овоме додавао, осим, можда, жеље да нам на чело државе дође човек чистих руку и образа, који зна шта је Устав, шта је право и правда, и шта је правна и уређена држава.

Морам на крају да кажем да о овоме моме предлогу самога г. Вучетића нисам консултовао, чак ни обавестио. Сасвим је могуће да он сутра објави да овако нешто не долази у обзир,

али је исто тако могуће (и ја се томе надам) да он овакву иницијативу не одбије а да је они који буду о томе једнога дана одлучивали – прихвате.
(ДАНАС, 24. јули 2000)

Пошто се тих дана стално говорило о бојкоту, у Скупштини је донет нови изборни закон по коме ће председнички избори бити валидни иако на њих не изађе 50% бирача! То је, наравно, било невиђено силеџијство али уместо замишљеног смртног ударца опозицији, као што ће се касније видети, ово је, у ствари, испао "аутогол":

ИСКОРИСТИМО ПОСЛЕДЊУ ШАНСУ

Читам ових дана изјаву Вука Драшковића, дату у Будви, да ће "савезни избори, заказани за 24. септембар бити невиђена крађа", те да их, као такве, треба бојкотовати и солидарисати се са Црном Гором. Сагласан сам са првим ставом али нисам са другим. Мислим да се на свим претходним изборима могло путем свеопштег бојкота (али само под условом да је свеопшти) вршити притисак на власт за постизање фер услова, али не сада. Ево зашто: избори код нас никада нису били фер али ни идеја о бојкоту никада није била свеопшта. Морам да додам: од 1990. па наовамо Милошевић је збиља био јачи од сваке опције понаособ, а као што знамо, право опозиционо уједињавање које би га озбиљно угрозило, никада није у потпуности заживело. Због овог или оног разлога, због овог или оног лидера. О томе не бих сада. (Свакако, најуспешније је било у време ДЕПОС-а, са кандидатом Миланом Панићем).

Изгледа да је данас ситуација у земљи, а нарочито у главама људи, битно другачија него раније. Свест о уједињењу је сазрела, нарочито у народу, а и међу лидерима се она, изгледа, наметнула као једини спас од елементарне катаклизме. Све више се наша слојевита и многозначна ситуација своди на једноставну дилему*: ми или они?*

Тога је, наравно, и режим свестан. У том смислу је у законским клаузулама о држављанству и пребивалишту, поставио одговарајуће баријере, очигледно циљајући на своје могуће конкуренте који су до сада у народу били најпопуларнији – Аврамовића и Панића – верујући да се неко трећи не може изнедрити на брзину.

Сазивач избора је такође проценио да би све то могло да изазове опозициони (народни) бојкот који би могао да буде свеопшти. А да би се тај потенцијални бојкот унапред обеснажио законска одредба прописује да Председник СРЈ може да буде изабран и ако на биралишта изађе мање од 51%! (што никада раније није било). Дакле: ПО ЗАКОНУ (!) избори су важећи упркос вероватно масовном (надполовинском) бојкоту! И шта сад? Чак и када је лош, закон је ипак закон. На основу таквог закона изабрани Председник остаће на функцији бар док се тај закон не измени или док га Парламент не смени (што је врхунски апсурд). А закон могу изменити, као и Председника сменити – само савезни посланици, који се управо 24. септембра бирају! И како онда Драшковић сматра да би Милошевић тиме "тешко изгубио"?

По мени, тај фамозни закон има и своју другу страну: пошто он изричито обезвређује сваки бојкот он истовремено императивно (мада можда и нехотице?) налаже другој страни, тј. нама, да збиља уједињени искористимо последњу шансу! Мислим, да не треба доказивати да је ово стварно последња шанса. Ако се она пропусти, следи румунски сценарио или нешто горе?

Волео бих да знам како СПО замишља наставак, тј. расплет после замишљеног бојкота? Ми се солидаришемо са Црном Гором (што је лепо и морално) а за то време они изабирају (по закону!) свој парламент и свог Председника. И шта онда? Бојим се да та варијанта изнуђује самосталност Црне Горе, односно референдум (слично као у Словенији, пре 10 година). А даљи ток боље да не предвиђам.

Желим да нагласим да немам илузија да се ради ни о лакој ни о једноставној ствари. Мислим да се налазимо пред дилемом да изаберемо мање зло од два могућа. Бојкот нас елиминише (парфорфе – 0:3) већ у првом колу. Излазак на изборе нам пружа бар шансу, која, ако се осмисли и припреми, може да буде озбиљна. Али, нек се зна да су препреке које треба савладати, многобројне:

Овај режим, како ја видим, има неколико појасева одбране:

Први појас су (видели смо) закони, амандмани, изборне јединице, бирачки спискови. Ако се "упецамо" и прогласимо бојкот – већ први појас је завршио посао и остали нису ни потребни.

Други појас је телевизија и уопште – пропаганда, који подупиру први појас.

Трећи појас је сам изборни процес и могућност манипулације у њему на основу првог и другог.

Четврти појас су "надлежни" судови, који могу преиначити изборни резултат. У том смислу је и извршена недавна сеча судија.

Пети појас су полиција и, евентуално, војска.

Сетимо се: на локалним изборима '96, односно после њих, прешли смо прва четири појаса и стигли чак до петог! Уосталом, освојена је власт у свим већим градовима.

Овога пута одбранбени појасеви режима биће прави бедеми али ми можемо да будемо јачи него онда. Ако збиља све странке демократске опозиције (и СПО!) подрже ЈЕДНОГ ПРЕДСЕДНИЧКОГ КАНДИДАТА и дају ЈЕДНУ ЛИСТУ за савезне посланике наша борба за демократизацију има шансе!

Све чешће се Коштуница помиње као НАШ кандидат. Ако га стварно СВИ подрже – то је онда одличан предлог. Ако га не подрже сви (из овог или оног разлога) мислим да треба пробати и са другима а пре свих са Слободаном Вучетићем, смењеним судијом Уставног суда – можда би он добио подршку СВИХ?

(ДАНАС, 7. август 2000)

На крају је Коштуница, као кандидат, добио подршку свих – ДЕМОКРАТСКЕ ОПОЗИЦИЈЕ СРБИЈЕ (18 странака, осим СПО-а, срећом!), Ђинђић је одређен за менаџера кампање и ствар је кренула јако добро. Народ се пробудио и активирао. Почели су курсеви за чланове бирачких одбора, такође и за контролоре испред ЦеСИД-а.

Кад – једнога јутра, у ДАНАС-у – видим чланак под насловом: **Један кандидат опозиције користи Милошевићу!** Нисам могао да поверујем очима. Шта је сад па то? Почнем да читам и схватим да је то изјавио онај Иван Ковачевић (портпароле СПО-а – сећате га се?) на конференцији за штампу, подупирући кандидатуру Војислава Михаиловића и тврдећи да само ВИШЕ кандидата може да обори Милошевића а никако само један! Да ли је то апсурд или будалаштина, или и једно и друго? На то сам истог момента реплицирао (под истим насловом али с наводницама) и однео у ДАНАС али ми нису објавили. Ваљда сам се сувише често јављао за реч тих дана? Ипак га прилажем јер мислим да је занимљив:

"ЈЕДАН КАНДИДАТ ОПОЗИЦИЈЕ КОРИСТИ МИЛОШЕВИЋУ"

Од како је Коштуница истакнут као заједнички кандидат опозиције а подршка њему постаје општенародна, СПО, његов председник и портпарол – очито у паници – дају све апсурдније и све бесмисленије изјаве и "доказе" у прилог своме кандидату.

Потсетимо се: најпре су доказивали како се треба солидарисати са Црном Гором и бојкотовати изборе због уставног насиља. Већ сам раније рекао да је тачно да се ради о безочном уставном насиљу, али исто тако и да се то насиље не побеђује бојкотом јер је управо оно обесмислило сваки бојкот. Бојкотом бисмо изгубили (на парфорфе) следеће четири године живота.

Онда су рекли, да ће бојкотовати савезне изборе (из солидарности са Црном Гором) али да СПО, "као највећа опозициона странка", има права да истакне свога председничког кандидата, као и да учествује на локалним изборима. Иако Коштуница тада још није био званично потврђен, а није јер се чекала одлука ГО СПО, са свих страна су му стизали изрази подршке.

Онда је СПО прогласио свога кандидата и позвао остале странке и "странчице-поточиће" да се "улију у Дунав" (СПО). Уз то је следио и дрзак коментар да су они ПРВИ истакли свога кандидата, иако су добро знали да их је ДОС позивао и буквално чекао читаве две недеље, само да би кандидат збиља био ЗАЈЕДНИЧКИ!

Онда је њихов председнички кандидат одједном рекао како "није логично да једна странка (наравно, "највећа опозициона") даје председничког кандидата а не и кандидате за савезне посланике"!!! Јес', вала, није логично. А ко је рекао да јесте?

И тако, "Дунав" је био приморан да изађе на изборе на свим нивоима! Па то је стварно циркус! А у свакој циркуској представи врхунац је скок са трапеза који је свакако рискантан по живот.

Тако сам доживео велики наслов у ДАНАС-у (30.8) "Један кандидат опозиције користи Милошевићу", што изрече господин Иван Ковачевић, портпарол СПО и остаде жив! Он нуди два доказа за то: први је да је режим елиминисао Ивана Стамболића као опасног конкурента, "јер би (он) за још неколико стотина хиљада гласова разбио бирачко тело СПС" а други је да

је (Милошевић) "победио Милана Панића, као јединственог кандидата и то при неупоредиво бољим изборним условима".

Кад се боље погледа и размисли ови "докази" (у прилог њиховом кандидату) толико су бесмислени да би били чак смешни да се не ради о судбинском тренутку једног народа и државе.

Прво, врло је вероватно да би Иван Стамболић "откинуо" од Милошевића приличан број гласова међу СПС гласачима. Можда је стварно због тога и нестао. Али, побогу, ваљда неће чича-Дражин унук да разбија СПС-овце? Наравно да неће! Али хоће да откине од удружене опозиције и њеног кандидата, уколико уопште још има људи који могу да поверују у Ковачевићеве бесмислице. Срећом, видим да их је све мање. А иначе, са истим циљем и од истог наредбодавца је, наравно, у игру убачен и Тома Николић.

Друго, Милан Панић, као једини (прави) противкандидат (коме су сметала двојца-тројца аутсајдера) прошао је како је прошао (мада има индиција да је прошао и боље па да је покраден), али је и као такав прошао скоро дупло боље него Вук Драшковић '90 и '97, када је било више озбиљних кандидата. Да ли г. Ковачевић мисли да би и Панић боље прошао (а Милошевић слабије) да је онда било још кандидата – као што данас препоручује?

Гест Сулејмана Угљанина, да повуче своју кандидатуру, је за сваку похвалу. Човек жели да потпомогне да се десе промене па макар он не био у једној од главних улога. Такав гест многи СПО-овци, па чак и равногорци, очекују и од Војислава Михаиловића. (Можда чак и неки радикали то очекују од Томе Николића? Али то није моја брига, јер радикали одавно већ нису опозиција Милошевићу, ако су икада и били?). Ако би се Михаиловић одлучио на тако нешто резултат би био огроман. Коштуница би можда могао да победи већ у првом кругу (при поштеном бројању), што би имало колосалан симболички значај. У том случају би, на локалним изборима, са заједничким кандидатима ДОС+СПО, постојећи градови и општине вероватно били задржани а нови освојени. И поред могућег слабијег резултата на савезним парламентарним изборима (због црногорског бојкота), победа на председничким и локалним изборима била би ветар у леђа за републичке изборе идуће године, а као што знамо – то је најбитније.

Михаиловићу, учини тај велики корак за свој народ и земљу!

(предато у ДАНАС 1.септ. 2000 али није објављено)

Штета је да ово није онда објављено, јер је скора будућност показала да сам био у праву. Зато га ја сада објављујем. Уосталом, битно је шта се десило а не шта сам ја рекао.

Немам, наравно, информација шта је ко рекао Милошевићу и шта је он мислио или говорио својима. Али разуме се, да кад је "наша" кампања кренула, са све већим и већим одзивом и подршком народа, мора бити да је неко упозорио Милошевића да и он мора нешто да уради за сопствену промоцију – док не буде касно. И, шта ће, крене и он са промоцијама. Ишао је на Ђердап, где је рекао да "опозиција у Србији не постоји" (што се ускоро показало као тачно али у обрнутом смислу!) па је обећавао куле и градове (да не помињем хвалисање због победе над НАТО-зликовцима), брзи опоравак, развој и привредни раст (најбржи у Европи!).[81] Наравно, као и раније, коришћени су аутобуси за довоз раздраганог народа на митинг (слободан дан од посла, дневница, "ланч-пакет") из свих крајева земље али, видело се, да та ствар више не пролази. Спектакл са Газиместана и каснија "догађања народа" постала су далека прошлост. Садашњост је била сасвим другачија. Чак је посегао за једним, колико бедним, толико и ризичним триком: одржао је митинг у Беранама а сутрадан, на насловној страни НОВОСТИ, појавила се велика фотографија-панорама са тог митинга, али монтирана тако да испадне да је митинг био двоструко већи него што је у ствари био! Две истоветне фотографије су ставили једну поред друге и електронским средствима их спојили у једну! Али то је неко приметио и провалио преко Интернета. Не верујем да је баш он то тражио али његови су видели да су кола кренула низбрдо па су посегли чак и за таквом подвалом.

А наши?

Кампања је одлично испланирана и још боље остварена. Поделили су се у две групе. Једна је била Коштуничина а друга свих осталих. Ишли су из места у место и света је било све више и више. Како је ДОС представљао коалицију 18 странака (по Вуку: странчице-поточићи), и пошто су увек наступали

[81] То је чак и тачно! Али није никаква предност. Док су друге земље имале раст од 2 или 3 одсто у односу на претходну годину која је била нормална, ми смо се поредили са претходном годином која је, као што знамо, била година разарања и најнегативнијих могућих индекса, па је у односу на њу – све било огроман скок. Ето, то је та игра (подвала) са највећим растом уЕвропи.

збиља сложно, народ их је – жељан обједињавања – свугде одушевљено прихватао. Видело се да је пронађена "победоносна комбинација".

А онда ми је агенција БЕТА тражила један "оптимистички", аниматорски чланак који би се дистрибуирао локалним медијима по Србији пред саме изборе и који би, можда, могао да стимулише бираче. Ево и њега:

МИ ИЛИ ОНИ

Иако су избори расписани на три, односно четири нивоа – за савезног Председника, за Савезни парламент, за општинске и градске скупштине, као и за Покрајинску скупштину Војводине – све је јасније да се и предизборна кампања као и свест грађана све више поларизују само на дилему: Коштуница или Милошевић? А остало, као и да није важно, све је у сенци овог главног дуела.

А збиља тако и јесте. Јер евентуални (и сада очекивани) пораз Милошевића био би први његов пораз после "осме седнице" и као такав имао би огроман симболички значај. Кажем: "симболички" јер сама функција Председника СРЈ, по Уставу, и нема неку власт. Она је више протоколарна. Али с обзиром да се ради о Милошевићу лично, као стубу и симболу садашњег режима, његов пораз имао би далекосежне последице.

Како сада ствари стоје Коштуница, као председ-нички кандидат српске опозиције, односно ДЕМОКРАТСКЕ СРБИЈЕ, има велику – и свакога дана све већу – подршку грађана. Наравно, њега подржавају досадашњи симпатизери опозиционих странака али, изгледа, све више и они који су се до сада декларисали као апстиненти или неопредељени. Почели су да се опредељују. А то је и логично. Није могуће данас остати неопредељен! Они којима је данас добро, вероватно ће гласати за Милошевића, а они којима није добро и који мисле да би им могло бити боље, а таква је огромна већина – гласаће за промене, гласаће за Коштуницу, јер ово је, у ствари, својеврсни референдум: ЗА или ПРОТИВ Милошевића.

Али онда се поставља питање: А шта је са преостала два кандидата – Николићем и Михаиловићем? Па, формално, чим су се кандидовали, значи да су постали Милошевићеви такмаци, па и противници, али суштински и практично, они ће му само користити, јер огромна маса људи који су незадовољни његовом владавином (преко 60%), уместо у један табор,

раслојиће се на три, те ће тако амортизовати или чак сасвим довести у питање његов пораз.

Надам се ипак оно прво, а ево зашто: Сулејман Угљанин је повукао своју кандидатуру да би омогућио својим гласачима да подрже Коштуницу. Гест, колико моралан толико и прагматичан. Схватио је, наиме, да његови гласови њему самом не би користили али би свакако одмогли Коштуници а помогли Милошевићу. Зато се повукао. Милован Дрецун такође није предао своју кандидатуру – "да се не би осипали антимилошевићевски гласови".

Свакога дана и све више, стижу гласови да појединци, па чак и читави месни одбори, схвативши да су Николић и Михаиловић убачени у игру само да би "откинули" од Коштунице, напушају радикале и СПО и прилазе ДОС-у. Ради се о томе да постоји само једна права и суштинска дилема: МИ или ОНИ – и да је она персонификована у дуелу Коштуница-Милошевић. Никаква трећа или четврта страна, у овом тренутку, нема ни реалног значаја нити смисла, осим да засмета у обрачуну ове двојице.

Верујем да наш народ памти ратове "које нисмо водили", погинуле и обогаљене војнике из ратова "у којима нисмо учествовали", хиперинфлацију, колоне избеглица из Крајине, Славоније и Босне. Наравно и "победу" над мрским нам НАТО-пактом, после које победе смо напустили "нашу колевку" – Косово, уз нове колоне избеглица...

Дакле, верујем да све то није заборављено и да је све то (с разлогом) приписано Милошевићу, без обзира на ОБНОВУ, РАЗВОЈ, РЕФОРМЕ, ПРОСПЕРИТЕТ, ШВЕДСКИ СТАНДАРД, БРЗЕ ПРУГЕ, НАЈВЕЋИ ПРИВРЕДНИ РАСТ и све остало чиме нас свакодневно засипају његова телевизија, новине, плакати и билборди.

Па зашто је Милошевић, поред свега наведеног, односно упркос свему – ипак расписао превремене председничке изборе које није морао? Ја, лично, мислим, да се он, у ствари, преварио у рачуну, тј. предвиђању! Он је, већ по традицији, рачунао на Аврамовића, Панића, Ђукановића, Драшковића, евентуално Мићуновића, Стамболића... а вероватно, ни у сну није могао да помисли на Коштуницу! И шта је урадио? Прву двојицу је глатко елиминисао новом законском клаузулом о пребивалишту[82] а

[82] И ово је занимљиво. Изгласали су пропис по коме "кандидат за Председника мора да има пребивалиште у СР Југославији најмање 10 година". Овиме су желели да елиминишу Панића и Аврамовића. Али испало је да ни сам Милошевић не испуњава тај услов јер СРЈ пре 10 година није ни постојала!

Ђукановића је одбио уставним изменама понижавајућим за Црну Гору. Све би то изазвало масовни бојкот, због кога би избори пропали. Е, онда је донет закон по коме ће председнички избори бити важећи без обзира на број изашлих на биралишта!

На тај начин он нас је, у ствари, приморао да изађемо на изборе без обзира на услове. Али изгледа да је управо тим драстичним погоршањем изборних услова, и нехотице, челницима опозиције оставио једну-једину могућност: да пронађу ЗАЈЕДНИЧКОГ КАНДИДАТА. И они су то успели. А сада је на нама да изађемо у што већем броју и ПОБЕДИМО!

(Писано за Бету и дистрибуирано по локалној штампи у Србији – око 10. септембра 2000)

Уочи "предизборне ћутње" (21. септ.) организована је "Конвенција" ДОС, на платоу испред Савезне скупштине. Света је било доста, мада можда нешто мање него раније. Као да су људи већ толико били сигурни у победу, па су мислили да више нема потребе да се излази.

Следи мој е-маил извештај:

(22. септ)

Митинг, или како рекоше: предизборна конвенција – успела је врло, врло. Много *човечанства,* ваљда више него икад. Био сам у епицинетру, где је била баш гужва – човек до човека – па сам се намерно преселио на периферију, да видим колико света има.

Дакле, било је до JAT-а пуно. На ћошку, паркинг где су била Три листа дувана – препун. У Милошевој, до Ексцелзиора – пуно. Парк препун. Даље не знам, нисам био, али је јасно да је све било пуно.

Бубњари одлични. Бора *Чорба* и Бајага одлични. Лечић можда мало сувише хистеричан и предугачак. Коштуница – једини говорник – у ствари је шлајфовао. Али нема везе. Не треба нам ни харизма ни вођа. Битно је да га је свет примио и подржао и да је било много света. Кол'ко да се пребројимо.

Сада је јасно: на ранијим изборима нисмо до четвртка могли да добијемо резултате. Овога пута ће Милошевић да прогласи победу већ истога дана у 9 сати увече!

А вала, и ми ћемо! То потсећа на ону ситуацију из покера:

– *Ја имам три кеца!*

– *И ја имам три кеца али и пиштољ!*

Зна се ко има пиштоље и топове. Али ке видиме.

Одмах ми је реплицирала Милица-Мица Бобић – разочарана нашим светом, који седи по кафићима. По њеној процени, било је мало људи, па хоће да се испише из овог национа. Одговорио сам јој:

Шта ти је, бре, госпа Мицо?
О чему ти то причаш? Национ нам јесте 'накав како га описујеш али синоћ је био бољи део тог света. Немој сад одма' да мењамо национ. Прво да променимо власт и скупштину. Та власт је и упропастила народ.

Гужва је била управо онаква и онде где сам био. На коловозу између трибине и парка се није могло проћи!!!

Да је могло да буде још људи – могло је, али ипак не би могло да се дода више од 10% – не би имали где да се сместе.

Да је било по кафанама и кафићима – било је. Али ја сам ипак задовољан. И ДБ је сигурно снимила из хеликоптера или са Поште, тек да се знае, колики су чабар.

Није било светлоплавих СПО застава, мада верујем да су и његови аламани дошли јер су видели где је Дунав..

.....

Истога дана поподне, уз мере обезбеђења, и коалиција СПС-ЈУЛ-СНП одржала је предизборну конвенцију, али не као ми, на улици, него у Сава-центру. Гледао сам извештај на Бастиљи. И поред препуне сале, аплауза и *стандинг оватионс* вођеном Вођи, све је то деловало као комеморација. Мени сигурно а и њима – вероватно.

А онда два дана "предизборне тишине". Било је збиља тихо и мирно. Овога пута ми смо се збиља добро припремили. Још од почетка септембра по општинама су држани "курсеви за контролу избора". Изношени су примери како се крало на свим претходним изборима и на шта треба нарочито обратити пажњу. Бар код мене, на Врачару, људи су били заинтересовани и масовно су се јављали. Конкретно, од "наших" јавили смо се: Деша, ја, Бојана и *Кенија*.[83] После је испало да је СИК преполовила број контролора па су Дешу и мене скинули са списка. Штета! Боље би било да су нас оставили а њих две елиминисали

[83] Ксенија Ђуричић, архитекта и наша дугогодишња пријатељица која је нарочито волела Бојану, још од њених "малих ногу"

јер требало се носити са оним СПС-радикалским типовима! Али нису могли да мењају. Ми смо се онда укључили у ЦеСИД-ове посматраче.

Представа је могла да почне.

Победа!!!

А онда је дошао Дан Одлуке – 24. септембар. Цео дан сам, као ЦеСИД-ов посматрач, седео у свом ауту, преко пута улаза на бирачко место (школа "Милица Павловић") и бројао колико је људи дошло на гласање. То зато, што нам нису дозволили да седимо на самом бирачком месту.

Када је бирачко место затворено однео сам свој резултат у ЦеСИД, оставио ауто пред кућом и после вечере мотором обилазио бирачка места по Врачару и преписивао готове резултате. Били су фантастични! Знам: Врачар није репрезентативан узорак; Врачар је одувек био најопозиционија општина у земљи. Али ипак – радовао сам се као никад. Још током ноћи, после краће посете слављу на Теразијама (био сам сâм), вратио сам се кући и послао први извештај е-маилом, а у наставку таквих извештаја ће бити још пуно:

02:30

ГОТОВ ЈЕ!!! ПУКЛИ СУ КАО ЗВЕЧКЕ!

На четири изборна места на Врачару преписао сам тачне податке. Коштуница одире са 3:1 или више. (Милошевића); Михајловић и Николић су потпуно маргинализовани.

ДОС води са 2,5:1 према СПС–ЈУЛ (за савезне посланике). Главна вест је била да је Шајновић признао пораз а после се то, као, демантовало. То је најглавније и то чекам. Битно је да је победа убедљива. Може да се деси да Коштуница победи у првом кругу. Чула се гласина да у том случају овај бега хеликоптером или авионом? (Да не прође као Чаушеску)

.....

Понедељак, 8:30

Шта да вам кажем?

Као прво, Дунав више није Дунав, него Топчидерски поток. А то даље значи да "Највећа опозициона странка" више није СПО него СПС!

Замислите Ивицу Дачића који каже:

– *МИ, као највећа опозициона странка*

– *Свака част* – кажем ја.

Жалим, али такав случај!

Синоћ дођем кући после целодневног дежурства и чујем на Бастиљи "прве резултате са Косова" где је гласање завршено већ у 16 ч.: Од 186 гласова – за Милошевића 162

– за Коштуницу 16 – и у том стилу.

То су пребројавали неку Клину или Грачаницу, где није било контроле или је просто тај свет још увек залуђен. У сваком случају они увек почињу од Бабушнице, Малог Црнића, Црне Траве и сличних локација, а Врачар стигне на тапет тек у четвртак!

А нама некако прво Врачар падне под руку. У томе је главна кегла, јер људи се питају (па чак и Амери – чујем од јутрос) како то да се резултати тако драстично разликују?

У јутрошњим вестима, изгледа да су највише обрадили радикали – око 2 000 000 листића.

По њима: Коштуница 53%

Милошевић 37%

ЈУЛ, међутим каже:

Милошевић 56%

Коштуница 31%

(не мора да значи да лажу, иако умеју, него види објашњење горе)

Коштуница је наговестио победу у првом кругу.

ДОС је обрадио око 1 300 000 и по тим резултатима

Коштуница 54%

Милошевић 33%

Иако је ово горе најважније, треба додати да ДОС убедљиво води и за Веће грађана (око 50%) према СПС (око 30%)

Јавићу се нећу око подне, поново

.....

Ево вам још тога, као доказ оног од малопре:

Шешељ и Тома Николић понудили оставке на вођство у СРС. Горица Гајевић најављује други круг председничких избора. То је оно што стално говорим. Све ће да пусте, само да Милошевић не буде понижен. А до другог круга (кад бисмо пристали) он би већ запалио неки пожар и – појела маца.

NO PASARAN!

.....

ДРАШКОВИЋ НУДИ ОСТАВКУ

14:26 Вук Драшковић понудиће оставку на место председника СПО због лоших изборних резултата, изјавио је Драшковић за Б2-92. Он је честитао председничком кандидату Демократске опозиције Србије Војиславу Коштуници победу на изборима. "Надам се да ће Слободан Милошевић признати вољу народа и

мирно и цивилизовано своју функцију предати новом Председнику", рекао је Драшковић. Поводом изборних резултата СПО, Драшковић је рекао да су "ти резултати далеко испод онога што је та партија очекивала". "Ти резултати су последица погрешне одлуке врха странке, укључујући и мене да на изборе идемо самостално", рекао је Драшковић. "Погрешили смо јер нисмо остали унутар ДОС у чијем смо формирању водили главну реч и што смо изборним условима и страначким програмима давали предност", казао је Драшковић.

Ето ти га сад! “Водили главну реч” а после “давали предност изборним условима”. Као, подноси оставку а даје образложење да се та оставка не би прихватила. Тако и би.

.....

Вести у 18 ч:

ДОС саопштава – на основу 60% обрађеног материјала:

Коштуница 55%

Милошевић 34%

У Већу грађана:

ДОС 59 места (освојених)

СПС-ЈУЛ 44

У Већу република:

ДОС 10

СПС-ЈУЛ 7

У Београду 102 од укупно 110!!!

Локални:

ДОС у 85 општина

СПС-ЈУЛ у 30

.....

Горица Гајевић:

На основу 37% обрађеног материјала:

Милошевић 45%

Коштуница 40%

У Већу грађана и Већу република велика предност која може бити и двотрећинска.

.....

Мој коментар:сад су већ почели дебело да лажу. Они који имају најбољу инфраструктуру и све податке – ЛАЖУ да су прегледали само 37% материјала за Председника.

Сигуран сам да су још синоћ ПРВО прегледали ЊЕГОВЕ резултате 100%. А сада полако, на кашичицу, пуштају и попуштају. (Ноћас су говорили Победа у првом кругу са 57:31 за Милошевића) А сада ово – ако могу да се цењкају за други круг. Али неће моћи.

Вечерас је прослава победе у Београду.

Нови градоначелник – Милан Ст. Протић.

.....

Уторак, јутро 7:30,

Драги моји,

синоћ смо сви били на Тргу. Бројчано – скоро као Нова година 1997. (Гужва и кермес је синоћ почињао код хотела Балкан а за Нову 1997. – код Славије)

Састав: прави, грађански, демократски Београд. Нема светлоплавих СПО застава, нема шајкача и кокарди, Говорили: Мирољуб Лабус, Млађан Динкић, Предраг Марковић, Душко Ковачевић (сви су у Г-17+), затим Бранислав Лечић, можда још неко. Певали Влада и Бајка, Ђока Балашевић, наравно били су и бубњари. Атмосфера одлична.

Читали су резултате, јер је синоћ, изгледа ометан Радио Индекс, мој главни извор информација.

Сада ми та станица пева и свира али ништа не говоре!

Дакле, резултати су све бољи.

У Београду: 105 (а не 102) одборника (од 110)

На Врачару – 60:0 (познато од раније)

Стари град – 60:0 (Ту су нас зезнули. Сад нисмо једина општина са таквим резултатом!) Изгледа да је и у Чачку исто! То већ личи на инфлацију! У ствари, опасност од повратка на једно-партијски систем! У Земуну – *гваду војводе од Кавлобага и Вивовитице* – од 70 места, ДОС има 60! Остало су ваљда вадикали и црвени.

Кад сам дошао кући око пола 11, слушали смо Индекс са детаљним извештајем по градовима – посланици за Већа грађана и република. Нисам попамтио, али сви резултати су одлични. УБЕДЉИВА ВЕЋИНА У ВЕЋУ ГРАЂАНА

– 15 разлике, нешто као 59:44 (радикали 3, СПО 1)?

После смо у 11 (23) гледали Бастиљу. Пустили су неки бајати снимак конференције за штампу – Момир Булатовић, Горица Гајевић и Љубиша Ристић. Говорили су на основу 37% обрађеног материјала!!! То, наравно, лажу као пси. Они су још прве вечери сигурно пребројали бар Милошевића И ЗНАЈУ РЕЗУЛТАТ. Зато су у паници.

Па чак и на основу тих 37% морали су да кажу нешто конкретно. А они су уместо тога рекли да је Милошевић у предности 44:41 (%) и да је изгледан други круг! То је већ блам, јер они су најављивали победу у првом кругу.

А за савезне посланике су само уопштено рекли да су "у великој предности" и да се очекује победа, чак са двотрећинском

већином. (мало морген!) Признају да су на локалним изборима доживели неуспех. Али не кажу где и колико.

Иначе сво троје су највише времена потрошили говорећи како су избори протекли мирно и без проблема, у фер атмосфери и да је народ исказао своју вољу.

Оно што је мени било битно, сви су били озбиљни и смркнути, Нема некадашњег ликовања и пркоса, није било оно НАТО-странке, издајници и слично, чиме су нас засипали до пре неки дан.

Јучерашња Кораксова карикатура у ДАНАСу, а зна се да је он видовит: За авионским воланом седи Сента (за оне који не знају: Милошевићев шофер и телохранитељ) а поред авиона Он и Она са мобилним телефонима, слушају последње извештаје, пре него што увате тутањ. (Да не закасне као Чаушеску!)

МОЈ КОМЕНТАР НА СВЕ

Они су у тешкој паници. Следи им урушавање изнутра. Најпре сукоб СПС – ЈУЛ. Ко је крив за пораз?

СПС је озбиљна и јака партија (била) која је наследила читав апарат, куће и богатство од СКЈ (инфраструктура) и имали су значајну подршку (30-35%) коју су, изборним системима, увек успевали да претворе у знатно већи број посланика.

ЈУЛ је паразитска формација – са 1% подршке!!! а са већинским саставом министара и директора!

Они, у ствари, директно завлаче руку у џеп СПС-а!

А пошто одавно нема никакве идеологије нити убеђења, него само чиста лова и власт, онда ту нема никакве љубави, него напротив: мржње.

Пошто су катастрофално потучени – питање је, ко је крив?

Најлакши одговор је – онај други.

ПСИХОЛОШКИ АСПЕКТ

Још је друг Стаљин говорио: Није важно како се гласа него ко броји гласове. Тако је. Али сада се показало друго лице тога. Све бирачке одборе (5 чланова + 5 заменика) именовала је Савезна Изборна Комисија (СИК). Плус, као проширени састав, ту су били укључени и по један представник странака и њихови замењици.

На Врачару је таквих одбора било 60.

Значи 600 људи + 120 "контролора".само СПС-а. Замислите констернацију тих људи који својеручно отварају листиће на којима пише: Коштуница, Коштуница, Милошевић,

Коштуница, И тако цело вече. А управо тако је и било. Три до три и по пута више.

И тако у целом Београду.

И тако у скоро целој Србији.

Катастрофа!

Има око 10.000 тих бирачких места. Значи 100.000 чланова бирачких одбора који су били непосредни сведоци истине, тј. катастрофе. А они имају и породице и пријатеље. То више не може да се сакрије. Ту не помаже (тј. у овом случају одмаже) РТС. Ту се људи непосредно увере у лаж. То је као неки Снешко Белић, који се некако одржао (у некој сенци) до априла. Али више не може. ГОТОВ ЈЕ!

Малопре (у 8ч) на Индексу рекоше да је ДОС саопштио на основу 65% обрађеног, да Коштуница води са 56:34 %. СИК се не оглашава!!! Још су рекли (Индекс) да је то због састанка СПС.

Јавља ми се забринути Иван Смодлака из Њујорка. Неки тамо институт даје четири варијанте расплета, па ме пита шта ја о томе мислим:

1. Да ће украсти изборе (што је сад мало вероватно);
2. Да ће преузети председништво Србије и тиме оставити Коштуницу на послу без субстанце;
3. Да ће натерати Црну Гору да се одцепи и оставити Коштуницу без позиције кад се распадне федерација (а Слоба постане председник Србије)
4. Да ће употребити силу

Институт уопште не помиње могућност да ће Слоба да се преда без борбе неке врсте.

Иван

УТОРАК по подне

(Одговор Ивану Смодлаки, али шаљем још некима, претежно дијаспоричарима, о истом трошку, јер се сви то питају)

Да преда тек тако – неће. То је сигурно.

Направиће неки проблем.

Данас га је Ђинђић позвао да преда.

Изборна комисија је имала рок до данас у подне да саопшти резултате. Она је одложила то до четвртка увече!!!

Очигледно – усрали су се и развлаче време. Ни једна од оне четири опције мени није изгледна осим, евентуално прве, са неком дрском и очигледном свињаријом.

Он има проблем о коме сам јутрос писао – да његови сада знају да је убедљиво поражен унаточ причама на његовој ТВ.

Због тога не верујем у силу. (т. 4)

Т. 2. не долази у обзир јер он није биран за Председника Србије.

Т. 3 такође не долази тренутно у обзир, тј. поготову после оваквих избора.

Дакле, ја мислим да ће са изборном комисијом да направи неку свињаријy, тј. да прогласе лажне резултате – њега у вођству и други круг избора. Тада, када би се то прихватило, имао би две недеље, за потпаљивање неког пожара у Црној Гори, Санџаку или негде другде и тако имао могућност за ванредно стање и отказивање (поништавање избора).

Све су то очајнички потези који су провидни. По оном мом од јутрос – сада сви (његови) све знају а то не ваља. Мој крајњи закључак је да ће одуговлачити колико год може и признавати пораз мало по мало (важно је да се троши време) тако да тресак о бетон не буде нагао него мекано спуштање (у блато). Њему је сада најважније да други не примете да је понижен. Иначе, њега нигде нема на ТВ, што је уочено. А требало би да се појави.

С обзиром да има неколико милијарди (УС: билиона) $ могао би да уфати тутањ, само не знам где?

(Наравно и да пусти бркове!!!)

.....

ЧЕТВРТАК ЈУТРО

Дакле, битно је да је синоћ буквално ЦЕО Београд устао и изишао! Као некада Праг. То је била потврда оне (његове) катастрофе на гласачким листићима. Тек сваки трећи, некада четврти, некада пети – био је његов! Е, то су синоћ људи оверили својим изласком.

Они су лепили плакате по граду:

НАРОД БИРА А НЕ НАТО!

Добили су одговор, најпре на плакатама а сад и уживо:

НАРОД БИРА А НЕ МИРА!

Синоћ су (на Бастиљи) јавили резултат:

Милошевић 38%

Коштуница 49%

То је оно постепено спуштање у блато уместо треска о бетон. То им је поента. Да њихови људи не примете бруку и бламаж. Али неће им успети. Бастиља јесте Бастиља али ипак,

све се десило у року од недељу дана. У прошлу среду су почели са Марковићевом изјавом – биће 100:0, а јутрос – 38:49!

Потпуно сам сигуран да ће вечерас објавити Коштуничин резултат (минимално) преко 50%, значи победа у првом кругу, али, наравно, опет мање од реалног, да би блам био мањи.

Јуче у новинама Ивица Дачић признаје пораз на локалним изборима и каже: захваљујући систему који су сами прогласили. Председничке није ни помињао али је зато прогласио велику победу на оном што је најважније (тако он каже) – парламентарним.

А та (његова) победа изгледа овако:

У Већу грађана

ДОС	60	посланика
СПС-ЈУЛ	44	"
СРС	3	"
СПО	1	

У Црној Гори се гласало за 30 посланика и тамо је СНП (М. Булатовић) освојила 28 или 29. Дачић те (поклоњене од Ђукановића!) аутоматски придодаје њиховим, али мислим да је то преурањено. Та коалиција са Црногорцима може врло лако да пукне, као што то очекујем и од СПС – ЈУЛ.

У Већу република

ДОС	10
СПС-ЈУЛ	7
СРС	2
СПО	1
У Црној Гори СНП	18 или 19

.....

Сада сам чуо на Радио Индексу: Она горња вест је званичан и коначан извештај СИК! На основу неког извештаја Савезног завода за статистику, на А4 папиру – непотписаног!

Какве везе сад они имају? Нешто као смањују бирачко тело, па неко мување са местима са Косова одакле нису приспели записници итд. итд.

Уместо синоћ у 20ч, седница комисије (СИК) је почела у 23:30. А јуче је растурена трибина испред Скупштине да би они могли на миру да раде. Без притисака.

На све то Ђинђић каже да овога пута нећемо шетати 88 дана и лупати у шерпе него потпуна блокада земље.

Синоћ је слично било у целој Србији.

Идем да видим да ли ми је искочио онај текст у новинама.

Процена ми је била погрешна. Попуштали су по мало али пораз у првом кругу (сада видим) збиља нису смели себи да дозволе, јер би то било право понижење за Њега, нарочито с обзиром на оне лагарије са почетка. Надали су се, ако признају 49%:38% за Коштуницу, да има шансе, да наша страна – у победничкој еуфорији – то и прихвати, уверена да ће им у другом кругу тек показати. То би, наравно, био само мамац и да га је ДОС прогутао – никаквог другог круга не би било. Нешто би већ смислили. То сам објаснио у (том) чланку:

ДРУГИ КРУГ – МАЛО МОРГЕН![84]

Тачно је да се уочи избора говорило о могућем другом кругу и Коштуничиној вероватној победи у њему, када му се прикључе Николићеви и Михаиловићеви гласови. Али то је далека прошлост и то више нема никакве везе са садашњошћу.

Узгред, изгледа да се та подршка у приличном проценту десила већ у првом кругу (људи су препознали шта је Дунав а шта поток!). И наравно, да сада никакав други круг не долази у обзир! На изборе под оваквим не-фер условима, он нас је збиља принудио да изађемо. Да смо под овим условима бојкотовали (као што је Вук проповедао) они би сами гласали и изабрали се, а нама – ко нам је крив што нисмо учествовали!

Е сада је мало другачија прича. Он је на изборима ПОРАЖЕН и то катастрофално. 20% разлике. Ту нема никаквог другог круга! (А иначе, ако би у другом кругу Коштуница победио са 30% разлике, вероватно би онда тражили трећи круг или би, што је вероватније, у међувремену потпалили неки сукоб и увели ванредно стање).

Да би се видело о чему се ради, само кратко потсећање:

–Уочи избора Иван Марковић је најавио победу са 100: 0

– У недељу у 20:00 на ТВ јавили су, на основу пребројаних 1800 гласова са Косова, да је Милошевић добио око 10 пута више од Коштунице.

– Током ноћи Иван Марковић је дао резултат 57:45 за Милошевића.

[84] Можда неки не знају, али то је Милошевићев израз

– У понедељак у 11 су умекшали на 44 : 41 за Милошевића

– У уторак су јавили 48:40 за Коштуницу и најавили други круг.

То неће проћи. Записници постоје и они су једино меродавни. То је народна воља и то нико не сме да мења. И још нешто: на бирачким местима њихових око 100.000 људи (чланова бирачких одбора + СПС "контролора") лично су се уверили у катастрофу која се догодила. Својим рукама су отварали листиће и својим очима видели: Коштуница, Коштуница, Коштуница, Милошевић... Прети им расуло изнутра.

Да би се то избегло и да се не би приметио његов тресак о бетон (и бламаж у вези с тим) они покушавају да то замене постепеним спуштањем у блато. Меко ублатњење! Може чак и пораз (ако мора) али бар да се избегне понижење. Али ја му нисам крив. За оно што је радио 10 година овом народу – добио је оно што је заслужио. Ако је стварно покушао да се погађа са Коштуницом – признавање пораза за место премијера – ту се опет грдно преварио. То једноставно не може да прође.

Он може у пензију, у Бамбиленд, у Кореју, у Хаг – али не може више да унесрећује ову земљу и овај народ.

А СИК, односно њени чланови који су покушали да преиначе народну вољу – морају пред суд и то што пре.

(ДАНАС, 29.септ. 2000)

.....

29. септ. 16ч.

Трг и Теразије су били пре-препуни. То значи 100–150 тисућа а можда и више. 70% а можда и више – омладина, средњошколци. Штрајкују, не иду у школу. Дошли су да обезбеде будућност у земљи, а не да иду на Нови Зеланд.

Ђинђа је био инспирисан. Одлично говори.

Рекао је да данас иду делегације у:

– Генералштаб, полицију, Радиотелевизију Србије, Студио Б, Уставни суд – у случају да ови не знају о чему се ради, да им објасне. Да не испадне после – нису знали. Вечерас у 20: извештај о учињеном.

Све је одлично! Предаће се. ГОТОВ ЈЕ!

.....

ПЕТАК, 23ч.

Вечерас је било моћно као и данас. Препун Трг и Теразије. Човек до човека. 5–6 људи по квадратном метру. 100? 150? 200? хиљада или више. Али нема шајкача и кокарди; тек по неко диже три прста (Вукове присталице). Као и данас огроман

проценат омладине. Саопштен је велики број предузећа и школа који су у штрајку.

У понедељак у 12 Универзитет ступа у штрајк. Ако затреба, започеће блокада саобраћаја, и то тако да се вози 10км на сат или спорије.

ДЕЛЕГАЦИЈЕ:

Павковић није пристао на састанак са ДОС, јер војска није део политичког система. (?)

Влајко Стојиљковић (СУП) је на викенду!!!

РТС и ТВ Политика одбиле састанак.

БК Телевизија прихватила састанак и обећала да ће извештавати о активностима ДОС.

Норвешка је понудила експерта који би учествовао у арбитражи. Грчка такође. Француска, Грчка и Русија ће изгледа посредовати.

ПУКО ЈЕ КО ЗВЕЧКА!

ГОТОВ ЈЕ!

ПОБЕДА!

.....

30. септ.

Размењио сам неколико писама са Пером Ђорђевићем из Вашингтона, поводом другог круга. Он сматра да га треба прихватити. Он ми је реплицирао на мој чланак (који је јуче искочио), па ја њему, и тако ... Биће и за све вас, надам се, занимљиво.

.....

Слушај, бре, ти Пеки,

имам ја такве скептике и овде. Миша Терић, Саша Софронић, Цуца Савић. Све скептик до скептика.

... А шта ако он ... тако почињу сваку реченицу. То је зато што нису били у гужви. Не осјећају[85] снагу. Бивање у маси зрачи неку енергију, која се не преноси ни путем ТВ екрана ни путем е-маил извештаја.

Драги мој Пеки,

Свињоглави то више једноставно не може да уради. (Мисли се на примену силе). Да је могао, већ би урадио. Јуче је изнет податак да је СИК растурена управо кад су отворили кесу са гласовима војника и официра. 4:1 за Коштуницу! Кажу да је у милицији слично. Остају му једино специјалци секуритатеа.

[85] У нашој комуникацији Пеки често користи ијекавицу, као и словеншчину, па му онда и ја слично одговарам.

Када је 2–3 хиљаде, па и 15–20 тисоч, они могу још нешто. Али када је 300 тисоч, ту нема помоћи. Питање је и шта је са тим специјалцима?

Све се зна. Чак и РТС је објавила коначну Коштуничину предност од 11% над непобедивим врховним командантом!!! Па то је већ пораз, То виде и они који нису бистри и отресити као ти.

Ја разумем шта ти хоћеш: други круг, па да му се .... са све гласовима СПО и вадикала, па да буде 20% разлике. Они су овим признавањем 11% разлике уствари бацили удицу, лепак за муве (мухе), па ако прође – прође – да се упецамо на други круг, који, као сигурно добијамо.

А заборављаш шта је рекао друг Сталин?

Управо јављају на РТС да се они ужурбано припремају за други круг, да исправе грешке које су направили – и очекују победу свог кандидата!!!

Дрскост? Лудост? Наива? Не, они знају шта говоре (овога пута). Донеће два камиона листића, заокружених са Милошевић – и готово. Као што су сада избацили из комисије радикала, СПО и ДОС, тако ће и онда, ако дође до тога.

Али овога пута би, за разлику од првог круга (38:49) било изненађујућих 60:28 за СМ. Изненађујућих, али – молим лепо – пребројаних!!! Пућанство је у међувремену брзо схватило какав је гелиптер тај Коштуница. И готово. Нема дискусије. Ми смо победили (кажу они) а ви хоћете власт на улици.

Е, не може. Све мора да буде по закону! Милицијо, удри ове НАТО-хулигане што оће да разбијају наш систем, нашу државу и који раде против интереса нашег народа. У апс, уза зид!

И шта онда, Питеру Георгијевичу?

Да га тучемо НАТО бонбама?

Само заказивање председничких избора била је његова (њена) грешка. (О томе сам већ писао у новинама). Мислио је да је променом Устава и свих могућих закона толико све припремио, да ћемо изборе бојкотовати, за шта су се залагали Вук и Ђукановић.

За случај да ипак изађемо, законом (о сталном пребивалишту кандидата за председника) елиминисао је Панића и Аврамовића. А онда, остају Вук, Ђинђић и Шешељ, који ће да се покољу, тако да нема шта да брине. На Коштуницу није могао ни у сну да помисли. Ни ја. Нико. Ко га се сетио – алал му вера!

Кад је кренула кампања и Коштуничин нагли раст, изгледа да Свињоглавом нису смели да кажу какво је стање. Када се, ко зна како, сâм уверио како ствар стоји – било је већ касно. Однео враг шалу. Онда је лично запуцао на Ђердап, да

отвара нешто што није готово; за ту прилику блокирао је цео возни парк Србије да би под претњом извели људе са посла, из школа и сл., убацили у аутобусе и превезли где треба, на величанствени митинг. Па Крагујевац, па Беране. *Photo-montage included.*

Дакле, драги мој Пеки, овом приликом је ухваћен на спавању; да се партијски изразим – у небудности – и та се прилика никада више неће поновити, поготову не у другом кругу!

Победили смо, имамо доказе, ту су и радикали и СПО, у изгледу је и међународна арбитража (Норвежани, Грци, Руси?) и истина мора да се изведе на чистац.

Замисли тркаче на 100 м (јарди) где један победи са 10 м разлике а онда овај други, или судија, тражи да се трка понови, зато што се оном одвезала патика!

Runoff? Fuck off![86]

Не бој се, Пеки, тај више ништа не може да уради, осим да увати тутањ. Притом да пази, да не закасни као Чаушеску.

.....

2. октобар

Сада је сасвим нов случај који све ове године ни близу нисмо имали. Први пут је он поражен на изборима и то не танко него убедљиво. То је саопштила и његова РТС. То знају и полицајци и официри и чланови његове као и сестринске партије. Цепају се изнутра.

Склон сам да поверујем у *Sunday Times* – да баба хоће да бежи а он неће.

Данас сам давао неки интервју за *Deutsche Welle.* Питају ме, да ли следи румунски сценарио?

Рекао сам да то не долази у обзир. Тамо је била револуција, крвав обрачун и најзад су војска и полиција прешли на страну народа. Ово је сасвим други случај. Овде су обављени избори под најсуровијим њиховим условима и они су ПОРАЖЕНИ. И то се зна. Мало је тих идиота који су спремни да пуцају.

Вечерас је на Тргу било управо фантастично. Динкић и Ђинђић су толико добро говорили да су надмашили све узоре. Зато што говоре истину и што имају тле под ногама.

Рекоше да су одбојкаши слетели[87] и да су хтели да дођу да се обрате нама на Тргу, али су их кербери спровели за Нови Сад!

---

[86] Излучна трка? Одјеби! (Енг. игра речи)

[87] Одбојкаши су се вратили са златном медаљом на Светском првенству

3. октобар

Данас је била највећа могућа студентска колона – од Албаније до Славије или ту негде. У сваком случају непрегледна. Истовремено Динкић и Лабус, праћени такође хиљадама људи, ишли су у Савезни Завод за Статистику. Директор није попустио али неко од запослених им је (кажу кроз прозор) дотурио дискету са муњкама које су коришћене у овом случају.

Уставни суд је прихватио жалбу ДОС-а. Сутра је отворена расправа о спору. Од тога очекујем прелом (кичме).

Код нас, на Академији сакупљен 101 потпис.[88]

---

88 На мојој Академији смо повели иницијативу (на Хофманов предлог) да се не започиње школска година док се не признају изборни резултати. Текст је првог дана потписало 76-оро присутних на Збору и поред претње Декана да може да дâ отказ свакоме ко не дође пет дана за редом на посао. Био је присутан и продекан Камбасковић, који нам је саопштио да је био кандидат ДОС (Социјалдемократија) на општинским изборима, али (зачудо?) није потписао тај захтев! Сутрадан се број потписника попео на 101 а трећег дана на 128 (од укупно 176). Ту је занимљива следећа епизода: Пошто сам другог и трећег дана ја сакупљао потписе (оних који нису били на Збору) и чувао списак, после тог другог дана, увече ме је позвао Камбасковић и упитао:

– *Колико имамо потписа?* – на шта сам му ја узвратио питањем:

– *Ко смо то ми?*

Ни до краја није потписао. Није ми ни тражио (ваљда због моје реакције) а и да јесте – не бих му дао да потпише. Имао је прилику првога дана коју није искористио. И још кандидат ДОС-а!

Сутрадан, у среду, 4. октобра десио ми се крајње непријатан, чак поражавајући инцидент. Док сам дежурао у својој учионици, где су долазили нови потписници, ушао је мој доскорашњи студент (кога сам, иначе, волео као сина) и дословце ми рекао:

– *Значи, и Ви сте прешли на страну непријатеља?*

Знајући од раније његов, пре свега антизападни став, односно православно-националну искључивост а у ствари, солидарисање са СПС-ом или радикалима, одговорио сам му повишеним тоном:

– *Напоље одавде! – на шта је он, трепћући, одговорио:*

– *И Ви, напоље из Србије!* – и изишао.

Био је то тежак ударац моме схватању педагогије, односно, у ширем смислу – људскости.

Касније сам сазнао од једног другог студента да је овоме констатована шизофренија и да је на лечењу. Јавио ми се телефоном и његов отац и извињавао се због синовљевог геста. Све то донекле је објаснило инцидент и ублажило мој шок.

Недавно (феб. 2002), пред Коларцем, пришао ми је тај момак, рекао је да му је жао што је то онда учинио...

На моје питање: "Како је сад?" – одговорио је да је добро.

Сутра ће бити још.

Сутра на Тргу потписује се Кривична пријава против чланова Савезне Изборне комисије, а такође и против грађанина С. Милошевића, за кога постоји основана сумња да је наредио и подстицао крађу. Данас је било и интервенција полиције (због претурања контејнера и сл).

Али вечерас, враћајући се са Теразија, свратио сам да видим уништено седиште ЈУЛ-а.[89] Разбијена стакла великог формата дебљине 1 цм. Поента је да су на много места излепљене пароле:

ГОТОВ ЈЕ! и ЗАТВОРЕНО ЗБОГ КРАЂЕ

Среда, 4.октобар

Блокада је разбијена. Полиција је попустила, углавном без туче. У Тамнаву[90] су (срећом) на време стигли Коштуница, Мићуновић и Вук Обрадовић. И много народа из целе Србије. Преговори са полицијом били су успешни. Изгледа да је један багер напао полицију!!! (Нешто као тенк)

Могуће је да је та тачка (Колубара) преломна тачка протеста и да од сада почиње да се котрља низбрдо (по њих).

Данас ће Врховни суд дати податке из округа Врање и Прокупље, што је било кључно за ову крађу, тако да ће и то да се одмота.

Сутра у подне је један скуп на Тргу (предаје се кривична пријава против грађанина СМ) а у три сата је скуп пред Скупштином.

Ту долази ЦЕЛА СРБИЈА. То би требало да буде прави крај.[91]

Четвртак, 5. октобар 13:30

Е ово постаје забавно! Савезни уставни суд је поништио председничке изборе! Па то је циркус. Да није трагично, било би смешно. Али мислим, да то ни онај смутљиви Путин не може да

---

[89] На углу Крунске и Кнеза Милоша, дијагонално од парка

[90] Један од рудника (угља) Колубара који је прогласио штрајк док се не признају резултати избора.

[91] У музици, после правог краја, врло често постоји још један мањи одсек, звани кода (Цода) који смирује. Можда ће Милошевић у некој коди, да се батрга још неко време, са његовим другим кругом, али то је збиља само кода. Права каденца ће бити сутра у 3.

подржи. Баш су га претерали. А толико су првих дана зврндали да је све протекло у реду и мирно и нико никакве примједбе није имао.

Вест дана је да РТС штрајкује. То је, наравно, огроман организам. Кажу да у забавном програму има 5000 потписа. У информативном, мислим, око 500. Важно да је почело.

И у ПОЛИТИЦИ се кува. У Вечерњим новостима, такође. Ситуација се мења из сата у сат.

Наше «оклопне јединице» у Кнеза Милоша

Код Скупштине је већ бачен сузавац. Срећом, дува јак ветар, који растерује исти. (Као 9. марта '91) Али било је и пендречења (пред Скупштином). Огромне количине народа пристижу из Србије. Многи путеви су били блокирани, али су блокаде углавном пробијене. (можда су жандари били мекши?) Пристижу камиони, аутобуси, мала кола...

Јавићу се вечерас.

ПС. Ректореса[92] данас није могла да нас прими (иако је јуче рекла да ће пре подне бити слободна) и одложила сусрет за сутра у 11. Ми смо јој онда послали једно писамце (са 8 потписа са све 4 академије) у коме тражимо њену оставку.

[92] Мисли се на Радмилу Бакочевић која је била члан СИК те смо због тога тражили њену оставку.

18:00

Вуле[93] и ја смо дошли да мало предахнемо а мало ме и сврбе прсти да пошаљем ову поруку. Дакле, НИКАДА није било оволико народа. Ово је надмашило и чувену Нову '97 годину.

То, наравно, нико не може да преброји. Да ли милион? милион и по? Два? Све је могуће. Гомиле аутобуса и камиона... Чачак, Краљево, Ниш, Нови Сад ... Већ од Славије је било препуно. И у краља Милана и у Београдској. Некако смо се пробили до раскрснице Кнеза Милоша и Александрове.

Нисмо видели почетну ситуацију. Али после аплауза смо видели пуно нашег народа на степеништу Скупштине.

5. окт. 2000.: Окупљена маса испред Савезне скупштине; фото: Слободан Миљковић

После пола сата су кренули са сузавцем. Не знам ко је први почео. Могуће је да су прво полетеле каменице на Скупштину или на кордон. Наравно, било је покрета горе-доле. Вуле и ја смо били неприпремљени – без марамица и воде. Али преживесмо та два три таласа сузавца.

Онај дивни ветар од јутрос, ко за пакост, неко време је стао, а после је опет постао нас савезник. Видели смо иза Скупштине, густ црни дим. Рекоше нам да су запаљени полицијски џипови. Чуле су се и експлозије резервоара. Полупани су многи прозори Скупштине а из подрума дим...

[93] Мој амерички другар Вуко Лепетић, обилазећи своју врло стару мајку, затекао се тих дана у Београду и прихватио мој позив да идемо заједно.

Онда смо прошли поред Маркове цркве да видимо шта је са Телевизијом. Момци су сишли доле и каменовали је. Поразбијали скоро све прозоре, а онда је покуљао и дим са првог, па другог спрата и најзад је цела Бастиља била у диму и пламену.

Од момака смо сазнали да су се пајкани предали. Многи су разоружани и разпендречени. Видео сам момка са шлемом и пендреком (трофејним). Кћер Бојана ми рече да је видела на CNN да је Милановић поднео оставку (РТС). Перишић је преговарао са војском и управо се обраћа народу. Не знам шта им је рекао.

Враћамо се на поприште. Јавићу се касније. Управо вест са Индекса: Полиција је предала Студио Б без борбе и проблема!

.....

21:00 (Четвртак)

Изгледа да сам био у праву! Ово је био онај завршни акорд финала. После тога следи кода (Coda) као смирење.

Скупштина и телевизија су демолиране и гореле. У обе зграде смо пре један сат видели ватрогасце. И пљачкаше који износе канцеларијске столице (на точкиће), компјутере, телевизоре, сточиће, чивилуке...

Срећом, ни у Булевару, ни у Краља Милана није било ни једног разбијеног излога. Али на Индексу су упозорили да би власници и продавци требало да ноћас дежурају и сачувају своје радње.

Милиција је или поражена или се предала. У шетњи, мало-мало па видиш неког са шлемом, штитом или пендреком, наравно, трофејним.

Наводно су Милановић и Симо Гајин ухваћени у Телевизији и да су оба, или само Милановић, пребијени. Ако су!

Иначе, изгледа да, срећом, нема жртава. Неколико момака је рањено, углавном гуменим мецима. Али им живот није у опасности. И нема их много.

Најављује се седница Савезне скупштине још ноћас. Председаваће Мићуновић.

Врло, врло ретко се виде типови са шајкачама и кокардама. Такође и пијани типови (деца) са пивом.

Значи: Студио Б је ослобођен. РТС се очекује са вестима (нашим) БК и ТВ Политика прешле на нашу страну.

Изгледа да је она спрдња са уставним судом и поништавањем председничких избора – била кап која је прелила чашу. То је изазвало бес људи. То је било сувише, чак и ако је од њега. Тиме је понизио цео народ, укључујући и његове. Чачкао је мечку под пречку и добио по њушци.

На једном паноу сам видео: ИДИ СЛОБОДАНЕСКУ!
То постаје врло актуелно. Где да иде? Чиме? Да не закасни на авион?

ПС. Полиција се повукла из рудника Колубара

.....

23:30

Чујем на Индексу да ускоро почиње нова РТС емисија вести. Размишљам да ли да отворим шампањац? Пошто имам само један, а ко зна да ли ће сутра моћи да се купи? Јер ипак, кад укембече Свињоглавог,[94] мораће нешто да се попије.

Уствари – нема дилеме: вечерас је време за шампањац! Мој оптимизам је, као што видите, победио. Живели!

.....

Петак, 6. октобар, јутро

Дакле, синоћ смо отворили (и попили) шампањац! Заспао сам у уверењу да је Свињоглави збрисао у једном од 2 (3?) "Андонова".[95] С једне стране то је било олакшање, да неће

[94] Ваљда негде у лето, после бомбардовања, на пијаци сам срео Јовану, ћерку Боре Симића. Питао сам је – *Како ти је отац?* – а она га је цитирала: –*Чекам да падне Свињоглави, па да мирно умрем!* – Свињоглави је поражен на изборима које је сам расписао; Бора је после неколико месеци умро али није доживео хапшење и испоруку у Хаг, што је штета. Овај надимак ми се допао а прихватио га је и Смодлака.

[95] Пронела се вест да су на батајнички аеродром слетела два "Андонова" а убрзо затим и одлетела у непознатом правцу. Помислили смо да је цела екипа

више бити никаквих сукоба, али ми је било и жао, кад сам помислио да су с њиме збрисали и његови кербери – Горан Матић, Иван Марковић, Драган Томић, Милован Бојић, Ивица Дачић, Горица Гајевић и остали. А у два (три) Андонова сви су могли да стану!

Коштуница на Првом програму ТВ!!! Звучи невероватно, али је истинито.

Када сам се пробудио око 4 (било ми је хладно испод фротира а поред отвореног прозора) исти Први програм је јавио да је Свињоглави са својом гардом (securitatea) у својој пећини код Бора. Пуштали су снимке из Темишвара и Букурешта, са све оним уцмекавањем Чауша. Зашто ли то? Какве везе то има?

Погодила ме је вест да је ипак било жртава. Прво је потврђено за једну девојку која је несрећно настрадала – да ли је пала СА аутобуса или нешто са оним багером – а затим, за неког момка кога су погодили сузавцем у главу. И за још једног момка. Такође је вест да су страдала (линчовани?) три жандара. Чуло се да је Милановић ухваћен у Телевизији и линчован. На смрт? То не знам. Не би ми се срце поцепало због њега.

Јавићу се опет. Поздрав Рајко

У наставку је маил који сам послао Демократској странци и Свилановићу:

ЧЕСТИТАМ! БРАВО! ЧЕСТИТАМ!
СРЕЋАН САМ КАО НИКАДА У ЖИВОТУ!
И СВИ ОКО МЕНЕ И СВИ КОЈИМА ШАЉЕМ Е-МАИЛ ПОРУКЕ!

Али сада се догодио занимљив терминолошки софизам: Опозиција је победила и постала власт а у називу је остала опозиција! Наравно, да то није битно, али чини ми се да ипак то треба хитно отклонити. (Можда је већ и отклоњено?)

Вероватно је онај назив – ДЕПОС из '92 најприкладнији. Па да. Зашто не би био ДЕПОС? Може и ДЕКОС (Демократска коалиција Србије) или просто ДЕС (Демократска Србија), али оно ДОС свакако треба нечим заменити јер ће испасти збиља смешно, рецимо, на Врачару, где ДОС има свих 60 места – да буду опозиција.

Па и у Београду, са 105 места – то је убедљива власт а опозиција су СПС и Шешељ (свега 5).

збрисала. А испало је да су њима допремљени падобранци за сваки случај али срећом, они нису били употребљени.

Ако већ нисте, учините то што пре – не допустите Шешељу да прави спрдњу на тај начин.

.....

Петак, 6. окт. 2000. поподне

Ето и то доживесмо!

На Првом програму телевизије грађанин Милошевић (иначе још увек председник највеће опозиционе партије), очигледно придржавајући леву руку десном, са мало отромбољеним левим образом – стао је пред камере и прилично јадним тоном, признао пораз и честитао Коштуници. Пре њега то је учинио мајор или пуковник (?) Павковић (на брзака произведен у генерала, па сад верујем да ће да се врати у претходни чин).

То је претпоследњи акорд а завршни долази данас, у Скупштини, када Коштуница буде и формално инаугурисан у Председника. И то је онда стварно крај првог става.

Други став:

Коштуница а и други, у више наврата су рекли да не треба да буде и неће бити реваншизма. Шта то значи? То свакако није и не сме да буде амнестија. Таман посла! Ја то разумем да сада не треба тек тако хапсити подмладак ЈУЛ-а. Они ЈЕСУ терористичка организација (то су они табатори у црним кожним јакнама који већ годинама безбол-палицама туку демонстранте) али све мора да прође кроз поштену судску процедуру.

Оно што прво очекујем, то је да све судије Савезног уставног суда попију бар по три године робије. Њихово питијско саопштење од четвртка имало је да значи:

– Пуј пике не важи, играли смо се избора, али нам се то више не допада па игру прекидамо. Идућег лета, када по закону морају да се закажу избори, то ће се и урадити. Будите стрпљиви до тада!

Е, за тако нешто, без обзира што су већ јуче све то порекли – по мени морају да сносе најтеже последице, јер се од њих очекује највеће поштење и највећа стручност. Поштење су показали својим подлим (тросмисленим) саопштењем а у стручност (за сада) не сумњам, али то им је отежавајућа околност – све су радили свесно, знајући последице.

Следећи би требало да буду чланови СИК. И они су углавном судије вишег нивоа. Међу њима је и Милена Арежина, која је брисала из регистра СОКОЈ, организацију признату у 130 земаља, потписницу свих међународних уговора! И која постоји

равно 50 година, а она је пронашла да му регистрација није исправна!

Та госпођа је јуче наредила члановима свог суда да у 12ч. напусте суд, а у 13:30 "непозната лица су провалила у њен кабинет и однела гомиле (оптужујућих) папира".

А за после, нек иде све својим редом. Ко је шта опљачкао мора да врати. Рецимо, онај Маркић,[96] паметно и способно дете, које "прави" десетине хиљада марака дневно, морао би да поднесе рачун, тј. да објасни свој таленат.

Ако се испостави да нема довољно места у апсу, можда бисмо могли да добијемо помоћ у виду хашких капацитета?

А ово ми је стигло е-маилом са непознате адресе али делује врло аутентично:

Како је Владан Дугоњић разоружао Споменку Јовић у РТС-у

Чекао сам десет година. Пропустили смо да ово исто урадимо још 9. марта 1991. Помоћу ове справице, она је свако вече у пола осам узнемиравала годинама моју душу – показује тв микрофон, свој "трофеј" Владан Дугоњић, 40-годишњи машински инжењер из мачванског села Липолист код Шапца.

– Ово сам лично отео од Споменке Јовић. Док је још горела Скупштина, они су на само неколико стотина метара монтирали прилоге за други Дневник. Пролетео сам кроз запаљено приземље, долетео до не знам тачног којег спрата и затекао их на самом чину злочина. Није веровала шта јој се дешава, истргнуо сам јој ово из руку, развалио шамарчину и то је једина дама коју сам у свом животу ударио. Могао сам је и убити, ипак успео сам савладати бес, пљунуо сам је после шамара и рекао: "Нека ти даље бог суди, ја сам моје обавио".

У том тренутку видео сам да изводе Комракова, да га "милују" са стране ко стигне и ко га дохвати, видео сам разбијеног Милановића, скупио се ко мука једна. Толико су сви били бедни да су ми се у моменту смучили. Толико су били ниски да је и ударац било сувишно по њима пружити. Колико год су били силни док су "блъували" ватру годинама преко екрана, сада су били толико блъутави да ни честити бес у мени нису могли изазвати.

[96] Мисли се на Марка Милошевића који је био власник дискотеке "Мадона", ланца *дуту-фрее схопова* контролисао увоз цигарета и ко зна чега још?

– После скупштине – наставља даље Владан своју причу, док му је брада још жута од сузавца, а обрве и трепавице спечене од шок бомби – ја сам са Чачанима похитао ка Таковској. Телевизија ми је била већи мерак од саме Скупштине. Војници који су нас сачекали са борним колима испред Телевизије, гледали су нас са симпатијама, са једним сам се онако из затрке изљубио, из саме зграде телевизије полетеле су шок-бомбе. Падао сам и устајао док нисам пролетео ватру у приземљу. Запалио ми се рукав од јакне, један момак из Чачка ме је угасио и наставио сам даље. А они, ко мишићи у рупи завучени, дрхте, знају шта их чека. Ипак, имали смо толико разума да се задовољимо са васпитним мерама шамарања.

У тренуцима док сам кроз ватру летео, само сам мислио: "Боже колико ноћи је одавде мени јада нанесено. Кренуо сам – наставља своју причу Владан Дугоњић – са својим Шапчанима и у глави ми је била само једна мисао, не вратити се у Шабац необављена посла.

Већ десет година жалим за тим 9. мартом, и тада сам био у јуришу. Тада нисмо успели, ево сада се живот поново вратио у мене. Био сам спреман да у телевизију уђем па макар и без очију остао.

– Четири дана држао сам барикаде на лозничком путу, Четири вечери био сам на тргу у Шапцу и увек сам мислио: "Нема од овог свируцања ништа, ваља ићи у престоницу и из рупе извадити зликовце... И тако и би...

Субота, 7. октобар

Што се тиче Иванова, и он и његов газда су курве преиспољне. Уочили сте оно, да позива два кандидата који су ушли у други круг!

Јуче је Коштуница примио у палати федерације и Свињоглавог! И разговарали читав сат. А пре њега – Павковића. Мислим, да је све то у реду. Он се понаша цивилизовано. Савезни Председник треба да прими председника највеће опозиционе партије (СПС)!

22:00

Управо је завршена церемонија инаугурације. Сама церемонија је прошла одлично. А претходиле су две посебне седнице два већа, које су преношене на ТВ Бастиљи. Ту су већ почела препуцавања, укључујући и врхунски простаклук лажног војводе, који се, не знам коме, обратио са:

– *Шта хоћеш? Битанго једна!* – и слично.

Бесан је јер има 3 + 2 = 5 посланика од укупно 178!

А сад на радију пуштају Свињоглавог који осећа олакшање што више није Председник. Каже да ће сада моћи више да се посвети породици, нарочито унуку Марку.

Мало морген! – кажем ја. Мањ ако му унук не дође у Забелу.

После ове симболичне победе и почетног славља, настала је чудна ситуација: освојена је локална власт скоро у свим местима у Србији (осим у Црној Трави, Бабушници и Малом Црнићу), Коштуница је савезни Председник али реална моћ и даље је у рукама бивше власти. Ипак, с обзиром на онакве изборне резултате, као и с обзиром на онолику масу људи који су се изборили за те резултате, тадашња власт је морала да мало устукне па је прихватила проширење сваког министарства са још по два ко-министра – по једног из ДОС-а и једног из СПО-а, уз начело да се све одлуке доносе уз потпуну сагласност свих. То је, практично, значило парализу рада, јер су њихови интереси и погледи били апсолутно супротни и, у ствари, никакве одлуке нису ни биле донете.

Није било друге него да Милутиновић распише парламентарне изборе за децембар, што је он – после неког натезања и оклевања – и учинио.

А шта после?

Врачарски јуродиви

Ваљда сам га, ко зна када, први пут видео у Његошевој, испред Каленићеве пијаце – између дилера и пијачних носача с једне стране и пензионера који чекају испред киоска "нешто што ће тек доћи" с друге – како уз општи потсмех околине, неким чудним покретима и мумлањем богоради за пиво, цигарете, "неки динар" или не знам шта друго. Било је то на почетку деведесетих, управо када смо се спремали на десетогодишњи суноврат у амбис. Изгледао је збиља јадно. Висок скоро два метра, чупаве и запуштене косе и нешто браде, без неколико зуба, на босим ногама распарене ципеле као код Дизнијевог Шиље, са неким крпама везаним канапом уместо панталона (а можда су то некад и биле панталоне?), на поцепаној и прљавој кошуљи без дугмади постојао је само један рукав док се други за њим вукао као реп; чак је имао – иако је било већ летње време – и неку пластичну јакну, бар пет бројева мању. Сретао бих га, практично, приликом сваког одласка на пијацу; он је дежурао на свом месту.

А онда је некако нестао. Месецима (а можда и годинама) га нисам видео. Претпоставио сам да је јадник – хранећи се искључиво из контејнера, спавајући по ко зна каквим буџацима, вероватно месецима или годинама неокупан, без икакве медицинске заштите – вероватно умро од глади, хладноће, неке инфекције или не знам од чега другог.

Али не! Пре неког времена опет сам почео да га виђам. Не тако често и не тако редовно као некада, јер више није дежурао код пијаце, него бих га видео како журно граби уз Макензијеву или пак низ Макензијеву, испред "Београђанке", код "Цветног трга", код "Трандафиловића" (али увек у врачарском атару), и увек дувајући у кесу са неким лепком. Када би за тренутак склонио кесу са уста, видео би му се лепак на врху носа, на уснама, образима и бради... Само изузетно бих га видео без кесе, са цигаретом, како ришка по контејнерима...

Оно што је крајње чудно, виђао сам га и по цичи зими: ја у виндјаци преко џемпера, са шалом, вуненом капом и

ципелама за снег – он и даље у раздрљеној кошуљи са пластичном јакном, у ципелама или патикама без пертли и наравно без чарапа; ја после доброг доручка или ручка – он само са својом кесом и својим лепком...

Па јели то могуће? Какво је то челично здравље? Од чега је он прављен? Пола Београда захваћено епидемијом грипа лежи под температуром, уз лекове и витамине, док наш јуродиви хита Макензијевом, без грипа, без температуре, без кијавице!

(21. новембар, 2000.)

Приликом припрема за републичке изборе пријавио сам се за члана бирачког одбора и био одређен баш на место где су у септембру биле Бојана и *Кенија.*

Атмосфера је, зачудо, била сасвим нормална. Испред СПС-а је био неки "чика Драги" (тако је сам себе називао), који је био збиља искусан (а испоставило се: и добронамеран) у тим пословима; њега је замењивала нека млада ЈУЛ-овка која се нонстоп кикотала; испред радикала је био неки човек, доста миран и повучен, који није имао заменика, а испред СПО два млађа момка, врло активна и амбициозна. Све је функционисало беспрекорно. Један је осветљавао прсте лампицом, ја сам водио списак, СПО-овац је давао листиће, а један је прскао спреј на прст.

И шта се десило на крају?

У односу на број заокружених бирача један листић у кутији био је прекобројан а један је фалио међу неупотребљеним. Све смо пребројали по пет пута и тај један глас је остао споран. ДОС је имао десет пута више него сви остали заједно али избори су поништени на том месту!

Како се то десило?

Тако што је момак поред мене, када му је, по договору, наишао неки пајтос – дао овоме ДВА листића а ја то нисам приметио. Овај их је иза паравана пажљиво савио заједно и оба убацио у кутију. То је све. Тако се то ради.

Сматрам да је престрога та законска одредба, која поништава изборе и због само једног гласа. Када се ради о тако великим бројевима (неколико стотина), мислим да нема разлога

да се не допусти грешка, рецимо до 0.5%, што не може битно да утиче на резултат, тако да избори не пропадну.

Укупни резултати, као што је познато, били су управо спектакуларни по ДОС: 176 мандата а остатак до 250 су поделили СПС-ЈУЛ, радикали и ССЈ. СПО није добио ни један мандат, те је на тај начин постао *највећа ванпарламентарна опозициона странка.*

Шешељ је успео да разним смицалицама одгоди конституисање Скупштине за читаве две недеље, а онда, када је она ипак успостављена и када је требало да се изабере нова влада, такође је, уз помоћ ес-пе-есоваца, бескрајним заневетањем развлачио дискусију о експозеу мандатара.

И би шта би...

Прилог за лик и дело Драгана Маршићанина

Било је збиља заморно (па и досадно) слушати у скупштини ес-пе-есовска и радикалска наклапања поводом Ђинђићевог експозеа. Људи једноставно или нису знали или су се правили да не знају шта је експозе и како он треба да изгледа. Уосталом било је провидно јасно да су то били још последњи трзаји и покушаји (после Шешељевог приговора на ток избора и двонедељног одлагања конституисања и скупштине и владе) да се одуговлачи што више – ако не за неколико дана, онда бар за неколико сати.

Сам мандатар на крају је убедљиво одговорио својим критичарима и уједно похвалио посланике ДОС-а што нису узели учешћа у дискусији и тако пролонгирали ствар још који дан. И кад је све било готово (21 час), дошла је на ред главна тачка програма – проглашење тј. избор нове владе. Драган Маршићанин који је врло сталожено и стрпљиво водио ову "хисторијску" седницу, на крају је ипак изгубио стрпљење и направио (по мени) један тежак гаф: прочитао је одредбу пословника по којој се "влада бира тајним гласањем, осим ако скупштина одлучи да гласање буде јавно". И одмах се пожурио да, као председавајући, предложи да се гласа јавно!!! Тим поводом поставио бих овде неколико питања г. Маршићанину:

– Ко је саставио и усвојио – и када – Пословник који је он цитирао? (ја мислим: Ратко Марковић и СПС?)

– Зашто је баш он посегнуо за оном додатном клаузулом предвиђеном само за изнимне случајеве, које су управо ес-пе-есовци злорабили и од изнимног правили редовно?

– Зар не зна г. Маршићанин да је тајност гласања један од стубова демократске процедуре?

– Па кад ће и за шта ће да се гласа тајно, ако не за избор премијера и чланова његове нове владе? Па то су челне функције у држави!

– Како је могуће да се толико бринемо да тајност гласања буде обезбеђена и при избору општинских одборника а за премијера и владу то више није важно?

– Да ли ће се г. Маршићанин потрудити да се ова нова скупштина разликује од оне ес-пе-есовско-радикалске или ће се, пак, држати СПС-овог пословника (уместо демократских начела) и допринети да се шире приче "о Курти и Мурти"?

– Да ли је могуће да га је на крају ипак издало стрпљење и да није могао да сачека још сат или два (тајно гласање и бројање гласова) у име демократске процедуре или је нешто друго у питању? (При тајном гласању, сасвим је могуће да би неко из ДОС-а гласао против а неко из СПС и ССЈ гласао за – што и јесте квалитет демократске процедуре).

Наравно, г. Маршићанин је изнео само предлог а неко од посланика је могао да се дигне и образложи супротан предлог – да се гласа тајно – али, нажалост, није. Да ли су и они (посланици) били нестрпљиви, уморни, гладни и жедни или нису имали поверења у сопствену већину и нису хтели да праве од готовог вересију?

Шта год да је – сенка (или мрља) остаје. Можда ће г. Маршићанин једнога дана опет потегнути поменути пословник (или неку уредбу) и објавити да више неће бити ТВ преноса скупштинских заседања како ми, обични грађани, не бисмо сувише забадали нос у њихове ствари, а наравно, то образложити на неки себи својствен начин?

(Предато у ДАНАС 26.1.2001 али никада није објављено)

Скоро случајно, управо тих дана ми је налетела још једна давнашња (комунална) тема те сам је приредио за ДАНАС-ову страницу “дијалог”.

Пешаке треба волети !

(Илъф и Петров)

Најзад је конституисана Скупштина и проглашена Влада. Тек сада можемо да очекујемо да се збиља нешто деси. Очекивања су, наравно, велика а проблеми – огромни. Наравно, доминирају велике теме: односи са Црном Гором, терористичке акције у јужним српским општинама и на Косову, однос према хашком суду, како и када ухапсити Милошевића и где му судити, како покренути убијену и упропашћену привреду, односи према светским силама...

Ипак, поред тих великих тема, очекујем да нова власт почне да се бави и "малим" темама, тј. животом обичних људи. И ту, наравно, има сијасет проблема а ја желим да отворим један, врло акутан: београдске улице. Наравно, ово што следи више се односи на градску власт али и републичка би, на нивоу законске регулативе, имала ту шта да каже и уради.

Сви смо сведоци, сви смо учесници а многи су и страдалници од онога што се дешава на нашим улицама. Само у ретким случајевима, где су улице заштићене бетонским жардињерама (као напр. у Краљ-Милановој) – пешаци могу да се крећу тротоарима. У свим осталим улицама (велика већина), где нема жардињера или металних стубића, на тротоарима су паркирани аутомобили – или паралелно са коловозом, што сужава тротоар на једва његову половину па је пешачки промет отежан и успорен, или накосо, када предњи точак долази скоро до самог зида куће, па је тада пролаз пешацима сасвим онемогућен и они морају на коловоз! Некада пешаци морају да заобиђу само једно, некада два-три возила а у најгорим случајевима (као што је, рецимо, Молерова од Крунске до Хаџи-Ђерине) где су оба тротоара блокирана целом дужином улице, пешаци (наравно, и стари људи и мајке са дечјим колицима) немају другог избора него да иду коловозом.

Често пролазим баш Молеровом улицом. Чешће као возач али неретко и као пешак. Као пешак осећам бес према несавесним возачима који су потпуно блокирали тротоаре и тада потпуно разумем оне људе који носе ексер у џепу и њиме остављају трагове по каросеријама. Као возач осећам стид јер у том тренутку припадам "фели" аутомобилиста.

Овакав силеџијски однос према немоћним, "кротким и паметним пешацима" (Илъф и Петров) на тротоару има и своју још дрскију варијанту – на коловозу. Рецимо, тротоар испред Треће гимназије у Његошевој заштићен је металном оградом и

њиме се може кретати. Тротоар на супротној страни делимично је заузет "терасама" испред кафића а делимично паркираним возилима. И шта онда раде посетиоци кафића? И поред знака забране заустављања, паркирају на коловозу, и то на обе стране, скоро до семафора на углу Светозара Марковића! Улица тако постаје једносмерна. А кад се направи колона испред семафора и утом наиђе аутобус "двадесетчетворка" из супротног смера – проблем постаје неразрешив, тј. потребна су многобројна маневрисања да се "чеп" одгуши.

Сличан, али још дрскији случај је кад се све то (паркирање с обе стране коловоза) дешава у врло прометној улици, каква је Васина. Дрски преступници не зазиру ни од аутобуске станице – па преко оног БУС паркирају као да им је то резервисано место!

А шта рећи за тролејбуску станицу на самој Славији (смер ка Црвеном крсту) која је постала паркиралиште за безобзирне возаче (па чак и таксисте) који ту сврађају на плъескавицу, а тролејбус мора да стане на 4-–5 метара далеко од тротоара!

Мој предлог је следећи: пошто се планира смањење активног броја полицајаца, могуће је један број њих преквалификовати у комуналне позорнике који би или кажњавали преступнике на лицу места или остављали "тикете", с тим да се надам да татини синови више неће моћи да те тикете преко татиних веза сторнирају. А ако би казне биле озбиљне, рецимо, од 500 дин. па навише, верујем да би се, као прво, градска каса напунила на најлогичнији начин, а као друго, можда би се и напасници упристојили.

Други тип решења (у каснијој фази) био би да се уз ивичњаке свих улица у центру поставе или метални стубићи или бетонске кугле, односно жардињере, како би се тротоари ослободили и вратили пешацима. Наравно, истовремено треба омогућити људима да имају где да паркирају. Изградња гаража је сувише велики подухват за овај тренутак али би, као привремено решење, било могућно направити паркинге на плацевима којих има малте-не у сваком блоку (као онај на углу Александрове и Кнеза Милоша).

Али проблеми нису само у вези са паркирањем. Несавесни возачи који се овако бахато паркирају, наравно, понашају се бахато и у вожњи. Прелазе преко пуне линије, пролазе кроз црвено светло, возе у супротном смеру од дозвољеног, итд. Све би то требало кажњавати! Али нема ко! Осим у Кнеза Милоша, нигде нема полицајаца. Раније смо их

виђали у кордонима и у "марицама" а сада их нема нигде! А требало би да неко води рачуна о саобраћају у граду. Нарочито треба кажњавати оне који кад стану на црвено светло обавезно, бар предњим точковима, стану на пешачки прелаз, па још, у свом нестрпљењу, иако је још црвено, турирају и крећу преко "зебре" по којој иду преплашени и слуђени пешаци. Такви ће се упристојити једино ако се почне са драстичним казнама.

Сви поменути проблеми, односно прекршаји који се чине, кодификовани су у нашим законима о саобраћају а евентуално их треба само допунити. Али треба да постоји неко ко ће да се стара да се ти закони поштују, тј. да кажњава оне који их не поштују.

У том смислу предлажем да се и употреба звучних алармних уређаја забрани. По закону о саобраћају, наиме, "у насељеном месту забрањена је употреба звучног сигнала..." (подтекст: да се не би реметио мир грађана) а сви знамо да су сирене на колима просто безазлене у односу на "јаукање и завијање" аларма. Оно што је крајње нелогично то је да кола у друштвеном власништву, по закону, морају да буду обезбеђена алармом! Без њега се не могу регистровати! Такав закон треба укинути а донети нов по коме се кажњава онај ко има уграђени звучни аларм. Аларми, наиме, могу да постоје али само такви који не узнемиравају околину него дају сигнал само власнику возила (у његовом џепу или под јастуком) да му неко "дира" кола, па онда он може да предузме мере заштите а да се други људи при томе не узнемиравају.

Ако хоћемо у Европу – а хоћемо – онда и ту треба да се угледамо на уређен свет. Просто не могу да замислим да у некој пристојној земљи као што је Шведска, Немачка или Француска аларми могу тек тако да малтретирају читаве квартове, поготово ноћу.

Узгред, не верујем да су, због постојања аларма, престале крађе аутомобила. Онај који је намерио да украде неки ауто знаће како да неутралише и његов аларм. А ако у том дезактивирању не би успео, па га неко из комшилука види како краде, верујем да би реакција посматрача била: - *Е, нека! Један мање...* (ДАНАС, 31. јан. 2001)

Да ли је само случајни стицај околности или је "неко од надлежних" прочитао овај чланак и њиме био подстакнут, тек чињеница је да су месец дана после тога почели радови на два велика плаца на Славији (на почетку ул. Проте Матеје) и ускоро су тамо направљена два велика паркинга. А непосредно затим,

на месту некадашњег биоскопа “Славија”, па све до Београдске, направљена је “паук-база”, са 5–6 нових тојотиних “паукова” и огромним плацем за довучена возила.

А пре него што се вратим на главни ток, да за тренутак испричам шта се дешавало код нас на Академији после 5. октобра. Управо сутрадан, у петак, имали смо већ од раније заказану неку седницу (Факултетског већа). Атмосфера је међу нама била свечарска на известан начин. Љубиша (Декан) се очито трудио да се прилагоди новој ситуацији, која, наравно, још увек није била сасвим јасна. Неко је изнео предлог да сви заједно одемо пред Савезну скупштину на промоцију новог Председника. Чини ми се да је тада, Миха (Милан Михајловић) предложио да се испита одговорност Декана у минулом периоду. Дизањем руку овај предлог није прихваћен.

А када је из Министарства послат налог свим факултетима (па и нашем) да треба да се изврше избори за Декана по демократској процедури (тајним гласањем), наш Деканат је хитно одговорио да је избор већ извршен и да је ранији Декан потврђен! (То на основу оног дизања руку од малопре!)

Пошто је неко то "провалио" и јавио Министарству о чему се ради оно је послало поновни налог да избор мора да се изврши тајним гласањем.

Заказана је изборна седница на коју је дошао уобичајен број људи (нешто преко половине – важећи кворум) и на тајном гласању Љубиша није добио потребну већину. Био је врло разочаран. Са иронијом и горчином у гласу "захвалио се колегама" и рекао да се нови избори заказују за две недеље а да ће добро размислити да ли ће се јавити као кандидат, с обзиром на управо пребројан резултат.

Једног од следећих дана срео сам се са Срђаном Хофманом на Академији те ми је он рекао, како је разговарао са неколицином људи и да су сви били сагласни "да ја треба да се кандидујем за Декана, с обзиром на мој десетогодишњи ангажман као и на углед који уживам међу колегама". Нисам био баш одушевљен тим предлогом. Неко време сам се опирао објашњавајући да не волим да будем власт, да нисам волео ни кад сам био само шеф Катедре, да се не разумем у административне послове, да ускоро идем у пензију ... Ипак,

после једно пола сата разговора, остало је на томе да још размислим и, како рече, да би то било добро макар као прелазно решење (неколико месеци).

Најзад сам ипак пристао, после разговора са још некима, тј. после њиховог наговора.

Нисмо организовали никакву кампању или агитацију. Сматрали смо да је ствар одлучена већ самим мојим пристанком. Подсетимо се: уочи 5. октобра, када смо под Декановом претњом отказа лично потписивали текст о непочињању нове школске године, тај текст је потписало 128 људи. Сам текст је био Срђанов а ја сам водио акцију потписивања следећа два дана. На управо поменутим изборима – при само једном кандидату, он није добио подршку. Претпоставили смо, ако буде истакнут други кандидат (и то баш ја) – да онда он нема никакве шансе.

И шта се десило? Љубиша је изабран убедљивом већином! Одмах сам му честитао и убудуће смо остали у сасвим добрим односима. Мени је донекле лакнуло (као Милошевићу који ће да се "бави породицом и унуком"!) али нисам могао да схватим и објасним себи шта се десило са тим људима? Знам да је Љубиша вршио агитацију (што је нормално) али при тајном гласању то збиља не мора да има никакве везе. Где су се загубили оних 128 потписа? Али тако је то са нашим људима. (Да сам о овоме испричао госпа Мици Бобић, сигурно би се одмах исписала из нашег национа).

А сада да се вратим на главни ток. Без обзира што ми се није допао онај начин избора, Влада је конституисана и најзад је кренуло. Претпостављам да су се нови људи суочили са сваковрсним страхотама и пустоши које су оставили ес-пе-есовци. Као прво, ови су имали неколико месеци времена за уклањање трагова својих малверзација а као друго, све касе су биле испражњене – остали су само дугови.

А већ у рано пролеће 2001. вероватно је почело да “шкрипи” између савезне и републичке власти јер компетенције нису биле јасно разграничене. Например, очекивао сам да Милошевићев генерал Павковић буде макнут са позиције начелника Генералштаба (па чак и враћен у чин мајора или пуковника?) али није! Очекивао сам да Раде Марковић, шеф

СДБ-а буде смењен и позван на одговорност – такође ништа! Чак је имао једносатну емисију на телевизији у којој је објашњавао, какво је јагњешце био! Па чак ни она два чудна "празника" – Дан државности Србије и СРЈ, које нико није прихватио као празнике – и даље су се празновали! Е што је много – много је. Пресавио сам табак:

Шта смо то празновали?

Крајње је апсурдно, чак некрофилно, да смо десет година празновали дан државности државе која није постојала. (Чак су и пасоши почивше државе не само важили него су се и као нови издавали до пре две године!) Посебно је у целој ствари било срамотно то што се празновао дан АВНОЈ-а а сви смо знали да је наш десетогодишњи пакао био изазван управо авнојским границама које су тамо неки прогласили за државне а које Јовић, Кадијевић и Милошевић нису признавали. Због тих истих авнојских граница толики људи су изгинули, били обогаљени, постали бескућници и избеглице... Али исто тако је и чињеница (не мање срамотна) и да наш народ воли да празнује (па макар то био и АВНОЈ), воли да не ради а воли да испече прасе – па то ти је.

Сасвим је другачији случај са управо минулим Даном државности Републике Србије за који 95% грађана нити зна када је (и зашто) проглашен нити пак знају његов тачан датум. Тој збрци вероватно је допринео један други "празник" (проглашење жабљачког устава) који је падао месец дана касније, у сличан али не и исти датум (27? 28? 29?). Ес-пе-есовска власт се на све могуће начине трудила да ови "празници" *заживе* и уредно нас је обавештавала преко новина и ТВ о њиховом "наступању" али – без успеха. Они се једноставно нису примили код народа. Тим је веће чудо, у ствари грех наше нове власти која се није сетила или није стигла да бар први од ова два "празника" на неки начин анулира, као један од симбола бивше власти. Не кажем да је то нека капитална ствар али ипак, симбол је симбол. Као застава, као грб, као химна. Сетимо се оног скидања петокраке са торња градске скупштине! То је био важан симболични чин. Нису петокраку само обмотали цирадом да се не види него су је отсекли и оборили а златног орла поставили! Пренесено на данашњу ситуацију: није довољно њихов празник само прогласити за нерадни дан (као што су они 7. јануар проглашавали нерадним даном), него је требало прогласити прави нови празник – 5.

октобар – и то дводневни! а овај њихов једноставно игнорисати! Нико ништа не би приметио.
(ДАНАС, 4. април 2001.)

Драго ми је што сам још онда ово написао. А у међувремену (између писања и објављивања) десио се кључни догађај, односно главни резултат петог октобра: Милошевић је спроведен у Централни затвор! У првом покушају нешто је трапаво рађено (можда су извршиоци зазирали од бившег газде? или је била нека несинхронизација између полиције и војске?) тек ствар није успела. Сутрадан је Чеда Јовановић (са Ђинђићевим овлашћењем) ишао код Њега на преговоре, они су трајали неколико сати, до дубоко у ноћ и на крају – некадашњи неприкосновени Вожд сео је у џип, за чијим воланом више није седео његов Сента него неки непознати шофер; поред њега су била нека наоружана *лица* ... и правац Це-Зе! Отворио сам још један шампањац. Тих дана сам послао листу ДАНАС предлог за "афокризам":

– Це-Зе треба преименовати у Це-Ка! – али он није објављен.

А када је главни мајстор већ у затвору, зашто га не бисмо послали у Хаг? Е, не може то тек тако! Мора да буде по закону. Да, али не треба заборавити да у Савезној скупштини ДОС има већину уз помоћ Црногораца који су до јуче били Милошевићеви савезници! Када је поднесен предлог Закона о сарадњи са Хагом, СПС, ССЈ и радикали су, наравно били против, али и Црногорци су били против. Покушај је пропао. Онда пада предлог да Савезна влада донесе уредбу са сличним дејством. Црногорци из Владе пристају да апстинирају (да не би сметали). Влада је уредбу донела али сада се појављује Савезни уставни суд који оцењује да је та уредба неуставна! Па то је исти онај суд који је 5. октобра поништио председничке изборе! Срећом, изгледа да има и одлучних људи (Ђинђић) који су, без много предомишљања ствар извели брзо и ефикасно. И то – на Видовдан. Некима је баш тај детаљ засметао. А ја мислим да је симболика баш добра: на Видовдан '89 – он се узнео; на Видовдан 2001 он је љоснуо.

Законито? Да, према Статуту Уједињених нација, као и према неким одредбама републичког Устава и закона. Коштуница је после изјавио да *није био обавештен* о читавој

операцији. Верујем да није и добро је што није. Јер да је био обавештен, можда би негде нешто закочио... Ево, како је то, у ствари, изгледало, па се може претпоставити како би изгледало да је био обавештен:

Отворено писмо Председнику СРЈ Др. Војиславу Коштуници

Катарза није трговина

Поштовани господине Председниче,

у интервјуу који сте дали недељнику ВРЕМЕ а који је објављен 5. јула, Ви дословце кажете:

...Када уредба бива оспорена пред Савезним уставним судом, негирамо тај суд јер нам се не свиђа његов став. Они који кажу да је тај суд оспорио изборну победу ДОС-а заборављају да је тај исти суд 6. октобра верификовао нашу изборну победу...

Је ли могуће? Да тако нешто кажете Ви који сте добили плебисцитарну подршку овог (слуђеног) народа? Поводом Ваше друге реченице, питам Вас, као стручњака за уставно право, како можете да узимате у заштиту такав уставни суд који у два дана доноси две СУПРОТНЕ одлуке? Ако је друга одлука исправна (а јесте јер је била заснована на изборним резултатима), зар Ви збиља мислите да таква одлука амнестира тај исти уставни суд од КРИВИЧНЕ ОДГОВОРНОСТИ због поништавања председничких избора? Осим тога, тај суд није преиспитао своју одлуку (и донео супротну) због своје савести, него је то учинио под притиском милион и по грађана Србије који су дошли из свих крајева да би (гушећи се у сузавцу) одбранили своју изборну победу. Ако се Ви стално позивате на легалитет, зашто онда првога дана нисте разрешили дужности такав суд, јер је овај направио најгори могући преступ? Или, ако то није било могуће одмах, зашто касније, када јесте било могуће, нисте предузели ништа да се ти људи уклоне са тих најузвишенијих функција од којих зависи и читаво наше правосуђе? Јер, ако нам је такав Савезни уставни суд, дакле, највиша правосудна институција, која треба да буде узор и пример другима, шта онда да очекујемо од нижих судова? Такође, с обзиром да је управо првобитна одлука овог суда (о поништавању председничких избора) непосредно изазвала онолики гнев народа и касније (5. октобра) чак и приличну материјалну штету (паљење Скупштине и Телевизије), тај суд је – као непосредни виновник – могао да буде гоњен и по том основу (материјалне штете) а није. А зашто није?

А имам питање и поводом Ваше прве реченице: Како сте могли да дозволите и подржите доношење уредбе Савезне владе ако сте знали да ће она бити оспорена од стране Савезног уставног суда? Наиме, ако је уредба неуставна, као што каже тај суд, ваљда сте и Ви, као стручњак за уставно право, то знали? А можда сте мислили да ће Савезни уставни суд да (неуставно) зажмури? Било би сувише наивно очекивати тако нешто од Милошевићевих изабраника! Ви даље кажете да су касније одлуке републичке владе (и трансфер Милошевића у Хаг) – "улетање у безакоње", иако се и републичка влада у својим одлукама позивала на одговарајуће законе и чланове Устава.

Е па, господине Председниче, Ви који бисте оклевали ко зна колико са предајом Милошевића и који и даље подржавате Милошевићевог начелника Генералштаба (ваљда у знак захвалности што 5. октобра није тенковима изгазио народ, а могао је!?) као и Милошевићев Савезни уставни суд, знајте да Вам то не служи на част. И не само то. Знајте да сте својим чињењем-нечињењем свакако изиграли поверење огромног броја грађана. Јер – већ је опште место – они 24. септембра нису примарно гласали за Вас него ПРОТИВ њега!

Посебно, и много сложеније питање је оно о *катарзи.* Ви се ишчуђавате због и самог помињања "моралне катарзе", и њу условљавате претходном катарзом натовских функционера! Не, господине Председниче! Ви као моралан човек и човек од (још увек) великог угледа у народу, морали бисте да имате много чистији, људскији и чвршћи морални став у том погледу. Извршени масовни злочини с "наше стране" (убијени цивили а нарочито деца) – захтевају катарзу, без обзира шта ће учинити друга или трећа страна. То је лични морални чин и то се не условљава ничим. А ако се условљава, онда је то трговина и онда то са правом катарзом нема никакве везе. Ни на крај памети ми није да браним Веслија Кларка и Медлин Олбрајт од њихове одговорности, али Вам кажем: не очекујте њихову катарзу и поготову не условљавајте нашу – њиховом!

И на крају, Ваше оклевање и одуговлачење није, како Ви кажете, "добијање у времену" него напротив – трошење драгоценог времена кога ми више немамо.
(ДАНАС, 12. јул 2001)

А сада је прилика да наставим започету причу о Жики и нашем односу коју сам прекинуо у поглављу "**А музика?"** Према мом схватању, било би нормално и, чини ми се, врло интересантно за читаоце да овде сада наведем бар по два-три

његова и моја писма која су постепено довела до правог конфликта. То ипак не чиним (иако имам сачувано у компјутеру) јер када сам у својој првој књизи навео нека од његових збиља бриљантних писама, као пример његове изузетне духовитости и шарма, сматрајући да му тиме дижем споменик – уместо похвале, од њега ми је стигао прекор да није требало да дирам у његову *приватност*. Иако овај његов став још увек тешко могу да прихватим сигурно је да морам да га поштујем, без обзира шта ја мислио о њему. Стога ћу навести само поенту његовог последњег писма, а поводом мог отвореног писма Коштуници:[97]

...Дакле твоји аргументи су добри али смисао и правац (Катарза) су по мени погрешни. Међутим твоја реченица: "Ни на крај памети ми није да браним Веслија Кларка и Медлин Олбрајт од њихове одговорности" као и "не очекујте њихову катарзу" превазилази праг моје толеранције.

Наведени део реченице суштински руши читаво писмо и потпуно неутралише неколико добрих аргумената. Крајњи резултат је (са моје тачке гледишта) следећи: разлика у ставовима између тебе и Коштунице постају разлике у нијансама и детаљима, не у основним ставовима.

Као што је неком Иранцу разлика између Хомеинија и Рафсанџанија огромна и епохална, мени из Торонта то је само разлика у степену истог фундаментализма.

Ето то је мој коментар - поздрав Жика

Мој одговор био је опсежан и жесток. (Ваљда имам права да бар њега цитирам?) Дајем неколико пасуса са краја мога писма:

.....

...Е ово превазилази и праг моје толеранције!

– Да ли је погођен ЦИВИЛНИ воз на мосту у Грделици?

– Да ли је масакрирана колона албанских избеглица повратника – чији трактори су наводно изгледали као тенкови – и то cluster-бомбама, које су међународно забрањене?

---

[97] Ово отворено писмо Коштуници био сам проследио путем е-маила својим пријатељима по свету (а и по Београду), па, наравно и Жики. После неког времена он ми се јавио (са пута по Калифорнији), рекавши да му се писмо на основу летимичног читања чини врло добрим али да ће ми се још јавити када се врати у Торонто и када га мало боље проучи.

– Да ли је гађана пијаца у Нишу и Варварину (на пијачни дан) опет cluster-бомбама, које не руше, али зато УБИЈАЈУ ЉУДЕ (ЦИВИЛЕ)?

– Да ли је рушена стамбена четврт у Алексинцу, која никакве везе нема са војним циљевима и где су такође страдали ЉУДИ-цивили? Итд. итд

На ту одговорност Веслија Кларка и Медлин Олбрајт сам мислио.

.....

Моје приватно мишљење је да ти покушаваш да се искупиш за нешто (за неку своју прошлост), па преузимаш улогу подрепаша (моћним Америма), што је збиља бедно. Ти си за мене одувек био ЛИЧНОСТ а сада је од тога остала само сенка. То је валъда због твоје велике жеље и напора за ИНТЕГРАЦИЈОМ, што иначе поздрављам, али узгредни ефекти су поражавајући (гледано одавде).

Наиме, бесмислен је твој покушај да из своје биографије избришеш своје порекло. ОК, ти желиш да постанеш Канађанин, односно ти сматраш да то већ јеси. Али тебе су ипак родили Нада и Љуба, а не Ненси и Луис, и то се никаквом ампутацијом можданих режњева не може потрти.

Из твога писања избија огромна мржња према Србији и Србима,[98] за које би било најбоље да буду сатрти А-бомбом, као Содома и Гомора. Када би се то десило, ти би онда лепо могао да кажеш, да никаква Србија не постоји и да није ни постојала. Подаци о твом рођењу су уништени у пожару и са два сведока ти постајеш рођени Канађанин!

---

[98] ...Тако сам дошао до закључка да се српски национализам данас појављује у три алотропске модификације:

1. Отворени фашисти - шешељевци, разни четници и део Вукове партије.

2. Национал-социјалисти - Милошевић и супруга, академици и део широких маса и

3. Крипто-фашисти - Ђинђић, Вук, део Вукове партије, остали демократи и део поштене интелигенције.

Да појасним - под крипто - подразумевам скривени, притајени, маскирани а често не-свесни. Прави, јасно опредељени анти-фашисти су веома ретки и политички за сада без значаја. Крипто-фашисти се могу назвати и фашистима са људским ликом и углавном немају крваве руке.

Моја груба квантификација гласова на следећим изборима: Национал-социјалисти око 40%, Отворени фашисти око 30%, Крипто-фашисти око 20%, сви остали и неопредељени 10%. (писано 1. јула 2001)

Пошто се то овога пута ('99) изјаловило – ти си у неприлици. Чекаш нову прилику. Зато чак и мени товариш на леђа (и савест) фундаментализам. А зна се шта треба чинити са таквима...

Ја немам илузија о демократији и благостању у Србији, али је чињеница да је боље него што је било. Ако ништа друго – динар стоји. Али ти то не признајеш. Ти би у ствари волео да буде још горе него што је било и да се (најзад) покаже, да овај народ не треба више да постоји. Ти желиш да докажеш да су овде сви као Шешељ и Милошевић, па према томе, онда није ни штета ако нестанемо.

Како си својевремено ликовао: "Шешељ је нокаутирао Ђинђића"[99] (што је било колико бесмислено толико и злонамерно) само да би доказао да идемо у горе и да немамо никаквих шанси. Да си у позицији, вероватно би наредио спаљивање Србије напалм-бомбама (као твоји дивни Амери у Вијетнаму). Управо ти постајеш опасан фундаменталиста, јер потпуно некритички браниш АПСОЛУТНО СВЕ што долази из те моћне и богате (уз то: препотентне и националистичко-расистичке) земље.

НБ.: Расистичке, не толико према Црнцима и другим обојеним, колико према свима ИНИМ, који нису ОНИ. Своју бриљантну интелигенцију и проницљивост подредио си Моћном Манипулатору, коме све верујеш, као што се некад веровало Великом Вођи. (Што ти иначе нападаш – с правом – али не видиш да си сам упао у исту клопку).

Пошто бар са своје стране сматрам ову дискусију завршеном, користим прилику да на крају додам (иако сам ти то неколико пута раније писао, али ти нећеш да читаш оно што пише):

За тебе постоје само две опције: Америка или Кина. И, наравно, опредељујеш се за Америку (и то подрепашки). Ја такву поделу не прихватам а живи били па видели, видећемо да ли ће се афирмисати и европска опција, за коју се ја залажем.

Поздрав Рајко

Оба писма писана су 25. јула 2001.

[99] Негде у мају 2000 њих двојица су имали ТВ дуел који је неко "скинуо" и пустио на Интернет, па сам га проследио Жики. По мом мишљењу а и мишљењу свих са којима сам коментарисао, Ђинђић је тада "разбио" војводу.

Овде морам да нагласим да од веома широког круга својих другара и пријатеља, Жику издвајам на сасвим посебно место. Током шездесетих и седамдесетих били смо у много чему најближи, делили смо многе ставове – према животу, уметности, политици, путовањима, женама – и због тога све време живели у најбољој слози. У свако доба могли смо да потражимо ослонац у оном другом и да га добијемо. Било је то право другарство које је карактеристично за београђане наше генерације.

У лето ‘88 он се, као педесетогодишњак, иселио у Канаду. Тај његов одлазак направио је велику празнину у мом животу. Збиља ми је недостајао. Како је било њему – не знам. Никада о томе није говорио. Годинама се није јавио. Када смо најзад успоставили е-маил комуникацију, питао сам га, да ли он – с обзиром да се никоме не јавља – можда жели да пресече везу са мном и са осталим другарима, да нас “ампутира” из своје свести, како би мање патио и да га, можда, тако не би “цепала” носталгија?

Одговорио је да не жели никога да “ампутира” а да са носталгијом нема проблема. И овде обустављам даљу причу да му не бих опет нарушио његову *приватност.*

Терајући причу о Милошевићу до свога краја, па и овог епилога са Жиком, пропустио сам једну епизоду са краја априла и почетка маја (2001). Недељу дана сам био у Загребу (први пут после ‘90.) и то вреди да буде забележено. У то време био је Музички бијенале на који је, од стране Друштва хрватских складатеља био позван мој колега Миха (Милан Михајловић, председник УКС) па пошто он никако није могао да уклопи свој распоред обавеза, питао је мене, могу ли ја да одем на Бијенале, да се не бисмо оглушили о њихов позив као и да би то био добар почетак обнављања сарадње између наших двају удружења.

Са радошћу сам прихватио ову могућност, али пошто је она искрсла збиља изненада, успео сам да присуствујем само на последња три дана. Отпутовао сам возом. На станичном перону ме је сачекао мој стари (брачки) пријатељ Том Томчик (Љеркин муж), па одмах одосмо да се видим са Љерком (то је 5 минута пешице), са којом сам се последњи пут видео на Брачу ‘90. Био је то дирљив сусрет јер наше пријатељство траје без прекида преко 40 година. Одмах смо се договорили да по завршеку

Бијенала, односно мог аранжмана у Интерконту, будем код њих неколико дана. Нажалост, она је претходног дана била пала на свом степеништу и сломила леву руку.

У Интерконту су ме изузетно љубазно примили. Чак ми нису узели ни пасош! (ради пријаве боравка), јер је тај аранжман организовао Иво Јосиповић у име ДХС али који је био и високи функционер у њиховом СИП-у.

Шта је ту било занимљиво? Рецимо, у приручном телефонском именику, осим телефона таксија, хитне помоћи, ватрогасне службе и сличног, имали сте и позивне бројеве за Беч, Рим, Париз, Москву, Љубљану, Марибор, Сарајево, Мостар, Скопље, Софију, Атину, Каиро, Токијо, Хонг-Конг и буквално све светске градове које бисте могли да замислите али Београда ту није било! Просто, *није постојао*.

Кроз град сам се кретао углавном пешице а на удаљеније релације возио сам се трамвајем. Осим кроз сам центар и у поподневном "шпицу" – трамвај је врло брзо превозно средство. Такође и удобно и (за разлику од нашег јавног превоза) беспрекорно чисто. И врло скупо према нашим мерилима. За карнет од 10 карата платио сам око 12–13 марака што је тада било петоструко у односу на цене у Београду. Али, наравно, они се не пореде са Београдом (јер он не постоји!) него са Бечом, Минхеном и Миланом. Да, мора се признати, Загреб делује као европски (еуропски) град. На коловозима нема ни флека а некмоли закрпа или не-дај-боже рупа и џомби. Тротоари су остављени пешацима (*пешаке треба волети!*) а кола су паркирана само тамо где је предвиђено. Постоје специјализовани контејнери за стакло, метал, папир и пластику па и то доприноси еуропском утиску. Али ипак има једно "али": прве вечери мога боравка, била су два концерта – у 20 и у 22. После тог другог, изишавши у поноћ на улицу, био сам спреман да се изрескирам за такси, али таксија нигде! Прођоше двоја кола војне полиције али ниједан такси. И то не само да није било слободних него ни заузетих није било. Али зато ме је трамвај (са два преседања) сасвим успешно довезао до хотела.

Пред концерте и у паузама концерата срео сам неколицину колега, старих познаника: – Јосиповића, Детонија, Рубена Радицу, Туркаља, Ружђака, а после неколико дана, на неком излетишту, и мени врло драгог Владу Крпана. Нико,

наравно, није пао у несвест што ме је видео али смо лепо попричали а са Рубеном Радицом сам једне вечери чак јако дуго остао.

Када је Бијенале завршен и када сам се пребацио код Љерке дошао ми је мој драги другар из војске Фрања Брандалек[100] који ме је запрепастио неким детаљима којих се сећао из наше заједничке прошлости. Наравно, из Београда сам понео примерак своје прве књиге за њега, којој се он врло обрадовао. Стари Фрања – *Јазавац*! (тако сам га онда звао).

За први мај увече најавио сам кинеску вечеру. Али за мало да ми се то изјалови јер због првомајског празника није радила пијаца а такође и све радње по граду биле су затворене! Срећом, ипак се нашла једна самопослуга у потходнику код железничке станице, где сам набавио све шта ми треба. Нисам се обрукао као кувар. Дапаче, све ми је врло успело а као својеврстан *corpus delicti* следећег јутра сам у кухињи набројао шест или седам празних флаша од вина! А исто толико особа је и учествовало у пражњењу истих.

Повратак (влаком) био је прилично удобан ма да се током пута вагон напунио до последњег места. Овога пута сам запазио да на хрватском делу пруге уопште нема оног трцкања на саставцима шина (они су некако заварени), док је од Шида до Београда тога било у изобиљу. Пред границом сам умало имао

[100] Види поглавље **Војска** у ТАКО ЈЕ ТО БИЛО (1)

проблем: Приликом пасошке контроле нисам имао потврду о пријави односно одјави боравка, што је требало да уради рецепција хотела, али као што рекох, они ми пасош нису ни узимали. Ипак прошао сам без казне.

11. септембра поподне, баш када сам се спремао да кренем на промоцију своје књиге ТАКО ЈЕ ТО БИЛО 2, телевизија је објавила оне апокалиптичне снимке из Њујорка – заривање путничког авиона у оне две куле Светског трговинског центра, невероватан пожар и одмах затим њихово рушење, као да су то биле неке макете специјално прављене за снимање неког хорор филма а не највише и најмоћније грађевине на свету! То је било толико шокантно, да сам прво помислио да откажемо промоцију. Али то је и технички било немогуће. Позвао сам редом све промотере (Виду Огњеновић, Дејана Деспића, Ђорђа Трифуновића и Слободана Машића) и сви су били сагласни да се промоција не отказује. Да помогнемо Њујорку у тој трагедији – не можемо; да било шта у том погледу изменимо – такође не можемо. Наравно, постојао је ризик да због узбудљивих вести и слика на телевизији, многи који би иначе дошли, остану код куће поред "малог екрана ТВ пријемника".

И шта се десило?

Сала општине Врачар била је пуна до последњег места (око 150 људи), чак је неколицина и стајала! И то поред грозне кише која је цео дан падала и поред те апокалипсе уживо на телевизији.

Поговор

За Нову 2002. годину опет се појавио чувени "индексовац" Мићко (Драгољуб С.Љубичић), али овога пута на телевизији. Он је не само гласовно, него је и гестикулацијом, мимиком и тиковима "скинуо" Коштуницу а поврх свега успео је да и ликом буде бар 95% – он! Просто невероватно! Неко други сасвим успешно је "скинуо" Ђинђића – начин говора, акцентуацију, типичне фразе – али, наравно, о ликовној сличности није било ни говора, тако да је Мићко и овога пута одскочио.

А пред само довршење припреме ове књиге за штампу, Деша ми саопштава да је пре неки дан био код Лазе-Макарона1 који "иде и даље".

– *Шта је сада смислио?* – питам ја Дешу.

– *Дубоко смрзавање каблова! Трпа их у замрзивач а онда их, пред употребу, "греје" један сат!*

– *И?*

– *"Потпуно друга прича"!* – Деша цитира Лазу.

Било би, у ствари, идеално да се каблови држе на апсолутној нули (ваљда –270 степени?) али када већ то не може, добар је и замрзивач. Макарон је, наиме читао, да се у белом свету ниске температуре постижу помоћу течног азота или кисеоника али за тако нешто он нема услова. Ех – нешто се мислим – када би се Макарон повезао са неким астронаутом, па да му овај однесе каблове на Месец, макар на недељу дана – где би био крај његовој срећи? То би тек била потпуно друга прича!

Наравно, од Деше сазнајем да још увек, на сваком од његових *Hi-Fi* уређаја и даље се налази и по једна картонска Кеопсова пирамидица одговарајуће величине[101] којом он, ваљда, неутралише космичка или већ не знам каква зрачења.

[101] Види Лаза-Макарон у ТАКО ЈЕ ТО БИЛО (1)

Ко је рекао – Орвел?

Ако бисмо мало резимирали како су сарађивале (главне) опозиционе странке (рецимо, на општини Врачар али и на вишем нивоу) видећемо следеће:

– 1992: ДЕПОС: СПО + ДСС а ДС је у опозицији

– 1994: ДСС + ДС а СПО је у опозицији

– 1996 ЗАЈЕДНО: СПО + ДС а ДСС је остала изван.

Дакле, управо по Орвеловом моделу! Све комбинације су заживеле и, као такве, потрошене.

– 1997: "пуца" веза СПО-ДС; СПО помоћу СПС(!) смењује Ђинђића са места градоначелника

– 2000. ДОС: ДС + ДСС су главни стожер коалиције и главни добитници (Коштуница – Председник СРЈ а Ђинђић – српски премијер.)

– 2001/02. ДОС је на ивици распада; Коштуница, коме је изборни успех (оно гласање ПРОТИВ) заврtео мозак, мисли да је сада довољно јак да све може сам (он је и даље прилично популаран у народу али нема квалитетне људе) и Ђинђић који предводи све остале странке (и странчице) – главни су противници. Вука, у ствари, нема нигде. Претрпео је невиђени дебакл, вероватно га је чланство масовно напустило (у ДСС?) и његове патетичне приче више не пролазе. СПС, ССЈ и војвода, као гладне звери са ивице шуме, само вребају тренутак када ће да заскоче.

Наравно, у свему томе народ је опет слуђен и прилично разочаран. Коме сада да верује?

Срећом, постоје и људи који раде свој посао па делују неутрално (у том сукобу) а у ствари су врло позитивни. То су: Млађан Динкић који је као гувернер почео да исплаћује стару девизну штедњу и успева да одржи курс динара читавих годину и по дана; затим Лабус и Ђелић који се у западним економско-финансијским круговима добро "котирају" и у које народ има поверење.

Натезање са Црном Гором и даље траје. Коштуници је стало до савезне државе (јер у њој има радно место) а Ђинђић је у више наврата изјавио да Србија прихвата било коју одлуку Црне Горе. То је с једне стране толерантно и фер према њима али није према нама (грађанима Србије). Испада да смо ми у

подређеном положају, јер не одлучујемо ми него прихватамо одлуке других. Сада и Европа хоће да нам "помогне" па долази Хавијер Солана да убеђује Мила да остане у заједничкој држави а то је, у ствари, Србији камен око врата. Невоља је у томе што су заговорници заједничке државе (и ја међу њима) дуго времена били у праву, али иако је већ поодавно јасно да та варијанта збиља више нема будућности они "немају петљу" да пруже руку Ђукановићу и да му кажу:

– *Буразеру, у праву си. Оцијепи се и путуј што пре!*

Пошто се то, кажем, не дешава, развлачимо се и развлачићемо се ко зна још колико? А јасно је да том "браку" нема више опстанка. Уз асистенцију Солане (да се изразим кошаркашки) направљен је неки споразум са роком трајања од три године а по коме обе републике остају у заједничкој држави с тим да се она више не зове Југославија него "Србија и Црна Гора". Е па то је стварно циркус! Зашто то нису две државе као што и име каже? У Србији је динар у Црној Гори евро, свака има своју царину, полицију и уопште све је самостално (осим, ваљда, војске, столице у УН и пасоша?). Е па наздравље! Баш нас је усрећила та Европа.

Док ових дана цео текст књиге форматизујем и припремам за штампу (прелом) и проналазим фотографије које би могле да се нађу у њој, јављају да је Влајко Стојиљковић пуцао себи у главу и то на степеништу пред Савезном скупштином, и то непосредно пошто је усвојен Закон о сарадњи са Хашким трибуналом. После се испоставило да је то било самоубиство с предумишљајем. У опроштајном писму, које је лансирано у јавност, пише да су за његову смрт криви издајници (које поименично наводи – све врхунске функције у држави) и очекује да ће га поштени родољуби осветити!

У ствари, пошто је у децембру 2000. СПС по први пут званично поражена на републичким изборима а касније и обезглављена (главни газда је у Хагу) она као странка, али и сви њени чланови појединачно, доживљавају и преживљавају онај исти губитнички синдром који је читаву деценију разједао све опозиционе странке. Најпре Лилић прави неку своју странку, а за њим Вучелић. Ту недавно (април 2002) избацише из партије Банета Ивковића, доскорашњег шефа посланичког клуба СПС, наводно, због његове сарадње са *Лепим Чедом* приликом

Милошевићевог хапшења и касније изручења у Хаг. Друга верзија говори о његовим "лидерским амбицијама" (сетимо се оног Титовог: "*Не требају нам њикакви љидери, богаму*!") да стане на чело партије. Како-год било, та партија са Бакијем, Мирком Марјановићем и Живадином Јовановићем – једноставно сада личи на сопствену карикатуру.

А некада моћни (и врло послушни) Влајко, који је 5. октобра наређивао да се примени варијанта "Це" (пуцање у аутобусе, у масу!) – прекратио је себи живот да не би морао у Хагу да објашњава, откуд они лешеви у хладњачама и по чијој наредби.

А у првомајском броју ДАНАС-а појавила се вест (гласина?) да ће Мира Марковић бити председница СПС!? Е кад би се још и то десило, то би онда збиља био њихов крај. То чак не би било ни за шампањац него за пиво ...

Али ја пиво не пијем.

На крају, ако би требало да дам неки закључак, на основу свега овога испричаног – могао бих да кажем ово: не знам да ли смо баш проклет народ али знам да свакако нисмо ни небески, као што је својевремено лансирао мој колега Енрико Јосиф. Испада да какви год да смо (у политичком смислу) – црвени, плави, зелени, жути или црни – ми остајемо ми, а то значи да поред свих лепих особина, као што су: дружељубивост, солидарност (према слабијима), храброст, пожртвованост, довитљивост, маштовитост, духовитост итд., врло лако се покажу и оне друге, лоше особине (то је нарочито видљиво на степеницама власти и медијске експонираности) а то су пре свих: инат, затим лењост, неодговорност, тврдоглавост, простаклук, завист (према бољима од себе), себичлук, грамзивост. Сви ми смо спремни да те лоше особине припишемо оним другима а нисмо спремни да их видимо у нама самима. Чини ми се да једино образованост, посвећеност свом позиву, познавање других народа преко путовања и литературе, евентуално и искрена и права побожност – донекле могу да сузбију и неутралишу те лоше особине. Али, као што је познато из многобројних примера (да их сада овде не наводим) ни то није сигурни гарант, нарочито ако се ради о људима на вишим ступњевима власти, који се, осим свега побројаног, обавезно заодевају и плаштом демагогије.

Потсећам да је госпа Мица Бобић хтела да се "испише из нашег национа" јер док је трајала наша "конвенција", многи су хладно и незаинтересовано седели по кафићима. Мој другар *Катанац* одавно говори за себе да је Еским или Монголоид, управо због знатног броја наших људи који се истичу својим лошим особинама.

И док читав текст ове књиге пролази кроз последњу коректуру, читам у ДАНАС-у чланак Мирка Тепавца коме не могу да одолим и чији завршетак морам да цитирам јер се изванредно надовезује на горње реченице:

...Најзад, није неумесно да се запитамо шта се то догађа са нама када толики број наших грађана ратни злочин не осуђује ни колико сваки обични злочин. Зашто се као нормални људи грозимо обичног злочина, убиства и разбојништва, а као патриоте нерадо осуђујемо ратне који су, за разлику од појединачних, у црно завили стотине, хиљаде невиних, ненаоружаних, беспомоћних; зашто су нас поводом Хага више бринули долари него злочини. Када ћемо коначно раскинути са илузијом да се неком мајсторијом можемо отарасити хашке напасти и да истина о узроцима Милошевићевог катастрофалног успона нема никакве везе са нашим изгледима на будућност.

„Једна страшна смртоносна болест по њему ће се звати". Злочин је био урачунат у ратне потхвате. У шансе за препород мора се урачунати раскид са злочином.
(ДАНАС 30.мај 2002)

Ето, то би било све. Наравно, и даље се дешавају разне ствари, почев од споразума са Црном Гором и Батићевог референдума до избацивања (замењивања) посланика који не долазе на Скупштину. Али ако бих и то обухватио, у међувремену би се десило још нешто и онда се ова књига вероватно никада не би завршила.

Иначе за ову књигу нисам ни покушавао да нађем спонзора, и то из два разлога:
– финансијска ситуација ми се знатно поправила, па ми то није неопходно;
– због изразито политичког садржаја ове књиге, спонзорство би могло да има и нежељени призвук.

Остаје, значи, принцип и поступак из претходних књига: сам писао, сам куцао и преламао – сам продавао
1. јуна 2002

ПС. И збиља, нећу више. Ни да пишем ни да штампам књиге. Управо завршавам израду паусева. То је била Голгота! Најновији компјутер и најновији штампач (који су стигли у Удружење композитора) а које сам недељама чекао, да бих направио добре паусеве – направили су ми проблем: из чиста мира, неке странице (али само неке!) на којима се налази текст писан ћириличним Ариелом (цитирани текстови, моји и туђи) – он штампа латиницом! Није познато, зашто? Мој драги Небојша Степић који је прави компјутерски *wizzard* и који је у стању да сваки проблем реши у пар минута, седео је пре неко вече сатима – и ништа! Неће па неће. Најзад сам морао да, практично, преформатизујем целу књигу и да те "неваљале" странице (којих има око стотину!) штампам на свом кућном штампачу, али тако што на свакој страници ручно морам да огледалски окренем посебно текст, посебно фусноте, посебно заглавље, посебно пагинацију! А то што рекох да преформатизујем целу књигу, значи ово: када сам радио прелом (први пут) користио сам збиља одличну могућност на Quarku – да неке сегменте текста, уместо нормалних 100%, сабијем по хоризонтали или вертикали, на, рецимо, 98%, 97% или чак и 95%. То је тај чувени и моћни Quark! Али, нажалост, мој кућни штампач нема те могућности, тако да сам све странице где је та опција била коришћена, морао да вратим на 100% а "вишкове" редова да елиминишем на неки други начин! Да сада не објашњавам како сам и то радио. Али доњи датум све објашњава:
3.јули 2002